

ఓంః

ఓంహయగ్రీ వాయనమః

X దాధరియే

సి ధ్ధా న్త ల క్ష ణ మ్.

ఇదమ్

కృష్ణభట్టియాఖ్యవ్యాఖ్యాసహితమ్

ఓమత్పణ్డితరత్నకస్తూరిరక్తాచాద్య, తరు-తీర్థ

కరుణాకటాక్షవీక్షానమాసాదిత పాణ్డిత్యేన

లక్ష్మీపుర శ్రీనివాసాచార్యేణ

పరిహార్య పరిష్కృతమ్

ఓమన్త హీశూరపురిమధ్యవిద్యాతమానదివ్య

రత్నపింహాసనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన

ధర్మాధికారిదత్తవర్త్యయ్యక్టాచ్యేణ

మహీశూరపురిమధ్యవర్తినామ్

విద్యాతరజ్జీణా వ్యాఖ్యానామ్

స్వీయ ముద్రాక్షరశాలాయామ్

మద్రాపితమ్

విజయతాంతమామ్

ఇదాసిమేతన్తూల్యం సార్థమేకరూప్యమ్

ఊరస్తు

ఊహయ గ్రీ వాయనమః

అథ త త్త వచితామణా సిద్ధాంతలక్షణమ్

- ✱ -

అల్లావ్యతె ॥ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ యత్సమానాధికర
ణాత్వంతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యన్నభ
వతి తేనసమంతస్య సామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిః ॥ ✱✱✱

ఇతి త త్త వచితామణా సిద్ధాంతలక్షణమ్

- అథ దీధితౌ సిద్ధాంతలక్షణమ్ -

✱ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణైతి ✱ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ యద్యూపవి
శిష్ట సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకోయోధర్మః తద్ధర్మావచ్ఛిన్నే
న యేనకేనాపి సమంసామానాధికరణ్యం తద్యూపవిశిష్టస్య తద్ధర్మావచ్ఛిన్న
యావన్నిరూపితావ్యాప్తిరిత్యథః ॥ దండాదౌ సాధ్యేపరంపరాసంబద్ధ దండ
త్వాదిక మేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమతానావ్యాప్తిః ॥ ఇత్థం చెదం ద్రవ్యం గుణ
కర్తాన్య త్వేనతినత్వాదిత్యాదౌ సత్తాధికరణగుణాదినిష్ఠాత్వంతాభావ ప్రతియో
గి త్వేపి ద్రవ్యతావదేర్నావ్యాప్తిః సాధనస్యవిశిష్టసత్త్వాదెగుణాదావవృ
త్తైః ॥ సామానాధికరణ్యవ్యక్తీనాం భేదేపి నిరూపకతావచ్ఛేదకసాధికరణతా
వచ్ఛేదకస్య చైక్యాదవ్యవస్థైక్యం ॥ వస్తుతస్తు ॥ ధూమత్వవిశిష్టవ్యాపక వ
హ్నిసామానాధికరణ్యస్య రాసభాదిసాధారణ్యోఽథ ధూమత్వాదిమతితాదృశసా
మానాధికరణ్యం తద్వతి ధూమత్వాదికంవావ్యాప్తిః ॥ ద్వాభిన్నాద్వితీయా
త్వభిన్నేతిధ్యేయం ॥ అయంకపిసంయోగ్యే తద్వృక్షత్వాదిత్యాదిసంగ్రహయా
సమానాధికరణాంతం ॥ యత్త్విదంసంయోగిద్రవ్యత్వా దిత్వాదావవ్యాప్తివా
రణాయతల్ సంయోగస్య శాఖాద్యవచ్ఛేదేన వృత్తైః వృక్షత్వావచ్ఛేదేన
సామాన్యభావవృత్తౌ బాధకాభావాత్ తత్రచాతీంద్రియస్యాపిసంయోగస్య స
త్వాత్పరితః ప్రతియోగ్యుపలభ్యే త్వాదావవృత్తేనసంయోగిత్యాదిసాధ్య

క్షమితి || తన్ను || దృవ్యేపయోగసామాన్యభావేమానాభావాత్ || సచయోయ
 దీయమానవద్విశేషాభావవాసితత్సామాన్యభావవానితివాప్తైర్వాప్తయోగా
 భావావపమానం || యత్తదర్థయో రసనుగమాత్ || ఏకావచ్ఛేదనయావద్వి
 శేషాభావవత్వస్యోపాధిత్యాచ్చ || ఏతేనాయంసంయోగాభావసామాన్యవద్విశేషా
 భావాదితిపరాస్తం || వ్యర్థవిశేషణత్వాదప్రయోజకత్వాన్నిగుణత్వాదెరుపా
 ధిత్యాచ్చ || సచ ప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకతయైవ వృక్షత్వాదెరభావా వచ్ఛేదక
 త్వం గుణాద్యనవచ్ఛేదకప్రమేయత్వాదెస్తదభావావచ్ఛేదకత్వ ప్రసంగాత్ ||
 యథాచ ఘటపూర్వవృత్తిత్వస్య ప్రతిదండవహ్నిసామానాధికరణ్యస్యవాప్రతి
 భూమం భిన్నత్వేపి దండత్వం భూమత్వంవా తత్సామాన్యవచ్ఛేదకం తథా
 సంయోగసామాన్యస్యావచ్ఛేదకం దృవ్యత్వాదికమిత్యస్యాపి సువచత్వాచ్చేతి
 సంప్రదాయవిదః || నవీనాః పునరుత్పత్తికాలావచ్ఛేదన ఘటాదాగుణస్య
 ప్రళయావచ్ఛేదనగగనాదా సంయోగ స్యసామాన్యభావా వైతేతే తథాభూ
 మవత్వపివిరహోదహనస్య ఇహపర్వతైనితంబే హుతాశనోనశిఖరఇతి ప్రతీతే
 సంయోగేనదృవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తైః వృత్తైరవ్యాప్యవృత్తిభ్యై వృత్తిమతావ్యా
 ప్యవృత్తిత్వస్యాత్వంతమసంభావితత్వాత్ || ఏవంప్రతిభాగిమతాఽపి దేశకాల
 యోదేశశకాలావచ్ఛేదన తదభావ స్తథాచ తత్తత్సాధ్యకావ్యాప్తివాణ్ణాయ
 తదుపాదానం || నాపాదేయంచ సర్వధైవవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేతత్ సాధ్యాది
 భాదేన వ్యాప్తైర్భేదాదితివదంతి || ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యంద స్వప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా సామానాధికరణ్యం తేనాయంగుణకర్తాన్యత్వే
 సతి సత్తావాజ్జాలైః భూతత్వమూర్తత్వభయవాన్తూర్తత్వాదిత్యాదౌ
 నాతిప్రసంగః || సచోభయత్వమేకవిశిష్టాపరత్వం విశిష్టంచ కేవలాదన్యదితి త
 దభావోమనసినహజతపవ ప్రతియోగివ్యధికరణఇతివాచ్యం || ఉభయత్వంహి స
 విశిష్టత్వాదనతిరిక్తం సవాతదవచ్ఛిన్నాభావస్తదవచ్ఛిన్నాభావాత్ || వైశి
 ష్టవిరిహేపి ఘటత్వపటత్వయోరుభయత్వస్యాభయత్వేన తదభావస్య ప్రత్య
 క్షసిద్ధత్వాత్ || సచ తత్రవ్యాప్తిరేవ ఉభయత్వాధికరణస్య మూర్తత్వస్యవనసి
 సత్వాదితివాచ్యం || తథాత్వేపుభయత్వేన రూపేణతత్త్రాసత్వాన్నాత్రోభ
 యమితి ప్రతీతేర్దుర్వాగత్వాత్ || అత్యంతపదంచాత్యంతాభావత్వ నిరూపక
 ప్రతియోగ్యసామాధికరణ్యస్యాత్వంతాభావత్వ నిరూపకప్రతియోగితాయాశ్చలా

భాయ ॥ అన్యధాసంప్రేయవాచావస్య సప్తసమానాధికరణాభావాంతర భిన్న
 త్వా తద్భేదస్యచస్వరూపాసతిరి కతయాప్రతియోగ్యసమానాధికరణప్రేయ
 దుర్లభత్వాపలైః॥ సర్వేష్టామేవాభావానాం హేతుసమానాధికరణత్వంతాభా
 వత్వ నిరూపక ప్రతిష్ఠాగ్యసమానాధికరణాభావాంతరాత్తకస్య సప్తభేదస్యప్ర
 తియోగిత్యాదభావసాధ్యకావ్యాపైశ్చేతి సంప్రదాయవిదః॥ అథయదాగోత్వం
 తదాగోత్యతాత్రి వ్యాప్తిః ॥ ప్రశయస్య గోధ్వంసవత్సేనగవాత్వంతాభావా
 నధికరణత్వాత్ ॥ సంసర్గాభావమాత్రాక్రావపి యదాసద్విదస్తదాద్వ్యణుకం
 యదాద్భుష్టంతదాజన్యజ్ఞానదుఃఖంవా యదాతస్యాద్భుష్టంతదాదీయజ్ఞానమి
 త్యాదానతివ్యాప్తిః ॥ ద్వ్యణుకత్వాదేః ద్వ్యణుకాదిమత్వ శూన్యఖండప్రశ
 యాదినిష్ఠభవం ప్రాగభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ సహితయోస్యా
 మాన్యాభావత్వమతేష్యేకవిశేషప్రాగభావవిశేషాంతరధ్వంసవత్ప్రతి సమయే
 సామాన్యావచ్ఛిన్నభవం ప్రాగభావయోస్సంభవఇతిచెన్న ॥ ప్రతియోగిమత
 ఇవ భవంసాదిమహి కాలస్యాన్యంతాభావైవిరోధాభావాత్ ॥ అన్యధా
 అత్యంతాభావస్య కాలమాత్రాన్యత్రిచ్ఛప్రసంగాత్ ॥ ఇయాంస్తువిశేషోయదైక
 స్య దేశభదావచ్ఛిన్నం తథాత్వం అపరస్యతు సవరూపావచ్ఛిన్నమితి దేశేకా
 లప్యేవ కాలదేశస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ తత్కూన్యేచకాలే తదభావస్య ప్రతి
 యోగిన్యధికరణత్వాత్ ॥ నచ సంసర్గాభావ విశేషాత్వంతాభావ స్సంసర్గాభావ
 త్వంచసంసర్గారోపజన్యప్రతీతివిషయాభావత్వరూపంచన్యతాఘటకనియమఘ
 టితమితివాచ్యంతద్విదన్యావృత్తిత్వరూపనియమస్యతత్ప్రభుటకత్వాత్ ॥ ఏవంని
 యమాంతరస్యాత్ప్రప్రవేశేపినక్షతిరిత్యాహుః॥వత్సలచనియమాఘటితమేవసంస
 గ్రాధావాదిలక్షణ మనుషదమేవవివేచయిష్యతే॥ సంసర్గాభావత్వవివేకప్రయో
 జనవిరహోఽవ్యాప్తిశ్చ ॥ అథజ్ఞానవాద్యవ్యత్యాదివిశేషగుణవాక్ మహాన్యద్రవ్య
 త్యాజ్ఞాతిమాన్వావత్వాదిత్యాదౌ సమవాయేన జ్ఞానాదెస్సాధ్యతాయామతివ్యా
 ప్తిః ॥ సాధ్యశూన్యానామపి హేతుమతాం విషయత్వవిశేషణత్వైకార్థానమ
 వాయోస్సాధ్యవత్వాదితిచైన్దైవం॥ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధనప్రతియోగినో
 యదధికరణంసంబంధివాతద్వృత్తిత్యాభావస్యవివక్షితత్వాత్ ॥భవతిచైవమన్యో
 భావోఽప్రతియోగ్యసమానాధికరణః ॥ తద్విశిష్టస్యహేత్వధికరణవృత్తిత్వంవా
 చ్యంబైవనావాప్యవృత్తిసాధ్యకానంగ్రహః॥ తద్విశిష్టాభిప్రాయత్వంతునాథ్నః ॥

అవ్యావ్యవృత్తిసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాత్ || అత్యసామానాధికరణ్యవతాన
తదభావవత్త్వం ప్రతితెరస్వత్తావోపపాదిత్యాదిత్యసంపరసాత్ప్రతియోగిజ్ఞయ్యధి
కరణ్యత్యాదివిశేషణంవక్ష్యతి | తచ్చ హేతవ్యధికరణబోధ్యం || ప్రతియోగ్యన
ధికరణీభూతహేతవ్యధికరణవృత్త్యభావతి పునరభావాంతాథానిపరపక్షః || నను
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య యస్యకస్యచిత్ తత్సామాన్యస్య ప్రతియో
గితావచ్ఛేదక యత్కించదవచ్ఛిన్నస్యవాసనధికరణత్వముక్తం | ఆద్యేఽవ్యా
వ్యవృత్తిసాధ్యకవాప్తిః || ఏకప్రతియోగ్యధికరణస్యాపి తదవ్యక్తస్వంతరానధి
కరణత్వాత్ || ద్వితీయేసంయోగసామాన్యాభావవాదద్రవ్యత్యాభావవాదవా
సత్త్వాదిత్యాదావతివాప్తిః సాధ్యాభావవతోద్రవ్యస్య తత్ప్రతియోగిసంయో
గవిశేషాభావవత్త్వాత్ || నిత్యత్వాదివిశిష్టద్రవ్యత్యాభావాత్తక తత్ప్రతియోగి
నోఽధికరణత్వాచ్చ || సావ్యభావాత్తకస్య విశిష్టస్యాపి ద్రవ్యత్వస్య
ద్రవ్యత్వానతిరేకాత్ || తృతీయే కపిసంయోగాభావానాత్తత్వాదిత్యాదావ
వాప్తిః సాధ్యాభావానాం కపిసంయోగానాం గుణానామధికరణస్యాత్మనస్త
త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకగుణసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వాత్ || మై
వం || యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం హేతుమతస్త
దనవచ్ఛేదకస్యోక్తత్వాత్ || అత్యదగ్రాహ్యసామానాధికరణ్య హేతోర్యా
దృశసంబంధఃప్రవిష్టసేనసంబంధేనయోహేతుమాత్ తత్రవర్తమానత్వమభావ
స్యసాధ్యస్యచ యాదృశసంబంధః ప్రవిష్టస్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాయాశ్చ ప్ర
తియోగితాయా అనవచ్ఛేదకత్వంవాచ్యం || తేన భూమసమవాయ నిష్కాత్యం
తాభావస్య సంయోగావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా భూమసంయోగి నిష్కాభావ
స్యచ సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్య ఫ
క్షతిః || యదావ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబంధిత్యం హే
తుమతోవక్తవ్యం || తథాచ సంబంధభేదేన ప్రతియోగితానవిశేషణీయా || ఏ
వంస్థితే సామానాధికరణ్యాదౌ సంబద్ధిత్యం నివేశనీయం || నత్యధికరణత్వం ||
తథాచ ధర్మిణో వ్యావృత్త్యే వ్యాపకత్వంచ నిర్వహతి || తథాహి || తాదా
త్వైస్స భూమవతస్సంబంధిని మహానసేవర్తమానాయోన్యోన్యాభావస్తస్య తా
దాత్మసంబంధావచ్ఛిన్నాయా ప్రతియోగితాతదనవచ్ఛేదకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
వహ్నిమతస్తాదాత్వైస్స సంబంధిని మహానసే భూమవతస్తాదాత్వైస్స సం

బంధిత్యం || ఏవం ధర్మణా ధర్మవ్యాపకత్వవ్యాప్యత్వేహోధ్యే || అతఏవజలాదీ
 నాం పృథివీతావభావవ్యాప్యత్వం తత్ర తత్కాక్రం సంగచ్ఛతే || యథాచయా
 దృశేనసంబంధేన హేతూరావ్యవృత్తాగృహీతా తాదృశేన సంబంధేన తస్య ప
 క్షవిశిష్టజ్ఞానె యావృశేన సంబంధేనచ సాధ్యవ్యాపకత్వమవగతం తాదృశేనైవ
 సాధ్యవక్షయోః విశిష్టానుమితిస్తేనసంయోగెనభూమావయజేనవాసమవాయేన
 పర్యతే వహ్నిధిః || తద్దేవావగతవ్యాపకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకస్యాభావగ్ర
 హే గృహీతవ్యాప్యతాఘటకసంబంధేనవ్యాప్యస్యాభావస్సిద్ధతీతి || కథమన్యథా
 సమవాయేనహ్నివిరహిణిమహానసేనసంయోగేన సంయోగెనవావహ్నివిరహిణి
 సావవయవే సమవాయేన భూమోననివర్తతే, నివర్తతేచ సంయోగేన వహ్నివిర
 హిణి సావవయవే సంయోగేనైతి నియమఉపపద్యతే || తథాచ తాదాత్మ్యసం
 బంధేన జలాదీనాం వ్యాప్యత్వగ్రహేత్ వ్యాపకనివృత్త్యా తాదాత్మ్యేనైవ లెహ
 మభావస్సిద్ధతీ సవీవచాన్యోన్యాభావః || ఇత్తమేవచ తాదాత్మ్యదృష్టిక్షిం
 శుపయోఃవ్యాప్తినిశ్చయఇతిసంగచ్ఛతే | అతఏవగోత్వత్వాద్యగ్రహణశాయాం
 యత్రసాస్మాదిస్సాగౌరితాదాత్మ్యేనగోరావ్యవృత్తగ్రహే సాస్మాదినా
 తాదాత్మ్యేన గౌః తాదాత్మ్యేనగోత్వేతిరకాచ్చ సాస్మాదివృత్తిరకశ్చసిద్ధ
 తి || ఏవంచ సంయోగేన గగనాదేరపి ద్వివృత్తవ్యాప్యత్వం వృత్తనియామక
 సంయోగమాత్రస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధరూపత్వే సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబంధితావభిధానెవా పృథివీత్వాదివ్యాపక
 త్వమపి | తదభావవహ్ని పృథివ్యాదేస్సంయోగేన తత్సంబంధితావత్ప్రిధ్ధిరపి త
 స్య తనైవ నతు వృత్తినియామకసంబంధేన తేనాసంబంధితావదవ్యాపకత్వాచ్చ
 వ్యక్తిభవిష్యతిచేదముపప్రేష్టాత్ || నను అష్టద్రవ్యాతిరిక్తద్రవ్యాత్తకకాలమా
 త్రవృత్తిధర్మస్యవిశేషణతావిశేషణావ్యాప్యవృత్తి కిమపి వ్యాపకం నస్యాత్ ||
 సావవచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగినోఽసంబంధిని కాలవర్తమానస్యాభావస్య
 ప్రతియోగితాయా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య తేన సంబంధేన యత్ప్రతియో
 గిసంబంధి తదవ్యవృత్తస్యచ కాలైశుంభవాత్ || నచ తాదృశసంబంధేన హేత్వ
 ధికరణీమాతయత్కించిదన్యక్త్యవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిసా
 మాన్యకత్వమేవ వక్తవ్యం || తథాచావృత్తిగగనాద్యభావద్వారికైవతస్మిద్ధిః ||
 సత్తాద్యధికరణకర్తాదౌ సమవాయేన జ్ఞానసామాన్యస్య సంగమసామాన్య

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

*****అథకృష్ణభట్టియసహితగదాధరీయే-సిద్ధాంతలక్షణమ్*****

ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యన్నభవతీతి యథాశ్రుతమూలా
ద్యత్పదార్థే సాధ్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్యత్వం ప్రతీయతే తత్తత్త్వ
వహ్నిమాకాధుమాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణ మహానసీయవహ్నితావ
ద్యవచ్ఛిన్నాభావ మాదాయబోయా దుర్వారః సర్వేపామేవ వహ్నిదీపాం
తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టతయా తదన్యత్వా సంభవోత్

అసమానాధికరణైరవచ్ఛిన్నానకేచన । అతాత్మదూషితాస్సర్వాస్తాదృశ్యోక్తి
ప్రతియోగితాః ॥ ౧ ॥ పరాంగనాపాంగభిన్నాస్సాన్వయవాన్యసరమిరే । అ
సమానాధికరణైరవచ్ఛిన్నానసేహిరే ॥ ౨ ॥ నిత్యదుష్టావిషయతా అసమానా
శ్రయైర్వది । అచ్ఛిన్నాస్తతావిదైస్తాః ప్రామాణ్యాద్వినివృత్తాః ॥ ౩ ॥ మహాన
సీయవహ్నితావచ్ఛిన్నాభావమాదాయేతి*రూపవాన్మృధీపీత్యాదిత్యాదౌవిష
యితయాపాత్య విశిష్టాభావమాదాయతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపత్వావ
చ్ఛిన్నాన్యత్వసంబంధేనావ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబం
ధేన హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నివోక్యం వీవచ త
త్తదన్యక్రితావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తివిరహోదే తదభావానుభావసం
వస్తుతస్తు కాలికసంబంధేన మహానసానుయోగికసంయోగవతః సమవాయేన వ
హ్నిత్వవతః సంయోగేన సాధ్యతాయాం సద్దైతా సమవాయేన తాదృశసంయో
గవతః కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్యాభావమాదాయావ్యాప్తిరతేః సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయాం సాన్వనవచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయహా
బంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యత్వనివేశనీయం । నచ తాదృశాభావా
నప్రతియోగివ్యధికరణః హేతుమన్తాత్రై కాలికసంబంధేన తాదృశసంయోగవిశి
ష్టస్య సమవాయేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్యసత్వాదితివాచ్యం ॥ సమవాయేన తాదృ
శసంయోగవతః కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్య సాధ్యత్వే ఘామాదానన

యత్పదస్యయద్యూపాశ్చిన్నపరతయా యద్యూపావచ్చిన్నస్యప్రతియోగితా
 వచ్చదకా యేయేభర్తాఃప్రకృత్యం తదవచ్చిన్నాన్యత్యమిత్యరై సాధ్యతావచ్చే
 దకస్య తత్తత్ప్రతియోగితావచ్చేదక ధర్మావచ్చిన్న భేదకూటన ప్రకృత్యం
 సామానాధికరణ్య పద్యవసితే వహ్నిదీసాధ్యకహేతౌ వహ్నిత్వాదేర్విభి
 న్న వహ్నిదీవ్యక్త్యంతర్భావేన మహానసీయవహ్నిత్వాద్యవచ్చిన్నభేదైః ప్ర
 కృత్యం సామానాధికరణ్యసత్త్వైక్యవ్యక్తి సత్తాదిసాధ్యక సత్తాత్వాదాహే
 తుమన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్చేదక విశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్చిన్నభేద సామా
 నాధికరణ్యసత్త్వాదవ్యాప్తిః యద్యూపావచ్చిన్నం ప్రతియోగితావచ్చేదకావ
 చ్చిన్నావిషయకప్రతీతి విషయఇత్యర్థ ఉక్తదోషోద్ధారెపి యద్యూపంప్ర
 తియోగితావచ్చేదకభిన్నం ప్రతియోగితావచ్చేదకావిషయకప్రతీతివిషయోవా
 భిచారిణి కాలికసంబంధేన తాదృశసంయోగవతః సమవాయేన వహ్నిత్వవిశిష్ట
 న్య సత్త్వే నాతివ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నాధికరణతా
 ఘటకనిరూపకతావచ్చేదకతాయా ఉక్తోభయసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్చేదక
 తావదన్యత్వేన విశేషణీయతయా ఒదాహరణం । ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్చి
 న్నాభావమాదాయావ్యాప్తి దుర్వార్వరైవేతి ప్రతియోగితావచ్చేదక త్వేనా
 నుగతతత్తదవచ్చిన్నాన్యత్యనివేశే ఉక్తదోషతాదవస్థ్యమతా యేయేతి త
 త్రాప్యప్రతివ్యాప్తివారణాయపీష్పాకూటనివేశార్థా ల్లెషం సర్వేషాంధర్మాణాం
 కేనచిదనుగతరూపేణ నివేశే నతద్దోషతాదవస్థ్యం । అన్యథా తత్తదవచ్చిన్నై
 కప్రతియోగితావచ్చిన్నాధిగతిత్యతః ప్రత్యేకమితి అత్య ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మస్తే
 వ భేదానుయోగితావచ్చేదకత్వేనాసంభవః ప్రకృత్యం తదవచ్చిన్నభేదకూటా
 ధికరణాప్రసిద్ధిశ్చేత్యతః సాధ్యతావచ్చేదకస్యేత్యాది * యద్యూపావచ్చిన్న
 మితి * యద్యూపం ప్రతీతి విషయతావచ్చేదకమిత్యర్థః తేన ప్రజేయమి
 త్యాకారక ధూమత్వాశ్రయవిషయకప్రతీతేః ధూమత్వావచ్చిన్నావిషయకత్వే
 పి నాతివ్యాప్తిః । ఏవం ప్రతియోగితావచ్చేదకాశ్రయావిషయత్వనివేశే సత్తా
 వాన్జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వరూపతాదృశావచ్చేదకాశ్రయావిషయకత్వస్య
 సత్తాత్వావచ్చిన్నావగాహే ప్రతీతావభావాదవ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావ
 చ్చేదకావచ్చిన్నైతి ప్రతియోగితావచ్చేదకభేదనివేశే మహానసీయ వహ్నిభి
 న్నవహ్నిత్వావచ్చిన్నసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యప్రతిర్విశిష్టవహ్నిత్వాదిభేదస్య

వహ్నిః త్వేన సత్వాదవ్యాప్తిశ్చైత్యతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావిషయశ్చైతి స్వ
విషయక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావిషయక ప్రతీతికత్వమధఃః ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వానుపగమనెదం. (ప్రతియోగితాయావ్యా
సజ్య వృత్తితోపగమనెదం) నన్వే తత్కారే గుణాద్యనన్వత్వ విశి
ష్టసత్రావాణ్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకగుణత్వత్వా వచ్చిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయత్వస్య సా
ధ్యత్వావచ్ఛేదకకై సత్వాదేవావ్యాప్తి సంభవగౌరవ ప్రదర్శనమనుదితం నచ
గుణత్వత్వేన గుణత్వం నభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం గౌరవాదితి స్వరూప
తాగుణత్వావచ్చిన్న భేదస్తేన సాధ్యఘటకతావాచ్యా అన్యథా గుణత్వ
త్వేన గుణత్వవచ్ఛేదాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యాప్రసిద్ధ్యావత్తైః తథాచ సాధ్యత్వావ
చ్ఛేదకస్య గుణత్వత్వావచ్చిన్నా విషయకప్రతీతి విషయత్వావచ్చిన్నావ్యాప్తిప్రతీతివా
చ్యం తథాపి హే తుసమానాధికరణకమాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
విషయకప్రతీతి విషయత్వస్య విశిష్టసత్రాత్వేన సత్వాదవ్యాప్తేః ఘటకాలీనవహ్ని
మాణ్ ధూమాదిత్యాదౌచావ్యాప్తిస్తత్రఘటకాలీనవహ్నిః త్వే తాదృశఘటత్వా
వచ్చిన్నావిషయకప్రతీతి విషయత్వావచ్ఛేదకత్వా సత్వాదితీచేన్న తాదృశప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకానవచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్యత్వావచ్ఛేదకత్వస్య తదవచ్చిన్న
ముఖ్యవిశేష్యతాభిన్న విశేష్యత్వావచ్ఛేదకత్వస్య వాచాచ్యత్వాల్ (తాదృశప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్య ప్రతీతిముఖ్యవిశేష్యత్వావ
చ్ఛేదకత్వస్యతదవచ్చిన్న విశేష్యతాన్యవిశేష్యత్వావచ్ఛేదకత్వస్యవాచాచ్యత్వా
దితి॥పా) తదవచ్చిన్నావరాప్తవిషయతావరాప్త్యవచ్ఛేదకత్వం వాచ్యమితి
కశ్చిత్ అధోక్తనకలదోషవారణాయ స్వప్రతియోగికత్వ స్వసామానాధికర
ణ్యో భయసంబంధేన సాధ్యవాన్యస్తదన్యోయో హేతుసమానాధికరణాభావస్త
త్ప్రతియోగితా శూన్యసాధ్యసామానాధికరణ్యంప్రతియోగ్య సమానాధికరణాతి
మూలాధఃః కపిసంయోగీసత్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్త్యభావ ద్రవ్యమాత్ర స
మవతాభావ వీవాతివ్యాప్తివారకః ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ధూమాభావ అ
యః పిండవృత్త్యభావాదిసత్వాదతివ్యాప్తేసాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియా
క్షకసంబంధేన సాధ్యసామానాధికరణ్యం నివేశ్య నిరవచ్చిన్న విశేషణత్వేన
తాదృశీతి నాతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితైయకధికరణ్య సాధకత్వం విశిష్టసత్రా

వాఙ్జాతేరిత్యాదావిశిష్టసత్తాభావస్యాక్తోభయసంబంధేనసాధ్యవత్తయాఽన్యా
భావమాదాయాఽతివ్యాప్తేసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టంవివక్షణీయంఏవంసతిప్ర
మేయవాన్వప్త్యైరిత్యాదౌసర్వస్వేవాభావస్యాభయసంబంధేనసాధ్యవత్తయా
శేతుసమానాధికరణేత్వనేనచేత్వసామానాధికరణ్యవృత్తిమత్వాభిప్రాయాభావా
వివక్షణీయః గగనాత్కాభావ ఏవలక్షణఘటకఃసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన
తత్ప్రతియోగితాశూన్యత్వానివేశేనగగనాభావేతత్ప్రతియోగితాసర్వైవ్యక్షతః
యదావ్యయధాశ్రుతశేతుసామానాధికరణ్యనివేశేసి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ప్రతియోగితాకత్వ నివేశాత్సంయోగేనఘటాద్యభావమా
దాయనావ్యాప్తిః ఏవంసతితస్మాదాధుమాదిత్యాదౌ సమవాయేనవహ్ని
భావవారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశూన్యత్వం
వక్తవ్య మితి చేన్దైవం సత్తాభావాఙ్ జాత్యభావాదిత్యాదౌ తాదృశవిరోధి
తో నియామకసంబంధేన సాధ్యవత్వృత్తైరప్రసిద్ధః కాలస్సర్వవానాఽలవరిమా
ణాదిత్యాదౌ వభావాప్రసిద్ధైకకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాద్యభావస్యాక్తోభ
యసంబంధేనసాధ్యవత్వాత్ అన్యసంబంధేనాభావన్యచతాదృశప్రతియోగితా
ప్రసిద్ధైరితిదిక్ ప్రమేయసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్య
ప్రతియోగితాకత్వ నివేశేనాభావ ప్రసిద్ధికరణజి వహ్నిమాఙ్ ధుమాది
త్యాదౌ సమవాయాదినా వహ్నిభావ వాగణాయ ప్రతియోగితాయా
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాయా ఏవనివేశ్యతయా సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాపర్యంతోపాదానెషి ప్రమేయవత్త్వాన్వాచ్య
త్వాదిత్యాదౌవప్రసిద్ధైర్దుర్వారలైన సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛే
దకీ భూతధర్మావచ్ఛిన్న పర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకత్వ పగ్నం
తవివక్షణంచ నసంభవతి తస్మాన్నిష్ఠయావత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యా
ప్తిః నచ ప్రతియోగి వైయధికరణ్యనివేశాన్నదోషః ఏవమపి తాణాఙ్తా
ణాదహనోభయాభావ మాదాయావ్యాప్తైరితరే అథ ప్రతియోగ్యసమా
నాధికరణ శేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయ
న్నభవతీత్యేవసమ్యక్ శేతుసమానాధికరణాభావేన్వ ప్రతియోగికత్వస్వ సా
మానాధికరణ్యాభయసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాన్యత్వనివేశేనైవ మహానసీయవ
హ్నిభావ తత్తద్వ్యక్త్యభావాదివాఙ్మణాల్ వక్ష్యమాణతాదృశప్రతియో

గితానవచ్ఛేదకత్వ రూపనవోప్యత్యాసనవైయర్థ్యాత్ అత్యధూమవాన్వహ్నిరీ
త్యాదౌ ధూమాభావసంగ్రహాయ స్వసామానాధికరణ్యం వహ్నిమాన్ధూ
మాదిత్యాదౌ సగ్వస్తేవవాభావస్య స్వసామానాధికరణ్యాదవ్యాప్తి రతఃస్వ
ప్రతియోగికత్వంచోక్తం నచేవాప్రతియోగ్య సామానాధికరణ్యం వ్యథాం క
పిసంయోగేతత్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యసత్యాదితివాచ్యం సంయోగీసత్యాది
త్యాదౌ సంయోగాభావసంగ్రహాయ స్వసామానాధికరణ్యస్య సావధికరణ
నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతా సంబంధేన వృత్తిత్వ రూపస్యవక్తవ్యతయా తద్దలసార్థ
క్యాత్ నచతత్రగుణావృత్త్యభావమాదాయాదోషాన్నిరవచ్ఛిన్నత్వవ్యథామి
తివాచ్యం యథాసన్నివేశే నవైయర్థ్యాత్ అన్యథానిరుక్తసాధ్యవిశిష్టాన్వత్వ
స్య తదర్థత్వాత్ నచ ప్రమేయవాన్వాచ్యత్వాదిత్యాదావభావాప్రసిద్ధిస్స
ర్వస్తేవవాభావస్య తాదృశాభయసంబంధేన సాధ్యవత్వాదితివాచ్యం విశేషణ
తావిశేషణ స్వసామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తిత్వస్యాక్తతయా ఘటాద్యాత్మ
కాభావప్రసిద్ధే ప్రమేయవాన్జాతిత్వాదిత్యాదౌ జాతివృత్తైరభావస్య భా
వాత్తనౌప్యతథాత్వాదవ్యాప్తి రతాభావభిన్ననిరూపిత స్వరూప సంబంధేన
వృత్తిత్వనివేశ్యం నచ హేత్వధికరణే వృత్తిత్వంవిశేషణతా విశేషసంబంధేన
వాచ్యం అన్యథాసత్రావాన్జాతిత్వాదిత్యాదౌ సత్రాభావస్యకాలిక విశేషణతాసం
బంధేన హేతుసమానాధికరణతయాఽవ్యాప్తిరితి ఘటాత్మకాభావోనలక్షణఘ
టకణ్ణతి వాచ్యం దృవ్యత్వహాన్యం సత్యాదిత్యాదౌ దృవ్యత్వాభావాభావస్య
దృవ్యత్వస్య హేతుమతి విశేషణతావిశేషసంబంధేనావతమానతయాఽతివాన్
ప్తిరతాహేతుమతి స్వప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేన
వృత్తైరావచ్యతయా ఘటాత్మకాభావ ప్రసిద్ధైరితేన్నపృథివీత్వవ్యాప్త్య జాతి
త్వాపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్వైయర్థ్యాదిత్యాదావవ్యాప్తేః సాధ్యానాం
ఘటాభావాదీనాంయేభావాఘటాదయః హేతుసమానాధికరణాస్తేషాం సర్వ
షాం నిరుక్తస్వసామానాధికరణ్యవిరోహేణ సాధ్యవిశిష్టభిన్నానాం ప్రతియోగి
త్వసత్యాన్తేనచ కథమస్య సద్ధేతుత్వం ఘటవతి ఘటాభావవిరోహాదితి వాచ్యం
తథాపి తాదృశఘటాభావసత్త్వాత్ సహి హేత్వధికరణేయావత్సాధ్యత్వత్వం
ప్రతియోజకంవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవాసత్యాదితి మిశ్రాస్తు ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యన్నభవతితి మూలప్రయత్నదస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్న

ఇత్యతవ సామంజస్యే ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టావిషయక ప్రతీతి విషయ
 త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టై నివేశనమనుచితం ఏవం స్వరూపసంబంధరూ
 పావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షయా యద్యపావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగిత్య ముక్తాభావప్ర
 తియోగితా వచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నమిత్యర్థేశుద్ధవహ్నిత్వాది రూపసాధ్యతా వ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్యే మహానసీయత్వాదివిశిష్టవహ్నిత్వాద్యనవచ్ఛే
 ద్యత్వం సులభమేవ యద్యపావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగిత్యంతాదృశప్రతియోగితా
 భిన్నమిత్యుక్తా సమవాయాదినా ఘటాదౌసాధ్యే సంయోగాదినా ఘటాదిహే
 తావతివ్యాప్తి సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాద్యనవచ్ఛిన్నప్రతియో
 ప్రతియోగిత్య రూపమ వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పదస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి నిరూ
 పకతాకావచ్ఛేద్యత్వంవాధామాదాయోక్తదోషాద్ధారమాహుస్తత్తమపస్య
 స్యతి * ఏవమితి * అత్రచ విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న భూమత్వనిష్ఠావ
 చ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాయాం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక భూమ
 త్వనిష్ఠసమవాయావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాభద సత్వాదతివ్యాప్తి
 సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న యద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్ర
 తియోగితాపాదానేపి సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక
 ప్రతియోగితాయా న్తాదృశాభావ ప్రతియోగితాయా విషయితాసంబంధావ
 చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశ్రయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వాదవ్యాప్తి రతావచ్ఛే
 దకతాద్యయమేకసంబంధావచ్ఛిన్నం నివేశ్యమిత్యపి దృష్టవ్యం యదాప్తౌ హే
 తుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక
 సంబంధేనవాచ్యా. నత్వన్యాకాప్య వచ్ఛేదకతాసంబంధేన విశేషణీయా ప్ర
 యోజనాభావాదితి భూమవాప్త్యైర్నిత్యాదౌ కస్యాపిభూమత్వావచ్ఛిన్న
 ప్రతియోగిత్యస్య నతాదృశప్రతియోగితా సామాన్యభిన్నత్వం సంభవతి కాలిక
 సంబంధావచ్ఛిన్నస్యాపి తస్యయావద్భూమధ్వంసానంతరం వహ్నిధికరణై వి
 ద్యమానభూమాభావ ప్రతియోగితాత్వాత్. జన్యమాత్రస్య కాలాపాధిత్వాను
 వగమే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నభూమాభావస్యాయోగోశకాదౌ సత్వాచ్ఛే
 త్యతస్సమవాయాదినేతి నన్వత్త్ర కపిసంయోగ్యతత్వాదిత్యాదినంగ్రహాయ ప్ర
 తిధూగ్యసామానాధికరణస్య నివేశితత్వాన్నితివ్యాప్తిసంభవస్సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య నివేశవత్తే

గితాయాం హేతుమన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితాభేద సత్వాత్. ఇదంవాచ్యం
జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తి వారణాయ హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా
యా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశనీయతయా వ్యభిచారి

సంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్నమటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం హేతుమ
త్యత్ప్రతికాలావచ్ఛేదేన వత్తమానసంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్న ఘటాభ వప్ర
తియోగితాత్వసత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తన్నివేశేతు సం
యోగీనత్వాదిత్యాదావతివాప్తిః. సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న సంయోగత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితేవతాదృశ ప్రతియోగితాసామాన్యభేదసత్వాత్ సంయోగ
సంబంధావచ్ఛిన్న సంయోగాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీహితసంయోగసం
బంధేన ప్రతియోగ్యధికరణాప్రసిద్ధాంతకాత్వాత్ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేద
క సంబంధేన స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణంయద్యత్తత్త
ద్భిన్నత్వం తత్ప్రాక్షతమితి వాచ్యం తథాసతి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న సం
యోగాభావస్యా తాదృశతయా సమవాయావచ్ఛిన్న సంయోగత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితే తాదృశప్రతియోగితా సామాన్యభేద సత్వేనాతివాప్తిప్రతిపాదనస్థా
త్ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యేయదభావప్రతియోగిప్రతియోగికత్వ
హేత్వధికరణీహితయత్కించిదన్యక్త్యనుయోగికత్వాభియాభావ రూపతన్ని
వేశస్సమ్యక్ ఏతదగ్రిమాతివాప్తిప్రసంగత్యనుద్ధారాత్ మైవం ప్రతియో
గితావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యేయదభావ ప్రతియోగిప్రతియోగికత్వ హేత్వ
ధికరణీహితయత్కించిదన్యక్త్యనుయోగికత్వాభియాభావస్యాకత్వాత్ నచ
యమూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసామాన్య తాదృశప్రతియోగితాభిన్న ఖి
త్యుక్తా నాతివాప్తిపిరితివాచ్యం వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న మ్మాత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాయాం తాదృశప్రతియోగితా భేదవిరహేణాసంభవాపత్తేః *అ
వ్యాప్తితి * స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వేతావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
యా అప్రసిద్ధావపి సమవాయావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితత్వస్య హేతుస
మానాధికరణాభావీయతయా తద్భిన్నప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యా ౭ వ్యాప్తి
రిత్యధేః నన్వవ్యాప్తిరయక్తేవ హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగ్యపా
మానాధికరణ్యస్య జాగరూకతయా స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీహితసమవాయ
సంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణాప్రసిద్ధస్తాదృశాభావానాం అక్షణాఘటకత్వేన

మాత్రసవచ సంబంధాంతరావచ్చిన్న సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న ప్రతియోగి
 తాయాం సాధ్యతావచ్చేదక సంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాభేద సత్వేనా
 తివ్యాప్తిసాన్యసితి ప్రతియోగితాభేద ముచేక్ష్యప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చి
 న్నభేదోపాదానం. సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న త్వంభేదానుయోగిసా
 కాలికసంబంధావచ్చిన్న వాచ్యత్వాభివాదేరేవ లక్షణఘటకతయా తదీయప్ర
 తియోగితాభేదస్య సయోగాదిసంబంధావచ్చిన్న వాచ్యత్వత్వావచ్చిన్నప్రతి
 యోగితాయా మక్షతత్వాదితి సాధ్యతావచ్చేదక సంబంధావచ్చిన్న త్వరూపం
 ప్రతియోగితావిశేషణమనుగతమితి మైవం స్వరూపసంబంధేన ప్రమేయ
 సాధ్యకవాచ్యత్వ హేతుకేఽవ్యాప్తివారణాయ తన్ని వెశావశ్యక త్వేతాత్పర్యా
 త నచ సాధ్యతావచ్చేదక సంబంధసామాన్య ఉభయాభావఘటిత ప్రతియోగి
 వైయధికరణ్యనివేశపక్షే దోషవిరహాత్సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న త్వ ని
 వేశోన్యధావ్యతిశంక్యం స్వరూపసంబంధేన గగనాదెవ్యవ్యతిమత్వమతే కా
 లాఘటవాన్మటా ధ్వుటవాన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌచావ్యాప్తేః అత్యవ్యధికరణ
 సంబంధావచ్చిన్న భూమాభావస్య ప్రతియోగి వైయధికరణ్యాద్ధం ప్రతియోగితావ
 చ్చేదక సంబంధసామాన్యే ఉభయాభావరూపం తన్ని వెశ్యం అన్యథావ్యధికర
 ణసంబంధావచ్చిన్న భూమత్వావచ్చిన్న ప్రతియోగితాయాం ప్రతియోగివ్యధికరణ
 భూమాభావప్రతియోగితాన్యత్వాదితివాప్తేః ఏవంచ వాచ్యత్వసాధ్యకేఽవ్యా
 ప్తిగపిసమంజసైవెతిబోధ్యం * అతివ్యాప్తిరితి * నచకాలా ఘటవాన్మటాదిత్యా
 దౌఘటవాన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌచావ్యాప్త్యకథనాన్నునతా ప్రతియోగిస
 మానాధికరణసహవాయాద్యవచ్చిన్న ఘటాభావాదేసాధ్యతా వచ్చేదకసంబం
 ధావచ్చిన్న త్వంభావాదితివాచ్యంఉభయాభావఘటిత ప్రతియోగి వైయధికరణ్యా
 శ్రీయ కాలికసంబంధావచ్చిన్న గగనాభావీయ సాధ్యతావచ్చేదక సంబంధావ
 చ్చిన్నప్రతియోగిత్వ ప్రసిద్ధే రిషయతాసంబంధేన వ్యాపకత్వానుపగమాచ్చ
 జస్తుతస్తు యథాశ్చోతప్రతియోగి వైయధికరణ్యేపి నక్షతిః తాదృశాభావ ప్రతి
 యోగితాత్వ సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న త్వంభయాభావ నివేశాదుభ
 యత్రాపి లక్షణగమనాత్ యయాపావచ్చిన్న ప్రతియోగితాసామాన్యంతా
 దృశసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాభిన్నమిత్వక్రౌంచ వ్యా
 పకత్వాదన్యస్య సామాన్యవదాధాన్య దుర్వచతయా గౌరవంబోధ్యం * ఉపా
 దాసమితి * అత్రాపివృధమప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్చేదక సంబం

ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం నివేశ్యాతివ్యాప్తివారణ కేవలా
న్వయినాధ్యకే తాదృశప్రతియోగితాన్వేషణ్యాన్వ్యాప్తిరితి రీత్యామిశ్రవ్యా
ఖ్యాపరిష్కారేపి గౌరవమిత్త్యపాధ్యామోపదిష్టనశ్చవ్యత్యాసపక్షమవలంబ్య
వ్యాచక్షే * ప్రతియోగ్యసమానాధికరణాతి * నచ నశ్చవ్యత్యానేన సాధ్య
తావచ్ఛేదకే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేద నివేశేపి శుద్ధవహ్నిత్వాదా మహానసి
యత్వాదివిశిష్ట వహ్నిత్వాది భేదస్యాసత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకే ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావిషయక ప్రతీతివిషయత్వమేవ వివక్షణీయం తదపేక్షయా సాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితేప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛేద్యత్వనివేశ

ధావచ్ఛిన్నత్వం నతు ద్వితీయప్రతియోగితాయాం తథాసతి వ్యభిచారిణా తే
న్వ్యాప్తిః తథాచ పాతుసమానాధికరణాభావీయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాభేదస్తాదృశప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వాభివావివక్షితమితిభావః*అవ్యాప్తిరితి*యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారత్వంతాదృశాభావప్రతియో
గితావచ్ఛేదకధర్మసంబంధోభయానవచ్ఛిన్నమిత్యథాస్తుసంభవతిగురుధర్మస్యప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకత్వేతుయేనసంబంధేనతాదృశపాతుసమానాధికరణాభావప్ర
తియోగితాయాలవచ్ఛేదకయేనసంబంధేనయద్విశిష్టసంబంధినిరూపావస్యై ననం
బద్ధేనప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తేనసంబంధేనతద్ధర్మావచ్ఛిన్నమిత్యథాన్త్రావా
న్త్వాతేరిత్యాదానకుత్రాపిదోషః.అ త్రాపిసాధ్యాధికరణతాయాంతద్విశిష్టాధిక
రణామపేక్ష్య గౌరవమేవ*గౌరవమితి*యథాశ్రుతమూలాద్యత్వదాధా భేదప వ
లభ్యత ఇతిమిశ్రాణామపినశ్చవ్యత్యాసావ్యక్తత్వేబోధ్యంతాదృశపాతుమన్నిష్టా
భావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాభావత్యాధ్యసామానాధికరణ్యం నాథాన్సంయో
గసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ఏవం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ
చ్ఛేద్యప్రతియోగితావ్యాభావ సమానాధికరణ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సా
మానాధికరణ్యమపి నాథాః సత్తావాన్త్వాతేరిత్యాదావిశిష్టసత్తాభావమాదా
యావ్యాప్తిరితిదిక్ * నశ్చవ్యత్యానేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం
యన్నభవతి తేన సమమితి మూల ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం తే
నసమమిత్యవచ్ఛిన్నపదయోజనయాతద్ధర్మావచ్ఛిన్నై నసమంసామానాధికరణ్య
మిత్యథావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపదేతల్లాభాయైవవావచ్ఛిన్నపదోపాదానమితిబోధ్యం సం

పక్షే నగారవమితివాచ్యం ప్రత్యేకంఘటాదాఘటపటా భయత్వాద్యవచ్చి
న్నభేదపచ్చుద్భవస్మిత్వాదా మహానసీయత్వాద్యంతర్భావన పర్యాప్తవిశి
ష్ట వహచ్ఛ్రీభావీయ ప్రతియ్యోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్చిన్నభేదస్య సుఘటత్వా
త్ అవచ్ఛేదకావిషయకప్రతివిషయత్వవివక్షణమంతరేణైవ ప్రతీకారాదవచ్ఛే
దకత్వస్య వహ్నిత్వ మహానసీయత్వాదినిష్ఠస్యసంబంధాదిభేదేనభిన్నత్వేపి తత్త్వ
త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వాద్యనుగత రూపేణవ్యాసజ్యవృత్తితాయాశ్చక్రవ
తిఃలక్షణవహ్నిత్వాదేరవచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్తస్యనధికరణత్వ ముపపాదితవతా

బంధాదీత్యాదినా సావచ్చిన్నత్వనిరవచ్చిన్నత్వపరిగ్రహః * భిన్నత్వేపీతి *
ప్రతియోగితావిషయతాభేదస్యైవావచ్ఛేదకతాభేదనియామకత్వమతే నదోషశం
కాపీత్యుక్తం * తత్ప్రతియోగితేతి * నను హేతుసమానాధికరణాభావీయ త
త్త్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్చిన్నభేదకూటనివేశే దుష్టేయత్వం నచ హే
తుసమానాధికరణాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేనాపి పర్యాప్తస్యంతర
మస్యేవేత్యనుగతరూపేణైవనివేశఃకార్యజితివాచ్యం తథాసతి ధూమవాన్య
హేరిత్యాదా యావంతా వహ్నిసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేద
కథర్తాస్తావత్సముదాయత్వస్యైవ తదవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తస్యవచ్ఛేదకతయాధూ
మత్వత్వావచ్ఛేదేన తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవచ్ఛేదసత్వే నాతి
వ్యాప్తిరితిచెన్న తాదృశప్రతియోగితాత్వేననిరుక్తిఘటకతాతత్త్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాత్వేనతుపర్యాప్తిః తచ్చావచ్ఛేదకమవచ్ఛేదత్వపక్షిత్వోరైవలక్ష
ణ్యానురోధేన క్రమేణ పర్యాప్తినంబంధస్వరూపసంబంధావగాహిత్యం నియా
మకముపగంతవ్యం తథాచ ధూమత్వం వహ్నిమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకమితి ప్రతీతిబలెనైవ ధూమత్వత్వావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్తేస్సీన్వికారేణ నాతిప్రసంగః వహ్నిత్వం ధూమసమానాధికర
ణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రతీత్యనుదయేనచ వహ్నిత్వత్వావచ్ఛే
దేన తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తస్యభావా న్నా
వ్యాప్తిః (తథాచ ధూమత్వం వహ్నినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప
రీతిబలెనైవ ధూమత్వత్వావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త
స్సీన్వీక్రియతే తథాచావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధసామాన్యంతరేతత్త్వర్యాప్తి
సంబంధేన హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాత్వాశ్రయ

ధూమాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా ధూమత్వేనతాన్వీన్నాతిప్రసక్తిః
 వహ్నిత్వంధూమసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రతిత్వనుద
 యేన వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా మహానసీ
 యత్వాదికం విహాయమహానసీయవచ్ఛేద్యద్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా
 శ్వాసత్వేనచ వహ్నిత్వత్వావచ్ఛేదన తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
 వర్యాప్త్యభావాన్నావ్యాప్తిః) నచ తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాత్తాదృశావ
 చ్ఛేదకత్వం దుర్వాసమితివాచ్యం. వహ్నిత్వంసమవాయేన ధూమసమానా
 ధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రతిత్వనుదయేనా సంభవాత్పృథక్
 ర్యాప్తికస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వమాత్రపుత్త్యవచ్ఛేదకతా
 విశేషస్యాపివహ్నిత్వత్వావచ్ఛేదేన వర్యాప్తిసంబంధేనాభావస్య తద్వచ్ఛేద
 స్యచోపగమే తత్తదవచ్ఛేదకత్వాభావాది కూటస్య సామాన్యాభావనివేశోప
 యికస్యనిర్వాహత్. ఏతేన తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన
 వర్యాప్త్యభావాత్కథం సామాన్యాభావనివేశస్వాదితి శక్త్యాపరాంతా
 వీవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా నిరూపక
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన నివేశోఽవ్యాప్తివారణాయనోపాదేయ ఇతి
 నను హేతుమన్నిష్టాభావ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక తదితరోభ
 యానవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమ్. నర్జ్వల్యత్వాసేపి వర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛి
 న్నప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతాకత్వానివేశే విశిష్టాభావమాదాయావ్యాప్తివా
 రణాయ తదావశ్యకత్వాత్తతపన తాదృశావ్యాప్తిర్విధారాదితికిం నర్జ్వల్యత్వా
 సేనెతి చెన్న. ఏవమపి ఉభయానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక కేవల మహానసీయ
 త్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్. నచనర్జ్వల్యత్వాసేపి రూ
 చనాన్పృథివీత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
 యాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యకత్వాత్తతప
 వౌక్తావ్యాప్తినిరాసఇతివాచ్యమ్. మహానసీయత్వస్య మహానసానుయోగిక
 సంయోగరూపత్వేన తన్నిష్టావచ్ఛేదకతాయా స్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న
 త్వాదవ్యాప్తైదుర్వాసరత్వాత్. నచ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్తర తాదృశావ
 చ్ఛేదకతాయానిరవచ్ఛిన్నత్వమపి విశేషమితివాచ్యమ్. వహ్నిత్వేతత్తద్వస్య

క్రితావవచ్చిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తైస్సంభవాత్. నచతదవ్యక్తిత్వస్యస్వరూపసంబంధయావత్త్వే తాదృశ్యవచ్చేదకతానసాధ్యతావచ్చేనకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నేతివాద్యమ్. వహ్నినిష్ఠతత్తదవ్యక్తిత్వస్య తత్తదవ్యక్తితాదాత్మ్యవిశిష్టసమవాయేన వహ్నిత్వ స్వరూపతయావ్యాప్తైస్సంగమనీయత్వాత్. నచనశ్చవ్యత్యాసేపి వహ్నిత్వమాత్రస్యప్రతియోగితావచ్చేదకతావదవ్యాప్తిరేవేతివాచ్యమ్. మహానసీయవహ్నియయోగిక సమవాయ సంబంధావచ్చిన్నవహ్నిత్వనిష్ఠప్రతియోగితా వచ్చేదకతాకాభావమాదాయావ్యాప్తివారణార్థం సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసంగతావచ్చేదకయద్యూపం తత్పర్యాప్తావచ్చేదకతాకసంగతానిష్ఠావచ్చేదకతాకత్వ విశిష్టస్యహేతు సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్చేదకత్వసాధ్యభావస్య సాధ్యతావచ్చేదక నివేశనీయత్వాదితి. అదైవం మూలార్థలక్షణంయథాశ్చుతమేవసమ్మ్యక్. హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్చేదకతాయాం సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసంగతావచ్చిన్నత్వ నివేశాదేవ తత్తదవహ్నిత్వా వచ్చిన్నాభావ వారణసంభవాత్ న నశ్చ వ్యత్యాసస్తద్వారకత్వేన సప్రయోజకృతి చేత్తాణాత్వాదివైజాత్యావచ్చిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తైర్వారణాయ నశ్చ వ్యత్యాసస్య స్వీకారాత్. అథవా సత్తాన్యజాతిమాన్యత్వాత్ అన్యోన్యభావ ప్రతియోగితానవచ్చేదకవాన్తేయత్వాద్రూపత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయవాన్మృధిపీత్వాదిత్యాదౌజాతివ్యతిరేకీ రూపనిష్ఠతత్తదవ్యక్తిత్వావచ్చిన్నాభావ మాదాయావ్యాప్తిః ప్రత్యేకంసాధ్యవ్యక్తే హేతుమన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నత్వాత్ సత్తావాన్జాతేరిత్యాదౌ తాదృశవిశిష్టసత్తాత్వావచ్చిన్నభేదస్య సత్తాయామభావాదవ్యాప్తిశ్చస్యాత్ నశ్చ వ్యత్యాసే త్వవచ్చేదకతాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వావగమేనైవోపపత్తౌ ప్రతియోగితావిశేషణాదికంవ్యధామితిభావః. ఏవం జాతిమాన్వటత్వాదిత్యాదౌ విశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకకస్తల ఘటపటసమవేతజాతిమదభావమాదాయనావ్యాప్తిర్విశేషణవిశేష్యరూపజాతి పటసమవేతత్వయోరవచ్చేదకతా పర్యాప్తేరితి ప్రతియోగితావచ్చేదకతాయాం సాధ్యతావచ్చేదకతా వచ్చేదకతదితరౌభయానవచ్చిన్నత్వం వ్యధామితిబోధ్యమ్. అత్ర జగదీశతర్కాలజ్ఞురాదయః. ప్రత్యేకంతాణాత్తాణోభయత్వాభావవత్ వహ్నిత్వంమహానసీయవహ్నిభావప్రతియోగితావచ్చేదకంనెత్యప్రత్య

యా దవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తైర్వాప్యవృత్తితయా తాదృశప్రతియోగితానవ
చ్ఛేదకత్వా సతాపదవ్యాప్తిః నిశ్చిత్తప్రతియోగ్యసమానాధికరణ హేతుసమా
నాధికరణాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతదితరొభయానవచ్ఛిన్న
త్వం నివేశయంతి. అథ ప్రత్యేకంద్విత్వావచ్ఛేదేన ద్విత్వస్యవత్కమానతయావ
కోనద్వావితీ ప్రత్యయానుపపత్తిరతఃప్రత్యేకం తాదృశాభయత్వా వచ్ఛిన్న
భేదోంగీకరణీయః తథాచ ప్రకృతేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతాదృశప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకథేద ఏవనివేశ్యతాం
కిముక్తవిశేషణేనతి చేన్న. మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోఃసంబంధభేదేనమహా
నసానుయోగికసంయోగరూపమహానసీయత్వస్థలైవచ్ఛిన్నత్వతదభావభేదేనా
వచ్ఛేదకతాభేదాత్ తత్పర్యాప్త్యధికరణతాయా ఏవవవహ్నిత్వేనసత్వాత్.
విశేషధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకూటానతిరిక్తసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాసంబంధత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ ప్రదర్శనసాంక్షిభౌమాణాం నసి
ద్ధాంతినాం మణికారాణామావశ్యకమ్. కింతు సామాన్యభావానంగీకర్తృ
ణామేవేతి కథం తద్విరోధః. ఏవంచ చక్రవర్తినామేవ పర్యాప్తైరవ్యాప్యవృ
త్తిత్వమితి దీధితికారాణామనుమతం నతు స్వానుమతం తథానతి స్వపర్యా
ప్త్యనధికరణమిత్యేవ బ్రూయాదితి నతద్విరోధః. తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తాత్వేన తదీయపర్యాప్తైర్ద్విత్వావచ్ఛేదేనాపగమేపి నతదనవచ్ఛేదకీధూతై
కత్వావచ్ఛేదేన తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తదభావ తద్వచ్ఛేదయోగనుపగమాచ్ఛ
లన్యథాపర్యాప్తైర్వాప్యవృత్తిత్వభంగావలైః. అథ పర్యాప్తైర్వాప్యవృ
త్తిత్వేపి హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవ
చ్ఛేదకాయానుమితి విధేయతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకోవాయో ధ
ర్మస్తదవచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యమి
తి పరిష్కారసంభవా త్కింగురుతరవిశేషణేనేతిచెత్సత్సమ్. సాధ్యతావచ్ఛే
దక తాదృశనవచ్ఛేదకత్వ ప్రవేశాభిప్రాయేణతదుపాదానాత్ నను సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతదితరొభయానవచ్ఛేద్యత్వంసతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వావచ్ఛిన్నభేదః
మహానసీయ వహ్నిభావ ప్రతియోగితాయాం తథావిధసాధ్యతావచ్ఛేదకతది
తరొభయావచ్ఛేద్య ఘటాభయభేదసత్వాత్ నచాక్తోభయభేదవారణామభే
దేస్వవిరూపకత్వ స్వసామానాధికరణ్యభయసంబంధేన ప్రతియోగితావిశిష్టా

నృత్యం విశేషణం తావతాపిప్రతియోగితావిశిష్టే తాదృశప్రతియోగితా విశిష్టఘా
టూభయభేదసత్వాత్. తాదృశావచ్ఛేద్యతాత్వావచ్ఛిన్నపర్యాప్తప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాకభేద స్తేవతన్తతేనసంభవతి తాదృశావచ్ఛేద్య ఘటూభయభేదస్య,
తథాత్వేనా వారణాత్, అథ తాదృశావచ్ఛేద్యతాత్వేతరథమానవచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకభేదః వివక్షితః తదాతాదృశథమానవచ్ఛేద్యత్వం యదితాదృశథ
మానవచ్ఛేద్యతాత్వావచ్ఛిన్నాభావః తదాకించదిశిష్ట తాదృశావచ్ఛేద్యతా
త్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ దోషఇతిశుద్ధతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వావచ్ఛిన్నా
భావానివేశ్యః. శుద్ధతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వంచతదతిరిక్తానవచ్ఛేద్యత్వ మితి
విశేషణానవస్థాప్రసంగః. ఏవం తత్రత్ప్రతియోగితావృత్తిత్వవిశిష్టావచ్ఛేద్య
తాద్యయవచ్ఛేద సంభవాత్ తాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వం తదతిరిక్తానవచ్ఛేద్యత్వ
మితి విశేషణానవస్థాప్రసంగః ఏవంతత్రత్ప్రతియోగితావృత్తిత్వ విశిష్టావచ్ఛే
ద్యతాద్యయ వచ్ఛేదసంభవాత్ తాదృశవచ్ఛేద్యతాత్వేతరథమానవచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకభేదనివేశే కరీత్యా తదనవస్థాప్రసంగః. ఏవేన
మహానసీయహ్నాద్యభావ ప్రతియోగితాయాముక్తరీత్యా తాదృశావచ్ఛేద్య
ఘటూభయత్వస్యాప్యంగీకారాత్తదవచ్ఛిన్నభేదనివేశే కరీత్యా తదనవస్థేవేతి
మైవం తాదృశాభయావచ్ఛేద్యానైతి ప్రతిసిద్ధాఖండభేద స్యకైస్తద్యక్తికైశ్చై
న నివేశాత్. అథ రూపవాన్ప్రధివీతాద్విత్వాదా విషయితయారూపత్యవజ్ఞా
నాదివారణాయ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా
ఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమావశ్యకమ్. తత్రచ తద్ధటకసంబంధమాత్రావచ్ఛి
న్నత్వ వివేశాదేవ మహానసీయహ్నాద్యభావవారణాదటంప్రతియోగితావిశేష
ణాన నచ సంబంధభేదేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాభేదాత్తదభావీయ వహ్ని
త్వ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే అవచ్ఛిన్నాంతమక్షతమిత్యవ్యాప్తిదుర్వా
రైవేతివాచ్యమ్. తథా సత్యవచ్ఛేదకతాభేదేన ప్రతియోగితాభేదాదేకస్యామ
పి ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక తదితరౌభయావచ్ఛిన్నత్వావత్వేనమ
హానసీయహ్నాద్యభావావారణాదితేనైవ యద్యుక్తాభావప్రతియోగితా ద్వయీ
తదాసాధ్యతావచ్ఛేద కనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకప్రతియోగితాకత్వేనైతి తది
తర నిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూపకప్రతియోగితాకాన్యత్వం తదధః. వస్తుతస్తస్య
వచ్ఛేదకతాభేదాన్నప్రతియోగితాభేదః కేంకున్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత త

విశేషస్వతాబేదాల్ ప్రతియోగివిషయతాభేదాద్వా. తథాచ యథాశ్చతమే
వ తద్విశేషణమితి నను సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసంసర్గావచ్చిన్ననిరవచ్చి
న్నావచ్చేదకతామాత్ర నిరూపకప్రతియోగితాకాభావనివేశాన్తహానసీయ మ
హింసంయోగవద్వహ్నుభావ మూదాయవ్యాప్తైర్వారణాదుక్తవిశేషణం వ్యర్థ
మితిచేన్న స్వరూపతాభానాహాపరస్పరవ్యభిచార్యఖండోపాధ్యక్షతరేణా
వచ్చిన్నస్య సాధ్యత్వేప్రతియోగివిశేషణతాపన్న తదుభయావచ్చిన్నాభావ
మూదాయావ్యాప్తివారణాయోక్తవిశేషణస్తేవవాచ్యకత్వాత్. పరేతు వహ్ని
త్వనిరూపితసమవాయేన సాధ్యతావచ్చేదకతాయాం షేతుమతిదశితాభావ
సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసమవాయసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకత్వా నిరూ
పకప్రతియోగితాకాభావః సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నావ
చ్చేదకత్వానిరూపకప్రతియోగితాశూన్యాభావోవాత న్నలైఽవస్థితిః. అస్తస్మ
తే సాధ్యతావచ్చేదకతా ఘటకసంబంధేన వృత్తిమత్వేనతి తత్సంబంధావచ్చి
న్నావచ్చేదకత్వీయ స్వరూపసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాక తాదృశాభావ
ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వ సామాన్యాభావ నివేశాన్నదోషః తత్త్రైవఘటతాన్
దేర్వాప్యవకతావచ్చేదకత్వ వారణాయసత్వంతమిత్యాహః సాధ్యతావచ్చే
దకతరత్వంచ వదనవచ్చిన్నప్రకారతావచ్చేదకత్వం తేన ప్రమేయవత్త్వాన్ధా
మాదిత్యాదా సాధ్యతావచ్చేదకభిన్నాప్రసిద్ధావపి నావ్యాప్తిః నను తత్త్రైవ
ఘటవత్త్వాజ్ఞానీయఘటాది ప్రకారతాయా ఘటత్వాత్కమేయావచ్చిన్నత్వాద
వ్యాప్తిః యేనరూపేణ సాధ్యతావచ్చేదకతా తమూపవిశిష్టానవచ్చిన్నత్వస్య
తదనవచ్చిన్నైత్యనేన వివక్షణే వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్ని
త్వస్య స్వరూపతవ సాధ్యతావచ్చేదకత్వాత్ యత్తు సాధ్యతావచ్చేదకేతర
త్వం సాధ్యతావచ్చేదక సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వం లెన
ప్రమేయవత్సాధ్యకే నిరవచ్చిన్నసాధ్యకేచ నదోషఇతి తత్తుచ్ఛమ్. మహానసీ
యవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తే మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోః పర
స్పరసమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వాత్తదవచ్చిన్న ప్రతియోగి
తాయా ధర్మమశక్యత్వాత్ సాధ్యతావచ్చేదకవదేన యత్రయత్సాధ్యతా వ
చ్చేదకం తత్ర తస్యపాదానెపి సత్తాసాధ్యకసద్ధతా వవ్యాప్తిః తాదృశవిశి
ష్టాభావ ప్రతియోగితాయాస్సత్తాత్వగుణాద్యన్యత్వ వైశిష్టావచ్చిన్నత్వ సత్వే

పి తాదృశ చైవిష్టస్యసత్తావృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛదకతయా తాదృశభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛదకీభూత ఘటత్వసత్తాత్వాభియానవచ్చిన్నాయా అవచ్ఛ
దకత్వస్య సత్తాత్వేనసత్తావచ్ఛదకతయా- యేన రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛదకతావ
ర్యాప్తిస్తద్యూపవిశిష్టానవచ్చిన్నత్వస్య తదథాత్వాత్ అభైవంప్రమేయాశ్ర
య సాధ్యకే ఘటాభావాదేరసంగ్రహః తత్ప్రతియోగితాయాఘటత్వాదిరూప
సాధ్యతావచ్ఛదకీభూత ప్రమేయావచ్చిన్నత్వాత్ యేన రూపేణసాధ్యతావ
చ్ఛదకతావర్యాప్తిస్తద్యూపవిశిష్టానవచ్చిన్నప్రకారతావచ్ఛదకీభూత ఘట
త్వావచ్చిన్నత్వావచ్ఛ నచ యేన రూపేణసాధ్యతావచ్ఛదకతావర్యాప్తిస్తద్యూ
పావచ్చిన్నవచ్ఛదకతాకత్వం పూర్వదలాధః వహ్నిమాన్ధామాదిత్యాదౌవ
హ్నిఘటోభయాభావమాదాయావ్యాప్తైః మైవం యేనరూపేణసాధ్యతావ
చ్ఛదకతావర్యాప్తిస్తదితరరూపావచ్చిన్నసాధ్యతావచ్ఛదకనిష్ఠావచ్ఛదకతా
కత్వస్య తదథాత్వాత్ ఏవంచోక్తస్తతః ఘటాభావాదేరసంగ్రహేఽపి ఘటవద
భావవీచ లక్షణఘటకః నన్వేవం ధూమాభావోలక్షణఘటకోనస్యాత్ యేనరూ
పేణ సాధ్యతావచ్ఛదకతావర్యాప్తిః తదితరరూపవిశిష్టేనతద్యూప విశిష్టానవ
చ్చిన్న ప్రకారతావచ్ఛదకీభూతేనచ ధూమత్వేనావచ్చిన్నత్వాత్ మైవమ్.
సాధ్యతావచ్ఛదకతావర్యాప్త్యధికరణతావచ్ఛదకధర్మః యద్యూపావచ్చి
న్నప్రకారతానవచ్ఛదకత్వస్యతదితరత్వపదాథాత్వాత్ నచప్రమేయవత్సా
ధ్యకే ప్రమేయవత్త్వానితి జ్ఞానస్య సకలరూపావచ్చిన్నప్రకారకత్వాదప్రసిద్ధిః
నిరవచ్చిన్నత్వేనాపి యద్రూపనిష్ఠావచ్ఛదకతాయా వాచ్యత్వాత్ వస్తుతస్తు
సాధ్యతావచ్ఛదకతావర్యాప్త్యవచ్ఛదకోయోధర్మస్తదవచ్చిన్నవర్యాప్తావ
చ్ఛదకతాకత్వతదితరధర్మావచ్చిన్న వర్యాప్తావచ్ఛదకతాకత్వాభియాభావ
వీచతదధః అతవీచపూర్వకత్వమహానసీయ వహ్నిమాన్ధామాదిత్యాదౌ మ
హానసీయ వహ్నిభావప్రతియోగితాయా నిరుక్తోభయావచ్చిన్నతయా ఘటా
భావమాదాయాతివ్యాప్తిరితి దూషణమనవకాశం నచైవం తాదృశప్రతియోగి
తావిశేషణవత్తే అగ్రేతత్తదవ్యక్తిత్వావచ్చిన్న భహ్నిత్వావచ్చిన్న ప్రతియో
గిత్వయోరైక్యేపి అవ్యాప్త్యభావాత్కంసామాన్యభావగ్రంథోద్ధితిః. అత్ర
కెచిత్ సాధ్యతావచ్ఛదకతదితరోభయ నిష్ఠావచ్ఛదకతాన్యావచ్ఛదకతా ని
రూపకత్వంతదధః. అన్యథాధూమవాన్వహ్నిరిత్యాదౌధూమత్వావచ్చిన్నప్ర

తియోగిత్య తిత్రదన్యక్రితావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్యయోగభేదేనతాదృశాభావస్య
 లక్షణాఘటకత్వేనాతివ్యాప్తైః తథావివక్షణైః ధూమోనాస్తీతి ప్రతితిసిద్ధవి
 ట్తణావచ్ఛేదకత్వం ధూమత్వమాత్మవేదన తతఃతదతితస్యాభయవృత్తిభిన్నత్వేన
 తాదృశావచ్ఛేదకతా నిరూపకత్వం తాదృశప్రతియోగితాయాఇతి నాతివ్యా
 ప్తిః ఏవంచ వహ్నిత్వనిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతాయా ఉభయవృత్తితయావహ్ని
 భావస్యలక్షణాఘటకత్వాత్సామాన్యభావానుపగమేనవాప్తిసాన్యదితి తద్గ్రం
 థోద్ధితిః ఉభయవృత్తిరవచ్ఛేదకతాచ మహానసీయవహ్నినాస్తీతి ప్రతితిసిద్ధవి
 లక్షణాన్యక్రిరేవేత్యాచుః అపరేతు ఉభయనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకత్వ
 మేవార్థః పరంతు ధూమవాన్వహ్నిరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిభయేనేహసీం తద్వి
 శేషణస్య త్యాజ్యతయా సామాన్యభావగ్రంథోద్ధితిమాచుః మతద్వయేపి
 ప్రతియోగితాభేద ఏవావచ్ఛేదకతాభేదనియామకౌ నసంబంధభేదః తథా
 నతి మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోరెకావచ్ఛేదకతాదౌలభ్యాపాతాల్ కింతు
 తత్కృతస్తమనురుధ్యైవోక్తగురుతరవిశేషణప్రవేశేన మహానసీయ వహ్ని
 భావోవారితః లాఘవసాధ్యతావచ్ఛేదకతదితరోభయనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వ
 విశేషణమేవకుతానకృమితి అదైవమపి ధూమత్వాదౌగృహీతౌధూమవన్ని
 ష్టాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావోవహ్నిత్వాదావ్రుపసయమర్యాదయా
 భావతదతివ్యాప్తిగ్రహాపాయదీధిత్వసంగతిః. ధూమత్వవహ్నిత్వయోరేక వి
 ధస్యధూమవన్నిష్ఠావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసాధ్యభావాల్ ధూమత్వేధూమవ
 న్నిష్ఠోయోమహానసీయ ధూమాభావ స్తత్ప్రతియోగితాయా వహ్నిత్వతదిత
 రోభయానవచ్ఛిన్నాయా అవచ్ఛేదకత్వసత్వాత్ వహ్నిత్వేధూమవన్నిష్ఠో
 యోమహానసీయ వహ్నిభావస్తత్ప్రతియోగితాయాధూమత్వతదితరోభయాన
 వచ్ఛిన్నాయా అవచ్ఛేదకత్వ సత్వాదితిచెన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరఘటితా
 భయానవచ్ఛేద్యత్వస్య తదథాత్వాల్ ధూమత్వాదౌచ వహ్నిత్వేతరఘటి
 తౌభయానవచ్ఛేద్యతాదృశఘటాద్యభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ సత్వాల్
 ఏతేనసాధ్యతావచ్ఛేదక తదితరోభయనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వా ప్రసిద్ధ్యా సాధ్య
 తావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వేననతి తదితరనిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూ
 పకం యత్తదస్యత్వమేవ తదథాత్వతిపరాస్తం. ఉక్తోపాయదీధితివిరోధాల్
 అథ స్థప్రతియోగికత్వస్వసామాన్యనిరూపకరణ్యాభయసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాన్య

తస్మాన్మభావే ప్రవేశాన్తహసనీయ వహ్నుభావాదివారణప్రకాశికాష్టవిశేష
 ణం కిమథం అత్రపృథివీత్వవ్యాప్యజాతిత్వాపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్నా భావ
 వాన్దైయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యానాం ఘటాభావాదీనామభావాఘటాదయో
 హేతుసమానాధికరణా స్తేషాంసాధ్యవిశిష్టాన్యత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేద
 కం యద్భటాభావత్వాదితదన్యత్వస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసత్వాద్దేతుమతిసాధ్యతా
 వచ్ఛేదకరూపేణ సాధ్యస్యాభావసత్వాల్లక్షణసంగతిః ఏవం వహ్నిప్రతియో
 గికాభావవాక్ తత్తదవహ్నుభావాన్యతమవాన్ధూమాదిత్యాదౌ వసీదృశక్ర
 మేజైవావసేయమపరమనుకూలం నచ సంయోగీనత్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్త్య
 భావాదేరేవ లక్షణఘటకత్వాదతివ్యాప్తిరితివాద్యం నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతా
 సంబంధేన సాధ్యసామానాధికరణ్యస్య నివేశేన సంయోగాభావస్యాపి లక్షణ
 ఘటకత్వాత్ జాతిత్వవాన్తదన్యక్రిత్యాదిత్యాదౌ వభావాప్రసిద్ధివారణాయ నన్వ
 ప్రతియోగికత్వనివేశః యదిచ ప్రమేయవాన్జాతిత్వాదిత్యాదౌ తదప్రసిద్ధివా
 రణాయభావభిన్ననిరూపితత్వం విశేషణం తదుపాదానేవ్యావశ్యకమితీతదైవ
 యర్థ్యం తదాసామానాధికరణ్యమాత్రస్య ప్రతియోగిసంబంధత్వాభావాత్తన్ని
 వేశః కపిసంయోగాభావస్య సాధ్యవిశిష్టత్వాదేవవారణేపి కపిసంయోగాభావ
 వాన్దేయత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తివారణాయనన్వప్రతియోగివైయధికరణ్యమావ
 శ్యకం ఏవంచ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయామపి నిరవచ్ఛిన్నత్వవిశేష
 ణం వ్యర్థమితిచెన్న అభావవాన్దైయత్వాదిత్యాదౌఘటాభావాభావ మాదా
 యావ్యాప్తేః ప్రకాశికాకృదుక్తవిశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ ఏవం ఘటాభావ
 వృత్తిత్వ విశిష్టాభావత్వవాన్నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధాభావమాదాయావ్యాప్తై నిర
 వచ్ఛిన్నత్వమపి సాధకమితి పరేతు సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తసాధ్యవృత్తి
 ధర్మావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావిశేషణీయా అథప్రమేయవాన్వాద్యత్వా
 దిత్వాదౌ తాదృశాభావప్రసిద్ధిః ఘటాభావాదేస్తాదృశఘటాత్వావచ్ఛిన్నప్ర
 తియోగితాకత్వాత్ నను ప్రసిద్ధానుమానే ఘటత్వాదీనాం కాలికతయా సాధ్య
 వృత్తిత్వేన తాదృశాభావాప్రసిద్ధిగతః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన
 సాధ్యనిష్ఠత్వంచాచ్యం । తథాచోక్తస్థల ఘటత్వాదే స్తాదృశస్వరూపసంబంధే
 న సాధ్యవృత్తిత్వాభావేన తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ ఇతి
 'చేన్న ॥ మహానసీయ వహ్నుభావస్యాపి మహానసీయత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేద

కాతిరిక్తత్వేపి తాదృశసమవాయేన సాధ్యవృత్తితాన్విభావేన లక్షణఘటకత్వావ
 త్రైః । నచ మహానసీయత్వం మహానసానుయోగిక సంయోగవవేతి తాదృశస
 మవాయేన ససాధ్యవృత్తిభిన్నమితివాచ్యం ॥ ఏవమపి మహానసీయత్వ ప్రకా
 రక ప్రమాదిషయత్వవిశిష్ట వహ్నిభావమాదాయావ్యాప్తేః నాపి స్వరూ
 పసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకే తదన్యతర సంబంధేన సాధ్యనిష్ఠత్వం వివక్షితం
 తాదృశవిషయత్వస్య స్వరూపేణసాధ్యనిష్ఠత్వాన్నదోషఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి
 సంయోగసంబంధేన మహానసీయత్వవిశిష్ట వహ్నిభావావారణాదితి చేన్ద్రే
 వమ్ ॥ (యత్కించిద్ధేత్వధికరణానుయోగిక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
 కస్య సాధ్యాభావస్యప్రమేయ సాధ్యకాచాప్రసిద్ధేః) ప్రమేయాశ్రయవాన్ధూ
 మాదిత్యాదిస్థలానురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక
 త్వ మతిరిక్తాంతేన వివక్షితమ్ । యేనరూపేణ యదవచ్ఛేదకతా వర్యాప్తి
 దూరపరిశిష్టానవచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షణీయతయా వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న
 ప్రతియోగితాకస్య సాధ్యాభావస్తేతత్సాధ్యకే ప్రమేయసాధ్యకప్రసిద్ధిః ॥ న
 వైషం సాధ్యతావచ్ఛేదకే తదవచ్ఛేదకత్వసత్వాద్దోషః । సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
 బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వీయ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న తదవ
 చ్ఛేదకత్వ సామాన్యాభావవివక్షణాత్ ॥ యదావృత్తిమత్సాధ్యవృత్తిత్వమే
 వనిరుక్తిఘటకమ్ । తేనప్రమేయసాధ్యకే గగనాభావప్రసిద్ధిః ॥ నస్తేనమపి వ
 హ్నిమాన్ధూమాదిత్యాచామహానసీయవహ్నియనుయోగిక సమవాయేన వహ్ని
 త్వవిష్టస్యాభావమాదాయావ్యాప్తిదుర్వారైవేతిచేన్న. భవంతతే తాదృశప్ర
 తియోగితాయాసాధ్యతావచ్ఛేదక తదితరోభయానవచ్ఛిన్నతయావ్యాప్తేః । యేన
 రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధతా తేన రూపేణ తాదృశసంబంధావచ్ఛి
 న్నత్వస్య తాదృశావచ్ఛేదకతాయా నివేశ్యతయా తాదృశప్రతియోగితాని
 రూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధతావచ్ఛేదక రూపవిశిష్టావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేద
 కత్వీయ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తాదృశప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకత్వ సామాన్యాభావస్యేవా వివక్షణీయతయా నదోషఇతి చైత్ ॥ కిమి
 దం మమాపిపాణిపిహితమిత్యాహుః ॥ తన్న సాధ్యతాదృశప్రతియోగితాయాసా
 ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంసర్గావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వీయ స్వరూపసంబంధా
 వచ్ఛిన్నాభావనివేశేనైవోపపత్తేసాధ్యతావచ్ఛేదకేతాదృశావచ్ఛేదకత్వాభా

వవధ్యంతనివేశవైయథ్యావలైః | మన్తశేచతత్తదస్మిన్నభావవారణాయతదుపా
 దానాత్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోయఉభయవృత్తిధర్తస్తదనవచ్ఛిన్నత్వస్యప్ర
 తియోగితావిశేషణత్యేతత్రసాధ్యవ్యక్త్యభావమాదాయదోషవారణాయావచ్ఛే
 దకత్వాభావనివేశావస్యకత్వేపితస్య లక్షణాంతరత్వేన ప్రకృతలక్షణతదైవ్య
 ర్థ్యమేవేతి యథావిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకస్థల నిరవచ్ఛిన్నమేతుసమానాధి
 కరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావఘటితా తథావిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛే
 దకస్థల యేనరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తత్తదితరోభయానవచ్ఛిన్నం
 యత్తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదభావవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకవి
 శిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యంవాప్తిః తథాచ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌమ
 హానసీయవహ్నివృత్తిజాతిమదభావమాదాయావ్యాప్తైరావరణాయ నిరవచ్ఛిన్న
 త్వప్రవేశః | తదైవజాతిమత్త్వాన్వటత్వాదిత్యాదౌ పటనమవేతత్వ విశిష్టజాతి
 మదభావమాదాయావ్యాప్తిపారణాయ నిరవచ్ఛిన్నత్వ (తాదృశోభయానవచ్ఛి
 న్నత్వ) నివేశః || అథ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలీయ నిరుక్తా నిరవచ్ఛిన్నత్వం
 కిమథేమ | ఉక్తాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వతదితరోభయాద్య
 వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయాదశితప్రతియోగితావిశేషణన వాగణాత్ | న
 చ మహానసీయ వహ్నివృత్తిత్వ విశిష్టతేజస్తస్మాద్యనవృత్తిజాతిమదభావాగ్రా
 హ్యః | తస్మాపి తేజస్తస్మాద్యనవృత్తితదితర తాణత్యాదినిష్ఠప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకతాకత్వాత్ | నచ మహానసీయ వహ్నివృత్తిత్వవిశిష్టాయాజాతిః తన్నిష్ఠ
 వహ్నిత్వప్రతియోగితత్వ విశిష్టసమవాయ సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకతాకాభావః | తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛే
 దకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నత్యేపి శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంస
 ర్గావచ్ఛిన్నత్వాత్ || మైవమ్ || వహ్నిత్వప్రతియోగితత్వవిశిష్ట సమవాయ
 సంబంధేన మహానసీయవహ్నివృత్తిత్వ విశిష్టా యాజాతిః శుద్ధసమవాయేనతద్వి
 శిష్టాభావస్యమహానసీయ వహ్నివృత్తి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యవాగ్రాహ్య
 త్వాత్ || అథ తత్రనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానివేశేపి మహానసీయ వహ్నివృత్తిత్వ
 విశిష్టజాతిమదస్మిన్నభావస్యకథంవారణమ్ | తహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచా
 గ్రాహ్యత్వాత్ వహ్నిత్వస్యద్విధాభావేననిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాసత్త్వాచ్చ | నిర
 వచ్ఛిన్నత్వం యదియేనరూపేణసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిస్తదస్యధర్మాత్

సచ సాధ్యతావచ్ఛేదకే తరఃకుటిలోభయానవచ్చిన్నత్వ మవ్యవచ్ఛేదకతా విశే
 షణాథః । తథాపి మహానసీయ మహిష్మత్తిత్వ విశిష్టవాన్నాస్తీతి ప్రతితి
 సిద్ధాభావ మాదాయావ్యాప్తేః । నచోక్తస్థలీయ నిరుక్తా విశేషణస సాధ్య
 తావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకే తదనవచ్చిన్నత్వ తాత్పర్యం । ఏవంచ జాతియ
 త్వాన్వటత్వాదిత్యాదౌ పటనమవేతత్వ విశిష్టజాతిమదభావస్య మహిష్మా
 ఘామాదిత్యాదౌ మహానసీయమహిష్మసమవేతజాతిమదభావస్యచ ప్రతియోగి
 తావచ్ఛేతకతాయాఅతథాత్వాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యం । దండిమాకదండిసంయో
 గాదిత్యాదౌ సంయోగేనసాధ్యతా వచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్చిన్నప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వఘటక సంసర్గావచ్చిన్నస్యాప్రసిద్ధేః
 అవచ్చిన్న ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వస్య హేతుమన్నిష్టాభావ ప్రతియోగి
 తానిరూపితస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకే తరావచ్చిన్నత్వ నియమే
 న తదభావ విశిష్టస్యా ప్రసిద్ధిరితిచెత్సత్వమ్ ॥ నహి రూపమాక పృథివీ
 త్యాదిత్యాదౌ విషయతాసంబంధేన రూపవదభావవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛే
 దకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశయా
 మః । కింతు తాదృశాభావ ప్రతియోగితాయాం సావనవచ్ఛేదక సంబంధావచ్చి
 న్నత్వ స్వసామానాధికరణ్యభయ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతా విశిష్టామ
 వచ్ఛేదకత్వానిరూపితత్వ మన్యథాకాలికసంబంధేన మహానసీయత్వవిశిష్ట మ
 వేన్నాసాధ్యత్వేభూమే సమవాయేన మహానసానుయోగికసంయోగ విశిష్ట మ
 హుస్యభావ మాదాయావ్యాప్తేః ॥ ప్రకృతే సాధ్యతావచ్ఛేదకే తదనవచ్చి
 న్నత్వత్వస్య తాదృశావచ్ఛేదకతాయాం నివేశేసి సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాఘట
 కసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకాన్యనిష్ఠనిరవచ్చిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతి
 యోగితాకాభావ మాదాయైవనావ్యాప్తిః ॥ యదావ యెనరూపేణత్యాద్యవ
 చ్ఛేదకతా విశేషణజాతిమత్త్వాన్వటత్వాదిత్యాదౌ పటనమవేతత్వవిశిష్ట జాతి
 ఘాన్నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధాభావ మాదాయదోషవారణేపి పటనమవేతత్వ విశి
 ష్టవాన్నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధాభావ మాదాయావ్యాప్తిః ॥ నచ యేనరూపేణసా
 ధ్యతావచ్ఛేదకతా తదతిరిక్తసాధ్యతావచ్ఛేదక వృత్తిధర్మానవచ్చిన్నత్వం తద
 ధః । తథాపి సంయోగేన ప్రమేయవతఃసంయోగేనసాధ్యతాయామవ్యాప్తేకి
 ఘటనవదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా స్తాదృశఘటత్వావచ్చిన్నత్వాన్తే ఘ

టాద్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా నిరసచ్చిన్నత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంయోగానవచ్చిన్నత్వాత్ । నచ రూపవాన్పుథివీత్వాదిత్యాహావవ్యాప్తివాణాయ తాదృశావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతలానవచ్చిన్నత్వం సనివేశ్యం కింతు యేనరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా తదన్యసాధ్యతావచ్ఛేదక వృత్తిధర్మానవచ్చిన్నాయాతాదృశ్యవచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకప్రతియోగితావచ్ఛేదసాన్యధ్యేనివేశ్యః । ఏవంచ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదనత్వాన్నావ్యాప్తిః । ఏవంచోక్తస్తతః ఘటసామాన్యాభావ ఏవలక్షణః ఘటక ఇతివాచ్యమ్ । దండిమాన్దండిసంయోగాదిత్యాదౌ తథావిధతైత్రత్యావచ్చిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా స్తథావిధతయా తన్నిరూపక ప్రతియోగితావచ్ఛేదన్య దండిన్యసత్వాదవ్యాప్తిః । జ్ఞానవానాత్తత్వాదిత్యాహావవ్యాప్తైః విషయితాసంబంధేన జ్ఞానత్వ విశిష్టజ్ఞానాభావప్రతియోగితాభేదవిరహాత్ । నచ తథావిధచేతు సమానాధికరణాభావీయ నిరక్తోభయానవచ్చిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం యేన రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా తదితరసాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిధర్మానవచ్చిన్నత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్చిన్నత్వే తదుభయాభావ స్తద్రూపవిశిష్టావచ్చిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యవ్యాప్తిరితి నిష్కషేఁ నదోషఇతివాచ్యమ్ । దండిమాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ కన్యాంచద్ధేతు సమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితాయా ముక్తోభయాభావ నత్వేనాతివ్యాప్తైః । యదిచ తాదృశోభయాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సామాన్యే ఉక్తోభయాభావనివేశ్యః । తద్దండ్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం తద్ధర్మమూదాయోభయాభావసత్వేపి దండిసామాన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాస్సామాన్యంతగఃతత్వాత్ తత్రోభయసత్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యన్యతేతదాదండిసాధ్యకసద్ధౌతావవ్యాప్తిః । ఘటవదభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సామాన్యంతగఃతాయా ముభయసత్వాత్ । నచ తథావిధాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సామాన్యే యేనరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా తదితరసాధ్యతావచ్ఛేదక వృత్తి ధర్మానవచ్చిన్నత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వే తదుభయాభావానివేశ్యఇతివాచ్యం । తత్రైవదండనిష్ఠతద్వన్య క్తిత్యావచ్చిన్నావచ్ఛేదకతాయా ముభయాభావసత్వేనావ్యాప్తైః । తస్మాదేన రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాతదితరసాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తి ధర్మానవచ్చి

దీధితీకారస్యానుమతత్వాత్. సార్వభౌమైస్తు విశేషధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకూటానతిరిక్త సామన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధస్య విశేషరూపేణావ్యాసజ్యవృత్తైరపి సామన్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధత్వేనానుగతేనవ్యాసజ్యవృత్తిత్వమితి కంఠరవేణైవోక్తం. ఏవంసతి మహానసీయవహ్నిభిన్న వహ్నిమాధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకమహానసీయవహ్నిభిన్నత్వ వహ్నిత్వాద్యోఃప్రత్యేకం ధూమాదినమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యనధికరణత్వేపి

న్నా యాహేతుసమానాధికరణతాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాతస్యాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వీయ స్వరూపసంబంధేన యేనరూపేణత్యాదిక్రమేణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా అవచ్ఛేదకతాయా హేతుసమానాధికరణాభావీయ తాదృశప్రతియోగితానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వీయ స్వరూపసంబంధేనవాఽభావస్య నిరుక్తోభయానవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం యేనరూపేణసాధ్యతావచ్ఛేదకతాతదితరధర్తానవచ్ఛిన్నత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ స్తమ్యావవిశిష్టత్వంవా సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేషణత్వ ముపగతవ్యం । వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకమహానసీయ వహ్నిభావవారణాయప్రతియోగితావిశేషణివేశః । అధికం జాగదీశటిప్పణ్యామను సంధేయమిత్యావహః । తదేతత్సర్వం వహ్నిత్వంమహానసీయ వహ్నిభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకమితి ప్రతీతావిష్టాపత్తిః కింతు వహ్నిత్వంమహానసీయవహ్నిభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ వన్నైత్యేవనప్రతీతిః । అవచ్ఛేదకమవచ్ఛేదకత్వవదితి ప్రతీత్యారైలక్షణ్యానురోధాదితి యక్త్యాపర్యాప్త్యవ్యాప్త్యవృత్తితాయాస్సర్వసమ్మతాయాస్వీకారేణ నిర్వాహసంభవాత్ । మహానసీయవహ్నివృత్తిత్వ విశిష్టజాతిమదభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రతియోగివిశేషణతాపన్న మహానసీయత్వ వహ్నిత్వయోరేవ స్వీకారసంభవాత్ । విశేషరూపేణ సంసగతాయా అనంగీకారాఙ్కూలాహలజాతమేవేతి మనసి కృత్వా గ్రంథకారణజ్ఞాఞ్చకార ॥ * మహానసీయేతి * నను మహానసీయ వహ్నిమాధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయత్వ వహ్నిత్వాద్యోరేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వైకస్యవహ్నిత్వసాధ్యనవచ్ఛేదకతయాతివాప్తిసంభవాత్కూతాత్

ప్రకృతానుమితివిధేయతావచ్చేదకతాయాద్యశరూపావచ్చిన్నైపర్యాప్తా తాదృశ
రూపావచ్చిన్నానుయోగితాకతాదృశావచ్చేదకతావచ్చిన్నభద్రేననన్యప్తి
ఘటకత్వోపగమన నాతివ్యాప్తిః' ఉక్తస్థలీయానుమితివిధేయతా వచ్చేదకతా వ
ర్యాప్తవచ్చేదకదశితధర్మః ద్వయనిష్ఠద్విత్వాద్యవచ్చిన్నై శేతువన్నిసాభా
వప్రయోగితావచ్చేదకత్వపర్యాప్తిమతి విరోధేనతదవచ్చిన్నభద్రానత్వాత్.

దుపెక్షా || యత్ప్రయావత్సాధ్యతావచ్చేదకత్వేననవచ్చేదకత్వ వివక్షణాన్నత
త్రాతివ్యాప్తిరితి || తన్న ప్రమేయవత్సాధ్యమాదిత్యాచా తథావిధయా
వత్ప్రమేయే తాదృశానవచ్చేదకత్వా సంభవేనోక్తవివక్షాయా అశుద్ధత్వాది
తిశ్చన్న । కారణీభూతజ్ఞానస్య ప్రమాత్వాపత్తిరవ్యభిహితా సాచ న మహాన
సీయ వహిసాధ్యకే మహానసీయత్వస్యా వచ్చేదకత్వాత్ । నచానుమి
తి విధేయతావచ్చేదకతా పర్యాప్తవచ్చేదక ధర్మసామానాధికరణ్యా
న ప్రమాత్వాపత్తి రస్యేవేతివాచ్యం । దశిత సద్ధేతవనరోధేన తదైవా
భిధాతుముచితేషి తాదృశ ధర్మావచ్చేదేన ప్రమాత్వాపత్తిపర్యంత మభి
ధాతుం తదుపెక్షణాత్ || వస్తుత్వం || మహానసీయవహిసాధ్యకైతివ్యాప్తి
వారణాయతాదృశ ధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాకత్వ తుపవిశేషణపూరణే త
దుపెక్ష్యతాదృశావచ్చేదకతా పర్యాప్త్యధికరణావిషయకప్రతీతి విషయత్వ
రూపపారిభాషికభేదనివేశన ముచితం । యావత్సాధ్యతావచ్చేదక తాదృశావ
చ్చేదకతా పర్యాప్త్యధికరణాపర్యాప్త విషయతాశ్చయత్వరూప తదుపాచా
నె వహిత్వేతత్సంభవేషి మహానసీయత్వేతదసత్వేనాతివ్యాప్త్యుద్ధారాల్ప్ర
మేయ సాధ్యతావచ్చేదకకైవ్యాపైరసత్వాచ్చేత్యతామహానసీయ వహిభి
న్న వహిసాధ్యతానుసరణం । ఇహతు ప్రత్యేకం వహిత్వమహానసీయ వ
హిభిన్నత్వయోఃతదిత్యేవతద్ద్విజమ్ । తాదృశధర్మావచ్చిన్న విషయతాప్రజే
శేతు లాశువేనతాదృశధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాయా ఏవప్రవేశాచిత్యాది
తి స్వరూపతస్సాధ్యతావచ్చేదకకైవ్యాప్తివారణాయ పర్యాప్తినివేశః * ప్ర
కృతేతి * అనుమితివిధేయతావచ్చేదకతాపర్యాప్తవచ్చేదకత్వం వహిత్వ
త్వ జాతిత్వాదిధర్మవిశేషపరిచాయకమాత్రిం । నతు తస్యాపి నిరుక్తిః
తా|| ననూక్తస్థల పరామర్శభ్రమత్వసోపపాదనెషి వహిమాన్ధామౌదిత్యా
దౌ వహిత్వత్వస్యాక్తస్థలవ తాదృశాభయత్వస్యానుమితిదశామౌ మన్త

సాధ్యతావచ్చేదకవృత్తిమహానీయ వహ్నిభిన్నత్వ వహ్నితొవృత్తావృద్ధినువ
స్థితకాలే తదవచ్చిన్నైఽనవచ్చేదకత్వస్య దుగ్రహతయాఽనుమిత్యనుత్పా
దోవ్యాపకతాజ్ఞాన కారణతావాదినామిష్టమివ తేనతేనరూపణానవచ్చేదకత్వా
గ్రహాత్ తత్తద్యూపావచ్చిన్నవిధేయతావచ్చేదక తాకానుమిత్యనుపపత్తిః కే
వలన్వయిగ్రంథే గ్రంథకృతైవ వక్ష్యతే. యత్త్వ తత్త్వేన హేతుర్నివేశేహే
తువ్యక్తిభేదేనవ్యాప్తిర్భిద్యేత సాచక్షుశానుమిత్యవయోగినీ పక్షీయభూమాదివ్య
క్తివ్యాపకతాయాఃపూర్వం వహ్నిదావగృహీతత్వాదితి యద్యూపవిశిష్టేత్య
క్తం. తథాచ భూమత్వాదిరూపహేతుతావచ్చేదకధర్మానేవఃశిష్యనివేశ్య
తత్తద్యూపావచ్చిన్న హేతుకానుమిత్యావయకవ్యాప్తిర్నిర్యాచ్యతథాచ మ
హానసాదా భూమవహ్నిది సహచారగ్రహాదవహ్నిదౌ తద్భూమత్వాద్యవ
చ్చిన్న నిరూపితాయా ఇవ పక్షీయభూమాదిసాధారణభూమత్వాద్యవచ్చిన్న ని
రూపితాయాఅపి వ్యాపకతాయాగ్రహసంభవాల్ తద్భుతితవ్యాప్తైః పక్షధర్మై
భూమేగ్రహాదనుమితి నిర్వాహణతిభావః. నచసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తి
త్వపక్షేహేతువ్యక్తిభేదేనవ్యాప్తిభేద ఆవశ్యకపవిత్యనుగతరూపేణ హేతునివ
ేశావ్యర్థ ఇతివాచ్యం హేతువ్యక్తిభేదేనవ్యాప్తిభేదవ్యనుగతరూపేణహేతు
నివేశేభూమవ్యాపకవహ్నిప్రతియోగికభూమనిష్ఠసామానాధికరణ్యత్వాదినాభూ
మాదినిష్ఠసకలవహ్నిసామానాధికరణ్యవ్యక్తీనా మనుగమల్ సామాన్యప్రత్యాన
త్యావక్షీయహేతునిష్ఠవ్యాప్తైరపి ప్రథమం గ్రహసంభవేనానుమిత్యవపత్తిః.

చ్చేదకత్వస్య తదవచ్చిన్నానుయోగిత్వ గ్రహేఽనుమితిన్ స్యాత్ తద్ధర్మమ
విషయాకృత్య సంబంధవిధయాపి తదవచ్చిన్నానుయోగితాయా అగ్రహాదితిశ
క్త్యా మిష్టాపత్యానిరూపితే * సాధ్యతేతి * వ్యాపకేతి * సాధ్యవద
న్యావృత్తిత్వ జ్ఞానస్య తదనుపస్థితిదశాయామపి సంభవాత్తదోక్తమ్ । నతుత
దవచ్చిన్నైఽనవచ్చేదకత్వ గ్రహానురోధేన తదుపస్థితేరావశ్యకత్వై తద్భూలా
త్సాధ్యతావచ్చేదకాంశే తజ్ఞానప్రసంగః । ఇష్టాపత్తౌచ । నిరవచ్చిన్నసాధ్య
తావచ్చేదకానుమితి విలోపప్రసంగఇత్యతలహా * తెనెతి * ఏతచ్చ సా
ధ్యతావచ్చేదకవృత్తివిషయతాయా ఏవసజాతీయ సాధ్యతావచ్చేదకత్వ నియా
మికత్వమతేన । తేన తాదృశగ్రహస్థల తదనవచ్చిన్నవిధేయతాకానుమిత్య
దీపత్తిప్రకారస్య వక్ష్యమాణత్వేపినాసంగతిః * యత్త్వేతి * తత్తద్యూపాత్తే

తత్తద్వ్యక్తిలైవన హేతునివేశే అననుగమాత్ | సామాన్యప్రత్యాసప్రత్యాపి పక్షీ
యహేతునిష్ఠవ్యాప్తైర్వాప్తీలైవనదుర్గహతయా అనుమిత్యనుపపత్తైః. హే
తుతావచ్ఛేదకాశ్రయాధికరణత్వముపేక్ష్యతే ద్విశిష్టనిరూపితాధికరణత్వప్రవేశే
శప్రయోజనమగ్రవక్ష్యతే ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమాత్రేణసాధ్యతావచ్ఛే
దకనివేశే వహ్నిత్యాదినా వహ్నిత్వాదిక మనవగాహమానాత్ ప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకవత్సమానాధికరణవానిత్యాదృజ్ఞానాదప్రహీనా మానిత్యాద్యనమితి
స్యాత్. నచష్టాపత్రిసంభవః కదాచిద్వహ్నిత్యేన కదాచిద్ద్రవ్యతావదినావ
హ్నినమితిరితినియమానుపపత్తైః. నచానవచ్ఛేదకత్వేనతత్తద్ధర్మావగాహిత్య
మేవవ్యాప్తిగ్రహస్యాన మితోవిధేయతావచ్ఛేదకతయా తత్తద్ధర్మాభాననియా
మక మితివాద్యం | అనవచ్ఛేదకత్వేనవహ్నిత్వాదీభానే ద్రవ్యత్యాదీభానస్యాపి

చ్ఛిన్నానుమిత్యేవయికవ్యాప్తిశరీరైశ్చాదిః | విశేషరూపావచ్ఛిన్న వ్యాపక
తాగ్రాహకసామగ్రిదశాయాం సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న వ్యాపకతాగ్రాహ
కత్వందశేయితుం తత్తద్ధూమత్వాదీతి దృష్టాంతానుసరణం | అనుగతరూపా
వచ్ఛిన్న హేతుకానుమిత్యేవయికవ్యాప్తిశరీరై తత్తద్ధేతువ్యాపకసాధ్యప్రతి
యోగిక తత్తద్ధేతునిష్ఠసామానాధికరణ్యస్యవ్యాప్తిత్వం దూషయతి * తత్తద్వ్య
క్తిలైవనేతి * అననుగమాదితి * నచ మహానసీయధూమాదిరూప తద్ధూమవ్యా
పకతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాద్యనుగత ధర్మావచ్ఛిన్న ధూమసామానాధికరణ్య
లైవన పక్షీయధూమనిష్ఠసామానాధికరణ్యనుగమసంభవః | తథాసతి ధూమవా
నసహేరిత్యాదౌ తద్వహ్నివ్యాపకతావచ్ఛేదక ధూమత్వావచ్ఛిన్న సమానా
ధికరణ వహ్నిమత్తదయోగోలకమితి జ్ఞానస్య ప్రమాత్తకస్య హేతుత్వాపత్తైః ||
వస్తుతస్తు || వ్యాపకతానిరూపకతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవ సా
మానాధికరణ్య విశేషణం ధూమవ్యాపక వహ్ని సమానాధికరణేందనవత్తజ్ఞాన
ధూమవ్యాపక వహ్ని సమానాధికరణ తద్ధూమవత్తజ్ఞానయో రవిశేషేణాభయ
త్రాప్యనుత్పాదస్య తుల్యత్వాత్ | మణికారేణాపి సాధ్యస్య యదావ్యాపక
త్వం తన్నిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యస్యేవ వ్యాప్తిత్వాభిధానాచ్చ || ఏవంచ
తద్ధూమవ్యాపక వహ్నిప్రతియోగిక ధూమనిష్ఠసామానాధికరణ్య మకించత్కర
మేవేతి * ద్రవ్యత్యాదీభానస్యాపీతి * సంయుక్తసమవాయ రూపసన్నికషేప్య
ద్రవ్యత్వ సాధారణ్యాత్ ద్రవ్యత్యాదీజ్ఞానానపేక్షణాచ్చ | నచ ధర్మిణా

ప్రాయశస్సంభవాత్. ఏవం తత్రానిధ్యతావచ్ఛేదకా వచ్చిన్న వ్యభిచారతయా హేతుజ్ఞానస్య హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమాత్రేణతత్రానిధ్యతావచ్ఛేదకావగాహివ్యాప్తిజ్ఞానాంకేఽవిరోధితయాఽపి వ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకానవగాహివ్యాప్తిజ్ఞానస్య హేతుత్వే వ్యభిచారస్య హేతుభాసతానుపపత్తిశ్చైతి విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాప్తిఘటకతాలాభాయప్రతియోగితానవచ్ఛేదకావచ్చిన్నేనేత్యనుక్త్యా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకోయోధమన్తదవచ్చిన్నేనేత్యుక్తం । యత్రవహ్నిత్వత్వాది విశేషణావచ్చిన్నస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాతత్ర తేన తేనరూపేణైవతత్రధర్మాణాం

విశిష్టానిచేశే మహానసీయవహ్నిభిన్న వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదా వతివ్యాప్తిః । యేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిః తద్యూపావచ్చిన్నానుయోగికత్వస్య సంబంధవిధయానివేశా సంభవాదితివాచ్యం । తదతివ్యాప్తైః పశ్చాదేవనాఽనీయత్వాత్ ॥ యద్వాత్రధర్మావచ్చిన్నత్వాంతం పరిచాయకమేవ । తాదృశానుయోగితామాత్రస్య పరమనవచ్ఛేదకత్వ సంబంధవిధయా నివేశనాన్నాతివ్యాప్తిః పశ్చాత్తవచ్ఛేద్యతాయాలపినివేశః । నమానవిషయకత్వేనవిరోధితామతేద్రవ్యత్వాదావ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వ భాసస్యతత్ర నిర్ధమితావచ్ఛేదక వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ గ్రహప్రతిబంధకత్వం సంభవతిత్యాశయేన ప్రాయశఃకాంతాన్త్రానవచ్ఛేదక ధర్మధర్మితావచ్ఛేదకతయా యస్యభానంతస్యేన విధేయతావచ్ఛేదకతయాభాసమితినియమః । ఏవంచ ద్రవ్యత్వవిధేయతా వచ్ఛేదక కానుమితౌ హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకవద్ద్రవ్యసమానాధికరణ భూమవానిత్యాకారకస్య వహ్నిత్వవిధేయతావచ్ఛేదకానుమితౌచ తాదృశానవచ్ఛేదకవద్వహ్నిసమానాధికరణత్యాదిరీత్యోక్తాదూషణాంతరమాహ * ఏవమితి * విశిష్టేతి * తనుమితితత్కరణాన్యతరవిరోధినపీవాభాసత్వం వ్యభిచారగ్రహదశాయామనుమిత్యావత్తిః వ్యభిచారస్యానుద్భావనావత్తిశ్చ । తేన విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకస్యాభాసలక్షణఘటకత్వ కరణైపివత్తిః * యోధమన్ఇతి * అత్రానవచ్ఛేదకవహ్నిత్వవత్సమానాధికరణత్వనవచ్ఛేదకాంశేనిర్ధమితావచ్ఛేదకకపరామర్శసంగ్రహోభవత్వేవేతి నవచ్ఛేదకమపి కదాచిదవహ్నిత్వత్వవత్త్వాకదాచిచ్ఛవహ్నిమానిత్యనుమితౌన నియమానువత్తిహ * యత్రేతి * తేనైతి * వహ్నిత్వత్వరూపేణైవ వహ్ని

వ్యాప్తిఘటకతాయత్రస్వరూపతవవహ్నిత్యావద్యఖండధర్మాణాంసాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వం. తత్రాపి విశేషణానవచ్చిన్నతత్తద్ధర్మఘటితతత్తద్ధర్మవదితరా
వృత్తిత్వరూప వహ్నిత్వత్వాదినా తస్మాత్ సతు స్వరూపతవవహ్నిత్యావద్య
కత్వరూప విశేషణపురస్కారణభానే నిర్విశేషణకభానాత్తక్స్య స్వరూప
తోభానస్యాసంభవాత్. వహ్నిదీతరావృత్తిత్వస్య వహ్నిదిమాత్రవృత్తి
ధర్మాంతర సాధారణ్యాపి తన్తాత్రపురస్కారణ వ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వ
గ్రహణ్యాపి వహ్నిత్యావద్యవచ్చిన్న విధేయకానుమితపాతుత్వ ముపేయతే
సకలవహ్నిచి వృత్తిత్వ విషయతానివేశే గౌరవాత్. సకలవహ్నిదివృత్తి
త్వస్య వహ్నిదీతరవృత్తిసాధారణతయా తన్తాత్రపురస్కారణ వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వ గ్రహణ్య సపాతుతాసంభవః. తథాసతి ఇంధనాదిపాతునాపి

త్వాదీనాః * వ్యాప్తిఘటకతా * తద్ధటకవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ ధర్మితా
వచ్ఛేదకఘటకతా * విశేషణతి * వహ్నిత్వత్వాదినానవచ్చిన్నైన వహ్నిత్యాది
నాఘటితేన వహ్నితరావృత్తిత్వేనైత్యధః. తథాచవహ్నిత్వత్వవిశిష్ట వహ్ని
త్వావచ్చిన్నానుమిత్యేవయికావ్యాప్తిశరీరే వహ్నిత్వవదితరావృత్తిత్వేన శు
ద్ధవహ్నిత్యావచ్చిన్నానుమిత్యేవయికతచఛరీర వహ్నితరావృత్తిత్వేన వ
హ్నిత్వస్య ప్రవేశిత్యధః. వహ్నిమానిత్యనుమిత్యేవయికవ్యాప్తిశరీరేన్వ
రూపతావహ్నిత్వనివేశంయాషయతి * సత్త్విత * తన్తాత్రైతి * వహ్నితరావృ
త్తిత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యానవచ్ఛేదకత్వప్రకారకపరామర్శ్యత్వేనైవ
పాతుతయా తాణాత్వాదేరేవానవచ్ఛేదకత్వ ధర్మితావచ్ఛేదకతయావశా
హి పరామర్శ్యస్య ఫలాపధాయకత్వే ఇష్టాపత్తిరిత్యర్థః. అనవచ్ఛేదకత్వ ధ
ర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న నిరుక్తధర్మోభయావచ్చిన్న విషయతాత్వేనైవ కారణ
తావచ్ఛేదకతయా సకలవహ్నివృత్తిత్వావగాహిపరామర్శ్యస్యాపి సంగ్రహ ఇ
త్యేతల్లాభాయాపి. తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్యనపాదానాల్ పూర్వక్షణ
వృత్తిత్వ విశిష్టవహ్నితరావృత్తిత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యానవచ్ఛేదకత్వ
గ్రహణవత్సంగ్రహసంభవాత్. వహ్నిత్వవిషయతాతునప్రవేశ్యా ఘటత్వాధాన
రుక్తధర్మితావచ్ఛేదకకానవచ్ఛేదకత్వ పరామర్శ్యానంగ్రహప్రసంగాల్ మతః
వహ్నివృత్తిత్వసహితవహ్నితరావృత్తిత్వంధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యానవచ్ఛేదక
త్వ ప్రకారణ పరామర్శ్యత్వేన కారణతాం నిరాకరోతి * సకలేతి *

వహ్నితావద్యవచ్చిన్నానుమితి ప్రసక్తాత్ సకలవహ్నిదివృత్తి దృవ్యత్వా
హావింధనాదివ్యాపకతా వచ్చెదకత్వసత్వాత్. వహ్నితావదిస్థితద్యవృత్తిత్వ
భూమజనకతావచ్చెదకజాతిత్వాదః వహ్నితావదిమాత్రవృత్తిత్వేపి లెనరూ
పేణ వ్యాపకతావచ్చెదకత్వ గ్రహద్యహి మూనిత్యాద్యనుమితి రనుభవ విరు
ద్ధా యెనరూపేణోపస్థిలెవహ్నితావదౌ వహ్నిదీతరసాధారణ్య సంశయో
నజాయతే తత్పురస్కారేణ వ్యాపకతావచ్చెదకత్వ గ్రహదేవోక్తానుమిత్య
త్వాదానుభవాత్. అతఏవ జ్ఞానత్వత్వానుభవత్వవ్యాపక గుణత్వవ్యాప్యజాతి
త్వయో రవిశేషేణ జ్ఞానత్వత్వరూపేణవ్యాపకతావచ్చెదకత్వగ్రహో జ్ఞానవాన
యమిత్యనుమితిర్న భవితుమహాతీతిదీధితికారవక్ష్యమాణమాషణంప్రతుక్తం.

ననుత్పన్నసకలవహ్నివృత్తిత్వమాత్రంధమితావచ్చెదకీకృత్యానవచ్చెదకత్వప్ర
కారేణ పరామర్శ తేనహేతుత్వమస్తు ఆస్తుచ వహ్నితరావృత్తిత్వవిషయతా
యా ఔదాసీన్యం తావతాపివహ్నివృత్తిత్వశరీరే వహ్నిత్వతేన స్వరూపత
శ్చ వహ్నిత్వప్రవేశా త్రధావిధద్వివిధానుమితి నిర్వాహాదితః కాం నిరాకరోతి
* సకలేతి * వహ్నితరవృత్తిదృవ్యత్వాదౌ॥ నను వహ్నిత్వమాత్రనిష్ఠధర్మం
పురస్కృత్యేత్యుచితం తక్రింవహ్నితరా వృత్తిత్వం పురస్కృత్యేత్యుక్తమత
ఆహ * వహ్నితావదినిష్ఠేతి * యేనరూపేణేతి * ఆహర్యసంశయసంభవా
వ్యాదృశధర్మం ధమితావచ్చెదకీకృత్యేతరవృత్తిత్వ జ్ఞానస్యాహర్యతానియ
మస్తద్యూపపురస్కారణేత్యర్థః సచ ధర్మోవహ్నితరావృత్తిత్వ మేవ।
వస్తుతస్తు స్వరూపతావిరోధినో రూపస్య లాభాథంయేన రూపేణోపస్థితే
సంశయోనజాయతే ఇత్యుక్తం*ఉపస్థితేనిశ్చితే। తథాచ యాదృశధర్మవిష
యలెతర వృత్తిత్వగ్రహప్రతిబద్ధతా ప్రతిబద్ధకతాభయావచ్చేదికా తాదృశ
ధర్మేత్యర్థః। నవృత్తి యద్యూపావచ్చిన్నవిషయతాఘటితనిశ్చయత్వావ
చ్చిన్నప్రతిబద్ధితరసాధారణ్యసంశయఇతివా నిగళితం. ఏ లెన వహ్నితరా
వృత్తిత్వ వ్యాపకత్వాదేర్యాదృశశబ్దేనోపాదానావత్త్వాత్తద్ధర్మధమితావ
చ్చెదకకానవచ్చెదకత్వ జ్ఞానస్యకారణత్వం దుర్వారమిత్యపాస్తం*అతఏవ*
యేనరూపేణోపస్థితానుమిత్యావహ్నిత్వ విధేయతావచ్చెదకకానుమితౌ
నియామకస్యాక్తత్వాదేవ। నన్వేతావతా స్వరూపతావహ్నిత్వ విధేయతావ
చ్చెదకకానుమితౌ నియామకలాభాత్స్వరూపతా వహ్నిత్వవిధేయతావ

అధికమగ్నో వత్సయః ॥ తత్తదవ్యక్తిసామానాధికరణ్యం సతత్తదవ్యక్తిగమ
కతాప్రయోజకం పరవశీయధూమేమహాససీయ వహ్నిసామానాధికరణ్యగ్న
హేపి తతఃపర్యంతే లాఘవజ్ఞానాదివశాన్మహాససీయ వహ్నిసామానాధికరణ్య
చ్యేదకతాకానుమిత్య నిర్వాహాగ్రంథకృతైవ వత్సయత ఇతి పూర్వగ్రంథవిరో
ధఇతిచ ధృత్వా తంత్రాత్ ॥ అత్ర వహ్నితరావృత్తిలైవ రూపేణవహ్నిత్వవి
ధేయతావచ్చేదకతాకానుమితౌ నియామకం యేన నైతల్లబ్ధమితితద్గ్రంథస్య వ
హ్నితరావృత్తిలైవ నిర్వాహేతాత్పర్యంబోధ్య మితిసదాప ఇత్యపి నవా
చ్యః ॥ తత్ర నియామకలాభాదఃకమేవాధికమిత్యభిధానాత్ ॥ అత్రమహాససీ
య వహ్నిభిన్నవహ్నిదేసాగ్రస్య తాదృశభిన్నత్వ వహ్నిత్వాభయమనవ
చ్చేదక మితి గ్రహవిషయోభయత్వభానందుర్వారమితిస్వరూపతౌ వహ్నిత్వ
భాననిర్వాహ ఇతి పూర్వగ్రంథార్థః ॥ ఉభయత్వస్యయత్న దెసాపాచానసం
భవాత్ * అధికమితి * ఇతరత్వప్రతియోగితావచ్చేదకకోటా ధర్మస్య
యాదృశభాన మనుమితావపితస్య తాదృశభానమితి కవలాన్వయిఖండనవ్యా
ఖ్యానే వత్సయఇత్యర్థః ॥ అత్రానవచ్చేదకత్వ ధర్మతావచ్చేదకతా ప
న్నాభావాంశే ప్రతియోగితాసంబంధేన ప్రకారీభూతసామానాధికరణ్య ఘట
కభేదప్రతియోగితావచ్చేదకలైవ ధర్మవిషయతాయాపవ నజాతీయ విధేయ
తావచ్చేదకతా నియామకతయా యత్రమహాససీయ వహ్నిభిన్నవహ్నితరావృ
త్తి మహాససీయ వహ్నిభిన్నత్వ వహ్నిత్వాభయమనవచ్చేదక మితిజ్ఞానం తత్ర
మహాససీయ వహ్నిభిన్నవహ్నిస్తాదృశవహ్నిభేద వహ్నిత్వాభయమనవచ్చేదక
తదుభయ మనవచ్చేదకమితిజ్ఞానంతత్ర తాదృశవహ్నిభేదవహ్నిత్వాభయవతో
నుమితిః ఏవం వహ్నిత్వవిధితరావృత్తిత్వాదినారూపేణ వహ్నిత్వవిధేయతా
వచ్చేదక కానుమిత్యుపపాదనం కుశలమతిభిరూహ్యమ్ ॥ నను యేనరూపే
ణోపస్థితే ఇతరవృత్తిత్వాహార్యసంశయో నజాయతే తమూపసామానాధిక ర
ణ్యేనావచ్చేదకత్వభానాత్పరూపతౌ వహ్నిత్వభానవత్తదవచ్చేదేనా నవచ్చే
దకత్వ భానాత్తమూప విశిష్టవహ్నిత్వభానమస్తు ॥ అవచ్చేద్యత్వప్రతియోగిత
యా తమూపభానస్తేన సాధ్యతావచ్చేదకాంశే తమూపభానకతాప్రవగమా
త్ ॥ వహ్నిత్వవిధితరావృత్తిత్వేనసామానాధికరణ్యేనా నవచ్చేదకత్వ భానం
ప్రాప్రయోజకమేవాస్తు ॥ అథవా సామానాధికరణ్య ప్రతియోగితయాభాన మా

*యేనకేనాపీతి యావన్నిరూపితేత్యాభ్యాం *తద్యూపవిగిష్టస్యతద్ధర్మావచ్ఛి
న్న యావన్నిరూపితావ్యాప్తిరితి*తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యతద్ధర్మావచ్ఛిన్నయావ
దస్యక్తి గమకతాప్రయోజకావ్యాప్తిరిత్యథః యథాశ్రుతే ఏకసాధ్యవ్యక్తిసా
మానాధికరణ్యస్యా పరవ్యక్తిప్రతియోగికత్వానుభవేనానుంగతేః. యత్ర ఏ
కసాధ్యతావచ్ఛిదక వ్యక్తిర్న సకలహేతుమద్వృత్తితావచ్ఛేదికా తత్రానుగ
తరూపావచ్ఛిన్నేనాపితేన రూపేణ సతాదృశ హేతువ్యాపకతా సంభవః. స
కలసాధ్యతావచ్ఛిదకవ్యక్తినామేవ చాలినీన్యామేన హేతుసమానాధికరణ త
త్తదవ్యక్త్యవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదిత్యాశంకామిద్రూపత్యా
పరిహరతి*దురద్యాదావితి*పరంపరాసంబద్ధమితి* స్వసమవాచ్యసంయోగాది
సంబంధేనసాధ్యసంబద్ధమిత్యథః. ఏతచ్చ సాధ్యావృత్తితీయాదండత్వాదేర్నవ్యా
వకతావచ్ఛేదకత్వ సంభవఇత్యాశంకానిరాకరణాయ*సాధ్యతావచ్ఛేదకం*దండి
సంయోగోదీరూప నానాధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువ్యాపకతావ

నరూపఘటకేతరత్వాంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా భానస్యసజాతీయవిధే
యతా వచ్ఛేదకతా నియమాత్తస్య వహ్నితరావృత్తిత్వేన వహ్నిత్వభానప్ర
యోజకత్వమితిచెన్న । ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకే పరామర్శస్య భ్రమ
త్వోచ్చిత్రయేలాఘవేన సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వ భానస్వేన జనక
తా వచ్ఛేదకత్వాత్కాపి వహ్నిత్వత్వాద్యవచ్ఛేద్యత్వ విషయతాయా అతథా
త్వాత్ *యేనకేనాపి* తదవ్యక్తిసామానాధికరణ్యం యావదవ్యక్తిగమకతా
ప్రయోజకమిత్యుక్తాతదవ్యక్తిభిన్నవ్యక్తిసామానాధికరణ్యస్యాప్రయోజకత్వా
పత్తిరతస్సామానాధికరణ్య సామాన్యస్యా నిఖమేన ప్రయోజకత్వ లాభార్థం
యేనేతి । తదవ్యక్తిగమకతాప్రయోజకత్వాత్కావ్యక్త్యంతరగమకత్వాప్రయోజక
త్వాపత్తిరతానియమేన వ్యక్తిసామాన్యగమకత్వార్థం యావదితి *గమ
కతా* అనుమితిః । విధేయతావా । తదస్వయంఽంగకత్వం తాదృశలింగవిషయ
తా ప్రయోజ్యత్వంవా పృథ్వీథః *వ్యాప్తిః*వ్యాప్తిపదార్థః । భ్రమానురోధే
న తద్ధటకపదార్థవిషయతాయాప్రయోజకత్వం వక్తుమిదం । తథాచ సామా
నాధికరణ్యప్రతియోగి త్వేనతద్యూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాతద్యూపావచ్ఛిన్న
విధేయతా ప్రయోజకత్వనియమః । విధేయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనుపాదానా
శ్చనదోషఇతిభావః । దండిమానెతత్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యభావాదాహ*సకలైతి*

చేచ్చదకమిత్యథః । ఏవకాలేణ దండాదిరూప సఖండధర్మవ్యవచ్చేదః । తథా
చ తత్రప్రతియోగితానవచ్చదకత్వస్య దురుపపాదత్వేపి నక్షతిః దండత్వాదినై
వ ప్రకారేణ తద్దేతుక దండ్యాన్యనుమితేరుపగంతవ్యత్వాత్. దండాదేవాన్య
పకతావచ్చేదకత్వ భ్రమాదేవ దండాదిప్రకారక దండ్యనుమితేరుపగమాత్
స్వాశ్రయఘటితపరంపరాసంబంధేన యత్రధర్మేవాన్యపకతా వచ్చేదకత్వ గృ
హస్తద్విశిష్టధర్మప్రకారేణ సామానాధికరణ్య ప్రతియోగితయా సాధ్యావ
గాహివ్యాప్తిగృహస్థేవవా తద్దర్మవిశిష్టదండాదిరూపధర్మభోజనుమితి
విధేయతావచ్చదకతాప్రయోజకత్వాపగమేన దండిమానిత్యాద్యాకారానుమి
తైః భ్రమసూన్యతాదశాయానిరావహ్యత్వాదితి భావః.

* సఖండః * స్వరూపతొభానాహః * తత్ర * సఖండే * భ్రమా
దేవేతి * సల్లింగక పరామర్శ నిర్వాహయాహ * స్వాశ్రయేతి *
దండిమా నిత్యనుమిత్యనురోధేన యద్యశపరంపరాసంబంధేనా నవచ్చేద
కత్వం నివిష్టం తాదృశపరంపరాయాం యద్యశసంబంధేన స్వాశ్రయఃప్ర
విష్టః తాదృశసంబంధేన తద్విశిష్టసాధ్యతావచ్చదకస్య యద్యశసంబంధేన త
దాశ్రయోనివిష్ట స్తాదృశసంబంధేన సామానాధికరణ్య నిరూపకతావచ్చేదకత
యా భానస్థేవానుమితౌ తస్యతస్యతాదృశసంబంధేన భాననియామకత్వము
పెయమితిభావః । దండోనసంబంధ ఇత్యాశయేన పరంపరాపదం స్వమితి
దండత్వాదిపరిచాయకం సంబంధాఘటకం దండత్వాదేః స్వరూపతొన్యధా
వాభానంపూర్వవదేవ ॥ వస్తుతస్తు ॥ వహ్నిమానిత్యనుమితౌ సంసగతియా
సాధ్యతావచ్చేదకతా ఘటకసమవాయభానైనవచ్చేదకత్వప్రతియోగ్యవచ్చేద
కతా వచ్చేదక సంసగతివిషయతాయాశ్చన పరంపరాసంబంధస్థలై తస్మాన్సగ
తతయా తద్ఘటకానాం విశేష్యవిశేషణభావ స్వీకారాత్ విశేషణతావద్వృ
త్తిసాంసగిక విషయితాయాస్సాధ్యతావచ్చేదక సాధారణతయా విధేయతావ
చ్చేదకతాయాం నియామకత్వముపేయం । నచైవం పరంపరాసంబంధేన దం
డత్వవతః కదాప్యనుమితిర్నస్యాదితివాచ్యం । ధర్మితావచ్చేదకీధూతదండ
త్వత్వే సమవాయేనైవయత్రస్వరూపతొ దండత్వస్థేవప్రతియోగితావచ్చేదక
తయాభానం తత్రైవైతాదృశనియామభోపగమాత్ ॥ యత్రయత్రపరంపరాసం
బంధేన తస్యతథాభానంతత్రైవతత్సంబంధేనదండత్వవతోనుమితేస్సర్వస్యవృత్త

అథ మహానసీయత్వాదిసహితవహ్ని తావదేర్థమామాదిమన్నిస్థాభావ ప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకత్వేపి శుద్ధవహ్నిత్వాదిరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకత్వ వత్తత్తాదివిశిష్టదండస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 త్వేపి దండతావద్వ్యవచ్ఛిన్నస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సుఖ
 టతయా తస్యవ్యాపకత్వావచ్ఛేదకత్వానుపగమోససంగచ్ఛతే సచతద్దండినా
 స్తీతి బుద్ధాతత్వోపలక్షితవదండే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావర్యాప్తిర్భావ
 తే నతుతత్తామంతర్భావస్య తత్త్వోపలక్షితవ్యక్తేరవాసతిప్రసక్తతయా తత్తాంత
 స్యావచ్ఛేదకాంతర్భావే గౌరవాదతావిశేషస్యా వచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యధి
 కరణతయా దండత్వ విశిష్టస్యాపి తస్యావచ్ఛేదకత్వం దుర్లభం. మహానసీయ
 వహ్నిద్యభావ ప్రతియోగితాయాం వహ్నిత్వాదెరతిప్రసక్తతయా తన్మాత్రే
 ౭వచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యసంభవేన మహానసీయత్వాదేరవచ్ఛేదకాంతర్భావఆ
 వశ్యకఇతి శుద్ధవహ్నిత్వా దెస్తాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సుఖుటమి
 తివాచ్యం । స్వరూపతాభాసమానస్తేన స్వరూపతా ౭వచ్ఛేదకతాయాస్సి
 ధ్ధాంతసిద్ధతయా సఖండవదాధాన్యదండాదేః స్వరూపతా ౭వచ్ఛేదకత్వా
 సంభవేన దండత్వాది విశిష్టస్యాతిప్రసక్తతయా తత్తాదిరూపవిశేషణమనంత
 ర్భావస్య తత్తావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్తేరయోగాత్ ॥ అథావప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకతయా భానమానై ఉపలక్షణీభూత ధర్మాంతరస్య భానోపగమే ఉపల
 క్షణతయా దండత్వమాత్రం తత్తద్దండావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత
 యా భానమానతద్దండం శేవిషయాకృత్యదండిమతిదండినా స్తీతిప్రత్యయస్యదు
 ర్వావరత్యాత్మోచ్ఛ ॥ అత్యకేచిత్ ॥ ఉక్తానుశయేనైవ దండ్యాదావిత్యాదివదోపా

త్యాత్ ॥ వహ్నిమానిత్యావావపిపరామర్శస్య ధర్మేయత్నంబంధావచ్ఛిన్నే
 తరత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాభానమనుమితే స్తత్సంబంధావచ్ఛిన్న విధేయ
 తావచ్ఛేదకతాకత్వ నియమాచితి ॥ ఏతేన సామానాధికరణ్యస్యాప్రయోజకత్వేపి
 సామానాధికరణ్య నిరూపకతావచ్ఛేదకతయా ధర్మస్యతాదృశంభాన మను
 మితావపితస్య తాదృశంభానమితి నియమస్యాగ్రదూషణీయత్వేపిచ నక్షతిః
 * అథేతి * విశేష్యవిశేషణభావమాత్ర స్థలదృష్టాంతేన తదావన్నేపర్యాప్తి
 మంగీకృత్యశంకా । తత్త్వోపలక్షితవ్యక్తేరనతిప్రసక్తత్వేపి తద్విశిష్టదండాదెర
 వచ్ఛేదకత్వం ప్రసాధ్యతదుపలక్షితస్య తథాత్వం దూషయతి * అథావేతి*

దానం । ఆదిపదాచ్చపృథివీర్వాదివ్యాప్యజాతిత్వాదినానుగతికృత్య ఘటత్వ
 పటత్వమృత్తికాత్వ పాషాణ్యాదిమతస్సమవాయాదినా పృథివ్యాదిహేతుక
 సాధ్యస్య తాదృశజాతిత్వస్యచ పరిగ్రహః । సమవాయాదినాహేతుభూత పృథి
 వ్యాదిమతితంతకుపాలాదా విశేషణానవచ్చిన్న ఘటత్వపటత్వాద్యవచ్చిన్నా
 భావస్య సత్వాత్. సర్వాస్యేవసాద్యతావచ్చేదకతాదృశజాతిమ తథావిధాభా
 వ ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వ పర్యాప్తై స్తాసాంవ్యాపకతావచ్చేదకత్వా సం
 భవేన తదనుగమ్యోక్త ధర్మస్తేన పరంపరాసంబంధేన తథాత్వాపగమస్యా
 వశ్యతత్వాదిత్యాహః ॥ అన్యేతు తత్తద్దండవాన్నాస్తీత్యాదౌ ప్రతియోగివిశే
 షణతయాభాసమానదండాదిప్వేవ ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వ పర్యాప్తిర్భూ
 త తద్విశేషణతత్త్వాదౌ తదవచ్చేదకతావచ్చేదకత్వమేవ ప్రతియోగితావ్య
 ధికరణస్య తదవచ్చేదకత్వాసంభవేన తదంతర్భావేన తదవచ్చేదకతాపర్యా
 వ్యసంభవాత్ ॥ సచ్చానవచ్చిన్నమవచ్చేదకత్వమేవ నివేశనీయమితివాచ్యం.
 సఖండసాధ్యతావచ్చేదకత్వభిచారిణ్యతిప్రసంగాత్ । అనవచ్చిన్నావచ్చేదక
 త్వమేవచ స్వరూపతావచ్చేదకత్వం తత్సఖండేనాస్త్యేవాతాదండాదెరవ
 చ్చేదకత్వం దుఘటం మహానసీయవహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌచమహానసీయత్వా
 దైః ప్రతియోగిన్యేవ విశేషణతయా భానాత్తదంతర్భావేనైవ ప్రతియోగితావ
 చ్చేదకత్వ పర్యాప్తిర్భూతత్యతివిశేషః ॥ అథ వహ్నిత్వాద్యంతపవ సామానా
 ధికరణ్య సంబంధేన విశేషణతయా మహానసీయత్వాదికమవగాహమానా మహా
 నసీయత్వ విశిష్టవహ్నిత్వవాన్నాస్తీత్యాద్యాకారికా యా ప్రతితిస్తస్యా ఉక్త
 యక్త్యా వహ్నిత్వాదావేవ ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వ పర్యాప్తివిషయకతయా
 వహ్నిత్వాదేరప్యనవచ్చేదకత్వం దుఘటమేవస్యాత్. యదిచ వహ్నిత్వాదౌ
 స్సమవాయేన ప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్య సంబంధేనచ మహానసీ
 యత్వాదేస్తదవచ్చేదకతాయా మవచ్చేదకత్వై గౌరవాన్తహానసీయత్వాదిసహ
 తస్య వహ్నిత్వాదైఃప్రతియోగితాయామేవావచ్చేదకత్వముక్తప్రతిస్తు కంఘ
 విశేషణత్వేచ దండిమతిదండినాస్తీతి నవ్యత్యయః. తస్య తద్దండ్యభావాగోచర
 త్యాదితిభావః * అనవచ్చిన్నమితి * ధర్మానవచ్చిన్నమిత్యర్థః । న
 చదండ్యాదేస్సాధ్యత్వేసంయోగావచ్చిన్న ధర్మానవచ్చిన్నావచ్చేదకత్వా
 ప్రసిద్ధిః పారిభాషికావచ్చేదకత్వ ఘటకానవచ్చేదకత్వ నిర్వాహకసంబంధేన

గ్రీవాదిమాన్నాస్తీప్రతీతివదనచ్చదకత్వాంశే భ్రమయాపైవేత్స్యన్యతే త
దాయత్రసామానాధికరణ్య సంబంధేనమహాసీయత్వాదివిశిష్టస్య వహ్నిత్వాదే
సాధ్యతావచ్చదకతాతల్స్థలీయవ్యభిచారిణిధూమాదిహేతావతివ్యాప్తిరితిన్వ
విశిష్ట సంబంధినివైత్యాదినా నిర్వాచ్యం పారిభాషికమేవావచ్ఛేదకత్వం నివ
శనీయం. తచ్చ తల్లక్షణే యాదృశస్య స్వపదార్థస్య నివేశః తాదృశత్వం । ఏ
వంచమహాసీయత్వాదివిశిష్టస్య వహ్నిత్వాదేస్తత్రస్వపదేనాపాదాన సంభ
వాత్ విశిష్టవహ్నిత్వాదికమేవపారిభాషికమవచ్ఛేదకం తద్వేదశ్చశుద్ధ వహ్ని
త్వాదావపి దుఘటః ॥ తథాచావచ్ఛేదకంయాదృశస్యం తాదృశావిషయక
ప్రతీతి విషయత్వమేవానవచ్ఛేదకత్వపదేన వివక్షణీయం ॥ తథాచసతి సఖండ
స్య దండదేన్వన్యరూపతోభానాత్తత్తాదివిశేషణవిశిష్టస్తే న్యవావచ్ఛేదకలక్షణ
స్థ స్వపదేనాపాదేయతయా తద్విశిష్టావిషయకప్రతీతి విషయత్వస్య దండ
త్వాదివిశిష్టస్య సుఘటత్వాద్వాప్యవకతావచ్ఛేదకత్వమవ్యాహతమేవతిచేన్న ॥
పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వస్య స్వత్వఘటితత్వేనా ననుగతసాధ్యభావకూటజ్ఞానా
తాదృశావచ్ఛేదకత్వంతునసత్. అప్రమాతివ్యాప్త్యసంగతేః! వ్యభిచారనిరూప
కాధికరణాన్యత్వాదేః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ధర్మానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
త్వసంభవాత్. ఏతన్మతే పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వానివేశాచ్యుతివాచ్యం ॥ అ
వచ్ఛేదకభేదం విహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛే
దకత్వీయ పర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాభావస్య నివేశాత్ ॥ వస్తుత
త్వీదాసీమవచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వంవ్యర్థమేవ. జాతే సమవాయనిరూపితత్వాన్యతరవంబంధేనైవ స్వరూప
తః ప్రకారతయారూపత్వదిశిష్ట జ్ఞానాభావీయావచ్ఛేదకతాయా నిరవచ్ఛిన్న
త్వాభావాత్ ॥ రూపత్వ ప్రకారిత్వాభావస్య సమవాయరూపప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావాచ్ఛాదోమాత్ । అఖండో
పాధాతు మానాభావాత్ ॥ తేన తత్ప్రకారిత్వాభావ మాదాయదోమాత్తన్ని
వేషానశంక్యః । ఏవంచైతదాశంకాసంగతిః (* గౌరవాదితి * ఆభేయత్వాం
శనివేశేనేత్యాశయః) * దుఘటఇతి * తాదృశవహ్నిత్వత్వ పర్యాప్త్య స
త్వేన । తథాచ వహ్నిసాధ్యకావ్యాప్తేః పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వాఘటితలక్ష
ణ పరతత్వంవణయతి * పారిభాషికేతి * అగత్యేతి * తావతైవ మహా

సంభవేన ప్రతియోగితాయా స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్యా గత్యా
గురుధమఃసాధారణ్య మంగీకృత్యవ్యాప్తిలక్షణ తదేవనివేశనీయం || ఏవంచ
సామానాధికరణ్య సంబంధేన మహానసీయత్వాది విశేషణావచ్ఛిన్నస్య వహ్ని
త్వాదః హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి మహానసీయత్వాదివిశి
ష్ట నిరూపితసమవాయాదేరేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధత్వం
తత్రాపేయం శుద్ధసమవాయాదినా వహ్నిత్వాదేరిప్రసక్తత్వాత్ || శుద్ధస
మవాయాదేస్తత్రావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వే మహానసీయత్వాది సామానాధి
కరణ్యోపలక్షితవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావాత్తద్విశిష్టవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నా
భావస్య వైలక్షణ్యనుపపత్తైశ్చ | తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకశుద్ధస
మవాయాదినాఽఖండవహ్నిత్వాదేరసవచ్ఛేదకత్వం నదుర్లభం.

నసీయత్వ విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యనతిప్రసంగాత్ || ప్ర
సిద్ధానుమానావ్యాప్తిం పరిహతుమాహ * ఏవంచేతి * ననూక్తవిశేష
రూపేణ సంబంధత్వానుగమేపి నహ్యతిప్రసక్తమవచ్ఛేదకమితి నియమో ప
పాదనః విశిష్టవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాదేవ భవిష్యతి || ప్రతియోగితామా
స్యేవిశేషరూపేణ సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాత్వయాపి యాదృశసం
బంధేన స్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వస్వేవానతి ప్రసక్తత్వరూపతాయా ఉపే
యత్వాదిత్యతాయ క్రన్తంతరమాహ * శుద్ధైతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకైతి *
యద్యపి రూపవాన్పుణివీత్వాదిత్యాదౌ విషయతయా రూపత్వవిశిష్టజ్ఞానా
భావ మాదాయావ్యాప్తివారణాయా వచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్నత్వంవాచ్యం | తచ్చ వ్యధౌకాలికసంబంధేన ఘటత్వవిశిష్ట
స్య కాలికసంబంధేన సాధ్యతాయాం కాలపరిమాణాదిహేతౌ తాదృశసంబం
ధేనావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధే స్తద్భయేన పారిభాషికావచ్ఛేదకతాఘటకావచ్ఛే
దకతయో రెకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యేవ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవ
ద్భేదనివేశ పక్షేఽవచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధేనావచ్ఛేదకవిశిష్టావృత్తిసాధ్య
తావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట వృత్తివిషయతా నివేశ
స్వేవాదరణీయతయా ఉక్తావ్యాపైరపివారణసంభవాత్ || తథాపి తథావిధన్
దుక్తినిర్వాహార్థమేవ తదుల్లేఖితి | * నదుర్లభమితి * ఉపలక్షితాభావో
న హేతుమదవృత్తిరివిశిష్టాభావశ్చనసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావ

నచ మహానసీయత్వాది సామానాధికరణ్యస్య యశ్శాపలక్షణతా తత్రతస్యావ
 ఛ్చైదకకోటా నప్రవేశః యత్ర విశేషణత్వం తత్రతత్పుష్పేషత్యతపవ వైల
 క్షణ్యమితవాచ్యం । ఉపలక్షణీధవత్త త్రయూపావచ్ఛిన్న పృతియోగితావచ్ఛైద
 కతాకాభావబుద్ధావపి తత్రయూపావచ్ఛిన్నస్య పృతియోగితావచ్ఛైదకాం
 శేషకారతయా భానాత్తత్రావచ్ఛైదకతావచ్ఛైదకత్వభానస్యా తత్రావచ్ఛైద
 యావచ్ఛైదకశరీరాప్రవేశ రూపోపలక్షణతాయా ఉపలక్షణవిధయావచ్ఛైద
 కతత్రాసంభవాత్ . యదుపలక్షితనిరూపిత సమవాయాదేరవచ్ఛైదక తాఘట
 కసంబంధత్వం తస్యోపలక్షణతయావచ్ఛైదకత్వం యద్విశిష్టనిరూపిత సమ
 వాయాదేరవచ్ఛైదకతాఘటకసంబంధత్వం తస్యవిశేషణవిధయావచ్ఛైదకత్వ
 మిత్యస్తేవవిశేషత్వాత్ ॥

చ్ఛిన్నావచ్ఛైదకతాకతిభావః ॥ నన్వభావప్రతియోగితావచ్ఛైదకాం శే య
 స్యోపలక్షణతయాభానం తస్యనప్రతియోగితావచ్ఛైదకతావచ్ఛైదకత్వం యస్య
 విశేషణతయాభానం తస్యేవచ తథాత్వ మిత్యతపవభేసిద్ధా విశిష్టసంబం
 థావచ్ఛిన్నావచ్ఛైదకతాకత్వ శుద్ధసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛైదకతాకత్వయో ర
 భావయోర్భేదకత్వ మనుచితిమిత్యాశంకతే * నచైతి * భానాదితి * అన్య
 థాతాదృశాభావబుద్ధైర్హస్తిరాస్తీత్యాకారకతాపాతాల్ . ఉపలక్షణస్య భా
 నస్తేవానుపపత్తేః ప్రతియోగితావచ్ఛైదక కొట్యప్రవిష్టస్య సభానమితిసిద్ధా
 న్తాల్ * విశేషత్వాల్ * అభావద్వయభేదకత్వాల్ ॥ నను విశిష్టధర్మావ
 చ్ఛిన్నాభావస్య విశిష్టనిరూపిత సంబంధప్రతియోగితావచ్ఛైదకతాఘటకసంబం
 ధత్వ స్వీకారే తుల్యన్యాయేన విశిష్టాభావపి తత్రైవప్రతియోగితాఘటక
 సంబంధత్వావత్తిః । యద్విశిష్టనిరూపిత సమవాయాదేప్రతియోగితాఘటకసం
 బంధత్వ స్వీకారేతుల్యన్యాయేన విశిష్టాభావపి తత్రైవ ప్రతియోగితావచ్ఛైద
 కతాఘటకసంబంధత్వావత్తిః యద్విశిష్టనిరూపిత సమవాయాదేప్రతియోగి
 తాఘటక సంబంధత్వం తస్య విశిష్టాభావప్రతియోగితావచ్ఛైదకత్వం యదుప
 లక్షిత సమవాయాదేస్తథాత్వం తస్యోపలక్షితాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛైదకత్వ
 మిత్యవగమాదేవ విశిష్టాభావోపలక్షితాభావయోర్భేదసిద్ధేః । ఏవంచాగ్రే
 దీధికృతః ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యశరీరే ప్రతియోగితావచ్ఛైదకావచ్ఛి
 న్నత్వ వివేకవాప్యవృత్త్యసంగతిః ప్రతియోగితావచ్ఛైదకీభూత విశిష్టనిరూపిత

ఏవంవైకత్వ ప్రాగభావవిశిష్టఘటాదేస్సంయోగాది సంబంధేనాభావస్య ప్రతి
యోగితాయా అప్రసిద్ధతయా విశిష్టనిరూపితసంయోగాదెరవచ్ఛేదకత్వాసంభ
వేనాగత్యావిశేషణవిధయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసాన్యసన్వితైవ వైలక్ష
ణ్యోపపాదనీయతయా శుద్ధసమవాయాదెరవ విశిష్టసత్తాద్యభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదక సంబంధతయా తాదృశాభావస్య తాదృశసంబంధేన ప్రతియోగిస
మానాధికరణతయా దీధితికృతాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టాసామానాధిక
రణ్యవర్జిత నివేశ్యావృత్తిసంగతిః || మాభూత్వావిశిష్టనిరూపిత సమవాయ
త్వాదినా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సంబంధతా తథాపి మహానసీ
యత్వాది సామానాధికరణ్యపలక్షిత వహిత్యాదేస్తద్విశిష్టవహిత్యాదేశ్వప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతయోర్భేదేన వైలక్షణ్యోపపాద్యతే తద్ధర్మావచ్ఛేదకవిశేష
పర్యాప్తా || అన్త్యావవిశేష్యవిశేషణభావావన్నయోః ధర్మధర్మబోధ్యో
యోఃపర్యాప్తైస్యమరీతైస్యవపాదనీయం । తావతాపి అఖండస్యశుద్ధవహిత
త్వాదేహేతుమన్నిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ముపపద్యతే ధర్మా
స్తరోపలక్షితవహిత్యాద్యవచ్ఛేదకత్వాభావస్య ధూమాదిమత్యవృత్తైర్విశిష్టవహిత
త్వాద్యవచ్ఛేదకత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాశ్చ విశేషణాంతర్యావేదై
వ పర్యాప్తైః తత్త్వపలక్షితదండావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక హేతుమన్నిష్టాభా
వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావ తత్త్వావచ్ఛేదకశుద్ధవిశేష్యవ పర్యాప్తసాధ్య
తావచ్ఛేదకతాఘటక శుద్ధసంయోగాదిసంబంధావచ్ఛేదకత్వాచేతి తాదృశ సంబం

సమవాయసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశేనైవ సామంజస్యాది
త్యాశత్య విశిష్టనిరూపిత సమవాయస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసం
బంధత్వ సంభవేషి నప్రతియోగితాఘటకసంబంధత్వం సంభవతీతి శుద్ధసమవా
యస్తేనతథాత్వం సీకార్యం । తథాచ తదావృత్తివృత్తిసంగతిరిత్యాహ * ఏ
వంచేతి * అన్యత్రైవ * ప్రతియోగితాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వం సీకృతైస్యవతే
న ఘటవత్సపి తదభావనిర్వాహః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకరణీభూతఘ
టైకత్వ ప్రాగభావయోస్సంయోగేనాసత్వాత్పర్యాప్తి విశేషావగమేనావప
త్తా విశేషణసంసగతాయాస్సీకారోనుచితః । త్యత్యాదయిష్యతేవ ఛిష్టా
భావస్య విశేష్యమాత్రప్రతియోగితత్వమితి సంగతిశ్చేత్యాశయోనాహ * మాభూ
త్వాది * అంత్యాచేతి * అతపివైకత్వ ప్రాగభావవిశిష్ట ఘటవాన్మభవతీత్వా

ధన దండాదెస్తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్చెదకత్వం దురుపపాదమితి సా
మంజన్యమితివదంతి॥వస్తుతోగురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్చెదకత్వే పారి
భాషికావచ్చెదకత్వం నివేశనీయం తచ్చరీరే యాదృశం స్వనివిష్టం తాదృశ
ధర్మభేదనివేశే వహ్నిత్వాదా విశిష్టవహ్నిత్వాదిభేదానతైన తాదృశధర్మా
విషయక ప్రతిబిష్టయత్వం నివేశనీయమితి గౌరవం. అతఃప్రతియోగితావచ్చెద
కం యాదృశయాదృశరూపం స్వవిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితా వచ్చెదక
తత్కత్వరూపం తత్తదతిక్రవృత్తిత్వమేవానవచ్చెదకాంతైన వివక్షణీయం త
థాచ సర్వాసామేవదండాది స్వక్రీనాం హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతి
యోగితావచ్చెదకతయా కస్యాశ్చిదపి దండాదివ్యక్తే నయావత్ప్రతియోగితా
వచ్చెదకారీక్రవృత్తిత్వం స్వస్వసావతిక్రవృత్తిత్వ విరహాదిత్య ఖండధర్మ
స్య వ్యాపకతావచ్చెదకతయానుసరణం । ఏతచ్చ ఏకోక్త్యభిప్రాయేణ య
థాశ్చురములలక్షణ ముపపాదయతుం సార్వభౌమ ప్రభృతిమతమనుసృత్యఏ
కోక్త్యనాదరెత్వనుగతరూపేణ నానావ్యక్తివిధేయతావచ్చెదకకాను మిత్యై
వయికవ్యాప్తిగృహీతావచ్చిన్న మనవచ్చెదకం.

ది నప్రతీతిః । అవచ్చెదకతాపర్యాప్త్యధికరణ విశిష్టఘటస్య సంయోగేనాధిక
రణాప్రసిద్ధేః । అత్రచ మహానసీయత్వవిశిష్టవహ్నిత్వవాన్నాస్తీత్యాదౌ మహా
నసీయత్వ వహ్నిత్వాభివ్యక్తి ప్రతియోగితావచ్చెదకత్వ పర్యాప్త్యానహ
మహానసీయత్వే ప్రతియోగితావచ్చెదకతావచ్చెదకత్వమపి స్వీకార్యం । అన్య
థామహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రతీతివిషయోభయావచ్చిన్నాభావ వైలక్ష
ణ్యానుపపత్తైతిబోధ్యం । అతివ్యాప్తివాఙ్మయ యాదృశేతిపిషాన్ * అఖం
డధర్మస్యేతి * దండిమాన్ద్ర్యవ్యత్యాదిత్యాదౌ దండత్వస్య సాధ్యతావచ్చెద
కత్వస్థలె సకలదండ్యన్యతమత్వాదేః స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితా
నవచ్చెదకతయానాతివ్యాప్తిః । అత్రచ యత్రయాదృశసాధ్యతావచ్చెదకం త
త్ర తాదృశమేవ స్వపదేన ధర్మవ్య మన్యధామహానసీయత్వవిశిష్ట సహితత్వ
వత్త్వాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తేః । తథాచాత్రాపిస్వపదేన దండత్వ విశిష్ట
సోపాదానాత్సకలదండస్య తద్విశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్చెద
కతయానాతివ్యాప్తితి । వస్తుతఃత్యాదిపారః ప్రామాదికః ॥ కేచిత్తు ॥ ఉక్త్యై
శ్యపి విశిష్టోపలక్షితసాధ్యతావచ్చెదకకయోన్వేకావ్యాప్తిః తథాచహేతుమా

యమ్రాపంవాఽవచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకం తద్ద్రూపవిశిష్టావచ్ఛిన్నసామానాధిక
రణ్యం తద్ద్రూపవిశిష్టావచ్ఛిన్న నిరూపితావ్యాప్తిర్యేవరీత్యా నిర్వచనీయా. త
థాసతి దండిసంయోగాదిహేతుకాపిదండిమానయమిత్యాకారికానుమితి ర్విశే
షదర్శినామపి నిర్వహతి || ఏవమేత్యుక్తప్రతియోగితాథమికోభయాభావ
ఘటితాయాగ్రంథకారేణ స్వయముపదశనీయాయా వ్యాప్తైరపి దండత్వా
దివిశిష్టదండాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వనిర్వాహః హేతుసమానాధికరణ విశే
షాభావప్రతియోగితాయాం దండత్వపృథివీత్వ వ్యాప్యజాతిత్వాదివిశిష్టావచ్ఛే
ద్యత్వాభావస్యావ్యాహతత్వా ద్దండ్యాదిసామాన్యాభావప్రతియోగితాయామే
వ తద్దమవిశిష్టనిరూపిత విలక్షణావచ్ఛేద్యత్వ సత్త్వాదితిధ్యేయం *ఇత్థంచేతి*
హేతుతావచ్ఛేదకోపలక్షిత హేతుసామానాధికరణ్య సాధారణరూపముపేక్ష్య
విశిష్టసామానాధికరణ్యత్వేన సామానాధికరణ్యనివేశనేచేత్యథః*నావ్యాప్తి
రితి* నవిశిష్టసత్త్వాత్పరూపహేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టవైష్ట్యవగాహిజ్ఞాన జన్యా
నుమిత్యేవయక వ్యాప్త్యనిర్వాహత్వథః ||

ద్వ్యుత్తభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యావత్స విశిష్టసంబంధినిష్టాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రకృతలక్షణ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకక స్వపదేన వి
ష్టోపాదానైపి ఉపలక్షితసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలన ఏవదం తత్తదవ్యక్తిపర
మేవేతి వస్తుత ఇతి పారో సప్రామాదిక ఇత్యాహుః || యదీచేకమాత్ర పర్యా
ప్తిమవచ్ఛేదకత్వం నావ్యాప్యవృత్తితి తదవచ్ఛేదేనపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వస్య
దండత్వావచ్ఛేదేనాభావోనఘటత ఇత్యుచ్యతే తదాప్యాహ * యమ్రాపంచే
తి * దుడ్యాదాదితపక్షేనోన్వపదర్శనీయవ్యాప్త్యభిప్రాయశాస్త్రిభావాదత్రై
వకథన మిత్యాహుః * ఏవమితి * స్వయమితి * సార్వభౌమాద్యపరిశీలత
త్వాథం విశిష్టహేతు విశిష్టవైష్ట్యజ్ఞాన ముపలక్షితహేతువోపలక్షితవైష్ట్య
జ్ఞానమనుమితిజనకం తత్రా ద్యేవ్యాపకతాయాం విశిష్టహేతుర్నివేశః అంశే
ఉపలక్షిత హేతురితి వ్యవస్థాపనాయాహ * హేతుతేతి * సాధారణరూపం*
తాదృశరూపంహేతునిష్టప్రతియోగితాక సామానాధికరణ్యత్వం * విశిష్టసత్త్వా
త్వేతి * కార్యతావచ్ఛేదకోపా జన్యాంతనివేశాదుపలక్షిత హేతుమత్తాజ్ఞా
నజన్యానుమితౌ విశిష్టహేతువ్యాపకతావగాహివరామర్శస్య నవ్యభిచారః

తేన విశిష్టసత్తాత్వాద్వ్యవలక్షితపాతుమత్తాజ్ఞానజన్యానుమితౌ వ్యవయికవ్యాప్తౌ
 ఉపలక్షితపాతుసామానాధికరణ్యమేవ నివిష్టమితిలభ్యతే || అతాద్రవ్యత్వాద్య
 భావ తాదృశపాతుసామానాధికరణ్యసత్తా తాదృశపాతౌ నద్రవ్యత్వాదే
 రావ్యప్తిరిత్యధ్రానానాం గుణాదావిశిష్టసత్తాత్వాద్వ్యవలక్షితపాతుమత్తాజ్ఞా
 న సంభవవి నతత్రద్రవ్యత్వాద్యనుమిత్యావత్తితి || యర్య ఘటపటవృత్తినయో
 గత్వాదిసా పాతుతా ఘటపటాద్యన్యతరత్వం సాశ్యం తత్త్రాచయవృత్తిత్వవిశి
 ష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యా పాతుతావచ్ఛేదకోపలక్షితపాతుసామానాధికరణ్య గ
 భవాన్యప్యంతరమవశ్యః స్వీకరణీయం | అన్యథా తద్దైతుకతత్సాశ్యకాను మి
 త్యుచ్ఛేదప్రసంగాత్ ఈదృశవ్యాప్త్యంతరానభ్యుపగమే సాదృశ్యపాతుకా
 నుమితి రవృచ్ఛి ద్యైత తద్దేదసామానాధికరణ్యసహితతద్వృత్తిధర్మత్వయా
 వసాదృశ్యత్వవిశిష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యావిశిష్టాధికరణతాగభవాన్యప్త్యసంభవాత్

వ్యాఖ్యానఫలమాహ * తేనేతి * కార్యతావచ్ఛేదకకౌటా జన్యాంతనివేశా
 ద్విశిష్టపాతుమత్తాజ్ఞానజన్యానుమితౌనాపలక్షిత పాతువ్యాపకతావగాహి ప
 రామశాస్త్ర వ్యభిచారః | యథాశ్చుతాథం దూషయతి * అతఇతి * ఉ
 పలక్షితేతి * విశిష్టపాతుమత్తావగాహితాప్రయక్తభృమత్వసంభవేపుష్పలక్షిత
 పాతుక తాదృశవిషయతాయా జనకతావచ్ఛేదకత్వ సూచనాయ ఘటైతి | వ్య
 భిచార వారణాయ వృత్తిత్వనివేశః * సాదృశ్యేతి * గవయోగవయపద
 వాచ్యో గొసాదృశ్యాదిత్యాదావితిభావః || ఉపమితిత్వం నిరాకర్తుం తత్రసా
 దృశ్య పాతుకానుమితత్వమాశంక్యతే సాదృశ్యేచ తద్వాన్యప్తిజ్ఞానవిరహాదశా
 యాం యద్ధర్మపురస్కారేణ యత్సాదృశ్యజ్ఞానా త్తత్సాదృశ్యధర్మితావచ్ఛేద
 కక యత్పదవాద్యతాజ్ఞానసహితాత్ తద్ధర్మపురస్కారేణ తత్పదవాచ్యతా
 జ్ఞానంత్రానుమితత్వాసంభవాదువ మితిత్వముపేయమితిరాధ్ధాంతితవ్యం ఏ
 వంచాభయమతేచ సాదృశ్యస్యవ్యాప్యత్వమనవవాదమితి తద్భేదేతి తద్వృ
 త్తితీచ వ్యభిచారవారణాయ భేదసామానాధికరణ్యం విశేషణం | తేన గవిన
 వ్యభిచారః | తద్వృత్తిత్వంచాపలక్షణం తేన స సాధనాప్రసిద్ధిః | నచ తథావి
 ధద్రవ్యత్వాదికమాదాయఘటాదౌ వ్యభిచారఇతి వాచ్యం | ఉపమానోష
 ణేయమాత్రవృత్తి ధర్మవృత్తితద్వృత్తిత్వవిశేషణస్య తద్దటకత్వా ద్భూయ
 స్త్వవేనా ధర్మవిశేషణం | తచ్చొపమానోపమేయభిన్నసాధారణ ధర్మాన్య

అత్రైవంవిశిష్టవైష్ణవగాహిజ్ఞానే విశిష్టనిరూపితసమవాయస్య సంబంధత
యా తేనసంబంధేన వ్యాప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుమత్వస్యాగ్ర
వివక్షణీయతయైవ నిర్వహతీతి కథమత్రవిశిష్టవదోపాదానం. | నచ విశిష్టవైశి
ష్ట్యబోధే విశిష్టనిరూపిత సమవాయత్వాదినా న విశేషణసంబంధతాపితు
శుద్ధవ సమవాయాదిర్విశేషణసంబంధః. స్వవిశిష్టనిరూపితసమవాయాదిస్తు వి
శేషణతావచ్ఛేదకసంబంధ ఇతి మతాభిప్రాయేణైదం. | తథాచాక్షర్థతపి హే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధః శుద్ధసమవాయవేతి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధమాత్ర
వివక్షయా నవృత్తికార ఇతివాచ్యం. | హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టవైష్ణవగాహిజ్ఞా

త్వం ఘటత్వాదేరుపమానాద్యవృత్తిత్యేన తథాత్వాన్నతదవృత్తిత్వవైయధ్యం
పూర్వోదాహరణే ఉభయమవ్యుపలక్షణం! ఏకతరస్యవిశేషణత్యేవీజాభావాత్
ద్రవ్యత్వసాధ్యకవిశిష్టసత్త్వాదాచోభయమవ్యుపలక్షణం. | ఏకతరస్యోపలక్ష
ణత్యే వ్యభిచారాదివిశేషః. | స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
గోత్వవదవృత్తిభూయోధర్మవత్త్యేన సాదృశ్యంతు గోసాధారణమిత్యతః త
ద్భేదేత్వాదిధర్మత్వరూపేత్వంతం. | అత్రహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హే
తుధికరణత్వ మగ్రవివక్షణీయం యేనసంబంధేన హేతుమత్తాజ్ఞానమనుమితిం
జనయతి సవహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధః తత్ర హేతుమత్తాజ్ఞానంవిశిష్ట వై
శిష్ట్యబోధాత్తకమేవేతి. | విశిష్టనిరూపిత సమవాయేన హేతుమత్తావగాహి
త్యేకంమతం. | విశేషణవగాహిత్వేనతి పరంపరాసంబంధేన హేతుతావచ్ఛేద
కీభూత వైశిష్ట్యరూపవిశేషతావచ్ఛేదకవత్తావగాహిత్యపరంమతం. | తత్ర ప్రథ
మమతే విశిష్టనిరూపితసమవాయస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధత్వం. | ద్వితీయేతు
శుద్ధసమవాయస్య తథాత్వం! తావతైవవిశిష్టసత్త్వావాస్థానఇతి ప్రతీత్యేకమత్వ
నిర్వాహాద్విశిష్టాధికరణతాయాం మానాభావాత్. తత్రాద్యపక్షే హేతుతావచ్ఛే
దక వైశిష్ట్యానివేశేపి విశిష్టసత్త్వా హేతుకానుమిత్యావయికవ్యాప్తినిర్వాహానం
భవాద్విశిష్టపదవైయధ్యంతంకతే * అథేతి * ద్వితీయపక్షేతత్సాధక్యం శం
కతే * నచేతి * విశిష్టహేతుకానుమితి నిర్వాహాయ హేతుతావచ్ఛేదకవైశి
ష్ట్యం నివేశ్యం విశిష్టహేతుకవ్యాప్త్యంతరం నస్మీకరణీయం విశేషణహేతు
కానుమితుప్రయోగి విశేషణనిష్ఠవ్యాప్త్యైవ తథావిధానుమితి నిర్వాహా సంభ
వాదిత్యాశయేన పరిహరతి * హేతుతేతి * నివేశితత్వాదితి * అన్యథావిశి

నేపాతుతా వచ్చెదకన్యవత్తే పరంపరాసంబంధభాననియమే వ్యాపకతా శరీర
 ఘటకాధావాధికరణైః తదీయతాదృశసంబంధస్య నివేదితతా వ్రతతపవహా
 తుతఃపత్తే సాధ్యానుమితినిర్వాహే విశిష్టత్వేన సత్తా దెద్రవ్యతావదివ్యాప్తిసీ
 తారస్య నిరర్థకతాపాతాత్ । నచ దర్శితరీత్యా విశిష్టవ్యాపకతాగ్రహస్య విశే
 షణవ్యాపకతావగాహిత్యేపి విశిష్టేపక్షధర్మతాగ్రహస్య విశేషణే తదవగాహి
 త్యేపిచ విశిష్టపాతుకపరామర్శస్య విశేషణసాధ్యసామానాధికరణ్యావగాహి
 త్యా నియమాన్నవిశేషణపాతుకానుమితిసామగ్రియ విశిష్టపాతుకామితి పూ
 ర్వమావశ్యక లెతివాచ్యం । సాధ్యేవిశిష్టపాతారావ్యవకతాగ్రహేపి విశిష్టపా
 తా సాధ్యవిరోధగ్రహనత్వేనుమిత్యనుత్పత్త్యావిశిష్టపాతుకస్థల విశిష్టాధి
 కరణత్వ ఘటితపాతుకసాధ్యసామానాధికరణ్యవిషయక ప్రేవపరామర్శస్యా ను
 మితిపాతుకతా వాచ్యా. అన్యథావిరోధస్య జనకజ్ఞానావిరోధితయా పా
 త్యాభానత్వస్య దుర్ఘటతాప్రసంగాదితి । తథాచ సాధ్యవతివిశిష్టపాతుకధికరణ
 త్వభానెద విశేషణస్య పరంపరాసంబంధస్యాపి తత్ర భాననియమేన విశిష్టపా
 తుకపరామర్శస్య నియమతోవిశేషణపిసాధ్యసామానాధికరణ్యావగాహిత్యాత్

ష్టవదోపాదానేపి సాక్షాత్తత్సంబంధేన పాతుకమతస్సాధ్యాభావనత్వేనావ్యా
 ప్తైదుర్వారావృత్యాత్ * తతపవ హేతుతః * హేతుతావచ్చెదకవైశిష్ట్యరూపా
 దెవహేతుతః * పక్షఞ్చితి * తథాచ విశిష్టపదంవ్యధామితిభావః ॥ * విరోధ
 తి * ద్రవ్యంగుణవృత్తిత్వవిశిష్టపత్తావదిత్యాద్యనురోధేన సాధ్యవన్నిష్ఠాధికర
 ణతానిరూపకతానవచ్చెదకత్వం విరోధః అయంవిశిష్టసత్తాత్వేనసాధ్యవదవృ
 త్తితావచ్చెదకత్వ భానేవైశిష్ట్యమాత్ర నిష్ఠోవిరోధః * విశిష్టాధికరణత్వేతి *
 విశిష్టపాతుకవ్యాపక సాధ్యాధికరణసాధికరణకత్వం వ్యాప్తి స్తస్యాపాతుకతా
 వచ్చెదక విశిష్టే నివేశః సప్తశబ్దస్య విశిష్టపరత్వాత్ । ఏవంచ విశేషణీభూత
 హేతుతావచ్చెదకాంశేవ్యత్ర పరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవన్నిష్ఠాధికరణ
 తాకత్వం భానతత్కర్తృధాః ॥ విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానె విశిష్టనిరూపితసమ
 వాయేన హేతుతావగాహిసం విశేషణతావచ్చెదకతాపన్న వైశిష్ట్యావగాహితాం
 వినానసంభవతి. అన్యథావిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహితాయా ఏవానుపపత్తేః. తథాచా
 భావాధికరణై విశిష్టనిరూపితసమవాయేన హేతుత్రివేశః తత్రహేతుతావ
 చ్చెదకవిశిష్టవిశిష్ట్యనివేశోనన్యాత్. నాపివిశిష్టవిశేషణాత్కస్య హేతుతావ

114 1843

Accn. No. 6124

సిద్ధాంతలక్షణమ్.

శ్లో

మై వం || విశిష్టనిరూపితవ్యాపకతా శరీరేవిశేషణస్య ధర్మపాఠతంత్ర్యేణైవ వి
శిష్టాధికరణవిశేషణతయా ప్రవేశః సతు స్వాతంత్ర్యేణ. తథాచ తద్గ్రహణవి
శేషణవ్యాపకతావగాహిత్యనియమో నిర్వహతి. విశేషణనిరూపితవ్యాపకతా
యాః తద్వన్నిష్టాధాన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వపర్యాప్తప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాకాధానఘటితత్వాత్. విశిష్టవన్నిష్టాధానప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
రూపప్రతియోగ్యపరాగేణాధానధానైవ విశిష్టవత్త్వంతర్గత విశేష్యవత్త్వ
పరిత్యాగేన విశేషణవన్నిష్టాధాన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వే ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్తిభానానంభవాల ||

చ్ఛేదక విశిష్టస్య తత్రనివేశ స్తన్నిరూపితవ్యాపకతానిర్వాహనుపపత్తే రిత్యభి
ప్రేత్య సమాధత్తై * మైవమితి * ఏతావతాప్రథమమతే సమాధానలాభః
ద్వితీయతే తల్లాభాథం ధర్మపాఠతంత్ర్యేణైవేత్యక్తం । జనకతావచ్ఛేదక
తావచ్ఛేదకీధూత విశిష్టవైశిష్ట్యవగాహితా పత్యే హేతుతావచ్ఛేదకవతోవిశిష్ట
నిరూపిత సంబంధావగాహితా సతు హేతుతావచ్ఛేదకాధానావగాహితేతి తా
దృశాధానాధికరణై నివేశ్యా సతూభయావగాహితేతిభావః * సతుస్వాతం
త్ర్యేణైతి * తథానతి సాక్షాత్పరంపరాసంబంధాభ్యాం సత్తావైశిష్ట్యయోగ్య
మూహంబనాద్విశిష్టప్రతీతే ద్భూతా సన్యాదితిభావః * తద్గ్రహణ * విశిష్ట ని
రూపితవ్యాపకతాగ్రహణం । అంతర్గతైత్యనేన విశిష్టనిరూపిత సమవాయో వి
శేష్యసంబంధవ సరంపరాసంబంధభిన్నపరం తత్రవిశేషణసంబంధాయమేవ
హేతుతావచ్ఛేదకత్వతీయాచితమ్ । ఏవంచ విశేష్యవత్త్వపరిత్యాగేన భానాసంభ
వాదిత్యక్తిరంగతిః । సహి సాక్షాత్సంబంధేన విశేష్యవత్త్వపరంపరాసంబంధేన
తత్పరతంత్ర్యవిశేషణవోర్వివేశః కన్యాపిమతే । నాప్యత్ర తద్వ్యుత్పాదనం
విశేష్యవత్త్వస్యావ్యావృత్తకత్వాత్. పాఠతంత్ర్యాధిక్యేపి విశేషణస్యాపి వ్యా
పకతాయాలప్రకూహత్వాత్ । ఏలేన స్వాతంత్ర్యేణ విశేషణవత్త్వ శంకా
అప్యావర్తక విశేష్యవత్త్వవచ్ఛేదకత్వఘటితవ్యాపకతాద్వంద్వవిశేషణవ్యా
పకత్వభానవిషయికి స్వాతంత్ర్యేణసకలేత్యాదినమాధానం త్రైకత్వపి హే
యం || తథాచ విశిష్టవ్యాపకతాయాస్తాదృశవిశేషణ ఘటితావచ్ఛేదకత్వ ఘటి
తావచ్ఛేదకత్వయోర్విశేష్యవిశేషణ భావావన్న ధర్మధర్మిణ్ మదంతర్భావే
న తాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వవ సర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదీతిభావః
సను విశేష్యభూతసత్తాయాఃప్రతియోగి ప్రకారఘటకత్వేపి తత్తదంతర్భావే

అభావప్రతియోగిప్రకారఘటకస్య ఉపలక్షణతయో భానానువగమాత్! నచ ప
రంపరాసంబంధేన విశేషణనిష్ఠవ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శనిష్ఠకారణతాయాః
భయవాదిసిద్ధత్వాత్ విశిష్టశేతుకపరామర్శాంతరకారణత్వాకల్పనప్రయుక్త
లాఘవానురోధేన విశిష్టస్య వ్యాప్తిగ్రస్తలైకరణే సావితంత్ర్యేణ విశేషణ
వత్స భానమువగమ్య విశేషణాపివ్యాప్తిభానం కల్పనీయమితివాచ్యం । శబ్దాధీ
న విశిష్టవత్త్వ గర్భవ్యాప్తిగ్రహే సావితంత్ర్యేణ విశేషణవత్త్వగర్భవ్యాప్తిభా
నా నియమాత్! తాదృశ వ్యాప్తిబోధకశబ్దస్య సావితంత్ర్యేణ విశేషణవత్త్వాభా
సకత్వాత్॥ అథతత్ర తదుత్తరం విశేషణమాననవ్యాప్తిగ్రహేనవానుమిత్యర్థం క

ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిః తస్యాఉపలక్షణతాయాభానా త్కింతు విశి
ష్టత్వవదారభ్యైవేతి విశిష్టవ్యాపకతాగ్రహస్య విశేషణవ్యాపకతా గ్రహత్వం
సుఘటమిత్యాశంకానిరస్యతి * అభావఇతి * లాఘవేనసామాన్యతౌద్ర
వ్యత్వానుమితౌ విశిష్టనిరూపిత వ్యాపకత్వావగాహిపరామర్శత్వేన విశేషణ
నిరూపితవ్యాపకతావగాహి పరామర్శత్వేన పృథక్కారణతాద్యయకల్పనైవగ
స్పరజన్యానుమితౌ వ్యభిచారవారణాయా వ్యవహితౌత్తరత్వనివేశేద గౌర
వాదితిభావః ॥ నను విశేషణవ్యాపకత్వావగాహి పరామర్శత్వేనైవ శేతుత్వం
విశిష్టనిరూపిత వ్యాపకతాగ్రహస్థలైకనుమిత్యవలాపవ్యసంగ ఇత్యతలహ ॥
* విశిష్టసేవ్యతి * తథాచ విశిష్టవ్యాపకతాగ్రహస్య విశేషణవ్యాపకతావగాహి
త్వేనైవ కారణతా నతు విశిష్టవ్యాపకతావగాహిత్వేనైవసత్త్వాపి విశిష్టవ్యా
పకతాయా వైయధ్యాత్ విశిష్టపదోపాదానం । నచ దుఃఖోపక్షిత పురుషవ
త్తాపరామర్శానంతరం ద్వితీయక్షణకల్పనమానాయోపరంపరాసంబంధేనవిశే
షణవత్తాపరామర్శః సకీదృశపరంపరాసంబంధావగాహి పరంపరాసంబంధా
నామనైక విధత్వాదితి నియామకత్వాభావః విశిష్టశేతుకపరామర్శస్థలైక ధ
ర్మిపారతంత్ర్యేణ విశేషణస్య భానెయాదృశపరంపరాప్రవిష్టా తాదృశసం
బంధేనైవ విశేషణవత్తాపరామర్శః కల్పనీయమితినియమః సంభవతి సతూ
పలక్షణస్థలఇతివాచ్యం । మండాదేరుపలక్షణతయాభానే యాదృశసంబంధః
ప్రవిష్టః తాదృశసంబంధఘటిత శేతుతావచ్ఛేదకసంబంధరూపపరంపరాసం
బంధేన విశేషణవత్తాపరామర్శవకల్పితఇతి నియమస్త్ర్యేవోపలక్షణే నియా
మకత్వాత్ ధర్మిశేతుకానుమితివిలయే ఇష్టాపత్తౌదూషణాంతరమాహ ॥
* సావితంత్ర్యేణైతి * యత్ర విశేషణస్యపరంపరాః సావిత్రయాశ్రయప్రతి

ల్యుతే తత్కారణతాయాః కృష్టత్వాదితిచేన్ను ॥ ఏవంసతి దండాభ్యుపలక్షితధ
మిపాతుకానుమితే రిష్టలయప్రసంగాల్. తద్దేతుకవ్యాప్తిగ్రహస్థలే పరంప
రాసంబంధేనోపస్థితదండాదౌ వ్యాప్తిగ్రహస్యకల్పనసంభవాల్. స్యావతంత్ర్యే
ణ నకల పరంపరాసంబంధ ఘటితసకలవిశేషణవత్ప్రగ్రహస్యాప్రామాణికత
యా విశేషణపాతుక పరామర్శస్య కారణతాయాఃకృష్టత్వానియమాద్యు ॥ నను
వహ్నిసంయోగిసంయోగాద్యాత్మకసాధ్యసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వేషికై
వహ్నిసావ్యాప్తిరితి మూలగ్రంథవిరోధః మహానసపర్వతాది నిష్ఠధూమాదిగతవ
హ్నిసంయోగిసంయోగాదేరైక్యానంభవాదిత్యతలహ * సామానాధికరణ్యస్య
క్రీనామితి*భేదేపీతి*అధికరణభేదేన ధూమాదిభేదేనచేత్యాదిః*నిరూపకతావ
చ్ఛేదకం * వహ్నిత్వాదిరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకం*అధికరణతావచ్ఛేదకం*ధూ
మత్వాదిరూపపాతుతావచ్ఛేదకం * తదైక్యాల్ * సాధ్యపాతుభేదేవ్యభేదా
ల్. తదభేదతాత్పర్యజ్ఞైక్యం భాక్తవకత్వ వ్యవహారః ॥నను లక్షణయా తదవ్య
వహార సమర్థనమనంగతం సామాన్యప్రత్యాసత్త్యభావవత్కే విశిష్టపరామర్శని
ర్వాహాథం వ్యాప్త్యైక్యకథనాల్ తన్నిర్వాహస్యచ సామానాధికరణ్యస్య
వ్యాప్తిత్వేధూమత్వాదేరైక్యవి పక్షీయధూమాదినిష్ఠసామానాధికరణ్యస్య సా

యోగికసంయోగానుయోగ్యాశ్శయత్వాది భేదేన భిన్నాస్తత్రపరంపరాయా
స్సాన్వితంత్ర్యేణాభావాధికరణై విశేషణస్యపరామర్శః నకస్యాపిజాతః కింతు
తయాపరంపరయాపారతంత్ర్యేణైవతత్రానుమితి నిర్వాహయ విశిష్టవదోపా
దాన మిత్యావేదనాయ ప్రథమంసకలపదం ! యాదృశాంతురవిశేషాత్తక విశే
షణస్య కేనాపిపరంపరాసంబంధేన పరామర్శః కదాపికస్యాపి సజాత స్త
త్రవిశేషణపాతుకానుమితిసామగ్ర్యా దుర్వచతయా విశిష్టపాతుకపరామ
ర్శస్తేన కారణత్వం దురుపపాదమితి సూచనాయద్వితీయం నకలపదం తథా
చ పాతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యనివేశంవినా విశిష్టపాతుకవ్యాప్త్యనిర్వాహాత్త
న్నివేశనమావశ్యకమితిభావః । నానాధికరణైకధూమమభిప్రత్యాధికరణభేదే
నైతి ॥ ఏకాధికరణకనానాధూమమభిప్రత్యధూమాదిభేదేనైతి ॥కవచిత్తువేదం
దృశ్యతే తదైకాదితి తదన్వితైక్యాదిత్యథాకం వివృణోతి * పాత్వీతి *
వహ్నిత్వాదైక్యం నవ్యాప్త్యైక్యవ్యవహారఇతి వివక్షణీయం ॥ తత్రవహ్నిత్వా
దైక్యస్య నప్రయోజకత్వనంభవఇత్యతలహ * తదభేదేనైతి *తథాచవహ్ని

మాన్యప్రత్యాయనత్రివిదాపూర్వం గ్రహసంభవేనతత్సరణానంభవాత్. పక్షీయ
 ధూమే తదుపనయా సంభవేనాయోగాత్. అతాతిప్రసంగేన ధూమాదివ్యాపక
 మహ్నోదిసామానాధికరణ్యమాత్రస్య వ్యాప్తిత్వానసంభవాత్ **॥** ధూమత్యాదిరూ
 పశాతుతావచ్ఛేదకస్య ద్విధావ్యాప్తిశరీరప్రవేశస్యావశ్యకత్వం దశాయా
 వ్యాప్తైర్భేదమభేదంచదర్శయతి * సస్తుత స్త్రిత్యాదిసా * ప్రథమపక్షప్రదర్శనం
 తత్ప్రత్యే ధూమత్వత్వాద్యప్రవేశాల్లావేన సామాన్యప్రత్యానత్రివత్తై తజ్జ్ఞానస్త్రి
 వానుమితిశాతుత్వమితి సూచనాయ * రాసభాదిసాధారణ్యాదితి * తత్సాధా
 రణ్యేద భ్రమంవిసాపి రాసభాదిలింగక వహ్నోద్యమమానాపత్తిరితిభావః॥ అ
 ధవ్యాపకతా ప్రవిష్టశాతుతావచ్ఛేదకధమితావచ్ఛేదకక సామానాధికరణ్య
 ప్రకారకజ్ఞానస్త్రివా నుమితిశాతుత్వావగమా న్నాయమతిప్రసంగః. ధూమ
 త్యాదిప్రకారేణ భానమానే రాసభాదౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యగ్రహస్య
 ధూమత్వాద్యం శేభ్యమత్వనియమాత్. పక్ష్యమాణధూమత్వాదిమన్నిష్ఠమహ్నో
 ది సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తితేవేపి తద్ధమితావచ్ఛేదకతావన్నశాతుతా
 వచ్ఛేదక విశిష్టవత్తాజ్ఞానస్య శాతుతాయాఅవశ్యావేయత్వాత్. అన్యథావిశి
 ష్టనత్రాది వ్యాపకద్రవ్యత్వాదిదిరూపిత విశిష్టనత్రాదినిష్ఠసామానాధికరణ్యోపల
 క్షిత వత్తాజ్ఞానా ధునిరూపవత్తేభ్యోతస్య ద్రవ్యత్వాద్యమమానాపత్తేః సా
 ధ్యసామానాధికరణ్యవిశిష్టవత్వస్య పక్షేసాధ్యనిశ్చయంవిసా దుర్నిశ్చయత
 యా తదుపలక్షితవత్తానిశ్చయస్యావ్యనుమితి శాతుతాయా ఉపగంతవ్యత్వాత్
 కేవలసామానాధికరణ్యప్రకారేణ పక్షధమితా జ్ఞానస్యానుమితి శాతుతేవ
 ధూమాభావవాక్ పక్షభ్యోసిద్ధిగ్రహదశాయా మపిసాధ్య ధూమాదివ్యాపకతా
 జ్ఞానాదప్యనుమితావత్తైశ్చ. అసమానప్రకారతయా ధూమాభావవాక్ పక్షభ
 త్యాదైకస్య ప్రత్యాయనేచ్ఛయా వ్యాప్తైరైక్యం కథితమితిభావః * రాసభాదీ
 తి * రాసభోవహ్నివ్యాప్యఇతి వ్యవహారపత్తిస్తు నాస్తి తత్ప్రసమభివ్యా
 హృత పదార్థతావచ్ఛేదకతోపలక్షిత ధర్మావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాయా ఏవ
 భానాపగమాత్ రాసభేప్రకారాంతరేణైవాతిప్రసంగవారణాత్ ॥ వస్తుత
 తస్త్రిత్యాది కల్పవైయధ్యం శంకతే * అథేతి * బాధగ్రహభావే ఇమేప
 త్తైస్సుకరతయా శాతుతావచ్ఛేదక ధమితావచ్ఛేదకకత్వం నదేయమిత్యత్తా
 * కేవలతి * నాయంపూర్వపక్షః కింతు సిద్ధాంత ఇత్యాదుః ॥

త్యాదిబుద్ధే ధూమవృత్తిసామానాధికరణ్యవత్త్వాత్ పక్ష ఇత్యాదిజ్ఞానానిరోధి
త్యాదితిచైత్ సత్యం || ధూమత్వాదిమతి సామానాధికరణ్యమిత్యసృధూమత్వా
దివిశిష్టవిశేషణతౌపన్నం సామానాధికరణ్యమిత్యర్థః | నతు ధూమాదివృత్తి
త్వవిశేషితం సామానాధికరణ్యమితి తథాచ ఏకధర్మివిశేషణతా
పన్న ధూమత్వాదిరూపమేతుతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యోభ
యంవ్యాప్తిరితి పర్యవసితం | కారణంచ ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణ
ధూమవాప్తవర్వత ఇత్యాదిరేవ పరామశః. తావలైవోక్తోభయస్యహేతువిశే
షణతయానుమితజనకజ్ఞాన విషయత్వరూపవ్యాప్తిత్వనిరాసహః | ద్వితీయపక్షే
చ ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణ్యవృత్తి ధూమత్వవద్ధూమవాప్త వర్వత ఇ
తిజ్ఞానం హేతుః సతు స్వరూపతా ధూమత్వాప్రకారకం తాదృశధూమత్వవ
త్త్వాత్ పక్షఇత్యాకారకం తాదృశజ్ఞానస్య ధూమాభావవాత్ పక్షఇత్యాకారక
ధూమత్వత్వాద్యప్రకారకాసిద్ధిజ్ఞానా ప్రతిబధ్యత్వాత్. ఏతన్నలైచ హేతుతావ
చ్ఛేదకవృత్త్యసాధారణధర్మావచ్ఛిన్నేసాధ్యసమానాధికరణ్యవృత్తిత్వమేవవి
రోధః సతు హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యాసామానాధికరణ్యం | ఉపదర్శిత
జ్ఞానస్య హేతుతావచ్ఛేదకం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య సాధ్యసామానాధికరణ్య
నవగాహితయా తథావిధవిరోధజ్ఞానాప్రతిబధ్యత్వాత్ || యదివిరోధస్యానుమి
తిప్రతినాక్షాద్విరోధితయా హేత్వాభాసత్వముపపాదయితుం శక్యతే తదాస
మానాధికరణ్యవృత్తిత్వాంశే నిర్ణామితావచ్ఛేదకం సమానాధికరణ్యవృత్తిమ

* సత్యమితి * గౌరవభయేన యథాశృత దీధిత్వర్థం పరిత్యజతి * సత్త్వితి *
* ఏకధర్మివిశేషణతాపన్నేతి * ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రకారభావాపన్నేత్వ
ర్థః రాసభావహ్నివ్యాప్యతి న్యవహరవారణప్రాగ్భవత్ || సస్వేనహే
తుతావచ్ఛేదకవిషయతాయా హేతుతావచ్ఛేదకోటిప్రవేశేపి మణికారణాం
తస్య వ్యాప్తిత్వాభిధానవైయధ్యమిత్యతః పక్షధర్మావశే విషయతయా జ
నకతావచ్ఛేదకత్వస్వేనవ్యాప్తిత్వాత్ | అవజనీయతామాప్రేణ తమపపాదయ
తి * తావలైవేతి * అప్రతిబధ్యత్వాదితి * అనవచ్ఛిన్నతద్ధర్మావచ్ఛిన్నవత్తాజ్ఞా
నంప్రత్య నవచ్ఛిన్నతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతాఘ
టాద్యభావవత్తాజ్ఞానేపి జాతిత్వాదినాఘటత్వవత్తాజ్ఞానోత్పాదాత్ * ఏతన్న
లైచైతి * పూర్వమతేప్రసిద్ధస్వరూపతపవ విరోధఇతిసూచనాయా ఏతన్నలైపి
ప్రసిద్ధస్వరూపం విరోధమాలంబ్యహా * యదీతి * సాధ్యవత్తాజ్ఞానైక సాధ్య

ధూమవాక్ పర్వత ఇత్యేతాదృశమపి జ్ఞానం హేతురుపయతే । అన్యధాధూమత్వ
 త్వాది విషయతాయాః కారణతావచ్ఛేదక కుతౌప్యవేశారవాల్ సామానాధి
 కరణ్య ప్రకారకత్వాపేక్షయా సమానాధికరణవృత్తిప్రకారకత్వస్య గురుత్వేపి
 సామాన్యప్రత్యాయ త్విత్వే విశిష్టపరామర్శనిర్వాహనురోధేన తేన రూపేణ
 హేతుతాయాలవశ్యావగమాల్ ॥ (కేచిత్తు ॥ ధూమవ్యాపకవహినుమానాధి
 కరణధూమీయవధూమవాన్పర్వత ఇత్యాకారకజ్ఞానమేవానుమితి హేతుః యథా
 శ్చోతస్య హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావ గూఢస్య
 విరోధస్య హేత్వాభాసత్వేన ధూమీయత్వేనైవ ధూమత్వప్రవేశేనచ లాఘ
 వత్వాల్ । తథాచ విశిష్యాధేయతాసంబంధేన ధూమ ప్రకారతానిరూపితధూమ
 త్వప్రకారతానిరూపిత ధూమప్రకారతానిరూపకనిశ్చయత్వేనైవ హేతుత్వం తే
 నద్రవ్యత్వాది పునరాసక్త్యాహుః * ఆద్యా * హేతుతావచ్ఛేదకధర్మసహి
 త్యసామానాధికరణ్యరూపా * బిన్నేతి * ప్రతిధూమాదికమిత్యాదిః * వి
 యా * సాధ్యసామానాధికరణవృత్తిహేతుతావచ్ఛేదకరూ * అభిన్నా * సర్వ
 ధూమాదిసాధ్యరణితనుగతరూపావచ్ఛిన్ననానాస్యక్తిదండాదివిశిష్టహేతుకస్థలపి
 పరంపరాసంబంధదండత్వాద్యఖండధర్మవీచహేతుతావచ్ఛేదకతయోవగంతవ్య
 ఇతిభావః । యద్యపి సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకరూప వక్ష్యమాణవ్యా
 త్త్యభిప్రాయేణాపి ఏకేవహిత్యాదిన్యంధఃసంగచ్ఛతే । తథాపిస్వయంతత్రస్వ
 రూపసంబంధరూపచ్ఛేదకత్వప్రవేశేనస్య ఖండనీయతయా స్వవిశిష్టాధికరణా
 వృత్తియావత్సాధ్యసమానాధికరణకత్వరూపపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వస్వేవవి
 వక్ష్యత్యిత్వగ్రహవిశిష్టతద్వృత్తాగ్రహస్వేవ తద్వృత్తాగ్రహవిశిష్ట విరోధస్యాపి
 ప్రతిబంధకత్వాదితిభావః ఏతదేవ సాధ్యాభావవ్యాప్యవత్తాగ్రహవిధయాను
 మితివిరోధిత్వమంగీక్రియతే । హేత్వాభాసత్వం యదిష్టయకత్వంప్రకృతాను
 మితి ప్రతిబంధకతాహుస్యవక్ష్యధర్మజ్ఞాన కాలీనజ్ఞానావృత్తి తల్లక్షణం । జ
 గదీశోక్తంద్వితీయపక్షే వ్యాప్తిభేదాత్తకం దూషముణద్ధరతి । * అనుగతేతి *
 మూలాదేరితి * అగ్రావచ్ఛేదేన సంయోగాభావరూపబాధనిశ్చయదశాయామవ
 చ్ఛేదకయోర్వస్తునోర్భేదాదిత్వనైనానతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వభావ
 స్థలవతథావిధకార్యకారణభావోక్తైర్వదీత్యుక్తం * సాధ్యస్వేతి * వత్సేనాధ్యస
 త్త్వేత్తదాసాధనసాధ్యదితివిషయపరిశోధకతకవీచవివర్యయానుమానేవత్సేనా

పక్షణీయతయా ఏతదపేక్షయా తాదృశీవ్యాప్తిగుణరశరీరతి కథంబీదీదృశవ్యాప్తి
 పైరైకోపపత్తిసంభవేన తజ్జ్ఞానమనుమితి హేతురైవతాదృశవ్యాప్తిరైకము
 పపాదితం || మిశ్రాదిమతమవలంబ్య ప్రతియోగ్యసమానాధికరణపదప్రయో
 జనమాహ * అయం కపిసంయోగీతి * అధైతదన్వీక్షతావదేరవ్యాప్యవృత్తికపి
 సంయోగీదీవ్యాప్యతావగమేపిసంయోగాద్యనవచ్ఛేదకమూలాదేః పక్షతావచ్ఛే
 దకత్వే తదవచ్ఛేదేనాపి ఏతదన్వీక్షాదౌ కపిసంయోగాదేః సిద్ధిప్రసంగః ||
 నచైదాపత్తిః | సల్లింగపరామర్శస్య భృమానుమిత్యజనకత్వనియమాత్ | నచ త
 దవచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానస్య తదవచ్ఛేదేన సాధ్యానుమితి హేతుత్వాదేత
 దన్వీక్షతావదిరూపవ్యాప్యవృత్తిహేతుత్వే కించిదవచ్ఛేదేనాపృత్యైర్నాతిప్ర
 సంగఇతివాచ్యం || యది న్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వావగాహిన్యామ
 నుమితావపి తాదృశహేతుమత్తాజ్ఞానత్వేన హేతుత్వముపేయతే || తదాపి తు
 ల్యయక్త్యా ఏతదన్వీక్షతావదిరూప మూలాద్యవచ్ఛిన్నసంయోగాదివిశేషస్యాపిక
 పిసంయోగాదివ్యాప్యతయా తేన హేతునామూలాద్యవచ్ఛేదేన కపిసంయోగా
 ద్యనుమితిర్నిష్ప్రత్యూహతావదితిచేత్ || అత్రాపాధ్యానాః || సాధ్యస్య పక్షతా
 వచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యంబినావ్యాప్యస్యపక్షధర్మత్వమనుపపన్నమితి పక్షధ
 ర్మతాబలాత్పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమేవ సాధ్యేసిద్ధ్యతినతు తదవచ్ఛే
 ద్యత్వమపి ప్రమాణాభావాదితి తాదృశానుమితేరప్రామాణికతయా తత్ర ప
 రామర్శహేతుతాకల్పనమేవ నాస్తీతి న తదాపత్తిరితసమాధధిరే || మిశ్రాదయ
 స్తు బాధానవతారే మూలాద్యవచ్ఛేదేన కపిసంయోగాదిసిద్ధిరస్తేవేతివదంతి | ఏత
 త్రత్తవం గ్రంథకృతా హేతవాభాసేవక్ష్యతే || ప్రాచీనసిద్ధవ్యాప్తిస్థలందూ
 షయితుముపనయనతి * యత్త్వితి * తత్ * అసమానాధికరణాంతం || నను దృష్టే
 సంయోగతావచ్ఛిన్నాభావసత్వవ అవచ్ఛేదకగర్భే కలక్షణావ్యాప్తిః ప్రస
 జ్యతే తదేవ నన్వీక్షాదౌ సంయోగానవచ్ఛేదకభాగాప్రసిద్ధ్యా తస్మామాన్యా
 భావావచ్ఛేదకస్య దుర్లభతావదిత్యతలహా * సంయోగస్యేతి * వృక్షతాన్వ
 వచ్ఛేదేనేతి * వృక్షతావదేః ప్రత్యేకం నకలసంయోగాతిప్రసక్తత్వాత్ ||

భృభాసకః నతు పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదకత్వభాసకమపికించిదస్తి నహిసాధ్య
 స్సృష్టరూప సంబంధరూపపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వంబినా హేతోస్తాదృశవ
 క్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వమనుపపన్నమిత్యనుపపత్తిజ్ఞానం సంభవతి | దృష్ట
 తావదిసాధ్యకస్య శాఖావచ్ఛిన్నసంయోగాదౌ గతత్వాత్ * నకలసంయోగాతివ్య

తస్య సంయోగావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్. ఆకాశాదిసంయోగస్యాపి యావ
దవృక్షవృత్తైరకస్యాభావాదవృక్షత్వే తత్సంయోగానతిప్రసక్తత్వాసంభవాది
తిభావః || నను వృక్షత్వావచ్ఛేదేన వృక్షాదౌ సంయోగసామాన్యాభావసత్వే
వృక్షే సంయోగో నాస్తీత్యాదిప్రత్యక్షాపత్తిరిత్యతలహ * తత్రచతి * అతీం
ద్రియస్యేతి * అతీంద్రియప్రియోగ్గతయా సంయోగసామాన్యాభావస్యాతి
ద్వియత్వమితిభావః | నను సంయోగసామాన్యాభావస్య వృక్షేనత్వే మహదు
ద్భూతరూపవంతాత్రసమవేతసంయోగసామాన్యాభావౌ ప్యావశ్యకః తద్వాన్వి
వ్యధర్తావచ్ఛిన్నాభావస్య తద్ధర్తావచ్ఛిన్నాభావనియతత్వాదితి యోగ్యమాత్ర
ప్రతియోగికోయమభావః కథంనవృక్షే సాక్షాత్క్రియత ఇత్యతలహ*పరిత ఇతి*

సక్తత్వాదితి*తత్తత్సంయోగానవచ్ఛేదకత్వాదిత్యర్థః | తథాచ సంయోగసామా
న్యానవచ్ఛేదకతయా తదభావావచ్ఛేదకత్వముక్తం | యద్వాయదవచ్ఛేదేన య
స్సంయోగోజాయతే సతత్రాపిజాయత ఇతి గుణాదీధితిమతే అవయవానాంస్వ
సమవేతసంయోగానతిప్రసక్తిస్తాదాత్మ్యసంబంధేన సంభవతి | సేవ తత్ర స్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతానియామికా | వృక్షత్వేచ స్వసమవేతసంయో
గాప్రసిద్ధ్యా తదతిప్రసక్తిస్సంయోగసామాన్యాభావావచ్ఛేదకత్వనియామి
కేతి || ఏతేనానతిప్రసక్తత్వం నశాఖాదెస్సమవాయావచ్ఛిన్నతత్తత్సంయోగా
భావవతి వృక్షాదౌ సమవేతత్వసంబంధేన సత్వాత్ | ప్రతియోగివైయ్యధికర
ణ్యవిశిష్టవత్తాదృశాభావఘటితస్య మూలాదిసాధారణ్యాత్ | నచావచ్ఛేదకతా
సంబంధావచ్ఛిన్న తదభావవతి తాదాత్మ్యసంబంధేనాసంబద్ధత్వాత్తథాత్వం |
ఇదానీమవచ్ఛేదకతాయావవాసిద్ధిరితినచౌద్యం || యావదవృక్షవృత్తిత్వం పృ
తియోగివైయ్యధికరణ్యానుతిత తత్తద్వృక్షత్వావ్యాపకం | తథాచ వృక్షత్వ
వ్యాపకత్వం సుతరామేవ నేతిభావః | జగదీశేనాన్యత్ర అతీంద్రియసంయో
గసత్వేపి సంయోగసామాన్యాభావస్యాతీంద్రియత్వావపత్తైస్త్రైతి వైయ్యధ్య
మత్తైస్త్రైత్యస్య సంయోగసామాన్యాభావఇత్యర్థః | తతశ్చ ప్రతియోగితా
సంబంధేనైతి పూరితం తత్త్రిమధ్యం తత్త్రైత్యస్య సంయోగసామాన్యాభావ
త్వేనాభ్యుపగతేత్యర్థాత్. ఏవంచాపాదకనద్భావఉక్తః * నియతత్వాత్ *
వ్యాపకత్వాత్ యావత్ప్రతియోగియోగ్యతాయావప్రత్యక్షప్రయోజకత్వ

యదాప్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకయోగ్యత్వస్య తంత్రత్వేత్యాహ * పరితఙ్గతి *
ప్రతియోగ్యుపలబ్ధేర్విభిన్నావచ్ఛేదేన అభావగ్రహం ప్రతి విరోధిజ్ఞానముద్ర
యా ప్రతిబంధకత్వం నసంభవతీతి తస్య దోషత్వకథనం దోషవిధయా ప్రతిబ
ంధకత్వలాభాయ ॥ అథ యత్ర సంయోగావిషయకమేవ ఉపసీతభానాద్యాత్మ
కం వృక్షాదిరూపాధికరణజ్ఞానం తదగ్రిమక్షణే వృక్షాదౌ తాదృశసంయోగసా
మాన్యాభావగ్రహప్రసంగః. తాదృశదోషస్య ప్రాగసత్వాత్ । ఏవం వృక్షేన
సంయోగఇత్యాది లౌకిక ప్రత్యక్షస్యాశీకతయా తత్ర తాదృశప్రతిబంధకత్వక
ల్పనమేవాశక్యమితిచేన్న ॥ వృక్షాదౌ సంయోగసామాన్యాభావలౌకిక ప్రత్యక్ష
స్యాప్రసిద్ధత్వేపి గుణాదౌ తత్ప్రసిద్ధ్యాధికరణీయవిషయతాసంబంధేనా
భావలౌకికత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి స్వవిషయసంయోగవత్త్వసంబంధేన ప్రత్యక్ష

మనురుధ్యాహ * యద్వేతి * విరోధిజ్ఞానముద్రయేతి * బాధనిశ్చయజ్ఞానము
ద్రయేత్వధాః. అవాప్యవృత్తిస్తత్ర అవచ్ఛేదకమంతర్భావైవ బాధజ్ఞానస్య
ప్రతిబంధకతయా సంయోగతత్సామాన్యాభావయోరేకావచ్ఛేదకాసంభవాత్త
థా ప్రతిబంధకత్వం నసంభవతీతి దోషాదిత్యుక్తమిత్వధాః. దోషప్రతిబంధ
కత్వం సంయోగసామాన్యాభావస్య లౌకిక ప్రత్యక్షం దుర్వారమిత్వాశంకతే ॥
* అథేతి * సంయోగవిషయకమితిపాతః । సంయోగజ్ఞానస్య తదభావప్రత్య
క్షకారణస్యావశ్యకత్వే లౌకికసన్నికర్షణత్వే సంయోగోపలబ్ధిసంభవాల్లౌకిక
ప్రత్యక్షస్య నియమతస్తస్యోగ్యగుణవిషయకతయాచ ప్రతిబంధకసత్వం దు
ర్వారమిత్వపసీతభానానుధావనం ॥ శచ విశేషణతాసంబంధేనాభావభానే ఆ
పాదనీయే కార్యకాలే సంయుక్తనమవాయసంబంధేన సంయోగభానం దుర్వా
రం. సంయోగసామాన్యాభావవిశేష్యకలౌకిక ప్రత్యక్షసామాగ్రివిరోధిత్వా
న్నదోషఇతి ససత్. తథాసతి వృక్షచక్షుస్సంయోగస్యావశ్యకత్వావత్రైరితి
వాచ్యం ॥ సన్నికృష్టాధికరణాంతరీయసన్నికర్షణే వృక్షేతదాపాదానాత్ ॥
యత్రాధికరణే సన్నికర్షణస్తత్ర దోషసత్త్వాగ్రహే వృక్షే తదాపాదన
సంభవాత్తదధికరణఘటితసన్నికర్షణత్వేన హేతుతాయాస్సవిలక్షణవీచ నిరాక
రణాత్ ॥ ద్రవ్యే సంయోగసామాన్యాభావోపగమేపి తత్ప్రత్యక్షావత్తిరైవ స
సంగచ్ఛతే ॥ ఆపాదకాభావాత్ తత్సామగ్రిస్తు నాపాదకతాసంభవః ॥ త
త్ప్రత్యక్షా ప్రసిద్ధ్యా సంయుక్తవిశేషణతాయా అన్యథాసిద్ధతయాతత్సామగ్రి

తేన ప్రతిబంధకత్వకల్పనాత్. సర్వత్ర దృష్ట్యైతత్తత్కాశ్వరీయప్రత్యక్షస్తేన
 వ సర్వదా తాదృశసంబంధేనసత్వేనా తిప్రసంగవిరహాత్ || ఇదమాపాతతః ||
 దృష్ట్యాపాధికరణవిషయకసంయోగాభావవిషయకప్రత్యక్షస్య కదాచిదప్యను
 దయేన తాదృశప్రత్యక్షసామగ్గావవాకల్పనెన ఆపాదకాభావాదేవాతిప్రసం
 గవారణసంభవేన తాదృశప్రతిబంధకతాకల్పనస్యాయుక్తత్వాత్ | కథంచిదాప
 త్రిసంభవేపి తాదాత్మ్యసంబంధేన దృష్ట్యైవనైవ తాదృశసంబంధేనసంయోగా
 భావతాకికప్రత్యక్షంప్రతి ప్రతిబంధకత్వాచిత్వాత్ * మానాభావాదితి * తా
 కికప్రత్యక్షస్య యోగ్యానుపలబ్ధివిరహేణాసంభవాదుపసీతభావస్య సంయోగా
 భావో వృక్షావృత్తిరిత్యాకారకవిపరీతవిషయకస్యాప్యవసయవశేన సంభవాత్.
 వినిగమనావిరహేణైకతరస్య ప్రామాణ్యాసిద్ధేః | శబ్దస్యాఽఽప్రాకృత్యాసిద్ధ్యా
 తదవ్యవస్తాపకత్వాత్ | అనుమానస్యచ లింగాభావేనాసమ్భవాదితిభావః | న
 మ వృక్షాదో యావత్సంయోగవిశేషాభావానాముభయసిద్ధతయా ఫలవ పా
 తోప్రత్యక్షప్రత్యక్షస్యాపి తత్సామాన్యాభావస్య సిద్ధిర్నిష్ప్రత్యక్షేవేతి శం
 కాం నివస్యతి * నచేత్యాదినా * యః సంయోగీయయావద్విశేషాభావవాక్
 స సంయోగసామాన్యాభావవానితి వ్యాప్తైరెవాగ్రే వ్యథావిశేషణత్వాప్ర
 యోజకత్వాదిదోషేణ నిరాకరణీయతయా ప్రథమతస్మాన్మాన్యముఖం వ్యాప్తి
 అనుమానోపప్తంభకతయావర్జయతి * గోయదీయేతి * యద్ధర్మాశ్రయస్యయా
 వద్విశేషాభావవాక్ యస్సతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యథాః | సంయోగత్వా
 శ్రయస్య విశేషధర్మావచ్ఛిన్నాభావకూటం వృక్షాదో వర్తత ఇతి తక్రాకవాన్
 ప్రైస్సంయోగత్వావచ్ఛిన్నాభావసిద్ధిః | ప్రతియోగినోగ్యత్వతల్లైవన నివేశే

వీవాసిద్ధత్వాశ్రయేన దోషప్రతిబంధకతాఽటూషయతి * ఇదమాపాతతత్వతి *
 వృక్షీయరూపాదో సంయోగసామాన్యాభావప్రత్యక్షానరోధేన సంయుక్తస
 మవేతవిశేషణతాయావశ్యకత్వేన తథా వృత్తేపి తత్ప్రత్యక్షాపత్రిసంభవః చ
 త్సుస్సంయుక్తో వృక్షావయవః తత్ప్రమవేతవృక్షవిశేషణతాసంభవాదిత్యాశయే
 న కథంచిదితి * దృష్ట్యేనైవేతి * తథాచ ప్రతియోగ్యపలభ్యేదోషత్వేన మ
 హాగౌరవమితి దీధితికృతాముపరికటాక్షః * యోగ్యానుపలబ్ధితి * ప్రతియో
 గ్యపలంభస్యేష్టత్వేనాపాదనాసంభవాదితిభావః || వ్యాప్యధర్మావచ్ఛిన్నాత్
 కా నేకవిశేషపదార్థాఃకుటకధర్మై నిష్కర్తవ్యాభాయ యద్ధర్మాశ్రయస్యేతివివరణం
 * ప్రతియోగినోగ్యత్వతల్లైవననివేశేయస్తిష్టవిశేషధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో

సంయోగవృత్తికపిసంయోగతావదిరూపసామాన్యధర్మావచ్చిన్నాభావమాదాయ
సిద్ధసాధనసాధితి ధర్మస్యైవ తస్య తల్లైవనాపాదానం సంయోగస్సంబంధావచ్చి
న్నసంయోగతావచ్చిన్నాభావమాదాయ సిద్ధసాధనవాఙ్మయ సమవాయస
మ్బంధావచ్చిన్నాభావపవ సాధనీయః । అన్యసంబంధావచ్చిన్న విశేషాభావకూ
టస్య తత్సంబంధావచ్చిన్న సామాన్యాభావవ్యభిచారిత్వేన సమవాయసంబంధా
వచ్చిన్న విశేషాభావకూటస్యాపి తత్సంబంధావచ్చిన్న సామాన్యాభావవ్యభిచా
రిత్వం తుల్యచార్యయన సంభావ్యైతి ప్రతియోగితావచ్చేదకసంబంధానామ
గితాకయావదభావవాన్య స్సతిన్నిష్ఠసామాన్యతద్ధర్మావచ్చిన్నాభావవానితి నివే
శే * అన్యైతి * హేతుఘటకవిశేషాభావ ప్రతియోగితాయాం సంబంధావచ్చి
న్నతావనివేశే సంయోగసంబంధావచ్చిన్నఘటియవిశేషాభావకూట సమవా
యసంబంధావచ్చిన్నఘటసామాన్యాభావవ్యభిచారిత్వసత్వేన సమవాయసంబ
ధావచ్చిన్నఘటియవిశేషాభావకూటేపి తద్వ్యభిచారిత్వసంభావనా స్యాత్ ॥
సంయోగసమవాయసంబంధావచ్చిన్న విశేషాభావకూటత్వస్య తాదృశవ్యభిచా
రిత్వతదభావరూపకోటిద్వయసమానాధికరణతావదితి సంబంధైక్యం వివక్షణీయ
మిత్యర్థః ॥ తథాచ తత్సంబంధావచ్చిన్న విశేషాభావకూటే తత్సంబంధావచ్చి
న్న సామాన్యాభావవ్యభిచారిత్వం నసంభవతీతిభావః ॥ సచ కూటఘటకప్ర
త్యేకతత్సంబంధావచ్చిన్న విశేషాభావే తద్వ్యభిచారిత్వసంభవఇతివాచ్యం ॥
కూటత్వ పర్యాప్త్యధికరణస్యాతథాత్వాత్ ॥ నచైవం సంయోగసమవాయసం
బంధావచ్చిన్న తత్తద్భూతాభావకూటతాపన్నస్య సమవాయసంబంధావచ్చిన్నఘ
టాభావవ్యభిచారాదు క్తయోజనాసంగతిరితివాచ్యం ॥ సమవాయసంబంధావ
చ్చిన్నతదభావకూటసంయోగసంబంధావచ్చిన్న తదభావకూటాన్యతరతావద
చ్చిన్నస్య వ్యభిచారసమ్భవాత్ ॥ యద్వా యత్కించిత్యంబంధావచ్చిన్నా
భావకూటం సంబంధసామాన్యనచ్చిన్నాభావకూటంవేతి వితర్క్య ప్రథమ
పక్షే యత్కించిత్యజ్ఞేన సంయోగోపాదానాద్యథా వ్యభిచారస్తథా తేన స
మవాయోపాదానాదవ్యభిచారస్సంభావ్యేత్యేత్యర్థః ॥ ద్వితీయపక్షేతు సకాపి
సంబంధోనివిష్టస్యాత్ ॥ తథాచ కూటసంకోచార్థమేవ సంబంధైక్యం ॥ త
థాసతి సంబంధాప్రవేశేపి సామాన్యతా వ్యాప్తిత్వసిద్ధిః ॥ అన్యథా యత్సమ
వాయావచ్చిన్నఘటసామాన్యాభావోపస్థితి స్తత్సంబంధావచ్చిన్న తత్తద్భూతాభా

పియత్వతలైవన వ్యాస్తావంతర్భావః || అతపవ సమవాయసంబంధావచ్చిన్న
యావద్విశేషభావశేతునా తత్సంబంధావచ్చిన్నసంయోగసామాన్యాభావసి
ద్ధిః | యద్ధర్మాశ్రయవిశేషభావశ్చ ఉభయావృత్తియద్ధర్మసమానాధికరణధర్మావ
చ్చిన్నాభావః. అతస్సంయోగత్వాద్యపేక్షయా వృక్షవృత్తిసంయోగత్వాదే
ర్విశేషధర్మత్వేపి సంయోగసామాన్యాభావం వృక్షాదావనభ్యుపగచ్ఛతామవ
యవవిశేషరూపావచ్ఛేదక దుర్భితేణ వృక్షవృత్తిసంయోగత్వావచ్చిన్నాభా
వస్య వృక్షాదావనభ్యుపగమేపిచ నసందిద్ధాసిద్ధిః. వృక్షవృత్తిసంయోగత్వాదీ
నాముఖయవృత్తితైవన తదవచ్చిన్నాభావవ్యావృత్తైః | నచ వేతాపుభయా

వమాత్రాపస్థితిశ్చ యత్రవా సంయోగావచ్చిన్నఘటాభావోపస్థితిః తత్సంబం
ధావచ్చిన్నయావత్తట్టటాభావోపస్థితిశ్చ తత్ర వ్యాప్తిగ్రహవిరహదశాయాం
ప్రతిబంధానుపపత్తైః | తత్సంయోగాభావాపవ మానమితిగ్రంథాత్సర్వేషామే
వతేషాం శేతుత్వం ప్రతీయతే | యత్ర క్షేచ్ఛిత్కాలికసంబంధస్యావ్యాప్యవృ
త్తిత్వనిర్వాహకత్వం నాపయతే | తన్నతే వృక్షేనప్రసూపసిద్ధిః | సిద్ధాంతమ
తేద మహాకూటస్య శేతుత్వం ప్రతీయతే. ఇత్యతః సామాన్యతోవ్యాప్త్యను
సారేణ సంకుచితం కూటం శేతుత్వేన దర్శయతి * అతపవేతి * ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసంబంధానాం యత్వత్వతలైవన నివేశాదేవ || నను విశేషపదార్థః
స్వసూయనవృత్తిధర్మవాక్ || తథాచ సత్త్విగుణత్వాదికమాదాయ స్వరూపసి
ద్ధ్యసత్వాదుభయావృత్తిత్వంవ్యర్థమిత్యతః * అతఇతి * ననుయద్ధర్మవ్యా
ప్యధర్మావచ్చిన్నప్రతియోగితాక యావదభావోపేక్షః || వ్యాప్తిశ్చ యద్ధర్మ
వదన్యావృత్తిత్వేనతి యద్ధర్మభిన్నత్వంతేన గురుధర్మం వృక్షవృత్తిసంయోగత్వా
దికంచాదాయ నదోషః | విశిష్టశుద్ధయోరైక్యాత్ | నచ భేదప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకసమవాయసంబంధావచ్చిన్నాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకజాతిత్వాదిక
మాదాయ దోషఇతివాచ్యం | వ్యాప్తిశరీరే సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబం
ధస్య సమవాయత్వేనైవ నివేశాదితిచేన్న | తత్ర యతద్భ్యాం స్వరూప్సంబం
ధనివేశే నిత్యరూపాదివ్యాప్యధర్మావచ్చిన్నసంయోగసంబంధావచ్చిన్నయావద
భావేషు గురుభూతతదవచ్చిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాన సాధ్యసామాన్యవ్యాప్తిభంగ
స్సాన్నిధిత్యాశయాత్ * సందిద్ధాసిద్ధిరితి * సాధ్యతల్యస్యాస్య సందిద్ధత్యాత్ |
యావదభావస్తేవన శేతుత్వేపి సంయోగత్వసమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మా
వచ్చిన్నప్రతియోగితాకత్వం స్వసమనియత యావదభావత్వపరిచయక శేష

వృత్తిత్వవిశేషణస్యా^సద్ధివారక తైషి వ్యభిచారావారకతయవైయధ్యం. యా
వత్త్వస్య ధీవిశేషవిషయత్వరూపస్య పరిచాయకమేవ తాదృశ ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వం సతుపాతుప్రవిష్టమితితుసల్ । తథాసతి యత్తత్ప
దాధాన్య హేతుసాధ్యశరీరాప్రపేక్షేనసామ్యావ్యాపితాన్వనుపపత్తైరితివాచ్యం ।
యావత్పదస్య వ్యాపకత్వాధికతయా తద్ధర్మసంఖ్యానాధికరణోభయావృత్తిధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వ నిరూపితాయాఆధేయత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నవ్యాపకతా
యా ఏవపాతుతయా విశేషధర్మవ్యాపకత్వాఘటకాభావాంతరస్త్వేనచ సా
మాన్యధర్మవ్యాపకతాఘటకతయా వైయధ్యానవకాశాల్ । సచతాదృశాభా
వత్వవ్యాపకత్వం తాదృశాభావత్వవన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితాయామాధేయతాసం
బద్ధేనానవచ్ఛేదకత్వం ఏవంచసంయోగ విశేషాభావానాం సర్వేషామేవ స
ర్వాధికరణవృత్తితయా తన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాం ఆధేయతాసంబద్ధేనా
వచ్ఛేదక మధికరణమప్రసిద్ధమితి తదనవచ్ఛేదకత్వరూపపాత్వప్రసిద్ధిరితివా
చ్యం । ఆధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాసంబద్ధేన

రూపం । ఏవంచతస్య హేతుశరీరైప్రవిష్టతయైవ నవైయధ్యం ప్రసజ్జ్యతే
తి సమాధానమపి దూషయతి * యావత్త్వేతి * అత్ర తత్త్వటాభావత్వ
సమానాధికరణభేదప్రతియోగితానిరూపితాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నానవచ్ఛే
దకత్వం తత్త్వటాద్యభావత్వస్య వ్యాపకత్వం ద్రవ్యాదేరక్షతం సతత్సం
యోగతాన్వద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యేత్యాహ * ఏవంచేతి * అప్రసిద్ధమితి * సను
సంయోగవిశేషాభావే ఆధేయతాసంబంధేన వృక్షవిశిష్టధ్వంసశబ్దసంభవాల్ న
తదప్రసిద్ధిః । నచ తదభావప్రసిద్ధిః । పర్యాప్తసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశవచ్ఛే
దకత్వాభావస్య వివక్షణీయతయావృక్షధ్వంసశబ్దసంభవావచ్ఛేదేనావచ్ఛేదకత్వ
స్య సత్వేనకేవలవృక్షత్వావచ్ఛేదేన తదభావసత్వాల్ ॥ సచాధేయతాసంబంధ
కాలికసంబంధాభ్యాంవృక్షవిశిష్టతద్భేదమాదాయ వృక్షత్వావచ్ఛేదేన తాదృశా
వచ్ఛేదకత్వసంభవశితివాచ్యం । ఆధేయతాసంబంధాతిక్రసంబంధావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వేన ప్రతియోగితాయావివక్షణీయత్వాదితిచేల్ ॥ తస్మాత్తా
దృశావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిమర్యాదంతాల్ । వృక్షవిశిష్టధ్వంసభేదస్యాపి దుర్వా
రత్వాల్ । ఏవం పర్యాప్తవ్యాప్యవృత్తిత్వమతే ధ్వంసత్వవిశిష్టవృక్షవచ్ఛేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాసంభవా తదభావప్రసిద్ధిరథం వైశిష్ట్యేనవచ్ఛిన్నావచ్ఛే

ప్రతియోగితాయా అభావస్తేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్తానెనివేశనీయత్వాత్ । ఉక్తస్తతః వ్యధికరణతాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నాభావప్రసిద్ధిసౌలభ్యాత్ . యద్ద మసమానాధికరణేత్యత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన ధర్మోవిశేషణీయః . తేన కంఙ్గీవాదిమత్వాది వ్యాప్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకయావదభావవతః తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాతాదృశాభావవత్త్వాసంభవేపి సక్షతిః । సదభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవాచ్యత్వఘటాద్యన్యతరత్వాది వ్యాప్యధర్మావచ్ఛిన్న సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకయావదభావవతః తద్ద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్త్వాసంభవాత్ ॥

దకత్వం వివక్షణీయం । తథాచ ప్రసిద్ధిరేవేతి । సచసంయోగప్రతియోగికాభావాన్యత్వ విశిష్టవృక్షవద్భేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్తిసంబంధే గాభావశ్శుద్ధవృక్షేనులభః తత్ప్రతియోగితాయా ఆధేయతాన్య సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వాత్ . ప్రయోజనాభావేన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వానివేశాదివాచ్యం । యత్ర విశిష్టస్యావచ్ఛేదకతా తత్ర విశిష్టనిరూపితసంబంధస్యావచ్ఛేదకతాఘటకతయాశుద్ధాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధేః . ఆవశ్యకంచాధేయతాయాంశుద్ధత్వనివేశనం । అన్యథా ఆధేయతావిశేష సంబంధేన వృక్షవద్భేదమాదాయస్వరూపాసిద్ధాపవత్తేః . పరంతు విశిష్టస్యావచ్ఛేదకతాస్తతః విలక్షణసంబంధస్యావచ్ఛేదకతాఘటకత్వమతేపి తత్సంయోగాభావాన్యత్వ వృక్షాభయవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః శుద్ధాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాయాః నిరుక్తాభయపర్యాప్తాయాః ప్రసిద్ధిమాదాయశుద్ధవృక్షేతత్పర్యాప్తివిరహానలైన కథంతాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవన్య హేతుత్వంపరిత్యక్తం । తస్మాత్పర్యాప్తివ్యాప్యవృత్తితాపత్రైరేతద్వేణనం సంభవతీతి వ్యధికరణసంబంధేనతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవన్య హేతుత్వానుధావనమితినిగూఢాభిప్రాయః । సచ తత్రాపి సంయోగప్రతియోగికాభావాన్యత్వవిశిష్టవృక్షవద్భేదమాదాయతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావాప్యత్వేన్వరూపాసిద్ధినివాచ్యం వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నస్యాధేయతా సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వస్తేన తాదృశ హేతురూపాభావాప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంబంధత్వాత్ । అత్రవృక్షవృత్తిసంయోగాభావాన్యత్వ విశిష్టభేదవారణాయాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం తద్ధేయతాసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వా నిరూపితప్రతియోగితా

వ్యభిచారః! వాచ్యత్వాదేః సంయోగాదినాఽవృత్తిత్వాత్తైనసంబంధేన ఘటా
 దేరేవ తాదృశాభావవిరోధితయా ఘటత్వాదేరేవ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 త్వ సంభవేన గురోఃస్వతరత్వస్య తత్ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యం॥
 వాచ్యత్వాదిసాధారణస్వాస్వతరనిష్ఠప్రతియోగిత్వస్య న్యూనవృత్తిఘటత్వాదినా
 ఽనవచ్ఛేదాత్. అగత్యాగురుణాస్వతరత్వాది నైవతదవచ్ఛేదాత్ ॥ వస్తుతాయ
 నిరూపితత్వంబోధ్యం * ప్రతియోగితాయాఇతి * తాదృశాభావత్వసమానా
 ధికరణభేదనిరూపితాయాఇతిశేషః ॥ సంయోగాదిసంబంధేన తదభావోక్తాత్త
 ద్దూపాభావవ్యాపకతాయాః సార్వత్రికత్వాత్ రూపసామాన్యాభావవ్యభిచార
 స్సాన్వితతలధేయతేత్వాది ॥ తథాచ జలపరమాణ్వోదాపుక్తసంబంధేన ప్రతియో
 గితాసత్త్వాన్నదోషః * భేదేతి * ఘటావాచ్యత్వంవా ఘటవాచ్యత్వాస్వతరభి
 న్నమితి ప్రతితివారణాయ తాదృశాస్వతరత్వస్య భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
 మావశ్యకం । * వ్యభిచారఇతి * ననవత్రిసాధ్యస్వాప్రసిద్ధత్వాత్కథంవ్యభిచారి
 నచాత్రసాధ్యాప్రసిద్ధిః వ్యభిచారపదార్థోఽస్తితివాచ్యం॥ హేతుపపాదనవైయ
 థ్యాల్ ఇతి చెన్ను ॥ సావచిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వసంబంధేన యద్ధమేవ
 త్వస్య సాధ్యత్వమభిప్రేత్యతదుక్తేః హేతుమతీదృశవ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛి
 న్న సాధ్యాభావస్య కేవలాన్వయినోవ్యభిచారపదార్థత్వానపాయాత్ ॥ ౩
 చిత్తు ॥ వ్యభిచారపదనియమవ్యభిచారపరం । తథాచ వ్యాప్యత్వాపిచ్ఛా పర్య
 వసానమిత్యాహుః ॥ వ్యభిచారపదం సాధ్యాప్రసిద్ధిపరం తత్రసాధ్యస్థ తత్పదే
 నాస్వతరత్వస్వాపాదాన కథంతాయాం హేతుస్థయత్పదేన తదుపాదానరూప
 వీజలాభాధం హేతుపాదాన మిత్యప్యాహుః ॥ యాదృశప్రతియోగితాకా
 భావోయద్ధమావచ్ఛిన్న సమానాధికరణః సవితాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేద
 కఇతినియమమభిప్రేత్యతాదృశాస్వతరత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం దూ
 షయతి * వాచ్యత్వాదేరితి * ఘటానాస్తీప్రతీతి మపేక్ష్యదిలక్షణాయాః
 వాచ్యత్వఘటాస్వతరన్నాస్తీప్రతీత్యావాచ్యత్వస్వాపితాదృశాభావప్రతియోగి
 త్వమావశ్యకం ఘటమాత్రప్రతియోగిత్వస్య వాచ్యత్వేనగాహనం తాదృశప్ర
 తీతెర్భ్యమిత్వంసా్యో! పృథివీసమవేతం నాస్తీత్యాదాతుసమవేతసామాన్యనిష్ఠ
 ప్రతియోగితైవ పృథివీసమవేతనిష్ఠత్వేనభాసతే తావలైవ తాదృశప్రతీతేవ
 మాత్వాత్తతిరితసమాధత్తే * వాచ్యత్వాదీతి * ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వము

తృంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య సాధ్యహేతుఘటకతా తత్సంబం
 ధావచ్చిన్నప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేనైవ సామాన్యధర్మస్య విశేషణీయతయా
 ఉక్తసామాన్యధర్మస్య భేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేపి సంయోగాదిసంబంధావ
 చ్చిన్న ప్రతియోగితానవచ్చేదకతయా తత్సంబంధావచ్చిన్న తదవచ్చిన్నాభా
 భావాప్రసిద్ధావపి నన్యభిచారః. అతవభేదప్రతియోగితావచ్చేదకజాతిత్వాది
 ఘటకనిత్యత్వాదెస్సమవాయనంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితావచ్చేదక గర్భే
 నివేశస్య గౌరవేణానంభవేపి సజాతిత్వాదిసామాన్యధర్మఘటితహేతుర్వ్యభి
 చారితయా సామాన్యవ్యాప్తిభంగః॥వస్తుతస్తు॥ యద్ధర్మేపప్రతియోగితావచ్చేద
 కత్వవిశేషణమనుపాదేయమేవ కంబుగ్రివాదిమత్వసమానాధికరణోభయావృ
 త్తిధర్మావచ్చిన్నాభావనిత్యభేదప్రతియోగితాత్వస్య ఘటత్వాదిఘటితాదృశధర్మా
 పెక్షయా గురుతయా తదవచ్చిన్నాభావరూపవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధః. యద్ధర్మః
 తస్యనైవ కంబుగ్రివాదిమత్వరూపగురుధర్మోపాదానస్య గురుధర్మస్యాభావప్ర
 ధర్మస్తేవ ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వనియమాత్ । అత్యప్రతియోగితాయా
 వాచ్యత్వేఽసిద్ధ్యాకంబుగ్రివాదిమాన్నాస్తీతి ప్రతీతివత్ వాచ్యత్వఘటత్వాన్య
 తరన్నాస్తీతి ప్రతీతిర్భ్రమత్వేపి నక్షతిః ॥ ఘటాభావప్రతియోగితావచ్చేదక
 తాయాఅన్యతదత్వాంశే భానస్వీకారాదితి తథావిధాభావస్తేవాప్రామాణిక
 త్వేనైత్యాశయేన సమాధానాంతరమాహ * వస్తుత ఇతి * సంయోగే రూపే
 ఘటాభావాదౌచ జాతిభేదప్రత్యయవారణాయ తత్ప్రతియోగితావచ్చేదకకో
 భా నిత్యత్వానైకసమవేతత్వనివేశితత్వాహ* భదైతి * గౌరవేణైతి * సమవే
 తత్వమాత్రస్యప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేన కృతకృత్యత్వాత్ సామాన్యముఖివ్యా
 ప్తిహేతుయావత్త్వం యదిసముదాయత్వంతదానిరుక్తయద్ధర్మవిశేషణస్యావ
 ష్యకత్వైతి ॥ వ్యాపకతానివేశకత్వై తదనావశ్యకతామాహ * వస్తుత స్తీతి * కం
 బుగ్రివాదిమత్వాదీత్వాదినాజాతిత్వాదిపరిగ్రహః ॥ఘటత్వాదీత్వాదినా సమవే
 తత్వాదిపరిగ్రహః * గురుధర్మస్యేతి * గురుధర్మస్యప్రతియోగితా వచ్చేద
 కత్వమితేవ కంబుగ్రివాదిమత్వావచ్చిన్నాభావః ప్రసిద్ధవపి సనియమభంగః
 అలౌదంబోధ్యం ॥ సంయోగత్వ సమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్చిన్న
 ప్రతియోగితాకాభావత్వ సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితాత్వమపెక్ష్య తత్సం
 యోగాభావత్వ సమానాధికరణభేదప్రతియోగితాత్వం లఘుఇతిసంయోగత్వ

తియోగితానవచ్ఛేదకత్వవత్కేదంసంభవేన వ్యభిచారానవకాశాత్ || అభి వే

ఘటితతాదృశపాతొరసిద్ధిః । నచభేదప్రతియోగితాత్వమేవ తాదృశభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వేన నివేశ్యం కింతదవ్యక్తినిష్ఠత్వనివేశేనేతివాచ్యం । ఆధే
యతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదతాసంబంధేన ఘటత్వాదినిష్ఠభేద ప్రతియోగి
త్వస్య వృత్తేనాన్వేనస్వరూపాసిద్ధిస్రవసంగాదితీచేన్న । తత్ప్రయోగాభావత్వస
మానాధికరణ భేదప్రతియోగితాత్వస్య న్యూనవృత్తిశేషేన తాదృశప్రతియోగి
త్వాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ . ఏవం తత్తత్ప్రయోగాభావదవ్యయ ని
ష్ఠద్విత్వాదికమాదాయతత్ప్రమానాధికరణ భేదప్రతియోగితాత్వమపిన్యూనవృ
త్తినయోగత్వానమానాధికరణాభివ్యక్తి భిక్షావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా
భావత్వసమానాధికరణ తత్తదభావాన్యతరభేదాదిప్రతియోగితా సంక్రమణం
భవాత్ || పరంతు సకలతత్తత్ప్రయోగాభావనిష్ఠాయావంతస్తత్ప్రయోగాభావా
ఇతి బుద్ధివిశేషవిషయత్వ మాదాయతద్బుద్ధివిషయనిష్ఠభేద ప్రతియోగితాత్వం
సంయోగత్వసమానాధికరణోభివ్యక్తిభిక్షావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ
త్వ సమానాధికరణ భేదప్రతియోగితాత్వ మపిక్ష్య లఘున్యూనవృత్తివేతి తా
దృశపాతొరసిద్ధిర్దుర్వారైవేతి || అత్రేదంబోధ్యం || 'యత్యవిషయతావచ్ఛేదక
తాంవినిగతిఃసంపరసోభయాద్యభావాదాచతత్రైవతస్యాననాయత్వానవచ్ఛే
దకత్వంసంసర్వత్ర । అన్యథాగోత్వాభావానాంగోత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావత్వం
భజ్యేత । తత్రప్రకారతావిశేషస్యావచ్ఛేదకత్వంవదజగదీహి దృవ్యత్వావ
చ్ఛిన్నాభావేతి కూటఘటితదీధిత్వభావనభిజ్ఞాపన । ఏవంచ బుద్ధివిషయత్వేన
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకశరీర ప్రవిష్టపదాధానాం నివేశాసంభవాత్తథావి
భోభయవృత్తిభిక్షావచ్ఛిన్నాభావత్వేననివేశోయ కపీవేతి || కచిత్తు || స్వవృ
త్త్యభివ్యక్తిభిక్షావచ్ఛిన్నతత్ప్రసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వ సమానాధికరణభే
దప్రతియోగితానిరూపితాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిమ
త్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్యః సతద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నతత్ప్రసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవాన్వేనవాన్వీతి || స్వవదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్న
పరం || అత్రయత్కించితప్రయోగస్యస్వశబ్దేనోపాదానాదత్రావచ్ఛేదకతా పరత్వ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధస్య యద్ధర్మావిజ్ఞాప్తిప్రతియోగితాత్వం తె
నసంబంధేన తదభావస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నతయా తదభావస్యైవ

యావత్త్వాదివిశేషణప్రవేశాద్యత్కించజ్ఞాత్యాదివ్యక్త్యభావవతి జాత్యాదిసా
మాన్యాభావానతేషి ససామాన్యవ్యాప్తిభంగః || యద్యపి యత్తదర్థఃకుటిత
సాధ్యహేతునామననుగమననైకావ్యాప్తిరితి సంయోగసామాన్యాభావదీయ
విశేషాభావకూటయోర్వాప్తౌ యావత్త్వాదివిశేషణవైయర్థ్యమేవ || తథాపి
తద్దోషస్య స్వయమగ్రే వాచ్యతయా యథాకథంచిచ్ఛంకాసంగతిః || అథ వృ
క్షాదా యావత్సంయోగాభావవత్త్వముఖ్యవాద్యసిద్ధం తత్ర విభుసంయోగా
భావావచ్ఛేదకస్యఅయమవిశేషస్య దిగ్విశేషస్యదుర్వచత్వాత్ | ధ్వంసస్రాగభా
వయోరత్యంతాభావవిరోధిత్యై కాలవిశేషావచ్ఛేదేనాపితత్ర తదభావానుభవా
త్ | తయోస్తదవిరోధితామతే ద్రవ్యై సంయోగసామాన్యాభావస్యాపున్యప్రతి
కాలావచ్ఛేదేన వృత్తావవిరోధాత్ || సచ మూలాగ్రాద్యవచ్ఛిన్నవిభుసంయో
గవ్యక్తీనాం భేదాదగ్రమూలాద్యవచ్ఛేదేనాభావస్ఫులభఇతివాచ్యం || తాసాం
భేదస్యాగ్రమాణికత్వాత్ | సచ నానావయవావచ్ఛిన్నసంయోగవ్యక్తీనామభే
దే తత్తత్సంయోగవ్యక్తౌ తత్తదవచ్ఛేదకవ్యక్తీనాంతాదాత్మ్యసంబంధేన కార
ణతాయాం వ్యభిచారత్యవచ్ఛేదకభేదేన సంయోగభేదఅవశ్యకః | అవశ్యక
త్వావచ్ఛేదకవ్యక్తీనాం విశిష్య సావచ్ఛిన్నసంయోగవ్యక్తిమ హేతుతాధున్య
వగమః || అన్యథా మూలాదిమాత్రావచ్ఛిన్నమూర్తాంతరసంయోగానామగ్రా
ద్యవచ్ఛేదేనైతద్వృక్షాదివృత్తివిభుసంయోగానాంచ వృక్షాంతరావయవావ
సామాన్యవ్యాప్తిభంగఇత్యాహుః *బాహితి* సమవేతైత్యర్థః | ఏవమగ్రేపి ||
* వైయర్థ్యమేవేతి * యత్కించిత్యంయోగవిశేషాభావేనహేతునా సంయో
గసామాన్యాభావస్య సాధయితుంశక్యత్వాత్ *అగ్రే* వ్యర్థవిశేషణత్వాదిత్యా
దినా * యథాకథంచిదితి * హేతుతుల్యే సాధకస్య హేతౌప్రవేశాభిమానే
నైత్యర్థః * అవిరోధాదితి * తథాచ తస్మై మానాభావేన తన్నిరాకరణం
భజ్యేతైతిభావః || యావద్వృక్షవృత్తిరెకా విభుసంయోగానాస్తీతి ప్రాగుక్త
మనురుధ్యా సిద్ధిపరిహారమాశంకతే * సచేతి * తత్తత్సంయోగవ్యక్త్యాపితి * సం
యోగత్వం సకార్యతావచ్ఛేదకం కార్యతాతిప్సనక్తే సంయోగసామాన్యాభావే
చ తత్తత్సంయోగాభావకూటం సతు కార్యతావచ్ఛేదకం ప్రయోజనాభావాత్
ఉపలక్షణం వ్యభిచారాశంకానిరాసాధముక్తం | అవచ్ఛేదకత్వాత్వేన కార్య
తావచ్ఛేదకసంబంధతా మూలాదీతిదృష్టాంతః || దృష్టావై నాయతోక్తమే

ఛైదేనానుత్పత్తిప్రయోజకస్య దుర్లభత్వాపాతాదివివాద్యం || వ్యాప్యవృ
 త్తైరవచ్ఛేదకానభ్యుపగమేన వృక్షాదౌవిధుసంయోగస్య వ్యాప్యవృత్తితయా
 మూలాద్యవచ్ఛిన్నత్వవిరహేణ తత్ర మూలాదీనాం హేతుతావిరహాత్ || వ్యా
 ప్యవృత్తైరవచ్ఛేదకోపగమే తత్తదవచ్ఛేదకస్వరూపతత్త్వస్థావచ్ఛేదకతావ్య
 క్తీనామేవ తత్తదవచ్ఛేదకస్య జన్యతావచ్ఛేదకసంబంధలయా మూలాగ్రాద్య
 వచ్ఛిన్నవిధుసంయోగవ్యక్తీనామదేదేపి వ్యభిచారానవకాశాత్ || అన్యథా
 మూలాద్యవచ్ఛిన్నసంయోగస్య ద్విశేషైరవ్యవచ్ఛిన్నతయా తత్రావచ్ఛేద
 కతాసంబంధేన తత్త్వసంయోగవ్యక్తీనామత్పత్రా మూలాదేస్తత్ర వ్యభిచార
 స్య దుర్వారత్వాత్ || నచ మూలావచ్ఛిన్నసంయోగానామగ్రావచ్ఛిన్నసం
 యోగాదేవ ప్రాచ్యాద్యవచ్ఛిన్నసంయోగాదేరపి భేదః స్వీకర్తుంశక్యతే ||
 మూలే ప్రాచ్యాం శరీరవృక్షసంయోగఇత్యాదిప్రతీత్యా ఏకసంయోగవ్యక్తావే
 వ మూలప్రాచ్యాద్యవచ్ఛిన్నత్వావగాహనాత్ || సచాగ్రమూలయోగ్యశరీరసం
 యోగఇత్యసాధ్యతా దృశ్యప్రతీతిరపి సంయోగద్వయావగాహిత్వమస్తదనుమ
 తమితివాచ్యం || యత్ర మూలప్రతీచీమత్రావచ్ఛిన్నఏకః శరీరసంయోగః అ
 గ్రప్రాచీమత్రావచ్ఛిన్నశ్చ శరీరాంతరసంయోగః తత్ర మూలే ప్రాచ్యాం
 శరీరసంయోగఇతి ప్రత్యయాపత్తేః | శరీరతరుసంయోగవ్యక్తీనాం ఏకేకానా
 మేవ శరీరావయవేన వృక్షావయవేనచ అవచ్ఛిన్నతయా వ్యభిచారస్యాపి ద
 ర్శితసంబంధసంకొచమంతరేణ దుర్వారత్వాచ్చ || నహి తత్ర శరీరావయవావ
 చ్ఛిన్నశరీరతరుసంయోగమూలావచ్ఛిన్నతదుభయసంయోగయోః భేదసంభవః |
 తథాసతి మూలావచ్ఛిన్నవృక్షసంయోగస్య శరీరే చరణావచ్ఛిన్నశరీరసంయో
 గస్య వృక్షే వ్యాప్యవృత్తితయా తత్ర తదభావాసత్వప్రసంగాత్ || తత్తదవ
 తుతాంగీకారేపి దాష్టాంతిక తత్ప్రయోజనంనాస్తీత్యాహ*వ్యాప్యవృత్తైరితి*
 తాదృశసంయోగవ్యక్తీనాంభేదమలెపి తత్తదవచ్ఛేదకతానామేవ సంబంధత్వం
 నావచ్ఛేదకతానామాన్యస్యేత్యాహ * అన్యథేతి * ప్రత్యయాపత్తైరితి * అ
 గ్రే ప్రతీచ్యాం శరీరవృక్షసంయోగఇతి ప్రత్యయాపత్తిరపి బ్రష్టవాన్ || మూ
 లావచ్ఛిన్నవృక్షసంయోగో సప్రాచ్యామితి ప్రత్యయేత్విష్టాపత్తిః || అనాయా
 సేనాపి ప్రత్యేకమవచ్ఛేదకద్వయం వ్యుత్పదయతి * శరీరేతి * సంబంధమ
 సంకొచయతాంమతమాహ * తత్తదవచ్ఛేదకేతి * సావచ్ఛేదకత్వం కాదృతా

చృదకావచ్చిన్ననానాసంయోగసాధారణం తత్తదవచ్చేదకావచ్చిన్నత్వమేవ
తత్తదవచ్చేదకజన్యతావచ్చేదకం నతు సంయోగనిష్ఠతత్తదవ్యక్తిత్వం ! అసంత
కార్యకారణభావప్రసంగాత్ || తథాచైకావచ్చేదకావచ్చిన్నసంయోగస్య అప
రావచ్చేదకావచ్చిన్నత్వేపి తదవచ్చిన్నత్వవిశిష్టస్య నాన్యతోత్పత్తిరితి నన్య
భిచారశంకెత్యపివదంతి||యత్తు సంయోగమాత్రస్యావ్యాప్యవృత్తితాసిద్ధాంతాను
రోధేన మూలాగ్రావచ్చిన్నతనువిభుసంయోగాదీనాం భేదస్వీకార ఆవశ్యక ఇతి||
తదపి నసమ్యక్ || తాదృశసంయోగవ్యక్తీనాం గగనాదాదిగ్విశేషరూపావచ్చే
దకనియమైనైవ తాదృశసిద్ధాంతసంగతేః || అత్రవదంతి || ద్రవ్యమాత్రేవ
సంయోగసామాన్యభావస్యాప్రామాణికతాయాస్తన్నైత్యాదినోక్తచేత్యాదినా
గగనాదారేవ సంయోగసామాన్యభావసాధకమనుమానమాశంకితం విభుద్వ
యసంయోగానుభవగమేన తత్ర యావత్సంయోగవ్యక్తీనామేవ ప్రతినియతది
గ్విశేషావచ్చిన్నతయా తత్తదవ్యక్తిత్వేన తత్ర తదభావనత్వేఽవివాదాత్ ||
నాసిద్ధ్యవకాశః || విభుమాత్రే సంయోగసామాన్యభావసిద్ధావపి సంయోగి
ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యావృత్తిసంగతేః ! వృక్షాదావేతద్యావృత్తిబలాత్సంయో
గసామాన్యభావాసిద్ధావపినక్షతిః || ప్రతియోగ్యవచ్చేదకస్య తదభావావచ్చే
దకత్వనియమసత్వైవృక్షత్వావచ్చేదేన వృక్షాదావపి సంయోగసామాన్యభా

వచ్చేదకత్వం మూలావచ్చేద్యనానాసంయోగేషు కన్యచిత్ప్రాచీ కన్యచిత్ప్రాచీ
కన్యచిత్ప్రాచీః కన్యచిద్ధస్తావచ్చేదకఇత్యవచ్చేదకానాం నానాత్వాత్సంబంధస
మ్మోక్షాచైకారవాత్ . అవచ్చేదకతాసంబంధేనైవ కార్యకారణభావఇత్యావి
ష్కతుః నానేతి || ఏతన్త తేపి విభుసంయోగస్యాభేదవేద || అత్ర సంబంధసం
కాచేనైవోపపత్తావచ్చేదకానాం విశిష్టవిశేషణతయా కార్యతావచ్చేదక
ఘటకత్వమయ్యక్రమిత్యన్వరణః || వృక్షేచేత్సంయోగసామాన్యభావే మానా
భావంబ్రూయాత్తదా తత్రైవ వచేత్యాదినా తత్సాధనావశ్యకతయోక్తపూర్వవ
క్షిప్రసరేత్ తదేవనైత్యాహ * ద్రవ్యమాత్రేతి * ప్రతినియతత్వైత్యనేన
యద్విశేషావచ్చేదేన గగనాదా సంయోగో నోత్పన్నస్తదవచ్చేదేన తత్ర తద
స్తర్భావః సులభఇతిసూచితం * నాసిద్ధీతి * గగనాదా :: నను గగనాదావే
వ సంయోగసామాన్యభావసాధకపూర్వాపరగ్నింధవిరోధఇత్యతః తత్ర యాయ
చీయేత్యాదివ్యాప్త్యుపలబ్ధివింగాసిద్ధిరిత్యతహా * ప్రతియోగీతి * సంయోగి

వసిద్ధేస్సంభవన తత్రాపితదభావంసాధయతాం తాదృశనియమవాదినామాశ
 జ్ఞాం సచ పృతియోగ్యనవచ్ఛేదకవృక్షత్వాదేరభావావచ్ఛేదకత్వమిత్యాది
 నా నిరాకరిష్యతి । పూర్వమపి వృక్షత్వావచ్ఛేదేన సంయోగసామాన్యభావ
 వృత్తిరవిరోధమాత్రేణ పృతియోగ్యనవచ్ఛేదకసామాన్యభావావచ్ఛేదకత్వనియమే
 నవా సేధుమర్హతీత్యాశయేనైవవృక్షాదౌ సంయోగతత్సామాన్యభావయోగ్య
 త్వావవచ్ఛేదకభేదఉపపాదితః । సకు యో యదీయేత్వాది నియమస్య తత్సాధ
 కత్వాశయేనైతి ససద్దర్శవిరోధఇతి ॥ యత్ర యతఃచిదవయవనాశాన్తహాశ్చైవ
 నాశానంతరం ఖండవృక్షోత్పత్తిస్తత్త్వే పూర్వోత్పన్నక్రియాతావస్థిరయవ
 త్తదయవైగ్గనాదిసంయోగానాం వినాశః ద్వితీయక్షణేచ ఖండవృక్షసామాన్యపరా
 వయవనాశః తృతీయక్షణేచ తన్నాశస్తత్రవృక్షే విభుసంయోగామత్పత్త్యా
 యావద్విశేషాభావసౌలభ్యం ॥ నచైవం తాదృశవృక్షేమూర్తాంతరేణాపి సా
 యోగస్తదవయవసంయోగేస్తత్తత్కర్తృణావా ససంభవతి తదవయవగగనాది
 సంయోగనాశకకర్తృణా మూర్తాంతరతదవయవసంయోగానామపి తదుత్పత్తి
 కాలే వినాశాత్ । అవయవావయవినోస్సంయోగానభ్యుపగమేనస్వావయవ్యయ

ద్రవ్యత్వాదిత్వాదౌ పృతియోగ్యసామానాధికరణ్యవ్యాప్త్యైః ప్రాచీనాను
 మతా ॥ తత్రావ్యాప్తిశ్చ ద్రవ్యే సంయోగసామాన్యభావసత్వపతేతి తేషాం
 కానిదిద్వ్యై కానిదిద్విభౌ తత్సాధకాని పూర్వోత్తరసందర్శితాని దూష్య
 త్వేనావశ్యకానీతిభావః * అవిరోధమాత్రేణైతి * తస్య పృథక్సాధకత్వమభి
 ప్రేత్య తస్యాగ్రిమసాధనేత్వాహ * పృతియోగీతి * వృక్షవసంయోగసామా
 న్యాభావసిద్ధౌ మధ్యసందర్శితాత్పర్యం వదతోమతమాహ * యత్రైతి * పృ
 థమక్షణేకురారపాతాధీనమహావృక్షావయవనాశః, అవస్థితావయవేషు యావతు
 చ కర్తృ తతోద్వితీయక్షణే సమవాయికారణనాశాధీనో మహావృక్షనాశః అవ
 స్థితావయవగగనవిభాగశ్చ తత స్తృతీయక్షణేసమవాయికారణనాశవిరోహదవ
 స్థితావయవసమవాయికారణకఖండవృక్షోత్పత్తిః ॥ తత్క్షణేవస్థితావయవగగనవి
 భాగఫలమాహ * తత్క్షణేతి * యదవయవగగనసంయోగోననష్టః తజ్జన్యఖండ
 వై విభుసంయోగస్య సత్త్వస్యాదతాయావదితి ॥ సచ ఖండవృక్షోత్పత్తిశ్చ
 సతతవయవగగనసంయోగనాశాదుత్తరసంయోగరూపం తదవయవ గగనసం
 యోగాంతరం తదాత్మకాశ్చ కారణసంయోగాత్ ఖండవృక్షే కార్యకార్య

సంయోగేన సంయోగజననసంభవాత్ || ఉత్పత్తికాలేచ ద్రవ్యే గుణవత్కర్తృసత్త్వానుపపత్తైరితి సంయోగసాధ్యకే ద్రవ్యత్వస్యసద్వైతవైవ సనిర్వహణితి వాచ్యం | తాదృశఖండద్రవ్యే తదవయవసంయోగజన్యస్య తత్కర్మణ్యస్యచ సంయోగస్యాసంభవేపి సర్వత్రైవ సదా గతిశీలవవనాదిపరమాణూనాం కర్తృభిస్తత్సంయోగానాముత్పత్తౌ బాధకవిరహేణ ద్రవ్యస్య సంయుక్తత్వనియమాద్యపి కేచిత్ * యావత్సంయోగాభావావీచమానమితి * జ్ఞాయమానలింగస్యానుమితకరణత్వమతాభిప్రాయేణ * యత్తదభయోరితి * సాధ్యహేతుఘటకయత్తచ్ఛబ్దార్థయోస్సంయోగత్వఘటత్యాద్యోరిత్యర్థః * అననుగమాదితి * ఏకరూపేణ నివేశాసంభవాదిత్యర్థః | ఏకవ్యాప్తిర్నిర్వాహయితుమశక్యత్వాదితిశేషః || తథాచ ఘటత్వాద్యవచ్చిన్నాభావఘటాదివిశేషాభావకూటయోర్వాప్తిప్రసంగంసంయోగసామాన్యాభావసిద్ధావనుపయోగిత్వాద్వాప్తవత్సంయోగవిశేషాభావే సంయోగసామాన్యాభావీయవిశేషవ్యాప్తిశ్చాగ్ర నిరాకరణ్యత్వాత్ నోక్తానుమానసంభవఇతిభావః || నను ప్రకృతహేతో ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్తైర్గ్రహేపి యథా యోయత్రప్రవర్తతే సకార్యతయా తజ్జానాతీత్యాకాసంయోగరూపగగనసంయోగోష్ఠివీతివాచ్యం || తదానీం ఖండవృక్షస్త్ర్యేవాసత్త్వాత్ || అసమవాయికారణనాశాధీనశ్చ ఖండవృక్షనాశో నసంభవతి | తథాసతి ఖండవృక్షోత్పత్తికాలే విభాగస్యావశ్యకత్వావత్తైః | సచ నసంభవతి | కర్తృవతి కర్తారంతరానుదయాత్ || నచైకైవావస్థితావయవక్రియాసమవాయికారణసంయోగప్రతిద్వంద్వవిభాగం గగనసంయోగప్రతిద్వంద్వవిభాగః జనయన్తితి వాచ్యం || తథాసతి తదవయవగగనసంయోగనాశకాలే ఏవారంభకసంయోగనాశావత్తైః || ఖండవృక్షస్త్ర్యేకమాత్రక్షణావస్థానప్రసంగాత్ || ఏకసత్కమలకుట్టలభంగప్రసంగే నారంభకానారంభకసంయోగప్రతిద్వంద్వవిభాగజనకత్వయోరెకక్రియాయామనుపగమాచ్ఛేది ఖండవృక్షనాశస్య సమవాయికారణనాశాధీనత్వం ప్రదర్శితం || ప్రకారాంతరేణావయవిని సంయోగజనంయోగంనిరస్యతి * ఉత్పత్తితి * కురారాంతరపాలేనైవ ఖండవృక్షావయవనాశస్య సువచత్యేపి తృతీయక్షణవీచ తత్త్వాతే మానాభావాత్తాదృశవృక్షే మానాభావవీచావైహః | ప్రకృతహేతో పక్షధర్మతాజ్ఞానబలాత్సామాన్యవ్యాప్త్యధీనవిశేషసజ్జో శబ్దమణిష్ఠం దృష్టాంతమాదర్శయతి * యథేతి *

రాత్ స్తన్త్రా నాదిప్రవృత్తితద్విషయక కాగ్యతాజ్ఞానయోరావ్యప్తిగ్రహణద్వారా
 యనాదిప్రవృత్తిలింగేన గవానయనాదికాగ్యతాజ్ఞానస్యసిద్ధిః. తథా ప్రకృతే
 సంయోగీయయావద్విశేషాభావే తత్సామాన్యభావవ్యాప్తిః వ్యర్థవిశేషణ
 త్వదినా అగ్రహేపి ఘటాదివిశేషాభావకూటే తత్సామాన్యభావవ్యాప్తిగ్ర
 హదేవ సంయోగీయయావద్విశేషాభావే పక్షధర్మతాజ్ఞానాద్గగనాదౌ సం
 యోగసామాన్యభావసిద్ధిర్మరావైవ । వృత్తిరకేహేతుకానుమితావివ సామా
 న్యవ్యాప్త్యధీనవిశేషసిద్ధౌ వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానస్య హేతుత్వానుష
 గమాత్ ॥ సచ విశేషాభావాంతరసామాన్యభావాంతరవ్యాప్తిగ్రహణ్యయో
 గవిశేషాభావేన సామాన్యభావసిద్ధ్యపగమే యావత్తావద్విశేషితకపిసంయోగ
 ప్రతియోగికాభావే కపిసంయోగాదిసామాన్యభావాదివ్యాప్తిగ్రహణేన సం
 యోగాదిప్రతియోగికాభావేన తత్సామాన్యభావసిద్ధిసంభవాద్భావత్వాదివిశే
 షణమనర్థకం ॥ ప్రకృతహేతుతుల్యనిఖిలహేత్వంతరేషు తత్ప్రవిష్టతత్త్వ

విశేషాభావాంతరకహేతుభూతవిశేషాభావభిన్నేతత్తద్ఘటాభావాదౌ సా
 మాన్యభావాంతరం * సాధ్య భూతసంయోగసామాన్యభావభిన్నఘటసామా
 న్య భావాదియావత్తావద్విశేషాదిసామాన్యభావవ్యాప్తిగ్రహణానన్వే
 వం తత్ప్రత్యక్షఘటాభావాంతరవిశేషితయత్కించిత్తద్ఘటాభావే ఘటసామాన్యభావ
 వ్యభిచారపవేత్త్యాశంకావారణాయయాదృశవిశేషాభావవ్యక్తౌ సామాన్యభావ
 స్యసవ్యభిచారస్తమాదర్శయతి*కపితి*యావత్ప్రప్రవేశపివృక్షవృత్తికపిసంయో
 గతావద్వివచ్ఛిన్నాద్యభావవారకముభయావృత్తిత్వమావశ్యకం భవేత్ నిఖిలహే
 త్వంతరేషువ్యాప్తైరావశ్యకత్వేతద్ఘటపటాద్యసతరాభావఘటితకూటవత్తావద్వి
 వారణాయ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వం. సత్వస్యథా తత్కపిసంయోగవృత్తిప్రతియోగితా
 కాభావత్వేనైవ కపిసంయోగసామాన్యభావవ్యాప్త్యావద్విశేషణభయావృత్తిధర్మా
 వచ్ఛిన్నత్వం వ్యర్థమితిభావః ॥ ఆదిపదగ్రహ్యంచ కపివిభాగాది । ప్రకృత
 హేతౌ పక్షధర్మతాగ్రహణమాహ * సంయోగాదిప్రతియోగికాభావేనేతి * సను
 సామాన్యముఖ్యాప్తిన్ద్రతే ప్రకృతహేతుసాధ్యతుల్యాని యావంతి హేతుసాధ్య
 ని తేషుసర్వేషు వ్యాప్తిగ్రహణోపేక్షితశిక్షణియమః సచయావత్ప్రవివేషణంతర
 ణ శ్శంభవతి । అన్యథా ఘటీయవిశేషాభావస్యాపి ప్రకృతహేతుతుల్యతయా
 తాదృశనియమభంగావత్తైరిత్యాశంకానిరస్యతి * ప్రకృతేతి * తత్తత్ప్రవిష్టత

దాధాఘటితప్రకృతసాధ్యతుల్యసాధ్యవాప్తిగ్రహపేక్షాయా స్పీక్షకర్తుమ
 శక్యత్వాత్. తాదృశసకలహేతుసాధ్యానాంయగసహసేణాసర్వజ్ఞజ్ఞాతుమ
 శక్యత్వాదితివాచ్యం || ఉపస్థితయావత్తాదృశహేతుషు తాదృశ తత్తత్సాధ్యవ్యా
 త్తత్పదాధాఘటితైతి * తేషు హేతువంతరేషు ప్రవిష్టా ఘటత్యపటత్వాదయ
 స్తద్ఘటితైత్యధః | యత్ర సామాన్యతా వ్యాప్తివచనమేకోక్తిమాత్రం తత్రయ
 త్వేదేభిన్నార్థాభిప్రాయ సాధ్యఘటకతత్తత్పదాధాన్య హేతుప్రవిష్టత్వాదితిభా
 వః || ఏవంచ యత్తత్పదాధాన్యరూపేణ సజాతీయాధాఘటితత్వేన తుల్యత్వే
 యాదృశాధాఘటితప్రకృతసాధ్యసాధనాభయం యాదృశవిశేషణవిశేష్యభావా
 పన్నం తాదృశసన్నివేశాపన్నతాదృశాధాఘటితత్వేన ఫలితి | యథాస్తనపానగ
 వానయనాదిక్రియయోర్నిరుక్తయత్పదాధాతావచ్ఛేదకరూపవత్తయా తత్సాధ్య
 కప్రవృత్తిత్వేన హేతుతా కార్యతాప్రకారకజ్ఞానత్వేనచ సాధ్యానాంతుల్యతా
 తథా సంయోగత్వజాతిత్వాద్యస్తథాత్వేన తత్సమానాధికరణాభయావృత్తిధ
 మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యావదభావత్వేన యావత్తత్తత్సంయోగాభావత
 త్తజ్ఞాత్యభావాదేసాధనస్య తుల్యత్వం సంయోగసామాన్యాభావజాతీసామా
 న్యాభావాదే సాధ్యస్యచ తుల్యత్వం | తేనప్రమేయత్వాదినా తుల్యత్వేపి నవ
 హ్నిధూమవ్యాప్త్యపేక్షేతి * ఉపస్థితేతి * ఫలీధూతానుమిత్యవ్యవహితప్రా
 కాల్లోపస్థితైత్యధః || తేన కాలభేదేన ప్రకృతసాధ్యహేతుతుల్యసాధ్యహే
 తవః సర్వవినోపస్థితాః || ఏవంచ యదా కపిసంయోగవిశేషాభావకూటజాతి
 విశేషాభావకూటమాత్రవిషయకోపస్థితిప్రయుక్తం కూటద్వయవ్యాప్తిజ్ఞానం వ
 ర్తతే | తదా తత్తదవ్యవహితోత్తరకాల వృక్షః సంయోగసామాన్యాభావవా
 నితి ప్రకృతసాధ్యకవిధేయకానుమితీర్హస్యాత్ || కాలభేదేనోపస్థితేషు యావ
 త్సు వ్యాప్తిజ్ఞానాభావాదితి సశంక్యం || నను తథావిధవ్యాప్తిగ్రహపేక్షాయా
 మనుమిత్యవ్యవహితప్రాకాల్లోపస్థితేషు వ్యాప్తిగ్రహణామేవ కారణత్వం
 వాచ్యం || తచ్చ నసంభవతి | కదాచిత్కూటద్వయే కదాచిత్త్రయే కదాచి
 త్తదధికే ఇత్యాదిరిత్యా న్యూనాధికకూటేః ఏకత్ర యద్వయేన్యత్రాన్యద్వ
 యే ఏకత్ర యత్త్రయే అన్యత్రాన్యత్త్రయే ఇత్యాదిరిత్యా విషయకూటేశ్చ
 ననుగమేన కారణావ్యవహితోత్తరత్వం నివేశ్య కార్యకారణభావస్సాగ్నిదిమ
 హాగౌరవం || ఏవం త్రయోపస్థితకూటేషుమధ్యేకుత్రచిత్తత్సాధ్యవ్యాప్తిగ్రహణ

ప్రిగ్రహపక్షయా సామంజస్యాత్ ॥ తావంత్రాపేక్షాయాశ్చ తత్రత్సాధనధర్మిక తత్రత్సాధ్యవ్యాప్తిగ్రహభావవిశిష్టతత్రత్సాధ్యసాధనోపస్థితేరనమితిప్రతిబంధకతయా సూపపాదత్వాత్ ॥ ఏవంసతి యావత్ప్రవిశేషణానుపాదానే జాత్యాదివిశేషఘటత్వాద్యభావే జాత్యాదిసామాన్యాభావవ్యభిచారోపస్థితిజశాయా సంయోగాదిసామాన్యాభావసాధనాసంభవేన తాదృశవిశేషణసార్థక్యాత్

నజాతః । తత్ర కూటానుపస్థితికాలీనసామగ్రిసత్త్వాదనమిత్యాపత్తిరిత్యతలహ
* తావంత్రాప్యేతి * కాలాంతరోపస్థితకూటేషు వ్యాప్తిగ్రహవ్యవచ్ఛేదార్థమిదం । తదానీం యావతాం కూటానాం ఉపస్థితిమాత్రింపర్యంతే సతు తాదృశకూటేషు వ్యాప్తిగ్రహజ్ఞానమపి తత్రానుమిత్యుత్పత్తైర్విరుద్ధతయా అఖండతావదన్యతమత్వావచ్ఛిన్నకారణతాకేన యత్క్రిందిత్యూటనిష్ఠవ్యాప్తిజ్ఞానేన ప్రకృతసాధ్యానుమితౌ జాతీయాయామిదం ప్రతిబంధకమిత్యర్థః ॥ ఏవంచ తత్రైతాదృశప్రతిబంధకసత్త్వాన్నానుమితిః ఏవంచ తదానీం యావతాం కూటానాం నూపస్థితిస్తావత్కూటనిష్ఠవ్యాప్తిజ్ఞానాభావవిశిష్టతావత్కూటోపస్థిత్యభావస్సులభవ ॥ సగ్న్వత్రానుగతకారణలాభాచ్చ నశౌరవమితిభావః ॥ అత్రయజ్ఞాతినమానాధికరణోభయావృత్తిధర్తావచ్ఛిన్న సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవాస్తవజ్ఞాత్యవచ్ఛిన్న సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటాది సామాన్యాభావవ్యాప్తిగ్రహవాసణోక్తప్రతిబంధకాభావఘటితసామగ్రియః శంకితమతేర్ధరంయోగసామాన్యాభావసిద్ధైరనుపపాదనాత్ ॥ యత్ర సమవాయావచ్ఛిన్నఘటాభావకూటసామాన్యాభావయోర్వాప్తిగ్రహః సంయోగావచ్ఛిన్నతత్త్వటాభావకూటఘటసామాన్యాభావోభయోపస్థితిమాత్రిం సతు వ్యాప్తిగ్రహస్త్రానుమిత్యావత్తైశ్చ ॥ భట్టాచార్యాణాంతు జాతిత్వేన నివేశః గురుధర్మస్య ప్రకారాంతరేణ వాగణేన ప్రయోజనాభావాదితిధ్యేయం ॥ అత్ర సామాన్యవ్యాప్తిప్రయోగీకర్తృమతేసాధ్యసాధనతుల్యనిష్ఠవ్యాప్తైరనుపయోగిత్యసోద్యోగైరిదిధితికారోక్తలింగం వ్యర్థవిశేషణపరాహతమేవ ॥ అతఏవ తదనంగీకారేన సతత్రవిశేషకావ్యాప్తిరిత్యతః ప్రకారాంతరేణ లింగసాధకవిశేషణకే విశేషణకావ్యాప్తిస్తత్కార్యకారణేన సామాన్యకావ్యాప్తిగ్రహనే ఘంయోగసామాన్యాభావసాధికా సంభవతీతి మనసి కృత్వా గగనాదిరూపమూద్యైశేషాభావత్వరూపలింగప్రదగ్ధనమేవ తదవృత్తితథావిధయత్క్రిందిత్విశేషా

గగనాద్యవృత్తిస్వసమానాధికరణనిరుక్తధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయత్కించ
 చిదభావకం యద్యత్స్వం తదన్యో యో ధర్మః సతన్నిష్ఠాభావప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకభిక్షేతాదృశోక్తసామాన్యవాప్తిస్థలాభిషిక్తవాప్తిప్రైవమా సం.
 భావకాన్యత్వలంభకం ॥ ఏవంచ తేనమిగన గగనాదౌ సంయోగసామాన్య
 భావవిశేష్యవిశేషణభావవిపరీతతదాపన్నస్య సంయోగత్వే గగనాదినిష్ఠాభా
 వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వస్య సిద్ధిదుర్వారైవైతి తదఖండనే న్యూన
 తాం నిరాచీకీర్షురాహా * గగనాదీతి * సంయోగత్వం గగనాదినిష్ఠాభావ
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం గగనాద్యవృత్తిస్వసమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మా
 వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయత్కించిదభావకం యద్యత్స్వం తత్తదభావకూటవ
 త్వాత్ ॥ రూపత్వాదివత్ ॥ అత్ర స్వంపరిమాణత్వజాతిత్వాది తత్సమానాధికర
 ణోభయావృత్తిధర్మో గగనపరిమాణత్వదృశ్యత్వాదిః తదవచ్ఛిన్నాభావశ్చ "
 గగనాద్యవృత్తితి సంయోగత్వే తద్భిన్నత్వసత్త్వాన్నిసిద్ధిః ॥ నతు స్వంసంయోగ
 త్వరూపత్వాది తత్సమానాధికరణోభయావృత్తితత్త్వసంయోగత్వ తత్తద్యూ
 పాద్యవచ్ఛిన్నసకలాభావానాం గగనవృత్తిత్వాత్ సత్త్వదృశ్యత్వాన్యతరత్వస
 త్తాత్వాదికంవా స్వపదేనోపాదాయ తద్భిన్నత్వస్య గగనపరిమాణత్వసత్త్వస
 గగననిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వరూప సాధ్యసత్త్వాదవ్యభిచారకత్వ
 తో యద్యదితి కూటనివేశః ॥ గగనవృత్తిశ్చంయోగత్వావచ్ఛిన్నాభావసావ
 చ్ఛేదకాభావేన గగనావృత్తిత్వాత్సందిద్ధాసిద్ధిరత్యతడభయావృత్తిత్వనివేశః ॥ ని
 రుక్తస్వత్వాప్రసిద్ధివారణాయ యతిచిత్వనివేశః ॥ అథ గగనాద్యవృత్తి య
 త్కించిదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయావృత్తి ధర్మసమానాధికరణాన్యత్వ
 రూపః కూటాఘటితోపాతుః కుతఉపేక్షితః ॥ అగ్రైవం సంయోగత్వాధికరణ
 కాలికాదినాగగనమహత్త్వత్వసత్త్వాదసిద్ధిః ॥ నచతుల్యరీత్యా కూటఘటితస్యా
 వ్యవ్రసిద్ధిరితివాచ్యం ॥ తత్ర సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తిత్వే అవచ్ఛేదకతా
 ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యనివేశ్యత్వాదితిచేన్న ॥ కూటాఘటితేతద్ధటకాధిక
 రణతాయాం తద్విశేషణనివేశాదితిచేన్న ॥ కాలికసంబంధేన సంయోగత్వాధిక
 రణతత్క్రియాచి వృత్తి తత్క్రియత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసస్య గగనావృత్తితయా
 కూటఘటితాసిద్ధిః ॥ ఆదిపదగ్రాప్యోత్సరనిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే
 సాక్ష్యే ఈశ్వరావృత్తియత్కించిదభావఘటితతాదృశపేతోర్విషయతాసంబంధ

యోగత్వాదౌ గగనాదినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సాధనీయం || త
త్రచాశ్చననగమోఽపొషణత్యాశంక్య ఉక్తానమానై ఉపాధిమాహ * ఏకావ
చ్ఛేదేనైతి * అనవచ్ఛిన్నతదీయయావద్విఘ్నాభావాధికరణత్వస్య ఉపాధిత్యా
దిత్యర్థః || యథాశ్చుతే గుణాదినిష్ఠాయా యావత్సంయోగాభావాధికరణతా
యావ్యాప్యవృత్తితయా అవచ్ఛేదకవిరహేణ ఉపాధేసాన్యధ్యవ్యాపకత్వానిర్వా
హాత్ || సచ గుణాదినిష్ఠాయా యావత్సంయోగాభావాధికరణతాయా వ్యాప్య
వృత్తిత్యేపి గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వమావశ్యకం || అన్యథా అధికరణతావచ్ఛేద
ధేన సంయోగత్వాధికరణనిత్యజ్ఞానాద్యభావస్యేవరావృత్తితయావాఙ్మిథితస
మవాయేన సాన్యధికరణత్వం నివేశ్యం || ఏవంచ విషయతయా సంయోగత్వవిశి
ష్టజ్ఞానాదేః కాలికతయా తద్విశిష్టశబ్దాదేశ్చాభావమాదాయ సిద్ధసాధనవారణా
యచ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయావన సాన్యతయా దృవ్యత్వ
త్వాదౌ వ్యభిచారసాన్యదలఃకూటనివేశః || తథాసతి సమవాయేన వృత్తినాం
స్వపదాధానాం తేన స్వరూపసంబంధేన వృత్తినాంచ తేషాం తేనైవసంబం
ధేన సాన్యధికరణతాగర్భప్రతియోగ్యుపరక్రమేదకూటస్యనివేశేన దృవ్యత్వత్వాదే
ర్న హేతుమత్త్వమిత్యవ్యభిచారాత్ || కూటాఘటితే తాదృశధర్మసమానాధిక
ణాన్యత్వస్య తాదృశధర్మాధికరణసమవేతాన్యత్వమాత్రరూపత్వై ద్రవ్యత్వా
దౌ వ్యభిచారః | తాదృశధర్మాధికరణసమవేతాన్యత్వతాదృశధర్మాధికరణనియా
పిత విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిభిన్నత్వోపభయరూపత్వై కూటాఘటిత
త్వమేవేత్యభిప్రాయః || యదీచ తాదృశధర్మాధికరణసమవేతాన్యత్వైవసతి సమ
వేతత్వం హేతుః తదావ్యభిచారః || నాపి కూటప్రవేశశక్తిబోధ్యం || యద్య
పి యోయోధర్మః యదవృత్తిః స్వసమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకయత్క్రించదభావకాన్యః సతన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
ఇతి సామాన్యతావ్యాప్తిరపిసంభవతి || సర్వేషామేవ తద్విహన్యభావానాం
తద్భుత సత్త్వేన క్షేపాలత్యాదైరవ స్వపదాధానత్వాత్ || తథాపి దీధిత్సుకలి
జ్ఞవిశేషణవైయథ్యాత్ | కథంచితామాన్యవ్యాప్తిరెవాశ్రయణీయా || ఇహ
తు తదవైయథ్యాద్విశేషవ్యాప్తిరపితిదర్శయితుః స్థానాభిప్రీతేతి || కల్పద్య
యే పూర్వదూషణముద్ధరతి * తత్రచేతి * దర్శితప్రతిబంధకాభావమాత్రాద

కప్రకారకజ్ఞానాసంభవేన గుణాదౌ తదభావగ్రహసంభవాదితి వాచ్యం ||
 ద్రవ్యనిష్ఠయావత్సంయోగాభావాధికరణతాయాపి ద్రవ్యత్వాదిరూపే కావ
 చ్చేదకావచ్చిన్నతయా ఉపాధేస్సాధనావ్యాపకతానిర్వాహాయ సప్రమినిదే
 శ్యం యదవ్యాప్యవృత్తితానిర్వాహకంవిలక్షణమవచ్ఛేద్యత్వం తస్మై న వివక్షణీ
 యతయాగుణాదినిష్ఠసంయోగాద్యభావాధికరణతాయాం తాదృశావచ్ఛేద్యత్వవి
 నుమితివారణాయ సామాన్యవ్యాప్తౌ యత్కించిత్సాధ్యహేతుతుల్యవ్యాప్తిగ్ర
 హపెక్షాయామననుగమో గుణవీవ || సాధ్యసాధనవ్యాప్తిగ్రహస్తునాపెక్షితః ||
 ద్వితియప్రకారచ హేతుసాధ్యయోరనుగమవీవేతిభావః || నన్వత్ర ప్రకృతసా
 ధ్యజ్ఞానస్యానంగత్వే ప్రకృతౌపాధేః ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతాగ్రహసంభవేపున్య
 పాధిత్వతుల్యయావదుపాధౌ సాధ్యతుల్యసాధ్యవ్యాపకతాగ్రహవీవ వ్యక్తతో
 పాధౌ ప్రకృతసాధనావ్యాపకతాగ్రహసహితః ప్రకృతసాధ్యానుమితి విరోధీ
 వాచ్యః || నవీవ నసంభవతీత్యాశక్తతే * అక్షేపమితి * యదావ ననుయత్కి
 చ్చిత్ప్రకృతహేతుసజాతీయేయతిచిత్ప్రకృతసాధ్యసజాతీయవ్యాప్తిగ్రహస్య
 ప్రకృతహేతౌ పక్షదర్శితాగ్రహవిశిష్టస్య ప్రకృతసాధ్యానుమిత్తుపయోగిత్వా
 దుపాధిప్రదర్శనం దీధితికృతామసంగతం | ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్తైరసంగతయా
 తద్విరోధిప్రకృతసాధ్యవ్యభిచారోన్నయనస్యాకించిత్కరత్వాత్ || నచ ప్రకృ
 తహేతుతుల్యనిష్ఠప్రకృతసాధ్యతుల్యవ్యాప్తిజ్ఞానాభావకాలీన తత్తత్సాధ్య తత్త
 త్సాధనోపస్థిత్యభావస్యాపి నహకారితయా తద్విఘటనార్థం తత్ప్రదర్శనమితి
 వాచ్యం || క్రకృతసాధ్యవ్యభిచారోన్నయకౌపాధేః తత్తత్కరించిత్కరత్వాత్
 || నచ ప్రకృతోపాధేః ప్రకృతసాధనావ్యాపకత్వమాత్రమపేక్షితమితి త
 త్ప్రదర్శనం ప్రకృతసాధనతుల్యసాధనైషు ప్రకృతసాధ్యతుల్యసాధ్యవ్యభిచారో
 న్నయనస్య తదవ్యప్తిగ్రహవిఘటకస్య ప్రకృతౌపాధితుల్యాపాధిభిరేవ స
 మ్భవతివాచ్యం || తథాసతి యో యాదృశస్సామాన్యధర్మావచ్చిన్నప్రతియోగి
 తాకాభావవాణ్ సోనవచ్చిన్న తాదృశధర్మీయయావద్విశేషాభావవానితినా
 ధోన్యోపాధోన్యస్సామాన్యవ్యాప్తిరేవ ఉపాధిత్వనిర్వాహకావాచ్యా || తథాసత్వే
 వ ప్రకృతసాధనతుల్యసర్వసాధనై తత్తదుపాధిమత్తవీరభేద తద్వ్యభిచారేణ
 సప్రసక్తసాధ్యవ్యభిచారజ్ఞానసంభవాత్తయోగ్యదీయేత్వాది సామాన్యవ్యాప్తిజ్ఞానా
 నుద్ధయాత్ || యావత్సంయోగాభావేన హేతునా వృత్తే సంయోగసామాన్యా

రహాః సాధ్యవ్యాపకతాయా యథాశ్చ తే దురుపపాదత్వాత్ || అదైవం కపిసం
యోగసామాన్యస్య మూలాద్యవచ్ఛేదేనాభావవతి కపిసంయోగాదిమద్యవృత్తా
దౌ అనవచ్ఛిన్నతదీయయావద్యశేషాభావవత్త్వవిరహేణ సాధ్యోపాధ్యోగ్న
సామాన్యవ్యాప్తినిర్వాహః || అత్రకేచిత్ || అవచ్ఛిన్నత్వైకావచ్ఛేదకావన
చ్ఛిన్నత్వోపాధ్యభావవద్యావద్యశేషాభావవత్త్వమిహోపాధిత్యే నాభిమతం
గుణే యావద్యశేషాభావవత్త్వమవచ్ఛిన్నత్వాభావేనోక్తోపాధ్యభావవత్ క
పిసంయోగవతి వృత్తే కపిసంయోగీయ యావద్యశేషాభావవత్త్వం మూలాద్యై
కావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నమితి తదనవచ్ఛిన్నత్వాభావాదుపాధ్యభావవత్ . ఇతినో
క్తోపాధిసాధ్యయోసామాన్యవ్యాప్తిభంగః || అథ వృత్తాదినిష్ఠానాం యావత్క
పిసంయోగవిశేషాభావాధికరణతానాం నైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం సంభవతి
వృత్తాద్యవృత్తికపిసంయోగాదివ్యక్తీనాం యే అభావాః తేషాం వృత్తాదౌ వ్యాప్త్య
వృత్తితయాతన్నిష్ఠతదధికరణతానామనవచ్ఛిన్నత్వాత్ || నచ వ్యాప్యవృత్తిని
కరణతానాం అనవచ్ఛిన్నతయాఅన్యాసాచైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతయాసర్వా
స్వేన తాసు ఉపాధ్యభావోఽక్షతఇతివాచ్యం || ఏవంసతి పక్షనిష్ఠసంయోగవ్య
క్తీనాం దిద్దేశవిశేషాద్యవచ్ఛిన్నానాం యావంతోఽభావాః పక్షనిష్ఠతావన్ని
రూపితాధికరణతానాం సర్వాసామెకావచ్ఛేదకవిరహేపి ద్విత్వాదీనాం
అవచ్ఛేదకైక్యసంభవేన సర్వాస్వేన తాసు తాదృశతాదృశావచ్ఛేదకమాదా

ఽభావో నసిద్ధ్యతీతివక్తవ్యం । తచ్చ నసంభవతి । సాధ్యోపాధ్యోసామాన్య
వ్యాప్తైరేవాసంభవాదిత్యాశయేనశంకతే * అదైవమితి * అత్ర సామాన్య
వ్యాప్తిస్థల ప్రకృతసాధ్యకస్థలీయోపాధేరేవ ప్రకృతసాధనావ్యాపకత్వమపే
క్షితం || నతు ప్రకృతసాధ్యకస్థలీయోపాధితుల్యప్రకృతసాధ్యతుల్యసాధ్యకస్థలీ
యోపాధేరపి ప్రకృతసాధనతుల్యసాధనావ్యాపకత్వం తాదృశకపిసంయోగీయ
యావద్యశేషాభావత్వే ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకత్వస్సోపపాదయతుం శక్యత్వేపి
ప్రకృతసాధనతుల్యసాధనావ్యాపకత్వోపపాదనస్య బ్రహ్మణోపి దుష్కరత్వా
త్ || కపిసంయోగాభావస్య కెవలాన్వయితయాతదావ్యాపకస్య ఉపాధేఃకేవ
లాన్వయిత్యనియమేన తస్య కన్యావ్యవ్యాపకత్వాసంభవాదిత్యతః ప్రకృతాపా
ధౌ ప్రకృతసాధనావ్యాపకత్వభంగమాహ * ఏవంసతితి * తేషామనవచ్ఛిన్న
త్వం తదధికరణతానాం తథాత్వేషేతుః ద్విత్వాద్యధికరణతానామవచ్ఛేదకై

యైకావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వం సంభవతీత్యభయాభావసత్త్వాత్తదవృత్తినయోగ
 వ్యక్తీనాం యైకాభావాః తేషాం తన్నిష్ఠాధికరణతానుచానవచ్చిన్నతయా ఉభ
 యాభావసత్త్వాద్భక్తిపాదాః యావత్సంయోగాభావరూపసాధనవ్యాపకతాపత్రైః
 స్వసమానాధికరణయావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వస్య ఉభయా
 భావఘటకైకావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వరూపత్యైచ వృత్తాదినిష్ఠమూలాద్యవచ్చి
 న్న కపిసంయోగాద్యభావాధికరణతాన్వపి నతథాత్వసంభవః । తత్సమానాధిక
 రణవ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభావాద్యధికరణతానామపి తాదృశయావదధికర
 ణతాంతరగతత్వాత్తదవచ్ఛేదకస్యచాప్రసిద్ధత్వాదితిచెన్న ॥ ఏకావచ్ఛేదకావ
 చ్చిన్నత్వస్యస్వసమానాధికరణకించిదవచ్చిన్నయావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నత్వ రూపస్య వివక్షితత్వే నావచ్చిన్నాధికరణతాభిసంసృహవచ్చి
 క్యాదుక్రదోషఇతి యావత్త్వమధికరణతావిశేషణం * స్వేతి * అత్యచ విశే
 షాభావాధికరణతానాం సతత్తద్వ్యక్తితేనోపాధిఘటకతా॥ తథాసతి ద్రవ్య
 గుణాదిభేదేనానంతానాం తత్తత్సంయోగవిశేషాభావాధికరణతానాం కూట
 స్తేయికతాసత్త్వేన సాధ్యవ్యాపకత్వభంగాపత్రైః ॥ కింతు యావంతా విశేషా
 భావాః ప్రత్యేకం తదీయనిరుక్తోభయాభావవదధికరణతాల్పేనైవ । ఏవంచ వృ
 త్తాదిసాధారణానాం వృత్తావృత్తినయోగాభావాధికరణతానాంచ గుణాదిమ
 స్మిష్టానాంచ నిరుక్తోభయాభావతదీయాధికరణతాల్పేనోపాధిఘటకతయా త
 తూటాభావస్య పక్షే సత్త్వాత్సాధనావ్యాపకత్వనిర్వాహఇతి ॥ అథ మూలా
 వచ్ఛేదేన యత్రైకకపిసంయోగః అగ్రావచ్ఛేదేనచైకస్తత్ర కపిసంయోగవి
 శేషాభావాధికరణతయోరైకావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వసంభవః సాధ్యవచ్చిన్న
 కపిసంయోగాభావాధికరణతాయాః స్వసమానాధికరణయావదంతరగతాధికర
 ణతావచ్ఛేదకీర్మాతాగ్రానవచ్చిన్నత్వేన స్వపదేన దుర్ధరత్వాత్ ॥ నచైకావ
 చ్ఛేదకానవచ్చిన్నత్వావచ్చిన్నత్వాభయాభావోనివేశ్యః ॥ ఏకావచ్ఛేదకావ
 చ్చిన్నత్వంచ స్వసమానాధికరణకించిదవచ్చిన్నయావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నాభావత్వం । ఏవంచ వ్యాప్యవృత్తివృత్తావృత్తికపిసంయోగాభా
 వాధికరణతానాం స్వపదాధికత్వాన్నదోషః । వ్యాధికరణాధికరణతానాముపా
 దానేగౌరవాత్సమానాధికరణేతి॥ అత్యస్వపదేన వ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభా
 వాధికరణతాయత్కించిదేకాముపాదాయ తత్సమానాధికరణతదన్యయత్కించి

చిదవ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభావాధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్యత్వసత్త్వా
 త్తదవచ్చిన్నత్వావచ్చిభయాభావదౌలభ్యంస్యాత్. అత్యంతవత్త్వం ఫలతః
 తత్తదవచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్యత్వకూటనివేశలాభాయ । తావత్తదభా
 వాధికరణతావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిరూపరూపణస్య సమాధానసంభవాత్ ॥ య
 ద్వా స్వసమానాధికరణయావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వాభా
 వాః అవచ్చిన్నత్వంచైతత్సముదాయాభావోధాత్యంతస్యపదస్యాభయాభా
 వానుయోగ్యాధికరణతావరతయా అవ్యాప్యవృత్తి కపిసంయోగాభావాధికర
 ణతాన్వపి తత్సమానాధికరణయావదంతగతనాన్వవచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వాభావవి
 రహేణ తద్భుతితకూటావచ్చిన్నత్వోభయాభావోక్షతపిచెతివాచ్యం ॥ తథాన
 తి ప్రకృతోపాధేస్సాధనవ్యాపకత్వప్రసంగాత్. ప్రథమకల్పే వృక్షావృ
 త్తినయోగాభావాధికరణతానామేవస్వరూపదాధాత్యావత్ ॥ ద్వితీయకల్పేచవృ
 క్షవృత్తికపిసంయోగాభావాధికరణతానామపి స్వపదేన ధర్మచక్రకృత్యావత్ ॥ మై
 వం ఏతత్కల్పే ఏతస్యాన్వరసీజత్వాదిత్యైకే ॥ పస్తుతస్తుయద్యపి కించిదవచ్చి
 న్నత్వనివేశాన్నయావత్స్వమభావవిశేషణంభవితుమహాతి ॥ తథాన స్వసమా
 నాధికరణాః కించిదవచ్చిన్నతదభావాధికరణాయావత్ప్రకృత్యైకం తదవచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నత్వస్య యావత్త్వవిశిష్టస్యాభావత్వమధాత్యంత ॥ తథాపి తదభావాధి
 కరణతాత్వాదినా స్వసమానాధికరణ్యాపాదాననవ స్వపదేన వ్యాప్యవృత్తిక
 పిసంయోగాభావాధికరణతానామేవపాదానసంస్యాన్నతు విశిష్య తథాసత్య
 వ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభావాధికరణతానామపి స్వపదాధాత్యావత్తైః మూ
 లాద్యైకతరావచ్చిన్నాధికరణతాయాః మధ్యాద్యపరావచ్చిన్నత్వాసంభవాత్ ॥
 నచైవమపి తస్యాపికావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నత్వావచ్చిన్నత్వోభయవత్తయా తద
 భావవిశిష్టవ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభావాధికరణతానామపాధితుల్యత్వం సం
 భవతీతివాచ్యం ॥ ఉపాధేస్సాధనవ్యాపకతావత్తైః పక్షనిష్ఠావ్యాప్యవృత్తికపిసం
 యోగాభావవత్త్వానాం ఉభయవత్తయా తదభావవిశిష్టవ్యాప్యవృత్తినయోగా
 భావాధికరణతానాం వక్షేసత్వాత్ ॥ పరుతు తత్ర సాధికరణీయనిరవచ్చిన్న
 వృత్తితావచ్ఛేదకాని యావంతి తదభావాధికరణత్వత్వానీతిరీత్యా స్యాధికరణ
 అవచ్చిన్నవృత్తికత్వరూపే యావత్త్వంవాభావవిశేషణంకార్యం. తథాన సా
 ధికరణే యత్కించిదవచ్చిన్నవృత్తికా యావంతాభావాః ప్రత్యేకం తదవచ్ఛే

దకావచ్చిన్నతానాం యావతామభావవిశిష్టస్వత్వమథః. స్వం వ్యాప్యవృత్తి
 సంయోగాభావాధికరణతైవేతి వృక్షనిష్ఠాయాం వృక్షనిష్ఠకపిసంయోగాభావా
 ధికరణతాయాం మధ్యాత్మకై కావచ్ఛేదకావచ్చిన్నతయా తాదృశస్వత్వావభావో
 భయాభావనిరా హాన్నసాధోపాధోసామాన్యవ్యాప్తిభంగః. మూలాద్యవ
 చ్చిన్నసంయోగాభావాద్యధికరణతానామపి తథావిధస్వత్వాత్సాధనావ్యాపక
 త్వనిరావహః ॥ నిరుక్తే కావచ్ఛేదకావచ్చిన్నస్వత్వాభావోక్తా పుషాధ్యప్రసి
 ద్ధిః ॥ యావంతస్సంయోగాభావాః ప్రత్యేకంతదధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న
 స్వత్వస్య ప్రసిద్ధత్వత్. ఏవం యావంతస్తదభావాస్తదవచ్ఛేదకావచ్చిన్న
 త్యాభావకూటనివేశే మూలాద్యవచ్చిన్నసంయోగాభావాధికరణతాయాం కావ
 చి నకూటం యావదతగతములావచ్చిన్నసంయోగాభావాదిమత్రావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నత్వసత్త్వవితి తదభావకూటాసత్త్వేన సాధనవ్యాపకతాపత్తిరతః
 ప్రతియోగికోటా యావత్త్వవివేకః ॥ విరుద్ధానామపినానావచ్చిన్నత్వానాం
 యావత్త్వేనాభావస్యావచ్చిన్నస్వస్యచ సౌలభ్యత్ ॥ ఏవం తదభావాధికరణ
 తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వానాం సతదస్యక్తిత్వేన నివేశః. కింతు తాదృశావచ్ఛే
 దస్వత్వేన తేన విభిన్నావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన నానాకపిసంయోగస్థలైర్గ్రా
 వచ్చిన్నతదభావాధికరణతావ్యక్తిమాదాయ మద్యావచ్చిన్నతదభావాధికరణత
 యోః సతాదృశస్వత్వపత్రైః ॥ నచ తయోస్తాదృశస్వత్వైవపునభయాభావవిశిష్టా
 ధికరణతాసు యావత్త్వాపాదానాదుపాధితుల్యతానిర్వహాతీతివాచ్యం ॥ తథా
 సతి పక్షనిష్ఠోభయాభావవిశిష్టయావదధికరణతానామపాధిత్వేన సాధనవ్యాప
 కతాపత్రైః ॥ కింతు యావంతస్తదభావాః నిరుక్తోభయాభావవిశిష్టాధికరణతా
 త్వేనైవేతిపక్షనిష్ఠసమస్తకపిసంయోగాభావాధికరణతామయావదభావాధికర
 ణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నస్వసముదాయశూన్యత్వావచ్చిన్నోపభయవత్తయా త
 దభావవత్త్యాస్తదీయగుణాదినిష్ఠాధికరణతాయావేతి సాధనవ్యాపకత్వభంగః ॥
 ఏవం వ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాభావాదీనాం యావత్త్వేనోపాదానావత్త్యా త
 దవచ్ఛేదకావచ్చిన్నేతితస్మాత్సాన్యధికరణే యత్క్రిందిదవచ్చిన్నైతి ॥ తథావిధ త
 దభావాధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నస్వనివేశే వృక్షవృత్తికపిసంయోగాభావా
 ధికరణతానాం వృక్షనిష్ఠానాం తదస్వత్వమితి సాధనవ్యాపకతాపత్తిరతాభా
 వేషు యావత్త్వనివేశః ॥ తథావిధయత్క్రిందిదభావాధికరణత్వైత్యాదిక్రమేణ

న్నాధికరణతానామైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతావసంభవేషిక్షతివిరహాత్ || అథవా
యావద్విశేషాభావవత్తమిత్వేనైవ యావత్తదీయవిశేషాభావశ్చత్వావచ్ఛిన్నని
రూపితమేకాధికరణత్వంవివక్షితం. నతు తస్యముదాయః । ఏకావచ్ఛిన్నత్వం
చ ఏకమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం ||

జేతే తాదృశానవచ్ఛిన్నతమకూటస్య వృక్షవృత్త్యవ్యాప్యవృత్తిసంయోగాభా
వాధికరణతాత్వసంలేప్తసాధనవ్యాపకతాపత్యైరితి||సంస్థితకరణయతిగ్రాహిదవచ్ఛి
న్నవృత్తియిత్తిగ్రాహిదధావాధికరణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసావచ్ఛిన్నతావసంభ
యాభావస్తు ససంభవతి వృక్షవృత్త్యవ్యాప్యవృత్త్యధికరణతాయాం కస్యాపి
మథయసంత్యేనైవ సాధనావ్యాపకత్వాపవలైః । మధ్యాహ్నాన్నకపిసంయోగా
భావాధికరణరయోః తదసంత్యేన సాధ్యోపాధ్యోః సామాన్యవ్యాప్తినిరావహా
దితి || ఏతేన యావదభావాధికరణతావచ్ఛేదకావ్రసిద్ధిదేన అథవేత్వాదిక
లాప్తతరంగభః || నల్పనిన్నావచ్ఛేదకర్యమిత్యాదిగ్రంథలభ్యాపి తాదృశాప్ర
సిద్ధిరెవేతిపరాస్తం || తథాసతి పృథమకల్పాక్రితసంభవస్తేనోచ్ఛేదప్రసం
గాత్ || అత్ర సస్సమానాధికరణయత్కించదవచ్ఛిన్నతదభావాధికరణతావ
చ్ఛేదకతావ్యాపకతావచ్ఛేదకతాకల్పమథాఇతిత్వశుద్ధం । ఏతస్యవృక్షవృత్త్యైవ
కకపిసంయోగాభావాధికరణతాయాపేవ సంత్యేన విభిన్నావచ్ఛేదేన నానాక
పిసంయోగాభావవృత్తిపాఠిసంత్యేన సాధ్యోపాధ్యోసామాన్యవ్యాప్తిభంగప్ర
సంగాత్ || ఏవం సస్సమానాధికరణయత్కించదవచ్ఛిన్నతదభావాధికరణతావ
చ్ఛేదకతావ్యాపకసావచ్ఛేదకతాకల్పమేకావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వమపిహే
యం । విభిన్నావచ్ఛేదేన నానాకపిసంయోగపతి రత్ర కపిసంయోగాభావా
ధికరణతాయాపవ స్వపద్యోపాద్యేతయా సాధ్యోపాధ్యోసామాన్యవ్యాప్తి
భంగావలైః || అత్రైకకవిశేషాభావాధికరణతాసముదాయనివేశమపేక్ష్యత
దభావనిష్ఠయావత్త్యేనైవ తదధికరణలైక్యమతావలంబనముచితం || తథాసతి స
ర్వచోషోద్ధారసంభవాదప్రత్యే యావత్సంయోగాభావవానితి ప్రతీతిబలాదే
వాఽఖండతాదృశాధికరణతాసిద్ధిః. ప్రత్యేకాధికరణతాకూటస్య తద్విషయత్వే
గౌరవాత్ || అన్యథా విశేషాభావస్తేనైవ సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కత్వావగమనాఖండసామాన్యభావాసిద్ధ్యావత్తైరిత్యావయేనాహ *అథవేతి*
ఏకమాత్రైతి * ఏకమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకల్పమథాః సావచ్ఛి

నత్వభిన్నావచ్ఛేదకత్వం, వృక్షవృత్తిసంయోగానాం వృక్షనిష్ఠాభావా య
 ద్యపి వ్యాప్యవృత్తయః || తథాపి అవ్యాప్యవృత్తిసాధారణయావత్త్వేన లైషా
 మవ్యాప్యవృత్తిత్వాత్తత్సాధారణయావత్త్వావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతా ఏక
 మాత్రవృత్తితత్త్వమలత్యాద్యవచ్ఛిన్నతత్త్వమాలాదిరూపావయవావచ్ఛిన్నైతి త
 త్రాభియాభావోఽక్షతత్త్వేతి నసాధ్యోపాధ్యోస్సామాన్యవ్యాప్తిభంగః || వృ
 క్షనిష్ఠసంయోగసామాన్యీయయావద్విశేషాభావాధికరణతాచ నప్రత్యేకావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నా అస్యాందిశి గగనే నసంయోగఇత్యాదిప్రతీతివిరహాత్ || అపితు
 యిత్కించిదనుగతధర్మావచ్ఛిన్నతదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా యావత్సంయోగాభావ
 వద్దగనమితి ప్రత్యయాత్ || ఏకరూపావచ్ఛిన్నస్య ప్రతియోగ్యభావాధికరణ
 తావచ్ఛేదకత్వే విరోధాత్. ఏకస్యాపి విశేషరూపసామాన్యరూపాభ్యాం ఉ
 భయావచ్ఛేదకత్వావగమాత్ || తథాచ పక్షనిష్ఠసంయోగవిశేషాభావానాం
 యావత్త్వావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతా ననిరుక్తే కావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవతీతి

యవత్సరూపైకావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతయా వృక్షవృత్తియావద్విశేషాభావాధికర
 ణతానాం సాధనవ్యాపకతాపత్రైమాత్రపదం. సావ్యవహిత్యం తైకమాత్ర
 వృత్తిభావః * నత్వీతి * తద్వృక్షావయవత్వేన తత్త్వాలాదిరూపాభిన్నావ
 ఛేదకత్వేనోపాధేస్సాధనవ్యాపకత్వభయేన తత్ప్రతిక్షేపః * అక్షతత్త్వేతి * వి
 భిన్నావచ్ఛేదేనానేకకపిసంయోగస్తలచ తదభావద్వయసాధారణయావత్త్వే
 నాఖండాధికరణత్వంతన్నధ్యతాఽద్యవచ్ఛిన్నమధ్యరూపావయవాద్యవచ్ఛిన్నం
 మధ్యే యావత్సంయోగాభావవానితి ప్రతీక్షేర్థధ్యవచ్ఛిన్నాధికరణతాకూటస్య
 తద్విషయత్వే శౌరవాత్. మూలాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణతానాం తదవిషయత్వా
 దితి తత్రాప్యభియాభావోక్షతః || యావత్త్వవిశిష్టసంయోగాభావాధికరణ
 తాయాస్తన్మూలావచ్ఛిన్నత్వే సాధనవ్యాపకతాపత్తిరతః తన్నిరసశ్చితి * వృక్ష
 నిష్ఠేతి * తాదృశప్రతీతివారణాయ తదధికరణతాయానిరవచ్ఛిన్నత్వోపగమే
 సాధనవ్యాపకత్వం దుర్వారమిత్యతలహ * అపిత్వీతి * నను ప్రాతినిధికత
 స్థూలత్యాదినా ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకత్వేన తదభావఘటితయావదధికరణతావ
 ఛేదకత్వం కథమిత్యతలహ * ఏకరూపేతి * తథాచ యావతాం విశేషాభా
 వానాం ప్రత్యేకమవచ్ఛేదకం తావత్సాధారణానుగతాచిద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య త
 వ్యేవ మూలాదేర్వావత్త్వావచ్ఛిన్నాధికరణతావచ్ఛేదకత్వముపయిత్యర్థః ||

తస్యాక్తోభయవత్వాదుపాధేనాస్సధనావ్యాపకత్వమితివదంతి || వస్తుతస్తు అన
వచ్చిన్నయావద్విశేషాభావవత్త్వముపాధిః తాదృశోపాధినా సాధ్యస్య సామా
న్యవ్యాప్తివిరహేపి సంయోగసామాన్యభావరూపపర్యవసితసాధ్యవ్యాపకత
యా తాదృశోపాధేస్సత్ప్రతిపక్షోక్తాపకత్వమవ్యాహతం తాదాత్మ్యేన సాధ్య
వతోపుపాధివ్యాప్యతయా తాదృశోపాధ్యభావేన సంయోగసామాన్యభావ
రూపసాధ్యవద్భేదోఽస్య త్రాప్రసిద్ధోపి సాధయతుంశక్యతవ. అభావసాధ్య
కస్యతి రేకిణి ప్రితియోగిమాత్రప్రసిద్ధేరపక్షితత్వాత్ || ఉపాధ్యభావేన సాధ్యా
భావసాధనంత ససవ్యక్ || సంయోగరూపస్య తస్యసాధనే సిద్ధసాధనాత్ ||
|| పక్షావృత్తుప్రసాధివ్యాప్యత్యేన సాధ్యే పక్షావృత్తిత్వసాధనాత్. సత్ప్రతిప
క్షనిర్వాహాత్ వితికేవిత్|| సిద్ధసాధనాదితః సాధ్యాభావసాధనాసంభవేపి ప్రతి

ఏవమేవ విభిన్నభాగావచ్ఛేదేన ఘటపటాదివృత్తిగ్రహేదా తదుభయవత్తాప్ర
త్యయనిర్వాహితబోధ్యం || అథోక్తరీత్యా సర్వత్రోపాధితుల్యోపాధా సాధ
నతుల్యసాధనావ్యాపకత్వసానిర్వాహత్తదుపాధివ్యభిచారాత్క లింగాసం
భవేన తత్రతాన్యవ్యాప్తిభంగౌ నసాధయతుంశక్యత ఇతి వక్షే సంయోగసామా
న్యభావః కథం ఖండనీయః. ప్రకృత్యోపాధివ్యభిచారశ్చ ప్రకృతసాధనేఽకించి
త్కరః | ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్తిగ్రహేనపెక్షణాత్ || ప్రత్యుత్తకపిసంయోగసామా
న్యభావతద్విశేషాభావకూటమాత్రోపస్థితిస్థలదర్శితైకావచ్ఛేదేన యావత్కపి
సంయోగాభావవత్త్వస్యసాధనవ్యాపకతయోపాధితాన్యసంభవేనవ్యాప్తిగ్రహసం
భవాద్దర్శితప్రతిబంధకాభావవిశిష్టతద్వాన్యప్తిగ్రహబలాత్. పక్షే సంయోగసా
మాన్యభావసిద్ధేర్నిష్ప్రత్యూహతాపాతాచ్ఛేతిచేన్న || తదుపాధ్యమవస్థితకా
లీనతత్తజ్జలాభావకూటే జలసామాన్యభావవ్యాప్తిగ్రహేధీనసిద్ధిసమానాకారత
యా తస్యాభ్రమత్వస్వీకారాత్ || అథవైత్యాదివక్ష్యమాణరీత్యా నిర్వాహాదుభ
యాభావరూపైకావచ్చిన్నత్వమయ క్తమిత్యన్వరసబీజం || సామాన్యవ్యాప్తిని
ర్వాహపూర్వవత్తే ఇష్టావత్త్యా ప్రకారాలతరమవలంబితే * వస్తుతస్త్వీతి *
పర్యవసితేతి * పక్షే యతాన్యధ్యంసిద్ధ్యతి తదేవపర్యవసితం తదవ్యవ్యక్తత్యేన
తి పక్షావృత్తిత్వం సత్ప్రతిపక్షోక్తాన్నియకతామతే ఉపాధిలక్షణమితిభావః ||
* సంయోగరూపస్యతస్యేతి * సంయోగసామాన్యభావవద్భేదశ్చ నసంయో
గరూపఇతిభావః. సత్ప్రతిపక్షోక్తాన్నియకతాయామణికారాసమ్యతత్వాదాహ||
* సిద్ధసాధనాదిత్యతి * ద్రవ్యభేదేసంయోగాభావత్వకల్పనయా ద్రవ్యత్యే

యోగివైయ్యధికరణ్యైఃఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా గృహ్యమాణో
పాధితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభావపత్రాజ్ఞానాత్. పత్యే సాధ్యానమితి పృ
తిరోధఇతిసారం || అథవా ప్రతియోగ్యధికరణత్వరూపపక్షధర్మావచ్చిన్నసా
మాన్యాభావరూపసాధ్యవ్యాపకతయా ఏకావచ్ఛేదేనేత్యాదేర్యథాశ్చుతస్యే
వాపాధితానిర్వాహః | యత్ర ప్రతియోగిమతి యస్యసామాన్యాభావః తత్ర
ఏకావచ్ఛేదకేకావచ్ఛేదేన తస్య యావద్విశేషాభావవత్త్వమితి సామాన్యవ్యా
ప్తిః. కపిసంయోగాదిమతః కపిసంయోగాదినామాన్యాభావాధికరణవృత్తాదే
రేకావచ్ఛేదేనకపిసంయోగవిశేషాభావకూటవత్త్వనియమేన సుగ్రహత్వాత్ ||

తద్ధట భేదత్వాపగమనాప్రసిద్ధ్యధారేపి సిద్ధసాధనమిత్యేవ సూచనాయవా
ఆదిపదం ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యైఃఘటితవ్యాపకత్వేనగృహీతస్య ప్రతియో
గివైయ్యధికరణ్యవిశిష్టతదభావపత్రాజ్ఞానమేవ తదవృత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకం | కపి
సంయోగోవృక్షత్వవ్యాపకస్తదభావవాంఛాయమితి జ్ఞానేపి వృక్షత్వజ్ఞానోద
యాత్ || పక్రతేచ ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యవిశిష్టతదభావపత్రాజ్ఞానంప్ర
తిబంధకం తదవచ్ఛేదకకోటా వ్యాపకతాయామపి ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య
విషయతా నసప్రయోజనేతి అనుపయోగిప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యైఃఘటిత
త్వేన సాధ్యవ్యాపకతావిశేషితా || పత్యే సాధ్యనందేహేపి పక్షభిన్నతన్నిశ్చ
యాధీనసాధ్యవ్యాపకతానిశ్చయః | అతఏవాపాధివాదే నద్ధేతా పత్యేతరత్వస్య
సాధ్యవ్యాపకత్వనిర్ణయః. ఉక్తరీత్యా సమధితత్వత్వేతల్లాభాయ * గృహ్య
మాణ్యతి * అత్రవాపాధిత్యానిత్యస్య పత్యేవృత్తిత్వేనతి సాధ్యవ్యాపకత్వాది
త్వేవాధః || తస్య యథాశ్చుతాధికత్వానురోధేన మణికారానుమతవ్యభి
చారోన్నాయకతాః సమధయతి * అభవేతి * యథాశ్చుతస్యేవైత్యేవకారే
ణ నిరవచ్చిన్నత్వరూపార్థసాధ్యపి వ్యవచ్ఛేదః || అత్ర యద్ధర్తావచ్చిన్నం సా
ధ్యవ్యాపకత్వం తద్ధర్తావచ్చిన్నసాధనావ్యాపకత్వముపాధిత్వం తత్రప్రతియో
గ్యధికరణత్వరూపపక్షధర్తావచ్చిన్నసంయోగసామాన్యాభావవత్త్వముప్రసిద్ధ
మితి పక్షధర్తావచ్చిన్నసామాన్యాభావేత్వృక్తం || అతస్సాన్యోపాన్యోసామా
న్యవ్యాప్తిమాహ * యత్రేతి * యత్ర యద్ధర్తావచ్చిన్నవతియద్ధర్తావచ్చిన్నా
భావస్తత్ర తద్దమసామానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్చిన్న ప్రతియోగి
తాకయావదభావీయైకావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాధికరణైత్యధః || పక్షధర్మనిపాత్యే

గుణోదావేశావచ్ఛేదేన యావద్విశేషాభావాసత్వైపి తత్ర ప్రతియోగ్యస
త్వైనావచ్ఛిన్నసాధ్యవ్యాపకత్వాత్తత్రేచ్ఛ । దృష్టేచ ప్రతియోగిమత్వవిశిష్ట
యావత్సంయోగవిశేషాభావాధికరణే ఏకావచ్ఛేదేన తదీయయావద్విశేషాభా
వాసత్వాత్ । ప్రతియోగిమత్వరూపావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధనావ్యాపకత్వం త
స్య! వృక్షాదివృత్తికపిసంయోగాదివిశేషాభావాధికరణతా కూటాంతగతకతివ
యాభావాధికరణతానామనవచ్ఛిన్నత్వైపి తత్కూటస్యేకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
త్వం పూర్వవదుపపాదనీయం ॥ అదైతాదృశాపాధేర్వ్యభిచాయన్నాయకత్వం
సత్ప్రతిపక్షోన్నాయకత్వంవానసంభవతి । ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకస్య ఏకావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నసంయోగీయయావద్విశేషాభావసత్వస్యావస్థిరత్వైః ॥ దృష్టే తదీ
యయావద్విశేషాభావసత్వస్యావచ్ఛిన్నత్వైపి ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా
భావాత్ । గుణైవ తస్యావచ్ఛిన్నతాయావవాభావాత్ ॥ ప్రతియోగిమత్వవిశి
ష్టకపిసంయోగాదిసామాన్యభావవ్యాపకస్య తదీయైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న

ప్రయోజనమాహ * గుణాదావలి * అత్ర ప్రతియోగిమత్వవిశిష్టకపిసం
యోగవిశేషాభావవతి ఏకావచ్ఛేదకపిసంయోగవిశేషాభావాధికరణతాకూట
సత్త్వేన తత్ర సాధనచల్యసాధనావ్యాపకతాయాదురుపపాదతయోపాధావేవ
సాధనావ్యాపకత్వముపపాదయతి * ద్రవ్యేచ్ఛేతి * నను విశిష్టకపిసంయోగసా
మాన్యభావవ్యాపకత్వం ఏకావచ్ఛేదకపిసంయోగవిశేషాభావాధికరణతా
కూటస్యోక్తం తదసంగతం. కూటాంతగతానాం కతివయాధికరణతానామన
వచ్ఛిన్నత్వాదతతహా * వృక్షాదివృత్తితి * విశేషాభావాన్వితం * పూర్వవది
తి * అవ్యాప్యవృత్త్యధికరణతాసాధారణయావత్త్వేన వ్యాప్యవృత్త్యధికరణ
తానామైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమిత్యర్థః ॥ అత్రైకావచ్ఛేదేన యావ
ద్విశేషాభావాధికరణత్వకథనాదికమశుద్ధమిత్యాశయతే * అథేతి * తత్ర ప్ర
థమతః ఉపాధిశరీరాప్రసిద్ధ్యా హేతుమతి ఉపాధ్యభావేన సాధ్యభావాను
మానంనిరసతి * ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకస్యేతి * తత్త్వేనసాధితమత్యేత్యర్థః ॥
* అప్రసిద్ధేతి * ఏతేనైకావచ్ఛేదేన తదీయయావద్విశేషాభావసత్వం య
దుక్తం తత్ప్రమాదాదేవేతిభావః ॥ యదపి సాధ్యోపాధ్యోః సామాన్యవ్యాప్తి
ప్రవర్తంబనం నిష్ఫలమిత్యాహా * కపీతి * నను ప్రకృతహేతుప్రకృతకపిసం
యోగీయ యావద్విశేషాభావరూపహేతుమతి తదీయైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయావదభావవ

యావద్విశేషాభావవత్త్వస్య ప్రసిద్ధతేషి తదభావన ప్రకృతసాధ్యవద్భేదసా
ధనంతు నసంభవతితస్య ప్రకృతసాధ్యావ్యాపకత్వాత్ ॥ ప్రతియోగిమత్త్వవి
శిష్టకపిసంయోగాదిసామాన్యాభావవద్భేదశ్చ కపిసంయోగాదిరూపప్రతియో
గిశూన్యే శాతుమతిసాధ్యమానా నకపిసంయోగాదిసామాన్యాభావవద్భేదప
ర్యవసాయా । ప్రతియోగిమద్భేదస్యాబాధాత్. ప్రతియోగిమతిచైకావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నతదీయయావద్విశేషాభావనలైవిన తద్వత్ప్రవాదిరూపవేతా
రసిద్ధితిశవ్యభిచారోన్నయననిర్వాహణతి ॥ మైవం ॥ కవిద్వైవే జలాదిసం
యోగవతితత్సామాన్యాభావస్యనలైవ ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతదీయ యావద్వి
శేషాభావనత్వాత్. తదీయప్రతియోగిమత్త్వవిశిష్టతత్సామాన్యాభావవ్యాపకై
కావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతదీయయావద్విశేషాభావవత్త్వం ॥ యత్రచ ద్రవ్యే న
ర్వావయవావచ్ఛేదేన భిన్నా జలసంయోగావతః ॥ యావత్త్వద్విశేషాభావ
రూపవేతమతి తత్రైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయావత్త్వద్విశేషాభావరూపాపా
ధ్యభావేనప్రతియోగిమత్త్వవిశిష్టతత్సామాన్యాభావవద్భేదస్య సిద్ధాబాధకాభా

త్వశూన్యతేన ప్రతియోగిమత్త్వవిశిష్టకపిసంయోగాభావవద్భేదపవ సాధనీ
యశతి సామాన్యవ్యాప్తిభంగఇత్యతః ॥ ప్రతియోగిమత్త్వతి ॥ ఏతేన వృ
క్షవృత్తిత్వాదిసా ఏకావచ్ఛేదేన యావద్విశేషాభావవత్త్వస్య సాధ్యవ్యాపక
త్వముపపాదితం. తత్కిమథః తస్య ప్రతియోగిమత్త్వవిశిష్టతత్సాధనవ్యా
పకత్వాదిత్యుక్తంభవతిత్యుక్తిరీతిః ప్రామాదికతేషి సామాన్యవ్యాప్తిభంగ
స్సంభవతిత్యాశయేన నమాధత్తే ॥ మైవమితి ॥ తథాచాపాధిత్యాదిత్యస్య తు
ల్యసాధ్యకతుల్యసాధనకానుమానవిశేషేషాపాధిత్యాదిత్యధోద్యస్తవ్యః ॥ కవిది
తి ॥ జలసంయోగసామాన్యాభావాదౌ సాధ్యతుల్యసాధ్యే జలీయయావత్సం
యోగవిశేషాభావకూటవత్ప్రవాదిరూపసాధన తుల్యసాధనమాత్రవృత్తి ధర్మవిశి
ష్టావచ్ఛిన్నయావజ్జలసంయోగాభావవత్త్వముపాధితుల్యాపాధిః । ఏతస్యాగ్రా
వచ్ఛేదేన జలసంయోగవతి దృఢాదౌ జలసంయోగసామాన్యాభావరూప సా
ధ్యవ్యాపకత్వంయావదవయవావచ్ఛేదేన జలసంయోగవతి జలనిమగ్నపటాదౌ
యావత్త్వజ్జలసంయోగాభావరూపసాధనావ్యాపకత్వం ॥ అత్రచ ప్రకృతసాధ్య
స్థుభిలసాధ్యకస్థలీయోపాధేఃప్రకృత సాధ్యసమశీలసాధ్యవ్యభిచారోన్నయక
త్వంప్రకృతశాతుసమశీలశాతావితిసామాన్యవ్యాప్తిభంగమాహ ॥ యత్రచైతి ॥

హల్. ప్రతియోగిమతితత్రవిశేష్యవద్భేదపర్యవసానన వ్యభిచాగసిద్ధ్యాసా
 మాన్యవ్యాప్తిభంగాల్ ॥ సంయోగత్వే గగనాదినిష్ఠాభావప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వసాధకానుమానౌపయికదర్శితవ్యాప్తావపి ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్య
 స్వసమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయావదభావా
 ధికరణతాత్పర్యగగనాదికం యద్యత్తదన్యత్వస్యాపాధిత్యంబోధ్యం * ఏతేనే
 తి * అనవచ్ఛిన్నయావత్సంయోగవిశేషాభావవత్త్వస్యాపాధితేనైత్యర్థః ॥
 * ఇతి * విశేషప్రకృత్యప్రపంచభయనుమానంపరాస్తం దూషణాంతరమప్యాహ ॥
 * వ్యభేతి * తస్మిన్ తే సంయోగసామాన్యభావస్య కేవలాన్వయితయా అ
 భావత్వస్త్వేవ తదావ్యవృత్తావచ్ఛేదకత్వేన ఇతరాంశస్యవ్యర్థతాన్వదిత్యర్థః ।
 నన్వభావాదిత్యేవ హేతురస్తు ఇత్యతః * అప్రయోజకత్వాదితి * వ్యాప్తి
 గ్రాహకతర్కశూన్యత్వాదిత్యర్థః. విశేషవ్యాప్తావచ్ఛేదకత్వంతరమపిసులభమి
 త్యాహ * నిగుణత్వాదేరితి * అదినా నిష్పరిమాణత్వాదేవరిగ్రహః ॥ య
 ద్యద్ధర్మాశ్రయానవచ్ఛేదకం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావావచ్ఛేదకమితివ్యాప్త్యవ
 ప్రభ్యం వృక్షత్వాదేస్సంయోగసామాన్యభావావచ్ఛేదకత్వసాధకమనుమాన
 మాశంక్య నిరూపయతే * నచేతి * గుణాద్యనవచ్ఛేదకేతి * గుణత్వాశ్రయాన
 వచ్ఛేదకేత్యర్థః * తదభావేతి * గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావేత్యర్థః ॥ తథా
 చ గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యాపి అవ్యాప్యవృత్తితాప్రసంగఇతిభావః. ఘటాదౌ
 ద్రవ్యత్వావచ్ఛేదేన ఘటత్వాద్యభావప్రసంగౌ ఘటత్వాదెరావ్యవృత్తిత
 య తదవచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యాతదనవచ్ఛేదకత్వరూపాపాదకాప్రసిద్ధేర్నసంభవతి
 తి నాభిహితః ॥ గుణత్వాద్యాశ్రయస్య సంయోగాదేరవచ్ఛేదకప్రసిద్ధ్యా నగు
 ణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావావచ్ఛేదకత్వాపాదకాప్రసిద్ధిరితిభావః ॥ నను యద్ధర్మా
 శ్రయానవచ్ఛేదకమిత్యత్ర యత్ప్రదేన వ్యాప్యవృత్తివృత్తిధర్మోవివక్షితః. గుణ
 త్వాదేశ్చ వ్యాప్యవృత్తిరూపాదివృత్తితయా తదాశ్రయానవచ్ఛేదకత్వస్య నత
 దవచ్ఛిన్నాభావావచ్ఛేదకత్వాపాదకతేత్యాశంక్య వృక్షత్వాదౌ సంయోగత్వా

* సంయోగత్వఇతి * ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వమప్రసిద్ధమతౌ నిరవచ్ఛి
 న్నత్వం తదర్థః । క్రియాత్వాదౌ సాధ్యవ్యాపకత్వం । ఉపాధిశరీరా
 సిద్ధివారణాయానవచ్ఛిన్నేతి * అప్రయోజకత్వాదితి * అభావవై
 షి పూర్వోత్తరౌపాధిద్యయమస్తేవ గుణాదితి దీధితౌ ప్రసంగాదితి కథనం

శ్రయానవచ్చేదకత్వరూపసంయోగతావచ్ఛిన్నాభావ సాధకమేతానిసిద్ధిమా
హా * యథాచేతి * ఘటపూర్వతత్వస్యేతి * దండనిష్ఠఘటకారణతాఘటక
తదవ్యసహితపూర్వకాలసంబంధస్యేత్యర్థః ॥ ప్రతిదండం భిన్నత్వేపి దండ
త్వం తస్మాదన్యవచ్ఛేదకమిత్యన్వయః ॥ ప్రతిదండం భిన్నత్వేననేన ద
ణ్ణత్వం తత్ప్రత్యేకాతిప్రసక్తమితిసూచితం ఏవమగ్రేపి * తత్సామాన్యేతి *
ఘటపూర్వభూతాత్వావచ్ఛిన్నేత్యర్థః । ప్రత్యేకాతిప్రసక్తత్వేపి అవచ్ఛేద్య
తావచ్ఛేదకానుగతరూపావచ్ఛిన్నానతిప్రసక్తతయా తస్మాదవచ్ఛేదకత్వం ॥ అ
న్యథా ఘటకారణతావచ్ఛేదకత్వమేవ భజ్యేతిభావః ॥ నను దండత్వస్య ఘ
టనియతపూర్వవర్తితావచ్ఛేదకత్వం నఘటనియతపూర్వవర్తితాయాః స్వరూప
సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వం ॥ అపితు తదవ్యసహితపూర్వకాలనిష్ఠాభావప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వరూపం పారిభాషికమేవ తచ్ఛాతిప్రసక్తేపి నిరాబాధ
మేవ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకతాయావవావచ్ఛేద్యానతిప్రసక్తత్వని
యతత్వాదితి॥ప్రత్యేకాతిప్రసక్తస్య సామాన్యనతిప్రసక్తత్వేన సామాన్యరూ
పావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వేదృష్టాంతాంతరమాహా * వహ్నిసామానాధికరణ్యస్యే
తి * ప్రతిభూమం భిన్నత్వేపి భూమత్వం తత్సామాన్యవచ్ఛేదకమిత్యన్వ
యః । తత్ప్రదేనాత్ర వహ్నిసామానాధికరణ్యవరామర్యః భూమత్వస్య తదనవ
చ్ఛేదకత్వే తస్య వహ్నివ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వంనాపపద్యత ॥ సచ వ్యాప్య
తావచ్ఛేదకత్వమపి స్వవిశిష్టవ్యాప్యకసాధ్యకత్వరూపం పారిభాషికమేవ తచ్ఛా
తిప్రసక్తసాధారణమితి నదృష్టాంతసంగతిరితివాచ్యం ॥ సాధ్యసామానాధికర
ణ్యావచ్ఛేదకరూపవత్త్వంవ్యాప్తిః తత్రావచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధవిశే
షః ॥ అతఏవ యత్ర వ్యథావిశేషణఘటితనీలధూమత్యాదినా హేతుతా తత్ర
వ్యాప్యతావిసిద్ధిరితి ప్రాచీనమతానుసారేనైతదభిధౌతే ॥ అన్యథాపునస్స ఏ
రూపసంబంధరూప

కాభావానవచ్ఛేదకత్వనిశ్చయలాభాయ తేన సామాన్యవ్యాప్తిభంగలాభః ॥
* అవచ్ఛేద్యతావచ్ఛేదకేతి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద్యతానిరూపితావచ్ఛే
దకత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నానతిప్రసక్తత్వం తంత్రమిత్యర్థః ॥ నను దీధితికా
రైర్యాదృశావచ్ఛేదకత్వముక్తం తద్విరోధిత్యతలహా * అతఏవేతి * తెమాం
మతే నీలధూమత్వం నవారయతుం శక్యమితియన్తతే తద్దావరణం తన్మతే

కారణత్వప్రతియోగితాద్విదినిరూపితమనుగతధర్మనిష్ఠం స్వరూపసంబంధరూపమను
 చేచ్ఛదకత్వం దృష్టాంతతయాబోధ్యం*సంయోగసామాన్యస్య*సంయోగత్వరూ
 పావచ్ఛేద్యతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నస్య*సువచత్వాప్యైతి*ప్రకృత్యైకసంయోగా
 దివ్యక్రమిప్రసక్తస్యాపి ద్రవ్యత్వాదేస్తద్యూపావచ్ఛిన్నానతిప్రసక్తత్వాదితి
 భావః ॥ యద్యచ్ఛేవమపి ప్రమేయత్వాదేస్సంయోగసామాన్యోవ్యసక్తత్వస
 తత్సామాన్యవచ్ఛేదకత్వాప్రసక్త్యా ఉక్తవ్యాప్తిబలాత్తదవచ్ఛేదేన సంయోగ
 సామాన్యభావసిద్ధిర్నశక్యేనైవారయితుం॥తథాపి ప్రతియోగిమత్సంబద్ధదేశకాల
 యోరేవప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకయోరభావావచ్ఛేదకత్వనియమస్తయోరేవతదను
 భవాత్॥నతు ప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకమాత్రస్య మానాభావాదిత్యత్రతాత్పర్యం
 దృష్టే సంయోగసామాన్యభావస్య కాలభేదాద్యనవచ్ఛేదేన స్వయమనుషదం
 వ్యవస్థాపనీయతయా సంప్రదాయవిదఇత్యనైనాస్వరసోదర్శితః *గుణస్య*సా
 మాన్యభావోవర్తతఇత్యనవ్యయః ॥ ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావవిరోధి
 తాయానిరాకృతత్వాదితిభావః ॥ ఏతేన తదవచ్ఛేదేన సంయోగాదిసామాన్య
 భావోపి సుతరాంవర్తతే వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నాభావమతి వ్యాప్యధర్మావచ్ఛి
 న్నాభావసత్త్వనియమాదితినూచితం ॥ నచోత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ఘటాదౌ
 గుణస్య ప్రాగభావమననతు సామాన్యత్యంతాభావోపి మానాభావాదితివా

దృష్టాంతఉక్తఇతిభావః *కారణత్వైతి* పూర్వకాలసంబంధితాకాలాత్మైత్యైతి ర
 త్త్యాగః *యద్యపీతి* తథాచ సంయోగీద్రవ్యత్వాదిత్యాధావవ్యాప్తిదుకా
 ర్యావైవేతిభావః *తథాపీతి*తాదృశదేశకాలాన్యతరవృత్తిత్వవిశిష్టత్వం హేతు
 విశేషణం తస్యగగనాదౌ సత్త్వేన వ్యభిచారవాఙ్మాయ తాదృశాన్యతరభిన్నా
 వృత్తిత్వస్తేవైవ సాధనాప్రసిద్ధేః *మానాభావాదితి*యద్యపి నాయం
 నైయత్సఖండనహేతుః వ్యభిచారస్తేవ ఖగరుకత్వాత్॥ తథాపి వ్యాపకత్వ
 స్యాధికదేశవృత్తిత్వస్యాదూషణతయా ప్రమేయత్వాదివృత్తిత్వం దురావ్యాధి
 త్యాశంకాయాంబోధ్యః ॥ నను రూపాదిసామాన్యభావే సాధ్యేఇతి దీర్ఘి
 వ్యాఖ్యానమయే రూపంప్రతిరూపాభావహేతుత్వాన్వరోధేన రూపసామాన్యా
 భావస్సీవికార్యఇత్యుక్తం॥నచగుణంప్రతి గుణాభావస్య హేతుతా విశేషహే
 తుభావనిర్వాహీ సామాన్యహేతుతాయాం మానాభావాదిత్యాశంకా
 తే *నచోత్పత్తికాలేతి* వాయూ రూపసామాన్యభావస్య వ్యాప్యవృత్తి

చ్యం || తదా తత్ర జన్యైకత్వహేతుభూతస్య ఏకత్వత్వావచ్చిన్నాభావసాధ్య
 శ్యకతయా తస్యైవ న్వసమనియతగుణత్వాద్యవచ్చిన్నాభావరూపతయా వివా
 దాయోగాత్ || సంయోగాదిసాధ్యకనిత్యద్రవ్యమాత్రవృత్తిహేతుస్థల వ్యావృ
 త్తిదానాయాహ * ప్రళయేతి * మహాప్రళయస్య జన్యభావానధికరణతయాత
 దానీం సంయోగాద్యసత్త్వాదితిభావః. తదానీంచ గగనాదా నిత్యైకత్వవరి
 మాణాదినలైవన గుణసామాన్యభావాసత్త్వాత్సంయోగాసేత్వైక్యం || అత్రచ,
 ప్రమాణం మహాప్రళయే గగనే నసంయోగఇత్యాదిప్రామాణికవ్యవహాగవ.
 తాదృశవ్యవహారస్య ధ్వంసావగాహిత్యేతి ప్రసంగాదవ్యవహారానాదరేచాతీం
 ద్రియగగనాదా గోత్వాద్యభావస్య అప్రామాణికతావలైః ప్రత్యక్షానంభవా
 త్. అనుమానస్యచాప్రయోజకత్వాత్ || వహ్నిమాణ్ధూమాదిత్యత్ర వ్యావృత్తి
 దానాయాహ * తథేతి * దహనస్య * దహనత్వావచ్చిన్నస్య పరిత్యేత్యంతం
 ద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితావదిత్యత్రహేతుః. ప్రత్యక్షప్రమాణముత్వాద్ య క్తిమ
 ప్యాహ * వృత్తేరితి * సంయోగరూపసంబంధస్యేత్యధః * వృత్తిమత్వా
 వ్యవృత్తిత్వస్య * సంయుక్తస్య తత్సంబంధేన వ్యాప్యవృత్తితాయాః అసంభావిత
 తావదితి || అయమాశయః | సంబంధినత్తాయాః సంబంధాధీనత్వాద్యదవచ్ఛేదేన
 సంబంధోనాస్తి తదవచ్ఛేదేన తత్సంబంధావచ్చిన్నతదభావసత్త్వమోవశ్యకం ||
 తయా గుణాభావరూపత్వంనసంభవతీతి జన్యైకత్వానుధావనం || యత్తు రూపం
 ప్రతిరూపాభావస్యైవహేతుత్వం నతు తదత్యంతాభావస్య తథాసత్వత్వన్న
 స్వేవ పునరుత్పత్త్యావత్తిః | జన్యైకత్వంప్రతితు తదత్యంతాభావస్యైవ బాధ.
 కాభావాత్ | ప్రాగభావస్య హేతుత్వే ప్రయోజనాభావాదితి || తదశుద్ధమే
 వ రూపంప్రతిరూపప్రాగభావస్య హేతుత్వే పాకజరూపప్రాగభావస
 త్వైవన రూపవతి రూపాత్పత్త్యావలైః భట్టాచార్యైః కంఠతపివాక్తత్వాత్ ||
 జన్యైకత్వేరూపావిశేషేణోత్పన్నస్యైవ పునరుత్పత్త్యావలైరుపార్వితత్వాత్
 రూపాత్యంతాభావహేతుత్వే పునరుత్పత్త్యావలైరసత్త్వాచ్చ | తదధికరణరూ
 పకాలే తదత్యంతాభావసత్త్వాత్ || సకలద్విజ్ఞానాం సంయోగావచ్ఛేదకతయా
 గగనత్వస్య తదభావానవచ్ఛేదకతయా మహాప్రళయస్థితి || నను సంబంధస్య
 వ్యాప్యవృత్తిత్వేన సంబంధిగోపి వ్యాప్యవృత్తిత్వమోవశ్యకమిత్యాశంకాం వీరి

సంయోగాదేస్సంబంధస్య సమవాయస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేపి నసంయోగాదే
 వ్యాప్యవృత్తితా ॥ గుణాదా సమవాయసత్తైస్త్రి సంయోగాద్యసత్త్వవత్సం-
 యోగాద్యసవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై సంయోగాదిమతి తత్సమవాయసత్తైస్త్రితదభా-
 వోపపత్తైరితి ॥ కేచిత్తు వృత్తైరవ్యాప్యవృత్తిత్వే వృత్తిమత్యావ్యాప్యవృత్తిత్వవ-
 ద్వృత్తైరావ్యాప్యవృత్తిత్వేవృత్తిమతాపి వ్యాప్యవృత్తిత్వం య క్తిశ్శాల్యాత్. సం **తౌ**
 యోగాదిప్రతియోగికత్వవిశిష్టసమవాయాపి నవ్యాప్యవృత్తిరిత్యాహః ॥ ప-
 ప్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాలవిశేషావచ్ఛేదేన హేతుమతి వత్తమానంసా-
 ధ్యాభావమాదాయ ఘటత్వవాన్ కాలత్వాదిత్యాదౌ పటాద్యవచ్ఛేదేన కాలే
 వత్తమానం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావమాదాయచ వ్యాప్యవృత్తిదానాయా-
 హ * ఏవమితి * ప్రతియోగిమతౌ దేశస్య ప్రతియోగ్యనధికరణకాలావచ్ఛే-
 దేన ప్రతియోగిమతః కాలస్యచప్రతియోగ్యనధికరణదేశావచ్ఛేదేనాభావవత్త్వ-
 మిత్యర్థః ॥ ఇదానీమత్ర ఘటానాస్తీత్యాదిప్రత్యయే దేశనిష్ఠాయాః కాలావ-
 చ్ఛిన్నాధారతాయాః కాలనిష్ఠాయాదేశవిశేషావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాపి వి-
 షయత్వమిత్యత్ర వినిగమనావిరహాదుభయస్థేవ విషయత్వాదితిభావః * తత్త-
 త్సాధ్యకేతి * గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నసాధ్యకద్రవ్యత్వాద్యవ్యాప్తివారణాయేత్య-
 థః * తత్ * అసమానాధికరణాంతం ॥

స్యతి * సంయోగాదేరితి * గుణాదావితి * తథాచసంబంధినః సంబంధస-
 మానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వావశ్యకతయా ద్రుచ్ఛే సంబంధివిరహేపి సం-
 బంధోపపాదనసంభవాదితిభావః * కేచిత్త్రితి * ఉక్తరీత్యైవోపపత్తౌ నియ-
 మాంతరస్వీకారో విశేషరూపేణ సంబంధత్వం సంబంధావ్యాప్యవృత్తిత్వోపప-
 మత్వ నిరధికావశ్యత్వస్వరసః * ప్రతియోగిమతఇత్యాది * ఇదానీమత్రఘటా-
 నాస్తీతిప్రత్యయే దేశనిష్ఠాయాః కాలావచ్ఛిన్నాధారతాయా విషయత్వం ॥ అ-
 త్ర ఇదానీం ఘటానాస్తీతిప్రత్యయేద కాలనిష్ఠాయాదేశ విశేషావచ్ఛిన్నాధార-
 తాయావిషయత్వం నత్వేకప్రత్యయవ వినిగమనాదుభయస్థేవ విషయత్వమి-
 తిభిఃకాఠ్యః । ఏకయాసప్రమ్యా అవచ్ఛేదకత్వాధారత్వయోరనుల్లేఖాత్ ॥
 కిం కాలస్థేవావచ్ఛేదకత్వే ఇదానీం గగనె ఘటానాస్తీతిప్రత్యయవిరోధః
 కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాభావస్య గగనె వ్యాప్యవృత్తిత్వాదైశ్చస్థేవావ-
 చ్ఛేదకత్వే ఇదానీం కపాలే ఘటానాస్తీతి ప్రత్యయవిరోధః సమవాయావ-

అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తైరప్రసిధ్యా తద్వ
 టితైవవ్యాప్తిః || వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేతుప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యానుపస్థితిదశా
 యామపి హేతుశ్రమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసామాన్యాభావ
 గ్రహదనుమిత్యుత్పత్త్యాప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితాపి వ్యాప్తిరస్తి | ప్రతి
 యోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తిరుభయత్రైవప్రసిద్ధానుమితిప్రయోజకాచే
 త్యాశయేనమూలకృతస్తదుపాదానమిత్యాహ *నోపాదేయమితి* వ్యాప్యవృత్తి
 సాధ్యకేసారస్యైకముపాదానంప్రతిక్షిప్తం సత్వనుపాదానస్య సారస్యైకత్యము
 క్రం | వ్యాప్యవృత్తైరపి సాధ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వగ్రహదశాయాం ప్రతియోగివై
 య్యధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానాదేవ అనుమిత్యుపగమాత్ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్య
 కే సర్వత్రతాదృశవిశేషణోపాదానానియమః || తదఘటితాయాలపి వ్యాప్తైస్స
 ర్వత్రానుమిత్యావయికత్వాత్ || అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేతు సర్వత్ర తదుపాదా
 ననియమఏవ తదఘటితవ్యాప్తైరప్రసిద్ధైరితివాధః || వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వంచ
 న్వసమానాధికరణాభావాప్రతియోగిసాధ్యకత్వంచ సత్తావాద్యవ్యత్యాత్ కా
 లికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవాత్ ఆత్మత్వాదిత్యాదికంచ సతథా | అ
 తస్తత్ర సాధ్యవతి కాలాత్తాదా కాలికదైశికవిశేషతాభ్యాం తదభావసత్త్వా
 చ్చిన్నఘటాభావస్య కాలే వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ *అవ్యాప్యవృత్తితి* హేతుమ
 ద్వృత్త్యభావప్రతియోగిత్వమవ్యాప్యవృత్తిత్వం తేన సంయోగాభావవన్నిత్యగు
 ణత్వాదిత్యాదౌ ద్వివిధవ్యాప్తిసిద్ధిః. నోపాదేయంచైతి యథాశ్రుతగ్రంథాత్ప్ర
 తియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితాపి వ్యాప్తిరస్తి త్యేవలభ్యతే | తథాచ నైవమూలే
 కుతోనదర్శితా తదకథనాన్నూనతైవేతిశంకానిరాసార్థకత్వేననోపాదేయంచే
 త్యవతారయతి * అవ్యాప్యైతి* వ్యాప్యవృత్తిత్వాది *వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసక
 లానుమితిప్రయోజకవ్యాప్తిఘటకత్వమిత్యధః || ప్రయోజకత్వంచ ప్రయోజకీ
 భూతభృమాన్యవృత్తివిషయతాకత్వమితి తస్యావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే సర్వత్రా
 పాదానసిద్ధిః || విశిష్టవ్యాప్తినిష్ఠప్రయోజకతాప్రవేశేతు యథాశ్రుతమేవసమ్య
 క్ || అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకభృమానధీనానుమితిప్రయోజకతాయాః ప్రతియోగ్య
 సమానాధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తైరప్రసిద్ధ్యావత్తైః *సాధ్యస్యేతి* హేతుసాధ్యసా
 మానాధికరణ్యగ్రహకాలైతిబోధ్యం || జ్ఞానాదేవేత్యేవకారస్తదానీం తదఘ
 టితవ్యాప్తిజ్ఞానసాధ్యవచ్ఛేదాధః || అత్రచ తద్గ్రహవిరహదశాయామపి ప్రతి

త్ ॥ ప్రతియోగి వైయ్యధిక రణ్యావి శేషిత హేతుసమానాధిక రణాభావాప్రతియో
గిత్యససాధ్య అసత్త్వేన వ్యాప్తేఃప్రతియోగి వైయ్యధిక రణ్యాఘటితత్వనియమే
పి నదోషః ॥ కచిత్తు వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వం యథాశృతమేవ హేతుమత్యభా
వస్య దైశికవి శేషణతయా వృత్తిర్వివక్షణీయా ॥ అతో హేతుమతి కాలాదాకా
లికవి శేషణతాదినా సాధ్యాభావసత్త్వేపి నావ్యాప్తిః ॥ భావస్యాప్యభావత్వేన
దైశికవి శేషణతయావృత్తిః ప్రామాణికీ అతో నాభావసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యా
ప్తిః ॥ యాదృశప్రతియోగితానిరూపకాభావత్వేఽశిష్టస్య దైశికవిశేషణతయా
హేతుమతి వృత్తిః తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వవివక్షయా కాలికసంబంధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాశాభావాభావవాక్ ఇత్యాదావవ్యాపైర్నిరాసః త
త్రాకాశాభావస్య ఆకాశాభావత్వేనైవ దైశికవిశేషణతయా ఆత్మని వృత్తిః
తూక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన! ఆత్మని తాదృశాభావా
భావానాస్తీత్యవ్రతీః ॥ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి సంయోగాభావవాక్ నిత్య
గుణత్వాదిత్యాదౌ అనుమిత్యాపయిక ద్వివిధవ్యాపైస్సంభవాత్సర్వదైవేత్సక్రం॥

యోగి వైయ్యధిక రణ్యాఘటితవ్యాపైరంగమిత్యాశయేన అగ్రాయత్తివత్సాది మ
తం నిరాకార్యం ॥ స్వం హేతుః తేన సత్తావానాత్మత్వాదిత్యాదేస్సంగ్రహః !
సంబంధసామాన్యేన హేతుమద్యవృత్తిత్వనివేశే కాలికేతి ॥ దైశికసంబంధేన త
న్నివేశే దైశికేతి ॥ ఏతేనావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యవ్యాప్యవృత్తిత్వం స్వయం
దూషితం ॥ యత్తు తదేవవ్యాప్యవృత్తిత్వముపేత్వ యథాశృతాక్షరాధాం వ
దంతిదశాధేదమనాలాచయతాం లెహం మతమాహ * కచిత్త్వితి* ఆత్మనీతి*న
ఞ్చుల్లభవ్రతీ లేదైశికవిశేషణతాసంసర్గావగాహిత్యాత్. కాలికవిశేషణతాసం
సర్గత్వేత్వతిరిక్తవృత్తివిషయకత్వేపాప్యపత్త్యనత్వాదితిబోధ్యం ॥ కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్నానాకాశాభావాధికరణతానియామకత్వముపగమ్య తప్రృత్యయవా
రణాత్తాదృశ సాధ్యాభావత్వేన వృత్తికౌపయత ఇతి మతస్య దూషణాధా
మిదం ॥ సామాన్యాన్యత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావవాప్త్యటత్వత్వాదిత్యాదౌ సా
ధ్యాభావత్వేన వృత్త్యవగమేనైవావ్యాప్తివారణాత్తత్ససమశీలైః ప్రాపితా
దృశవృత్త్యవగమస్యావశ్యకేతి * సంభవనేతి * వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేనోపా
దేయమిత్యక్తేః. అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకైస్సర్వత్రోపాదేయంస్యాద్బాధకాభా
వాదిత్యధాః ॥ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకై సర్వత్ర నోపాదేయమిత్యక్తావవ్యాప్య

తానూపి అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్య కేపికన్వచి త్తదఘటితవ్యాప్తైస్సంభవఇతిసూచితమి
త్యాహుః॥యత్తు*వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే*అవ్యాప్యవృత్తిత్వగ్రహవిషయక సాధ్య
క ॥సర్వజ్ఞవాసమానాధికరణాంతస్యానుపాదేయతా । తత్రలాఘవేన ప్రతియో
గ్యసామానాధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తై రెవానుమానాంగతాస్వీకారాదితివ్యాఖ్యా
నం॥తదసత్॥తత్రాపి శబ్దాదినా ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తై
రెవయదాగ్రహః తదాఅనుమితేరుత్పాదాయితాదృశవ్యాప్తైరనుమానాంగత్వ
స్యావగంతవ్యత్వాత్ ॥ అన్యథా యాదృశవ్యతిరేకిసాధ్యే నకెవలాన్వయిత్వబో
మః । తాదృశసాధ్యకే లాఘవేన సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వమాత్రస్త్వేవ వ్యాప్తి
వృత్తిసాధ్యకే కన్వచిదనుపాదానలాభమాహ * తావతాపీతి * తదఘటితవ్యాప్తై
రసంభవే తద్ఘటితవ్యాప్తైరసంగత్వందుర్వచం ॥ అతఃప్రాక్ తత్సంభవేత్సంక్తం
॥ యద్వా కేచిత్తుమతేపి దశాభేదాలోచనమస్తి తత్ర సత్తాదిరూపవ్యాప్యవృ
త్తిసాధ్యకే కథంతాయాం సంబంధనివేశ్య తన్నిర్వాహః ॥ నను పూర్వమతే
కపిసంయోగాభావవాన్నిత్యగుణతావదిత్యాదౌ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకతయా ద్వి
విధవ్యాప్తిసూచితా నత్విహేత్యతః సర్వథా పదస్య తత్సూచకతామాహ॥
* అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపీతి * అత్రైదమరుచిబీజం ॥ మూలాక్తవిశేషణేనై
వోపపత్తౌ హేత్యధికరణై సంబంధవైయర్థ్యం సిద్ధమన్నం పరిత్యజ్యేతి న్యా
యాదిత్యస్వరసః ॥ యేతుసాధ్యే అవ్యాప్యవృత్తిత్వాగ్రహదశాయాం ప్రతియో
గివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తైరసంగత్వమాహు సన్త తమాదర్శయతి * యత్త్వి
తి * లాఘవేన* ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాదృశవ్యతిరేకలృణాల్లాఘవేన * శబ్దా
దినేతి * నియమతః ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యేనోపస్థితిమత్త్రసూచకం ॥
నను శబ్దాదినా తాదృశవ్యాప్తిగ్రహే అధికత్వంత్యత్యాదిన్యాసేన ప్రతియోగ్య
సామానాధికరణ్యవిషయతాసత్త్వేన తస్యాః పరామర్శనిష్ఠకారణతావద్భేదక
ణోహ నివేశిత్యతలహ * అన్యథేతి * తత్రప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాం
శంవినా వ్యాప్తైరనుమానాంగత్వావగమఇత్యర్థః * యాదృశేతి * వ్యతిరే
కిసాధ్యకేపి సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వస్య నానుమానాంగత్వం సాధ్యస్య కేవలా
న్వయిత్వగ్రహదశాయాం తద్గ్రహసంభవాత్ ॥ కింతు హేతువ్యాపకసాధ్యసా
మానాధికరణ్యస్త్వేవేతిసిద్ధాంతః ॥ యది యత్రసాధ్యే అవ్యాప్యవృత్తిత్వబో
మోనజాతః తత్ర ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానస్య కారణ

త్వాపగమప్రసంగాత్ || కేవలాన్వయినా యస్యసాధ్యస్య సవ్యతిరెకిత్సభ్యమ
 విషయతా తత్సాధ్యకే హేతుసామానాధికరణ్యవిశేషణపరిత్యాగస్యాపి ప్రసం
 గాచ్ఛ || యత్తు ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యైత్యత్ర ప్రతియోగిపదం సప్ర
 తియోగిపతమవశ్యవాచ్యం | అన్యథా ప్రతియోగిత్వస్య సామాన్యరూపేణ కే
 వలాన్వయితయా ప్రతియోగ్యసమానాధికరణస్తేవ దుర్లభత్వావలైః | తథా
 చ సస్పదస్య తత్తదభావపరతయా తత్తదభావప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య
 విశిష్టతేన హేతుమద్వృత్తినాం తత్తదభావవ్యక్తీనాం ప్రతియోగితావచ్ఛేద
 కత్వాభావకూటజ్ఞానమనుమితకారణంవాచ్యం తాదృశంచ జ్ఞానం అసర్వజ్ఞస్య
 దుఘటం | అతః ప్రతియోగిపదస్య ప్రకృతే సాధ్యాధికారతయా సాధ్యాభా
 వనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టస్థా హేతుమద్వృత్తిరభావవహనుగ
 తరూపేణ నివేశ్యః సద్ధేతో సర్వమామేవ హేతుసమానాధికరణ్యాభావా
 నాం సర్వత్ర హేతుధికరణే సాధ్యసమానాధికరణతయా సాధ్యసామానాధికర
 ణ్యాభావవిశిష్టస్య హేతుమద్వృత్తిత్వం నప్రసిద్ధ్యతీతి సాధ్యాభావనిష్ఠత్వం
 సాధ్యసామానాధికరణ్యైవిశేషణం. సద్ధేతో సర్వత్రసాధ్యాభావభిన్నాభావేత
 త్ప్రసిద్ధిసంభవః | వ్యభిచారిణేద వ్యభిచారనిరూపకాధికరణవస సాధ్యాభావ
 సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టతయా హేతుమద్వృత్తిత్వమితి సాధ్యాభావ
 స్యాపి లక్షణఘటకతయా నాతివ్యాప్తిః | సంయోగేన ప్రమేయసామాన్యసాధ్య
 కసద్ధేతో సాధ్యాభావాతిరిక్తాభావాప్రసిద్ధ్యా హేతుమతి సాధ్యాభావనిష్ఠసా
 త్వంనాచ్యతే || తదాతుల్యయక్త్యా యత్ర వ్యతిరెకిసాధ్యే కేవలాన్వయిత్యభ్య
 మోసజాతః. తత్ర వ్యాపకసామానాధికరణ్యజ్ఞానకారణతావిలయప్రసంగఇత్త్య
 థః || కేవలాన్వయిన్యపి కన్వచిత్రస్యానుమానాంగతాందూషయతి, *కేవలాన్వ
 యినఇతి * సచ సాధ్యాదిభేదేన వ్యాప్తిభేదాదిదమిష్టమైవైతదితి వాచ్యం ||
 సర్వసాధారణ్యాదేతి దీధితివిరోధాత్. తథాచ హేతుసామానాధికరణ్యప్రతి
 యోగ్యసామానాధికరణ్యాభయఘటితా సర్వసాధారణీ. ప్రతియోగ్యసామానాధి
 కరణ్యాఘటితా తు కావచిత్కీ | హేతుసామానాధికరణ్యాఘటితానాస్త్యేవేతిన
 మ్యక్ || కూటపదం వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ *విశిష్టఇతి* అవ్యాప్త
 వృత్తిసాధ్యకేవ్యాప్తివారణాయవ్యాప్యవృత్తితి || సచ సత్త్వాదిసాధ్యకేకాలిక
 సంబంధేన సాధ్యాభావసత్త్వాత్కథమప్రసిద్ధిః | జ్ఞానజ్ఞానప్రవృత్త్యాది

ధ్యసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టాభావాప్రసిద్ధిరితిసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నా
భావనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావానివేశనీయః । ఏవంచ వ్యాప్యవృత్తి
సాధ్యక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నసాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యా
ప్రసిద్ధ్యా ఈదృశవ్యాప్తిగ్నప్రసిద్ధ్యతీతి తత్సాధ్యక ప్రతియోగ్యసామానాధిక
రణ్యాఘటితైవ వ్యాప్తిరిత్యుక్తం నాపాదయంచేత్వాదినేతి॥ తదపిన సాధ్యసా
మానాధికరణ్యవిశేషణీభూతసాధ్యాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్న
త్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్ప్రసాదవ్య
కత్వాత్ ॥ నచ తథాపి సత్తావతికాలాదౌ కాలికసంబంధేన సత్తాభావసత్త్వా
త్కథమప్రసిద్ధిః. తదభావవిశిష్టకాలికసంబంధావచ్చిన్నహేతుమద్వృత్తిత్వస్య
కాలాంతర్భావేన సత్తాభావే దురుపపాదతయా లక్షణసంగతిశ్చైతివాచ్యం ॥
యత్కించిత్యంబంధేన సామానాధికరణ్యనివేశే ఘటాత్కనయోగవానాత్కత్వా
దిత్యాదౌ సాధ్యాభావనిష్ఠకాలికసంబంధావచ్చిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యా
భావవిశిష్టహేతుమద్వృత్తిత్వసాధ్యతావచ్ఛేదేన సత్త్వాదవ్యాప్తిః । సంబంధసా
మాన్యేన తన్నివేశే సంయోగీ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ కాలికసం
బంధావచ్చిన్నవృత్తిత్వసాధారణరూపేణ సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావ్యాప్య
వృత్తిత్వాసంభూతదభావవిశిష్టహేతుమద్వృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావ వ్యాప్య
త్తత్వేనాతివ్యాప్తిః ॥ దైశికవిశేషణతయా సాధ్యసామానాధికరణ్యాపాదా
నాత్ ॥ నచ ద్రవ్యసత్త్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధేనహేతో మహాకాలే సత్తా
యాం ద్రవ్యవృత్తిత్వం నగగనైశ్చితి ప్రత్యయానురోధేన కాలికసంబంధావచ్చి
న్నవృత్తిత్వేన రూపేణ తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వంసీకార్యం । ఏవంచ సాధార
ణరూపేణాపి తథాతోవపగమాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ఏవమప్యాత్తజ్ఞా
నాదిత్యాదావప్రసిద్ధేదురుద్దరత్వాత్ ॥ కాలికసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగి
తాకాకాశాభావవాక్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ త్వాకాశాభావరూపసాధ్యాభా
వస్య హేతుమతి సాధ్యసమానాధికరణత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః. ఏవం కాలి
కసంబంధావచ్చిన్నాకాశత్వాభావాభావేసాధ్యే నిత్యత్వాదిహేతో సాధ్యాభా
వస్య సాధ్యసమానాధికరణత్వేపి నతదభావవిశిష్టత్వం । యథా కపిసంయోగా
దిసాధ్యక ససాధ్యాభావస్య మూలావచ్చిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్ట
త్వమగ్రావచ్ఛేదేన మూలాదేస్సమానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకత్వాత్తదవత్ ॥

ప్రతియోగితాకత్వనివేశే ప్రయోజనాభావాదావ్యవస్థవృత్తిసాధ్యకేపి సంబంధా
 నరావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావపవ సాధ్యసామానాధికరణ్యప్రసిద్ధ్యా తత్రాప్య
 క్రవ్యాప్తిప్రసిద్ధే (పరతు నను ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భవ్యాప్తైరను
 మితిప్రయోజకత్వే ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యానుపస్థితదశాయాం తదసా
 మానాధికరణ్యావిషయకాదేవ హేతుసమానాధికరణ్యాభావా ప్రతియోగిత్వజ్ఞా
 నాదనుమితిరుపేయత ఇత్యనుపపన్నమత ఆహ * నొపాదేయంచేతి * వ్యాప్య
 వృత్తిసాధ్యకే అనుమితిపూర్వమవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానావిషయసాధ్యకే సర్వత్రై
 వప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం * నొపాదేయం * అనుమితిప్రయోజకవ్యా
 ప్తిశరీరే ననివేశనీయం. తత్ర తదఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానమేవ హేతుః సర్వత్రైవత్యనే
 న యత్సాధ్యకే కదాచిదనుమితిపూర్వం సాధ్య హేతుమత్యవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞా
 నం తత్ర తదనుమితినిర్వాహాయ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యముపాదాయా

తానతత్రాప్యతివ్యాప్తిః || అదైవం వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యప్రసిద్ధ్యభిధానాసంగతిః || కాలికస
 మ్పదావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావనిష్ఠసా
 ధ్యసామానాధికరణ్యసంభవాత్సాధ్యవతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తా
 గ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన వృత్తిత్వముక్త్యా కాలికసంబంధేన సాధ్య
 వన్నిత్యవృత్తిత్వాప్రసిద్ధేః తత్సంగమనెచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
 తాకాకాశత్వాభావాభావవాన్నిత్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్యాకాశావచ్ఛే
 దేన సాధ్యవతి కాలే వృత్తిత్వేపి తదభావవిశిష్టహేతుమద్యవృత్తిత్వస్యాన్యావ
 చ్ఛేదేన సంభవాదవ్యాప్తిరితిచేత్త్వే సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధిగ్రహవిషయసం
 బంధేనైవ || ఏవమపి కపిసంయోగీపతత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యసా
 మానాధికరణ్యాభావవిశిష్టస్య కాలికసంబంధేన హేతుమద్యవృత్తిత్వేపి దైశిక
 విశేషణతయా తదనివేశేపి నావ్యాప్తిరిత్యాశయాత్ || వస్తుతస్తు వ్యాప్యవృత్తి
 త్వస్య భట్టాచార్యోక్తస్యాపాదానాదనాయాసేనైవ తత్సంగతిరితి బోధ్యం ||
 * ప్రయోజనాభావాదితి * అతఏవ సంయోగేన ప్రమేయసామాన్యసాధ్యక
 నద్ధేతౌ సాధ్యాభావావ్యసంయోగానవచ్ఛిన్నాభావప్రసిద్ధిసలైవపి తదప్రతి
 ద్దిశిహితా || సాధ్యతావచ్ఛేదకోపలక్షితవైశిష్ట్యవిషయకానుమిత్యావయవకవ్యా
 ప్తిశరీరేతు సప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యవివక్షణం || తథాసతి ధౌషంశంక

పి వ్యాపైరనుమితిప్రయోజకత్వముఁజేయం వక్ష్యమాణరీత్యా వ్యాపైరనుగ
మాన్నవ్యభిచారఇతినుచితం । సాధ్యభేదేత్యపలక్షణం. ప్రతియోగ్యసామానా
ధికరణ్యానువస్థితిదశాభేదేన ఏకసాధ్యకవ్యనుమితి ప్రయోజకవ్యాప్తిభేదోపగ
మోపి బోధ్యవ్యతిరేకవాచకః)॥ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్తత ద్వివిధా వ్యాప్తిర్ను
త్వవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకఇతిసాధ్యభేదేన వ్యాప్తిభేదాభావేనసంభవతీత్యతః
* సాధ్యాదిభేదేనేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకాదేర్విషయవ్యాప్తిఘటకతయా త
ద్భేదే తద్భేదస్యావశ్యకత్వాదిత్యథః ॥ యద్యపి జాత్యాదాగుణకర్తాన్యత్వా
దిసామానాధికరణ్యోపలక్షితస్య సత్త్వాదేర్వాప్తిప్రసేవ గుణాదా తదుప
లక్షితసత్త్వాద్యనుమితేః ప్రమాత్వాల్తథాపి గుణాదా గుణాన్యత్వాదిసామా
నాధికరణ్యవిశిష్టసత్త్వాదిప్రతియోగికవైశిష్ట్యవగాహిన్యా అనుమితేభ్యమతాన్వి
తత్రతాదృశానుమిత్యోపయకవ్యాప్తిస్వీకారేసల్లిఖ్యపరామర్శాదపిభృమస్యా
దితి తాదృశానుమిత్యోపయకవ్యాప్తిగుణాదివృత్తిహేతోః సస్వీకతుఃశక్య
తే. అతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవిషయకానుమిత్యోపయకవ్యాప్తిశరీర
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యధికరణ్యపర్యంతం నివేశ్య తత్ర తాదృశాతి
వ్యాప్తిం వారయతి * ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యంచేతి * సచ తత్రాపి
వ్యాప్తిస్వీకారే క్షతివిరహః గుణోగుణాన్యత్వవిశిష్టసత్త్వావా జాతేరిత్యాదా
తాదృశవ్యాప్తిసలైన్విపి బాధేనైవహేతోదుఃప్రత్యోపపత్తేః! ద్రవ్యపక్షక తాదృ
శసాధ్యకజాత్యాదిహేతోశ్చ సమీచీనతాయావీవాపగమే క్షతివిరహాత్ । బా
ధానవతారదశాయాంచ గుణాదా జాత్యాదిలింగకవిశిష్టసత్త్వావైశిష్ట్యనుమితిర్భృ
మరూపా ప్రమాత్తకసల్లింగపరామర్శాదపి స్వీక్రియతే॥ అతఏవ గంధప్రాగ
భావకాలావచ్ఛిన్నోఘటౌ గంధవాక్ పృథివీత్వాదిత్యాదా బాధానవతారద
శాయాం ప్రమాత్తకపరామర్శాద్విశిష్టానయోగికవైశిష్ట్యవగాహిన్య భృమాను
మితిర్మణికారణోపగమ్యత ఇతివాచ్యం ॥ భృమానుమితిజనకపరామర్శస్య భృ
తే * యద్యపితి * విశిష్టానుయోగికేతి * సమవాయాభేదే యాదృశసంబంధా
నుయోగితాయాం యత్ప్రకారప్రతియోగికత్వవిశిష్ట యాదృశసంబంధిప్రతియోగి
కత్వయద్విశేష్యవృత్తిత్వాన్యభావః ॥ తాదృశసంబంధేన తత్ప్రకారకతద్వి
శేష్యకం జ్ఞానం భృమితిపలక్షణం గంధప్రాగభావాద్యవచ్ఛిన్నసమవాయా
నుయోగితాయాశ్చ తథావిధద్వితీయాదికాలావచ్ఛిన్నసమవాయా ప్రతియోగిక

మత్సరసంభవ తదుపపాదనమావశ్యకమిత్యాశయత్ || గంధప్రాగభావావచ్ఛి
 న్నొఘటో గంధవాక్ పృథివీతావదిత్యాచా పరామర్శస్య కథంచదపి భృమ
 త్యాసంభవేన అగత్యా తత్ర ప్రమాత్తకపరామర్శాద్భృమానమితిస్వీకారా
 త్ || గుణో విశిష్టసత్తావాక్ జాతిమత్తావదిత్యాదివిశిష్టప్రతియోగికవైశిష్ట్యవిష
 యకానుమితిస్థలముపేక్ష్య గంధప్రాగభావావాక్ ఘటోగంధవానిత్యాదివిశి
 ష్టానుయోగికవైశిష్ట్యవిషయకానుమితిస్థలమసిద్ధివ్యభిచారాసంకీర్ణబాధోదా
 హరణైస్సనాభిహితవతోమణికుతోపుక్తిస్థల వ్యాప్తిర్నాస్తీత్యాశయ ఉన్నీ
 యతే || అథ విశిష్టనిరూపితివ సమవాయాదిర్విశేష్యానిరోధనో విశిష్టాభావ
 స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధః శుద్ధసమవాయాదేస్తథాత్వే దండాదుస్య
 పలక్షితపురుషాదిమత్తవిరోధి తాదృశపురుషాద్యభావాత్తదవిరోధి తద్విశిష్టపు
 రుషాద్యభావవైలక్షణ్యానిర్వాహత్ || సచ తదుపలక్షితపురుషాద్యభావస్య సభ
 ర్తో సప్రతియోగితావచ్ఛేదకః. అపితు ప్రతియోగితాసమానాధికరణవీచితః | ప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకస్తేన ప్రతియోగివిశేషణత్వాదతాదృశస్తేనచాపలక్షణ
 త్వాదితి తాదృశాభావయోర్విశేషణివాచ్యం || ఉపలక్షణేన దండాదినా వ్యా
 వృత్తప్రతియోగినిష్ఠప్రతియోగితాయాం పురుషత్వాదేగతివసక్తతయా తస్మాత్త్రై
 తదవచ్ఛేదకతామోః పర్యావృన్యసంభవేన దండాదేరపి తదవచ్ఛేదకకోటావ
 వశ్యమంతర్భావాత్ | అతవ పురుషాదిమాత్రేణ సదండాదుస్యపలక్షితపురు
 షాద్యభావస్య విరోధః || తదవచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్తేన తద్విశిష్టాభావత్యే స
 త్రాన్యపృథివీసమవేతశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాచా గ్రింధకృతాకూటఘటితలక్ష
 ãతివ్యాప్తిదాసమపివిరుధ్యతే. పృథివీసమవేతత్వవిశిష్టాభావస్య వాయ్వాదౌ
 సత్త్వేన వాయుత్వాదేస్తత్ర సాధ్యేనద్వైతత్వాత్ | తథాచప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నాసామానాధికరణ్యావితత్వాయామపి నాతివ్యాప్తిః. ప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకసంబంధేన గుణాదెర్విశిష్టసత్తాసాధికరణత్వాదితిచేన్న || విశిష్టనిరూ
 పితసంబంధస్య విశిష్టాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సర్వత్ర ససంభవతీతి
 త్వాల్లక్షణసంగతిః || తద్ధ్యేదేతు యాదృశసంబంధే యత్ప్రకారప్రతియోగికత్వ
 యద్విశేష్యానుయోగికత్వాభియాభావః తాదృశసంబంధేన తత్ప్రకారకత్వశ్చే
 త్త్వకత్యాది * కథంచదపీతి * స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వాభియా
 నుమితౌతాదృశతదవగాహపరామర్శత్వేన హేతుతాయాః కణావ్యయపగమూత్ |

ప్రాగు క్తత్వాత్ ॥ అగత్యావిశిష్టావప్రతియోగితా విశేషణాంతర్భావేన వర్యా
ప్రా ఉపలక్షితాభావప్రతియోగితాతు దండాదిరూపావచ్ఛేదకౌపలక్షితవిశేష్యవ
వ వర్యాప్రైత్యుపగమ్య తయోర్విశేషసోపపాదనీయత్వాత్ ॥ విశిష్టస్యాతిరిక్త
తామలై విశిష్టసత్తాభావస్సహజతవవ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణఇత్యుభయసా
ధ్యకానుసరణం * నాతిప్రసంగఇతి * హేతుమతి విశిష్టాభావాదేశ్శుద్ధప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యాపి విశిష్టప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేణ సభృ
మానుమితిజనకవరామర్శస్య ప్రమాత్వప్రసంగఇత్యర్థః ॥ 'వ్యాప్యవృత్తిసా
ధ్యకేపి ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యావగాహి వరామర్శస్యానుమితిహేతుతయా
ఉక్తసాధ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేపి నాతి ప్రసంగా ప్రసక్తిః ॥ సను మూతతావ
దిహేతౌ భూతతావదివిశిష్టమూతత్వతావదిరూప తదుభయత్వావచ్ఛిన్నస్తే
వ నవ్యాప్తిః । నతు తదుభయవృత్తిబుద్ధివిశేషవిషయత్వరూప తదుభయత్వావ
చ్ఛిన్నస్య । తథాచ విశిష్టాతిరిక్తతామలై విశిష్టసత్తాదినాధ్యక జాత్యాదిహే
తావిన ఉక్తోభయసాధ్యకమూతతావదిహేతావపి యథాశ్చుతప్రతియోగ్యసా
మానాధికరణ్యనివేశవత్తై నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరిత్యభిమానం నచైత్యాదినానిరా
కరోతి * నచేతి * సహజతవవ * ప్రతియోగివ్యధికరణవదస్య తత్వావచ్ఛేద
కవిశిష్టపరతాంవిదైవ * ఉభయత్వం * ఉభయవ్యవహరవిషయతావచ్ఛేదకం * సవి
శిష్టత్వాత్ * ఏకవిశిష్టాపరత్వాత్ * అనతిరిక్తం * అభిన్నం । అతిరిక్తమిత్యనుక్త్యా
నానతిరిక్తమిత్యభిధానం ఉభయపదార్థతావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛేదేనాతిరిక్తత్వలా
భాయ నజ్జేవదస్య అనుయోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాభావబాధకత్వత్యుత్ప
త్తైః । తావతా ఏకవిశిష్టాపరత్వముభయత్వం నేతిలభ్యతే । ఇతరథా వ్యాసజన్య
త్తిధర్మశ్చ ఉభయపదార్థతావచ్ఛేదకమస్తు ॥ అర్థశ్రుతిరన్తరాశాంతశంభవశ్చ

* వ్యాప్యత్వః * విశేషితః * ప్రాగు క్తత్వాదితి * ఏకత్వప్రాగభావవిశిష్టమటా
నాస్తీత్యాచా విశిష్టనిరూపితసంయోగాప్రసిద్ధిరితిభావః ॥ ప్రతియోగితావ
ర్యాప్త్యధికరణాసాధికరణత్వాక్తా ప్రతియోగితావర్యాప్త్యధికరణవిశిష్టపర్యా
ప్రాధేయతానుపగమాదతివ్యాప్తిరతిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వావశ్యకం ॥
* వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి * యద్యపి విశిష్టసత్తారూపసాధ్యస్య ప్రాగు క్తవ్యాప్యవృత్తి
త్వంనాస్తి ॥ తథాపి కాలాన్యత్వవిశిష్టసత్తాయాసాధ్యత్వందృష్టవ్యం ॥ ఉభయ
త్వశ్చవిశిష్ట సపక్షత్వసంభవః అప్రసిద్ధాప్రసిద్ధాచ సిద్ధసాధనాల్ అతద్వి

ప్రకృతే చ ఉభయత్వమేకవిశిష్టాపరత్వమేవేతి శంకావృణాన్ ॥ అత్ర మే
తుః*వైశిష్ట్యవిరహేపి ఘటత్వపటత్వయోరుభయత్వస్య ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదితి*
ఘటత్వపటత్వయోసామానాధికరణ్యవిరహేపి తత్రోభయవ్యవహారవిషయతావ
చ్ఛేదకస్య ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదిత్యధః ॥ అన్యథా తత్రోభయవ్యవహారానుప
పత్తైరితిభావః ॥యద్యపి ఘటత్వపటత్వోభయమితి ప్రతీతౌ కాలికసంబంధఘటి
తసామానాధికరణ్యరూపవైశిష్ట్యస్య విషయతాసంభవతి ॥ తథాపి వాచ్యత్వఘ
టత్వోభయం సమవేతమిత్యాది ప్రతీతివ్యవహారవిరహేణ ఉభయం సమవేతమి
తి ప్రతీతివ్యవహారయోగ్యమవాయసమవేతత్వరూపవైశిష్ట్యవిషయతాయా అ
భ్యుపగంతవ్యతయా ఘటత్వపటత్వోభయం సమవేతమిత్యాదౌ తాదృశ వైశి
ష్ట్యప్రసిద్ధ్యా వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మవీచవిషయశ్చితిభావః ॥ తథాచ తదనురో
ధేన వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మవిశేషస్య ఉభయవ్యవహారవిషయతాయా ఆవశ్యకత్వే
ఏకవిశిష్టాపరత్వస్య తద్వ్యవహారవిషయత్వమప్రామాణికమితి సభూతత్వమూ
తత్వోభయవాత్ మూలత్వాదిత్యాదౌ ఏకవిశిష్టాపరత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛే
దకత్వప్రసక్తిః । తథాసత్యనుమితేరుభయవానిత్యాకారకతానుపపత్తైరితి ని

భయవ్యవహారేతి * ప్రకృతేచైతి * అవిరుద్ధవృత్తుభయత్వస్వరూపత్వాదితి
భావః * శంకేతి * తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివత్తావైయధ్యం
* వృణానశ్చితి * వైశిష్ట్యేన వ్యావకాభావాదాన్వీప్రీత్యుత్థాభయపదార్థ
తావచ్ఛేదకత్వాభావసిద్ధ్యతీతిభావః * వైశిష్ట్యేతి * ఉభయపదార్థతావ
చ్ఛేదకం వైశిష్ట్యభిన్నం విరుద్ధద్వయవృత్తిత్వాదిత్యనుమానం తత్రాప్రయోజ
కత్వశంకావారణాయ ప్రత్యక్షసిద్ధత్యనుక్తం ॥ ప్రత్యక్షే విషయత్వస్య కారణ
తయా విషయబాధే ప్రత్యక్షానుపపత్తిసూచనాయ ప్రత్యక్షానుభావనం ॥ అన్యథా
ధా సామానాధికరణ్యభిన్నస్య తస్యాప్రత్యక్షత్వే సమవాయసంబంధావచ్ఛి
న్నాదేయతాబాధక పదసమభివ్యాహృతోభయపదాత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాది
కరణతాద్యయఘటితమేవ వైశిష్ట్యంభాసత్యతినమాధత్తై * తథాపీతి * నన్య
వమపి విరుద్ధద్వయవృత్తితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వేనావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదేన తత్సా
ధనం తత్సామానాధికరణ్యేన బాధగ్రస్తమిత్యత్యహ * తథాచైతి * తదనురో
ధేన * ప్రత్యక్షానురోధేన * ఏకేతి * ఉభయవ్యవహారవిషయోవిశిష్టత్వమితి జ్ఞా
నస్యాప్రామాణ్యజ్ఞానవిశిష్టత్వాన్నవిరోధిత్యమితిభావః ॥ అథవా సను సామా

రూప్యధం || నను మూర్తతాద్విధికరణే మనసి భూతత్వమూర్తత్యాభయంనా
 స్తీతి బుద్ధైరేకవిశిష్టాపరాభావావలంబనైవ ఉపపత్తిః || మనసి ప్రతియోగిన
 త్వేనోభయవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వాదితి క్వచిదేకవిశిష్టాపరత్వస్యా
 వృత్తిభయవ్యవహరవిషయతావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకమిత్యత ఆహ * నవేతి * తద
 వచ్ఛిన్నాభావః * ప్రత్యేకాధికరణవృత్తిరుభయవ్యవహరవిషయతావచ్ఛేదకావ
 చ్ఛిన్నాభావః * తదవచ్ఛిన్నాభావాత్ * ఏకవిశిష్టాపరత్వావచ్ఛిన్నాభావా
 త్ || అనతిరిక్త ఇతి విపరీణతేనసంబంధః || ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టైవైవ ప్ర
 తియోగినాభావస్య విరోధాదేకస్యాధికరణేపి వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛి
 న్నాభావసత్త్వేదాధికాభావాదితిభావః || ఏలేన మూర్తత్వస్య వ్యాసజ్యవృ
 త్త్యభయత్వావచ్ఛిన్నవ్యభిచారతాపి వ్యవస్తాపితా | ఆవశ్యకశ్చ ఏకాధికరణే
 వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నతదభావః || అన్యథా సమవాయుఘటితసామానా
 ధికరణ్యేన ఘటత్వాదివిశిష్టపటత్వాద్యప్రసిద్ధ్యా ఘటాదానమవాయేన ఘటత్వ
 పటత్వాభయంనా స్తీతి ప్రతీతేరనుపపత్తిః || తత్ర సమవాయుసమవేతత్వరూప
 వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావస్యేన విషయతాయాః స్వీకరణీయత్వాత్ || అన్యథా
 ఏకకాలీనత్వాదిరూపవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నస్య ఘటత్వాదేన్నమవాయేన ఘటాదా
 సత్త్వేన తాదృశ ప్రతీత్యనిర్వాహాదిత్యాహ * వైశిష్ట్యవిరహేపి ఘటత్వపటత్వ
 యోరుభయత్వేనాభావస్య ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదితి * నను తథాపి వ్యాసజ్యవృత్తి
 నిరుక్తాభయత్వేన సాధ్యత్వే సమూర్తత్వస్య వ్యభిచారతానంభవతి. ఏకప్రతి
 యోగిమత్త్రపి అభావస్య ప్రతియోగినమానాధికరణతయా మూర్తత్యాద్విధికర
 ణే మనస్సుభయాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావాత్ . హేతుమతిప్ర
 తియోగివ్యధికరణస్యేన సాధ్యాభావస్య వ్యభిచారత్వాత్ . వ్యభిచారలక్షణేపి
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయ్యధికరణ్యవర్తంతస్యానివేశాదిత్యాశంకాం
 నాధికరణ్యేనైవ విరుద్ధద్వయవృత్తిత్వరూపహేతువశాత్తదైవ సాధ్యం సిద్ధ్యేది
 త్యత ఆహ * తథాచేతి * లాఘవజ్ఞానవశాత్తథాహేతునాప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదే
 నైవ తత్సిద్ధిరితిభావః || మనస్సుభయత్వేన మూర్తత్వసత్త్వాత్తదనుమితైవప్రమా
 త్వేన పరామర్శప్రమాత్వే ఇష్టాపత్తిం నిరసితుమాహ * ఏలేనేతి * ఘటా
 ఘటత్వపటత్వాభయవాత్ అధికరణీయవిషయతాసంబంధేన తదభావప్రమావ
 త్త్వాత్ప్రమానమనైవప్రయోజకత్వశంకాం నిరస్యతి * అన్యథేతి * దుర్వారత్వాత్

నిరస్యతి *నచ తత్రోత్పాదినా*వాప్తిరేవ *వాప్తిరిష్టేవ*తథా*ల్యేషీతి*మూ
 త=త్వస్య మనసి నత్తైవపీత్యథః * ఉభయత్వేనైతి * ఉభయత్వవిశిష్టవత్తా
 యామనస్యనత్తావదేత్యథః । తథాచ తత్రోభయత్వవిశిష్టవైశిష్ట్యవిషయకాను
 మితేర్భగ్ముతయా తత్ప్రయోజక హేలోగ్ననద్వైతుత్వసీద్వికారసంభవః ॥ అతఏవ
 వ్యభిచారలక్షణేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేద కావచ్ఛిన్నవైయ్యధికరణ్యవర్వంతమే
 వ నివేశ్యమితిభావః । ఏకాధికరణ ఉభయత్వవిశిష్టానత్తైవమానమాహ * నా
 త్రోభయమితి * అత్రోభయమితి ప్రతీత్యభావో నహేతుతయోక్తః ఉభయ
 త్వేనైకస్య నత్తావపగమే ఉభయత్రాధికరణవృత్తితాయాః తాదృశ ప్రతీతివి
 షయతయా ఏకస్మిన్నధికరణవృత్తిత్వాభావేన తాదృశప్రతీలెర్భగ్ముత్వస్యావశ్య
 కత్వాత్తాదృశప్రమావిరహోపపత్తైః ॥ నను ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యస్యా
 భావవిశేషణత్వే లక్షణైత్యంతపదవైయ్యథ్యం ధూమాద్యధికరణనిష్ఠవచ్ఛిన్య
 దిభేదస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణత్వేనైవసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తత్ప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకతాయా అకించిత్కరత్వాదిత్యాశంకయా సామృదాయకోపదర్శి
 తమల్యంతపదప్రయోజనమాహ * అత్యంతపదంచేతి * అత్యంతాభావత్వనిరూ
 పకప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యస్యేతి* లాభాయేత్యగ్రిమేణాన్వయః॥స్వంయ
 స్య ప్రతియోగినోఽత్యంతాభావః తాదృశప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యవర్వం
 తస్యాభావవిశేషణత్వలాభాయేత్యథః * అత్యంతాభావత్వనిరూపకప్రతియోగి
 తాయాఇతి* ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకేత్యత్ర యా ప్రతియోగితానివిష్టాతత్రా
 త్యంతాభావత్వరూపానుయోగితానిరూపకత్వవిశేషణస్య లాభాయేత్యథః । క

దిత్యస్య వైయ్యథ్యంపరిహరతి * అత్రోభయమితి * మన ఉభయత్వవిశిష్టా
 నధికరణం మనస్సుభయంనాస్తీతి ప్రమాయాఇత్యత్ర విషయపరిశోధకతరూ
 ధందురావరత్వాదిత్యుక్తం । అత్రోభయమితి ప్రమావిరహస్య హేతుత్వేతు న
 తర్కసంగ్రహాఇతిభావః *ఉభయత్వ* ఉభయత్వావచ్ఛేదేన । తత్సామానాధిక
 రణ్యేనాధికరణవృత్తిత్వావగాహనే స్వరూపసిద్ధేః ॥ నచైవం మనుష్యభయ
 మితి ప్రమాయావీవాప్రసిద్ధితథాపునరయత్వావచ్ఛేదేన అధికరణవృత్తిత్వావ
 గాహి ప్రమాయా అధికరణీయవిషయతానంబుధావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతు
 త్వంబోధ్యం * స్వమితి * స్వనిష్ఠాత్యంతత్వాభావత్వేత్యాదిక్రమేణావీవా
 స్వమితి శబ్దతః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యథ్యంబువచనీహి ॥ నచ భావరూ

మెఱ వ్యావృత్తిమాహ * అస్య థేతి * సర్వస్తేయవాభావస్యేతి * హేతుసమా
 నాధికరణాభావత్వేనోపాదేయస్య సర్వస్య గోతావద్యభావస్యేత్యర్థః * స
 సమానాధికరణాభావాంతరభిన్నత్వాత్ * స్వం యస్య సమానాధికరణం తాదృ
 శఘటత్వాభావభేదవత్త్వాదిత్యర్థః * స్వరూపానతిక్రత్వాత్ * గోతావద్య
 భావరూపాధికరణస్వరూపత్వాత్ । అభావాధికరణకాభావప్రతియోగికాభా
 వస్యాధికరణాభావత్వావస్వరూపతేతిసిద్ధాంతాదితిభావః * ప్రతియోగ్యసమా
 నాధికరణాభావస్య దుర్లభత్వావత్తైరితి * గోతావద్యభావానామత్యంతాభావ
 త్వనిరూపకగోతావదిరూపప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వేపి స్వనిష్ఠభేదత్వని
 రూపకఘటత్వావద్యభావప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితిభావః । నచ భావస్వ
 రూపస్తేయవాభావస్య తాదృశత్వం సులభమితివాచ్యం । తస్మాపి స్వసమానా
 ధికరణభేదభిన్నత్వేన తద్దోషతాదవస్థాత్ । భేదభేదస్యానవస్థాభయేనాధికర
 ణస్వరూపత్వాంగీకారాత్ ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసా
 మానాధికరణ్యనివేశే సర్వత్ర నతాదృశాభావాప్రసిద్ధిః । కింతు విశేషణతావిశే
 షేణ సాధ్యతాస్తతి తన్నైకభావేసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియో
 గితాకత్వస్య నివేశ్యత్వాత్ । సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్యతత్త్వ నివేశేపి తత్రై
 వ తదప్రసిద్ధిద్రష్టవ్యా । అత్యంతాభావత్వనిరూపకప్రతియోగ్యసామానాధికర
 ణ్యనివేశేపి సర్వేషామేవాభావానాం విశిష్టస్వాభావాదిరూపాత్యంతాభావత్వ
 నిరూపకప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనియమాత్ తదసమానాధికరణాభావా
 ప్రసిద్ధేః । యాదృశప్రతియోగిలెత్వాదినా వక్ష్యమాణరీతేరనసరణే ప్రతియో
 గిన్యత్యంతాభావత్వనిరూపకత్వనివేశవైయ్యక్త్యవత్ప్రాప్త్యసంబంధేన * హే
 వస్తేయవాభావస్య ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం సులభమితివాచ్యం । తస్మా
 పి స్వసమానాధికరణాభావాంతరభిన్నత్వాత్ । అభావమాత్రప్రతియోగికొ
 విశిష్టాభావాద్యనాత్మకైకభావైకాధికరణభిన్నోనైష్యతే । నచాభావసాధ్య
 శక్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్యననుసంధానాత్ప్రప్తమపదార్థరూపాభావప్రవేశమ
 భిప్రకృత్యదమిల్యేన కుతానోచ్యతే । అత్యంతాభావత్వరూపానుయోగిలెతి వి
 రోధాత్ * ధేదత్వేతి * అత్యంతాభావత్వనిరూపకత్వాప్రవేశవైతత్ప్రవే
 శా నాన్యథేత్యావేదనాయ । ఏతచ్చ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య సంబం
 ధాప్రవేశే తత్ప్రవేశేత్వాహ * ప్రతియోగిలెతి *

తుసమానాధికరణైతి * హేతుసమానాధికరణస్య భేదత్వనిరూపకాభావాంతర
 రూపప్రతియోగినమానాధికరణలైవి వివక్షితాత్యంతాభావత్వనిరూపక ప్రతి
 యోగ్యసామానాధికరణ్యవాన్ గోతావ్యభావాదిః ఘటతావ్యభావాదిరూపసాధ్య
 స్య తస్మిన్ ప్రవృత్తదార్తకస్య తస్య ప్రతియోగితావ్యభావైర్ధేః * అభావసాధ్యకై
 తి * ఘటతావ్యభావాదిసాధ్యకః ఘటతావ్యభావాదీనైర్ధేః । అత్యంతాభావత్వని
 రూపకప్రతియోగిరానివేశేషే సుబంధాంతరావచ్ఛిన్నసాధ్యాద్యంతాభావప్రతి
 యోగితావాంతాయ సాధ్యతావచ్ఛిదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశభ్రాంత్యే ఏత
 ద్విశేషణమనర్థకం । సాధ్యతావచ్ఛేదకసుబంధేన ప్రతియోగ్యసామానాధిక
 రణ్యం నివేశ్య సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నాభావవారంబి సర్వేషే నివాభావేషు
 ఉక్తరీత్యాద్యంతాభావత్వనిరూపకప్రతియోగినామానాధికరణ్యస్యాపి సత్త్వే
 న ప్రకృతప్రతియోగితావదసామానాధికరణ్యస్తేవ నివేశనీయతయా సా
 ధ్యనిష్ప్రప్రతియోగితాశ్చయాసామానాధికరణ్యస్య సద్వైత్తేధికరణవృత్తిత్వ విశి
 ష్టాభావేఽపత్త్వేనావ్యాప్త్యప్రసక్తే ర్ధే సర్వసంసదీజం ॥ సంప్రదాయానువతా
 త్యంతాభావత్వనిరూపకప్రతియోగిరానివేశవచ్ఛేదలిప్తావ్యాప్తిమాత్రకలై * అథే
 త్యాదినా * య రాగోష్టమితి * కాలిక సుబంధేన గోగోత్యయోర్వై తుసాధ్యత్వ
 లాభాయ గోమానయం గోర్వాదితి ప్రతిజ్ఞాశ్చేమాఅనభిధాయ కాలిక సంబం
 ధావచ్ఛిన్నస్య త్రివిధకదాప్రవృత్తిః ఘటతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
 పి ప్రశ్నయస్యేతి * వ్యభిచారిరూపక హేత్వేధికరణ్యేత్యాదిః । ధ్వంసవత్త్వే
 నాత్యంతాభావానాధికరణత్యాదితి ప్రాచామనుమతం ధ్వంసప్రాగభావయోగ
 త్యంతాభావవిరోధిత్వమాద్యత్యే । ఏతదేవాగ్రే నిరాకృత్యసమాధేయం ॥ అథకా
 లికసంబంధేన ధ్వంసాదిమత్ప్రసి కాలే అత్యంతాభావ్యతావవిరోధః మహాకా
 * అనర్థమితి * అతివ్యాప్తి ఫలేనాత్యంతాభావేత్యాదివిశేషణవాదినాం తా
 దాత్మైన్ సాధ్యతాయావ్యాపైరనువగమేః సుబంధావశేషణవాదినాం తదుప
 గమసుభవాత్ । ఘటతావ్యభావాదస్తాదాత్మైన్ సాధ్యత్వే తద్వ్యక్తిత్వవేతా
 హేతుసమానాధికరణాభావనిష్ప్రసాధ్యభేదస్య తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
 తియోగితాకర్తృత్వప్రతిరోధ్యా ॥ ఉక్తరీత్యా కిందిద్వివిష్టత్యాభావేత్యాది
 మేఽపర్యవృత్తి ప్రతియోగితావదిక్రమేణ నివేశే అథేత్యాదీకాననాశాదాహ
 సంప్రదాయైతి * కాలః * ప్రలయాదౌ విరోధిత్వం ప్రతిబంధకస్యగోరూకత్వం

భాదౌ నమవామ్యాదిసంబంధేన రూపాత్వంతాభావస్య సర్వానుమతత్వాత్ ?
 నచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగవాత్వంతాభావస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నగోధ్వం
 సాత్వంతాభావరూపతాయా అత్వంతాభావస్య త్రితయప్రతియోగికత్వమంగీ
 తుర్వాణైః ప్రాచీనైరుపగమాత్ కాలికసంబంధరూపప్రతియోగితావచ్ఛిదక
 సంబంధేన గోధ్వంసవతి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నగవాభావవృత్తిర్నైషామనుష
 తేతివాద్యం । ఏవమపి కాలికసంబంధేన ప్రతియోగిమత్వపి తేన సంబంధేనా
 త్వంతాభావస్య కాలికసంబంధేన వృత్తావవిరోధాత్ . తేనసంబంధేన ప్రశయో
 వతేమానమత్వంతాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ । అభావస్యస
 మ్బంధవిశేషనివేశే ప్రయోజనాభావాత్ । నచ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య
 నాఘటితాపి వ్యాప్తిరనుమిత్యావయికి తద్విశేషణానుపస్థితిదశాయామపి అను
 మితేరానుభావికతాయా వక్ష్యమాణత్వాత్ । తత్రచాభావస్య సంబంధవిశే
 షోఽవశ్యమేవప్రవేశ్యః । అన్యథా హేతుమతి కాలికాదినసంబంధేన వతేమా
 నం సాధ్యాభావమాదాయావ్యాప్తిరతి తాదృశవ్యాప్తావేవోక్తస్తతః ప్రమాత్వ
 ప్రసంగపరోయంగ్రంథకతివాద్యం । యత్ర హేతుమతి సాధ్యాభావః కాలిక
 సంబంధేనవతేతే తత్ర ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యఘటితవ్యాప్త్యేవ స
 ద్ధేతుతానివాహాత్ . ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భవ్యాప్తిగ్రహస్య త
 త్ర భ్రమత్వోపగమే క్షతివిరహాత్ తాదృశవ్యాప్తావప్యభావస్య సంబంధవిశే
 షాప్రవేశాత్ ॥ మైవం ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యనుపస్థితిదశాయాం స
 త్తావాక్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావప్యభ్యాంతస్యానుమితరనుభవసిద్ధా తదనురోధే
 న భావసాధ్యక దైశికివిశేషణతావిశేషేణహేతుమదృప్తిత్వగర్భాయాఅపివ్యా
 ప్తిరనుమితిప్రయోజకతావాద్యా । తథాసతి తాదృశవ్యాప్తిప్రమామాదాయో
 క్తస్తతఃనుమితిప్రసంగపరతయా ఏతద్గ్రంథస్య సామంజస్యాత్ । నచ ప్రతి
 యోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భవ్యాప్తావభావస్య సంబంధవిశేషానివేశాదభావీ
 యసంబంధవిశేషాగర్భప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భ వ్యభిచారగ్రహవిరో
 ధిత్యేనైవ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భతదగర్భవ్యాప్తీ అనుగమయ్య
 తయోరెవానుమిత్యావయికతాయావక్తవ్యతయా అభావీయసంబంధవిశేషఘటి
 తవ్యాప్తిగ్రహస్య తాదృశ వ్యభిచారగ్రహప్రతిబంధకతయా తాదృశవ్యాప్తై
 వ్యాప్తీ* వ్యాపకత్యే*వ్యాప్తీనామితి * ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య

ర్నానుమిత్యవయోగితానివాహజతివాద్యం । తాదృశవ్యాప్తిసంగ్రహమైవా
భావీయసంబధవిశేషఘటిత ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యఘటితవ్యభిచారగ్రహవి
రోధిత్యైన వ్యాప్తీనామనుగమనీయత్వాత్ । తావతాప్యభావీయసంబధవిశే
షఘటిత ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యఘటితవ్యాప్తీసంగ్రహసంభవాత్ ॥
ఏవంసత్యవ్యావతఃకాభావీయసంబధఘటిత ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య ఘ
టితవ్యాప్తిజ్ఞానాదవ్యనుమితిస్సాన్విదితీచేత్ । ఇష్టమైవైతత్ ॥ ఏవంసతిప్రతియోగ్య
సామానాధికరణ్యగర్భభావీయసంబధవిశేషఘటితవ్యాప్తిప్రమాతౌప్యకర్షణ
అనుమితి ప్రసంగో దుర్వా రణితీచేత్ । కాక్షతిరస్తాకం ॥ వస్తుతస్తు దీధితికృ
తా న్యాయం నిష్కర్షణీయహేతుమతి ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యనివేశక లే ప్ర
తియోగివ్యధికరణత్వఘటితవ్యాప్తావభావీయసంబధవిశేషనివేశస్య నిష్ప్రయో

తా దైశికవిశేషణతాసంబధఘటితావీకావ్యాప్తిః తదఘటితా తాదృశసంబధ
ఘటితాఅపరా అన్య తదుభయఘటితైతితిన్యాణామిత్యర్థః । తదుభయఘటితాం
చతుర్థామధికృత్యశంకతే * ఏవంసతీతి * తదుభయఘటితవ్యభిచారగ్రహవిరో
ధిత్యైనానుగమనీయత్వః ॥ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యనివేశే దైశికవిశే
షణతాసంబధస్య వ్యాప్తీర్నాస్తీత్యాహ * అవ్యావర్తకతి * తథాచ న
మృన్ధవిషయతాయా ఔదాసీన్యవిలోపావత్తిరితిభావః * ఇష్టమైవేతి * వ్యభి
చారగ్రహప్రతిబద్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితావత్త్యైన కారణత్వాన్నగౌరవసంభవః
ఉక్తానుగతరూపాక్రాంతాయా అన్యఅనుమానాంగతానుపగమే బీజాభావాది
తిభావః * ఏవంసతి * ఉభయఘటితాయాఅనుమానాంగత్యైనతి * కాక్షతిరితి*
దైశికవిశేషణతాసంబధఘటితవ్యాప్తిత్వస్యాతిప్రసంగ ప్రయోజకస్యాధికంత్యితి
న్యాయేనోభయఘటితాయామక్షతేరితిభావః ॥ నను న్యమతే ప్రతియోగ్యసా
మానాధికరణ్యానుపస్థితదశాయాం సత్తావాద్ధృవ్యత్వాదిత్యాదావనుమిత్యలం
పసేష్టత్వాత్తత్రసంబధనివేశాత్తదగర్భవ్యాప్తిపరిమారోనయ క్షణత్యతః ప్ర
తియోగ్యసామానాధికరణ్యగర్భవ్యాప్తిప్రభావస్య సంబధవిశేషానివేశమాహ *
వస్తుతస్త్వీతి * తథాచ యథాశ్చుతప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యప్రతియోగ్యసా
మానాధికరణ్యఘటితలక్షణద్వయాతివ్యాప్తిపర్యాయసంగ్రహఇతిభావః ॥ నను
గోభ్యంసేన విరోధాద్గవాత్యంతాభావస్య లక్షణఘటకతయాతివ్యాప్తిదానం
యథాశ్చుతప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యధిఘటితకల్పయోరేవ తత్ర హేతుమ

జనతెప్పి పృథియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టస్య హేతుమద్యృత్తితాగభ్యయథా శ్శ్రుతవ్యాప్తౌ తదీయ సంబంధవిశేషనివేశనమావశ్యకం । అన్యథా సంయోగి దృవ్యత్వాదిత్యాదౌ పృథియోగ్యనధికరణగుణాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్యాపి సంయోగాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన హేతువిశిష్టరణకాలవృత్తితయా అవ్యాప్తిప్రసంగాత్ । ఏకసంబంధేనైకాధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టస్యాన్యసంబంధేనాధికరణాంతరవృత్తిత్వాత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావనివేశకల్పేపి గుణాదౌ తద్విశిష్టస్య సంయోగాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన కాలవృత్తిత్వతత్కల్పేవ్యవ్యాప్తైరావశ్యకత్వాత్ । నచ పృథియోగిసామానాధికరణ్యవిశిష్టస్య తస్య కాలవృత్తితేవ పృథియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టస్య నతద్వృత్తిత్వసంభవః భావాభావవిశిష్టస్తేయేకాధికరణవృత్తితేవ పృథియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టసంయోగాద్యభావస్య దైశికవిశేషణతయాపి దృవ్యవృత్తిత్వప్రసంగాదితివాచ్యం । విరోధినాన్యైవాభావయోః కాలికసంబంధేనైకాధికరణవృత్తితావద్భావాభావ

ద్వృత్తిత్వస్య సంబంధవిశేషఘటితత్వాత్ । నతు పృథియోగ్యనధికరణీభూత హేతువిశిష్టరణవృత్తిత్వనివేశకత్వ తత్ర వృత్తితాయాస్సంబంధవిశేషానియత్రితతయా గవాత్సంతాభావస్య కాలికసంబంధేన వృత్తిరతివ్యాప్త్యసంభవాదితి యత్యక్తం తదశ్చుద్ధతరం । కాలికేన గోధ్వంసవతి దైశికసంబంధేన గవాత్సంతాభావవృత్త్యా చోవిరోధఇత్యాశంకాయాః ధ్వంసాదిత్యయత్ర పృథియోగికత్వమంగీకృత్యాం ప్రాచీనమతే తాదృశధ్వంసేన విరోధస్సంభవతీతి సమాధానకరణేన నిష్క్రష్టకత్వేపి ధ్వంసరూపపృథియోగినత్యేవ హేతుమతః పృథియోగ్యనధికరణత్వాసంభవాదతివ్యాప్తైరుపరావృత్తితావదితిచైత్యత్వం । పృథియోగ్యనధికరణత్వఘటితలక్షణేపి అతివ్యాప్తిరస్తేయ పరంతు ధ్వంసవత్యేవగవాత్సంతాభావానధికరణత్వాదిదీధితిగ్గంధః సంబంధనివేశమతరణ విరుద్ధతఇతికృత్వా వృత్త్యాసంబంధఘటితలక్షణాభిప్రాయకత్వమతివ్యాప్తైరుక్తం । అన్యథా గవాత్సంతాభావాధికరణత్వేవ్యవిరోధాద్ధ్వంసంకాసంగతేః ॥ యత్తు యాదృశపృథియోగితాశ్రయానధికరణత్వం హేతుమతఇతివివక్షానుసారేణ గోనిష్ఠపృథియోగితామాదాయ నాతివ్యాప్తిరితి ॥ తన్న తథాసత్యత్వంతాభావత్వనిరూపకపృథియోగ్యనివేశేన అభేత్వాశంకాయాః ఏవానుత్తానప్రసంగాత్ । పృథియోగిసామానాధికరణ్యఘటకసంబంధేనైవ తత్తదభావవిశిష్టస్తేయేకాధికరణవృత్తిత్వం విరుద్ధ

విశిష్టస్యాపి కాలికసంబంధేన ఏకత్వవృత్తౌ విరోధాభావాత్ । యద్యవ్యభావ
స్య దైశికవిశేషణతాసంబంధనివేశే అభావసాధ్యకే వ్యభిచారిణి భావస్యదైశి
కవిశేషణతాసంబంధసంగమేతివ్యాప్త్యా సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక
మృద్ధనివేశే సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నజాత్యభావసాధ్యకే జాతిత్వాదితా
తావవ్యాప్తిః జాత్యాదిరూపశేతుమతి తాదృశసమవాయసంబంధేన వృత్తైర
ప్రసిద్ధైః ॥ తథాపి సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధాతిరిక్తసంబం
ధేన యా సాధ్యభావస్యవృత్తిః తదన్యశేతుమదన్వితైః ప్రకృతప్రతియోగితా
నిరూపితానుయోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన శేతుమతి వృత్తైరాన్య అభావవిశేష

మిత్యత్ర విరోధినోరితి దృష్టాంతః * సాధ్యేతి * సమవాయావచ్ఛిన్నసత్తా
భావవాఙ్ జాతిత్వాదిత్యాదౌ శేతుమతి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్త్య
సంగ్రహః స్యాత్ । స్వరూపసంబంధస్య తాదృశసమవాయభిన్నత్వాదతస్మా
ద్యాభావనిష్ఠాన్వీపాదానం । ఏవంచ కాలికాదిసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిమాదా
య విశిష్టభేదనిర్వాహః ॥ నను సమవాయేన ప్రమేయవాన్ద్యవ్యత్యాదిత్యాదౌ
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాభావాత్తకసాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక
సంబంధః కాలికసంబంధశ్రవ్యాప్తిః । నచ సాధ్యభావనిష్ఠలైవ ప్రతియో
గితావిశేషణీయా । ఏవమపి సమవాయావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావస్య యఃకాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తస్యాపి సాధ్యతయా కాలికసంబంధగ్రహస్య దు
ర్వారత్వాత్ । నాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యకానుయోగితానిరూపితప్రతియో
గితానివేశార్థోపవారణసంభవః । సమవాయావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావాభావత్వ
స్య సత్తామాత్రనిష్ఠాయావ్యవస్తాపనాత్ ॥ మైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన
వృత్తిమత్సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితాన్వీపాదానాత్ ॥ నను కాలికసంబంధావ
చ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవానాత్తత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యస్య కాలికసంబంధావ
చ్ఛిన్నాభావస్య యో దైశికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తస్యాపి సాధ్యతయా సా
ధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకకాలిక దైశిక విశేషణతాసంబంధాన్యసంబం
ధావచ్ఛిన్నాయా సాధ్యభావస్యవృత్తిః తదన్యదైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛి
న్నసాధ్యభావనిష్ఠవృత్తిమాదాయావ్యాప్తిః । ఏవం సాధ్యస్సోభయాభావస్య
యోభావస్తస్యసాధ్యరూపత్వాదపి అతఃప్రతియోగితాయాం స్వనిష్ఠత్వనివేశనీ
యం । నన్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తథాశ్చ కేవలాన్వయిని

ఐశ్వర్యపరమాన్నదోషః । ఉక్తస్థల హేతుమతి కాల కాలవిశేషవృత్తిత్వవిశి
నిత్యస్యాత్వంతాభావప్రసిద్ధ్యాతివాప్తిసంగతిః । అత్యంతాభావత్వఘటకని
త్యత్వాంతం పరిత్యజ్య ధ్వంససాధారణసంసర్గాభావత్వనివేశే మహాప్రళయే
గోత్వరూపసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకధ్వంసోపగంతృమతే ధ్వం
సమాదాయోక్తస్థలాతివాప్తిశ్శక్యతే వారయితుమిత్యాశంక్యాహః * సంసర్గా
భావేతి * దైశికవిశేషణతయాపి ధ్వంసస్య కాలవృత్తిత్వమిత్యాశయేనోక్తశంకా
సంగతిః । అన్యథాభావస్య తాదృశసంబంధేన వృత్తిత్వనివేశితత్వంతాభావమి
వ ధ్వంసమప్యదాయాతివాప్తిప్రదుర్వాగత్వాత్ । నచ ప్రతియోగ్యధికరణ
మహాకాల గోధ్వంసస్య దైశికవిశేషణతాసత్త్వేపి ప్రతియోగ్యనధికరణ

తాదృశసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిః । ఏవం యథాశ్చ్యుతే ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యా
దౌ సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతతాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నా
యా సాధ్యాభావస్య ఘటత్వస్యవృత్తిస్తదన్యాయాస్తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛి
న్నాయాః ఘటత్వవృత్తేస్తత్త్వాదప్రతివాప్తిః । ఏవం ప్రమేయవాన్మూలత్వా
దిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావస్య యఃకాలికసంబంధావ
చ్ఛిన్నాభావస్తస్య ప్రమేయత్వేన సాద్యతయా తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకాలి
కసంబంధమాదాయావాప్తిః । ప్రతియోగితాయాం స్వనిష్ఠత్వాపాదానేపి న
వార్యత ఇత్యతలహః * ప్రకృతేతి * తథాచ స్వప్రతియోగ్యసమానాధికరణః
యాదృశప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుమదవృ
త్తిర్యోభావస్తదీయతాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్యభావః । తేన గవాభా
వస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావో యఃతన్నిష్ఠప్రతియోగితోపాదానేపి
నాతివాప్తిప్రసంగతిః సత్తావాక్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావాభావనిష్ఠప్రతియోగితామాదాయావాప్తిః ప్రకృతపదం *
కాలవిశేషేతి * అత్ర జగదీశానాంసృష్టికాలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాత్వంతాభావా
నసంభవతి । మహాసనీయ వృత్తిత్వవిశిష్టజాత్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయత్రైప్రతి
యోగితాయానిరవచ్ఛిన్నత్వాపాదానాత్ ప్రకృతావచ్ఛేదకతాయాః గోత్వత్వ
నిష్ఠాయానిరవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నత్వాభావాత్ । నచ తాదృశనిత్యైకత్వాభావః ఏ
కత్వత్వస్య జాతితయా తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయా నిరవచ్ఛిన్నత్వాదితివాచ్యం ।
శించిత్థర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వేన ప్రతియోగితానివేశాదవృత్తి

ప్రళయే తస్య తాదృశ సంబంధోఽప్రామాణికఇతివాచ్యం । యదుపా
ధివిశిష్టస్య ప్రతియోగ్యధికరణత్వం తదన్యోపాధివిశిష్టస్తేవ మహాకాలస్యతద
భావాధికరణతయా మహాకాలస్య దైశికవిశేషణతయా భవ్యసంవత్సరే ప్రళయో
త్తకొపాధేరపి తాదృశసంబంధేన తదాధాగతాయాఅవశ్యకత్వాత్ । అన్యథా

ధా మూనసీయవహ్నివృత్తిత్వవిశిష్టజాతిమదవహ్నిభావమాదాయావ్యాప్తైః ।
ప్రకృతే ప్రతియోగితాయాః సృష్టికాలవృత్తిత్వవిశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నత్వాత్, అత
స్సప్తనిరూపక ప్రతియోగితానిరూపకత్వస్వసామానాధికరణైస్తదుభయసంబం
ధేనావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతావిశిష్టాయా అవచ్ఛేదకతాలదన్యవచ్ఛేదకతానిరూ
పకత్వం నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకరాకర్షణద్వానావాచ్యం । సృష్టికాలవృత్తిత్వ
విశిష్టకర్తృత్వంతాభావప్రతియోగితాతునిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశ విశిష్టావ
చ్ఛేదకతాకాలవృత్తిత్వనిష్ఠా తదన్యచైకత్వనిష్ఠైతి తదభావసంగ్రహణి క్రమే
ణాభావప్రసిద్ధిః । పరంతు అత్రమహానసీయవహ్నివృత్తిత్వవిశిష్టగుణవదవహ్ని
భావమాదాయావ్యాప్తిస్తాదృశగుణనిష్ఠాయాః అవచ్ఛేదకతాయావీవోక్తోభయ
సంబంధేన తథానిధతయోతదన్యయావహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాస్సత్త్వాత్,
భట్టాచార్యాణాంతు నైతాదృశవిశేషణనివేషాస్తీతి తదర్థకరణాయాసో నేత్య
వధేయం ॥ అథ సృష్టికాలవృత్తిత్వవిశిష్టగవాద్యభావఃకుతానోక్తః ॥ మైవం ।
తస్య గోధ్వంసాభావరూపతాయాః ప్రాచీనైరంగీకారాత్ । సచ గోధ్వంస
విశేష తాదృశాభావాభావోస్తి సచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగోధ్వంసాభా
వః గోధ్వంసానధికరణదేశావచ్ఛేదేన తత్రతత్వత్వేపి తద్రూపాయాలసంభవా
త్ । అన్యథా కపిసంయోగాభావగగనాభావయోరైక్యప్రసంగాదితివాచ్యం
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగవాత్వంతాభావస్య తత్త్వబంధావచ్ఛిన్న గోధ్వంసా
భావరూపతాయాఇతిపూర్వాభిధానవిరోధాత్, ఉభయాభావానుపగమాచ్చ
నాసమానకాలీనోభయాభావసంభవః * ప్రలయఇతి * ఆధారత్వోల్లేఖాయా
నచాత్రాపి సప్తమ్యాలవచ్ఛేదకత్వమేవోల్లేఖ్యం । మహాకాలే ప్రలయే గౌ
ర్వాస్తీతి ప్రతీతౌ తథాదృష్టత్వాత్ తావతావిరోధభంగసంభవాద్చ । సతు త
దాధారతాపి । యదిచనిరధికరణకొనాస్తీతిప్రత్యయోభీతఇత్యుచ్యతే । తత్త్వే
చ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాధారలైవోల్లేఖ్యత ఇతివక్తవ్యం । తావత్తాపి కాల
ికసంబంధావచ్ఛిన్నాధారతానుపగమనిర్వాహాత్, అవచ్ఛేదకతాయాలపామా

ప్రళయే గౌర్వాస్తీతివ్యవహారానుపపత్తైః ॥ అథాదీధితకృత్నిష్కషణీయ
ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యకల్పభిప్రాయేణదం. తత్కల్పే ప్రయోజనాభావా
దభావే వృత్తివిశేషానివేశాత్ । నచాభావే వృత్తివిశేషానివేశికాలికసంబంధే
న గవాత్యంతాభావస్యాపి ప్రళయే వృత్తైస్సంసర్గాభావమాత్రపరత్వాక్తివి
రోధఇతి । ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకాలికసంబంధేన తత్ప్రతియోగినోగోధ్వంస
స్య హేత్యధికరణైబాధాత్ గవాత్యంతాభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యా
భావాత్ । ధ్వంసస్య తత్ప్రతియోగినోఽత్యంతాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
దైవికవిశేషణతానంబంధేన కాలే అనర్త్యాత్ ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమక్షత
మేవ * యదాస్పందఇతి * అత్రచ వ్యభిచారనిరూపకాచికరణం ఖండప్రళ
యః జన్యద్రవ్యానధికరణై తస్మిన్ ద్వ్యణుకానర్త్యాత్ పునర్ద్వ్యణుకోత్ప
త్త్యాద్యనురోధేన పరమాణునాం స్పందస్వీకారస్యావశ్యకత్వాత్ । తథాచహే
త్యధికరణై తత్ర ద్వ్యణుకసామాన్యధ్వంసప్రాగభావగూఢనర్త్యాదతివ్యాప్తి
రితిభావః ॥ ద్వ్యణుకనాశానుగుణక్రియాయాడత్రరసంయోగనాశ్యాలాధిక
రణై చరమపరమాణుసంయోగనాశరూపమహాప్రళయపూర్వత్యతీయక్షణే ద్వ్య
ణికైవేమూలసంయోగోనాస్తీతిప్రత్యయస్య ఆధారతామాత్రవిషయకత్వప్రసం
గాదిత్యతలహ * అథవేతి * ఇదమితి * యథాశ్చతప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యక
ల్పావృత్తాతివ్యాప్తివారణార్థం నిష్కృష్టం తదాశ్రితమిత్యర్థః । తేనతత్కల్పేఽ
తివ్యాప్త్యనుద్ధారేపి నక్షతిః । హేతుమితి న్వప్రతియోగ్యనధికరణత్వకల్పే ని
త్యంసంసర్గాభావనివేశికాలికసంబంధేన హేతుమద్వ్యత్రైగవాత్యంతాభావస్య
గోధ్వంసరూపప్రతియోగిసమానాధికరణతాయాస్పష్టికాలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వా
భాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తిస్సాన్యత్ నిత్యత్వానివేశేనాస్తీత్యర్థః । అయంచ
క్వాచిత్కః పాఠః రమణీయ ఇతిదర్శితః । ఖండప్రళయదశాయాం బ్రహ్మాండా
ంతరే మానాభావాత్తస్య జన్యద్రవ్యానధికరణత్వాక్తిః । ఏతేన ప్రళయావృత్తి
ర్యేత్యేతద్గ్రంథావతరణై జగదీశేన ఖండప్రళయే బ్రహ్మాండాంతరంస్వీకృతం త
దసంగతమితిసూచితం * ద్వ్యణుకేతి * ద్వ్యణుకనాశాథం పరమాణౌ క్రి
యా తతఃపరమాణుద్వయవిభాగః తతలరంభకసంయోగనాశః తత్తస్మాదే
ణురూపోత్తరదేశే పరమాణుసంయోగః ద్వ్యణుకనాశశ్చ తతస్సమవాయికాత్
హేతుభాద్యధికనాశః క్రియానాశశ్చ తతలశ్చయనాశాత్ సంయోగనాశరూ

ఋకసామాన్యధ్వంస సత్త్వాద్రాప్యతివ్యాప్తిర్నవిచారసహేత్యతా యదా
 దృష్టమితి । జ్ఞానతప్తమాత్రేణ సాధ్యతాయాం ప్రళయోఽశ్వరీయజ్ఞానసత్త్వాద
 యం సద్దేతురేవేత్యతా జన్యత్వమితి । నిర్వసుఖాభివ్యక్తిమూర్తితమ
 ఖండప్రళయోపి ముక్తాత్తనిజన్యజ్ఞానసత్త్వాత్ సద్దేతుత్వం సుఖవర్జిత
 దుఃఖేతి । జన్యమాత్మం ప్రత్యదృష్ట్య హేతుతయా మహాప్రళయవ్యవహార
 ప్రాక్ క్షణేపి తజ్జనకీహూతస్యాదృష్టస్యావశ్యకత్వమితి తదా జన్యజ్ఞానత్వదుఃఖ
 తాన్విద్యవచ్చిన్నధ్వంససత్త్వానోపదర్శితస్థలయోరతివ్యాప్తిస్సంభవతీత్యణః స్థ
 లాంతరమాహ * యదాతస్యేతి * యదాత్త సమవేతాదృష్టం నప్రళయజనకం
 సతత్పదేనవివక్షితః । వ్యభిచాగశ్చాత్ర ఖండప్రళయే సుమప్త్యాదౌచ బోధ్యః ।
 ఖండప్రళయనిష్ఠదవ్యణుకాదిధ్వంసస్య దవ్యణుకత్వాదిరూపసామాన్యధర్మా
 వచ్చిన్నప్రతియోగితాకత్వాసంభవం వ్యత్యాదయతి * నహీతి * తయోః*
 ధ్వంసప్రాగభావయోః*సామాన్యాభావత్వమలెపి*సామాన్యధర్మావచ్చిన్నప్ర
 తియోగితాకత్వమలెపి*ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావాదిరోధిత్వమలెనత
 యోస్తథాత్వమిన్యేతి తూచయితు మలెపీతి * ఏకవిశేషేతి * ఏకవిశేషప్రా
 గభావవతి ససామాన్యావచ్చిన్నధ్వంసస్య విశేషాంతరధ్వంసవతి ససామాన్యధ
 ర్మావచ్చిన్నప్రాగభావస్య సంభవశ్చేత్యధః । అన్యూన్యాతిరిక్తవృత్తిధర్మస్వేవా
 హ్వావాదచ్ఛేదకతయా తత్కాలీనధ్వంసాదిప్రతియోగితామాన్యానాగతాదిపదా
 ధానాధారణ్యస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితిభావః ॥ యద్య
 ప్యేవం మహాప్రళయవృత్తయోపి గోధ్వంసాఽప్రత్యేకమేకైకగోవ్యక్తిమాత్ర
 పోమహాప్రళయః ॥ ఇదంతుబోధ్యం । అసమవాయికారణనాశస్తేయ కాద్యనా
 శకత్వం వదతాం నవ్యానాం నయే యదృశ నాశకమాభావాదవ్యణుకనాశో
 త్తరమసమవాయికారణణీహూతదవ్యణుకసంయోగనాశోవాచ్యః । తతః త్ర్య
 ణుకనాశఇతి । తత్కరియానాశసహితా వినశ్యదవస్తత్త్ర్యణుకపరమాణుసంయో
 గాత్పరమాణౌ క్రియాదుర్వారేతి మహాప్రళయోనస్తీతి । తస్మైన్వేపి తదవ్య
 వహతప్రాకాలవృత్తివ్యభిచారనిరూపకాకలైకసంభావేననా యదా
 స్పృందశ్చత్వాదిరూపదానం * యదాదృష్టమితితి * భావగోసంభావో దృష్టస్య
 కల్పనీయతయా మహాప్రళయోత్తరం భావగోసావత్రజ్జనకావృష్టస్యానావశ్య
 త్వమిత్యాశయః । నిర్వంసుఖం సకలశేషమ తత్త్వస్థానబ్రహ్మతదభివ్యక్తిః

వృత్తిప్రతియోగితాకాశి నకస్యాపి ధ్వంసస్య ప్రతియోగితాయాస్సమనియతం
 గోత్వం || తథాపి చరమధ్వంసస్య యావద్ధోప్రతియోగితావ్యవగమే తత్ప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకత్వం గోత్వస్య సంభవతీత్యభిప్రాయేణ సంసర్గాభావత్వ
 వివేకే పూర్వోక్తస్థలము పెక్ష్య ద్వ్యణు కాదినాధ్యకై స్పందాదివేతుకస్థలై
 తివ్యాప్తిరభిహితా || వస్తుతస్తు ధ్వంసప్రాగభావయోర్వ్యధికరణప్రతియో
 గికత్వవిరహాచ్ఛరమగోధ్వంసస్యాపి యావద్ధోప్రతియోగితత్వం స సంభవతీతి ధ్యే
 యం || విరోధినః ప్రతియోగినోఽధికరణై కాత్యవచేదభావోవతేతలే తదా
 ముతరాం ధ్వంసప్రాగభావవతి కాలే ప్రళయాదావసౌ వతేతత్వతి సూచ
 నాయప్రతియోగిమత ఇవేతిదృష్టాంతః *విరోధాభావాత్* బాధకాభావాత్ ||
 తథాచ పౌత్వధికరణై ప్రళయాదా గోత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాన్నికస్థ
 లైతివ్యాప్తిరితిభావః | సచ ప్రళయేగోత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావోఽప్రామా
 ణికఃప్రత్యక్షాయోగాదనుమానస్యచాప్రయోజకత్వాదితివాచ్యం || ప్రళయేగో
 రాన్తీతిశబ్దస్తేన ప్రమాణత్వాత్ | సహితాదృశవాక్యస్యాప్రామాణ్యంక
 శ్చిదుపైతి | సచ ధ్వంసాదిరెవ సజ్జనః నాత్యంతాభావఇతివాచ్యం | అన్వ
 యితావచ్ఛేదకసమానాధికరణప్రతియోగితాకాభావమాత్రస్య సజ్జాప్రతిపాదనో
 ఽతిప్రసంగాత్. తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావబోధకతాయావ తస్య తస్య
 త్పన్నతయాఽత్యంతాభావమాత్రస్య సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ
 మతే ధ్వంసాదేర్నజ్ఞాప్రతిపాదనాసంభవాత్ *అన్యథా* ప్రతియోగిమతిత
 త్వంసప్రాగభావవతిచ కాలకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాత్వ
 న్నాభావస్యావృత్తా *అత్యంతాభావస్య* తాదృశాత్వతాభావస్యకాలమాత్రా
 వృత్తిత్వేతి*దైశికవిశేషణతయేత్యాదిః || సను ధ్వంసప్రాగభావవతి అత్యంతా
 భావవృత్తౌ తస్య తదవిరోధి తావత్ప్రతియోగిమతి లేదవృత్త్యా లేస్యప్రతియో
 గ్యవిరోధితాప్యేవద్యేతావిశేషాదిత్యతహా * ఇయాం స్త్రివీ* ఏకస్య* ప్ర
 తియోగిమతోకాలస్య* దేశభేదావచ్ఛిన్నం* ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకచేతావచ్ఛి
 న్నం * తథాత్వం * దైశికసంబంధేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాత్వంతాభావవ
 త్త్వంతథాచ ప్రతియోగ్యభావయోరేకావచ్ఛేదేన ఏకత్రావతేమానత్వంవి
 రోధితత్వం తావతావ్యక్తతమేవేతిభావః*అపరస్య*ధ్వంసాదిమతః*స్వరూపావ
 ధ్వంసవస్థిత్యా * అనుమానస్య * గోమద్వేదాదిరూపలింగస్య *

చ్చిన్నం * ధ్వంసాద్యధిక రణతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నానృతభావ్యమిత్యనుషజ్య
 తె । తథాచ ఏకావచ్ఛేదన ఏకత్ర వర్తమానతయా ధ్వంసాద్యధికాధిత్వమ
 త్యంతాభావస్యేతిభావః ॥ నను కాలవృత్తా దేశస్యావచ్ఛేదకత్వే కిం మానమ
 తలమా * దేశకాలస్యేవేతి * యథాదేశే దైశికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య
 వృత్తా కాలస్యావచ్ఛేదకత్వమిదానీమత్ర గౌర్వాస్తీత్యాదిప్రతీతిబలాత్ । త
 థా కాలకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య వృత్తావపి దేశవిశేషావచ్ఛేదకత్వ
 స్యావశ్యకత్వం తథావిధప్రతీతిబలాదేవ । తాదృశప్రతీతేఃకాలావచ్ఛేదన దేశ
 వృత్తిదేశావచ్ఛేదేన కాలవృత్తిర్వా విషయఇత్యత్ర వినిగమకాభావాత్ ॥
 అవచ్ఛేదకత్వాధికరణత్వయోరుభయోరేవ సత్తమ్యధాత్వాదితిభావః । ప్రతి
 యోగిమ త్రస్యపికాల గవాత్యంతాభావస్యవృత్తా తస్యాసమానాధికగణాంతేన
 వారణాతగ్రథం తమాదాయోక్తాతివ్యాప్తిర్వాస్యత్ర ఇత్యతలమా * తచ్ఛూన్యేచే
 తి * ప్రతియోగిశూన్యే ప్రళయాదావిత్వధః * తదభావస్య * గవాత్యంతాభా
 వస్య * ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ * ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వా
 త్ । సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితామతఏవ ప్రతియోగిసామానాధికర
 ణ్యాభావస్యాభావవిశేషణత్వాత్ । అన్యథా సంయోగీ సత్త్వాదిత్యాదావేవాతి
 వ్యాప్తిః ॥ తస్య వ్యాప్యవృత్తితావత్తే ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వస్యేవ ని
 వేశనీయతయా ప్రళయాదివృత్తిగవాత్యంతాభావస్యాన్యత్ర ప్రతియోగిసమానా
 ధికరణత్వేపి లక్షణఘటకత్వావ్యాపూతాదితిభావః । సన్సర్గాభావత్వశ్చ
 తాత్యంతాభావత్వయోవ్యాప్తిఘటితశ్చైనానవస్తామాశంకతే * నచేతి * సం
 * వినిగమనాభావాదితి * యద్యైకస్యాం ప్రతీతానాయంసంభవతి తథాప్యేకా
 కారప్రతీతాబాధ్యః ॥ వస్తుతస్తు ॥ ఇదానీం గగనే తద్గౌర్వాస్తీదానీం భూత
 లే తద్గౌర్వాస్తీతి ప్రతీతీసాధ్యకే ఆద్యే గగనే వ్యాప్యవృత్తిః కాలేవ్యా
 త్యవృత్తిః ద్వితీయే కాలేవ్యాప్యవృత్తిః భూతలవ్యాప్యవృత్తిః । యథాశ్రుతే
 తచ్ఛూన్యేకాల ఇత్యధికమతోవ్యాచక్షే * ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావ
 తి * వ్యధికరణేతి మక్రొక్తింసఫలయతి * తస్యేతి * దీధితా * నియమేతి *
 స్వాప్యహితపూర్వకణావచ్ఛేదన సప్తసమానాధికరణాత్యంతాభావాప్రతియోగి
 సంసర్గారోపకత్వం తజ్జన్యత్వం ॥ సప్తం ప్రతీతిః సమానవిశేషతావ్యాప్త్యాస
 త్రాప్య ప్రతీత్యారోపయోర్వాప్యవ్యాపకభావః తాదాత్మ్యవ్యాప్త్యాభావ

సంగాభావవిశేషః * నదాతనసంసంగాభావః * సంసంగారోపః * తాదాత్మ్యాతి
రిక్తసంబంధేన ప్రతియోగ్యారోపః * తద్వదన్యావృత్తిత్వేతి * సావ్యవహిత
పూర్వక్షణావచ్ఛేదేన తద్వతోఽన్యస్మిన్వతః తే యద్యత్తదన్యత్వేత్వ్యథః * త
త్ర * జన్యత్వేషప్రథేన స్తమినియమాంతరన్య * అవిశిష్టధీవ్యావృత్తవిశిష్టధీని
యామకత్వరూపసంబంధత్వఘటకనియమన్య * అత్ర * సంసంగాభావత్వశరీరే * న
క్షతిరితి * తద్వదన్యావృత్తిత్వరూపనియమస్తేవ తత్ర ప్రవేశనీయత్వాదితిభా
వః | స్వమతే నియమానంతరాభావస్యానుపదం వక్ష్యమాణత్వాదాహురిత్యుక్తం |
* నియమాఘటితమితి * ఆరోపస్యాభావబుద్ధిపాతుతాయానిద్యుక్తికత్వాత్ |
తాదాత్మ్యాతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వస్థేవసంసంగాభా
వత్వాదితిభావః * ప్రయోజనవిరహాది * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన యా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం హేతుమతస్తాదృశప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకత్వస్య నివేశనీయతయాఽన్యోన్యాభావత్వాదినిరూపకప్రతియో
గితామూదాయ దోషావసరక్రీరితిభావః | ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనప్ర
తియోగివైయ్యధికరణ్యనివేశకల్పమభిప్రేత్యాహ * అవ్యాప్తిశ్చేతి * తన్మతే
సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావమూదాయ దోషవారణాయ సాధ్యతావ

హరణాయ స్వేత్వాదిభేదవతావిశేషణం | భదశ్చావ్యాప్యవృత్తిః | అన్యథా
కాలేఆరోపానపిక్షాపత్తైః కాలాఘటితస్య జన్యత్వానాత్మకత్వాచ్చ * స్వః *
కార్యం * తత్ * కారణం స్వపూర్వప్రాక్కాలావచ్ఛేదేనారోపవదన్యత్వవ
త్త్వస్యాన్యత్రప్రసిద్ధిః పునరనవధావారణాయ తదన్యత్వ ఘటకతాప్రతియోగి
త్వలాభాయ * షష్ట్యథేతి * అవిశిష్టధీవ్యావృత్తపదం విశిష్టపదవ్యావృత్తినూ
చకం వ్యభిచారవారణాయ | విశేష్యతాప్రకారతాన్యవిషయతానిర్వికల్పకవతి
ఘటత్వాదా తాదాత్మ్యేన సంసంగాభావాత్ తాదాత్మ్యేన సంసంగసంబం
ధిని తాదృశసంబంధేన నిర్వికల్పకాభావాచ్చ తాదాత్మ్యేత్యభావస్య చతుర్థా
విభాగపక్షే | రెవధావత్తేతు తాదాత్మానవచ్ఛిన్నత్వప్రతియోగిత్వం నివేశ్య సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగితానివేశేఽన్యోన్యాభావస్య లక్షణాఘటక
త్వాప్రయోజనవిరహాభిధానమసంగతమతఆహ * సాధ్యేతి * జాతీతి * సా
మానాధికరణ్యస్య వృత్త్యనియామకత్వేపి జాతిమాన్ తద్ధ్వంసాన్యతరత్వాది
త్వాదా వృత్తినియామకకాలికసంబంధమూదాయదోషోబోధ్యః | అన్యేషాః

చేచ్చదకసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాయావ నివేశనీయతయా తాదాత్మ్యస
 మ్బంధేన యత్ర సాధ్యతాతత్రసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న సంసర్గా
 భావప్రతియోగితావప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరహ్యవద్యత్యత్యథఃసను విషయతా
 యావృత్త్యనియామకత్వే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య సంబంధిత్వానివేశపత్తే
 పూర్వస్థలీయాతివ్యాప్త్యసంగతిరిత్యతతహ * విశేషేతి * దిగుపాధీనాం
 దేశే వృత్తావవచ్చేదకత్వమేన నత్వధికరణత్వమితిమతే మనసామూర్తత్వేపి
 నదేశికవిశేషణతయా అధికరణత్వమితి ద్భవ్యత్వమాత్రస్య హేతుత్వే మనో
 రూపహేత్వధికరణమన సాధ్యాభావఃప్రతియోగివ్యధికరణజనినాతివ్యాప్తిసంభ
 వజత్యతా మనోన్యేతి * నను దిక్కాలౌ నెవ్వరాచతిరిచ్ఛేతేఇతి సద్ధేతురే
 వేత్యహిదూషణాంతరమాహ * జాతీతి * సాధ్యశూన్యానామపీతి * సాధ్య
 తావచ్చేదకసంబంధేనెత్తాదిః * ఏవం * అధికరణత్వస్థానె సంబంధిత్వనివేశే
 * అన్యోన్యాభావోపీతి * తథాచనతాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయామవ్యా
 ప్తిరితిభావః * తద్విశిష్టస్య * ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యావచ్చిన్నస్య * తె
 నేతి * కపిసంయోగ్యతద్వృక్షతావదిత్యాచౌ కపిసంయోగ రూపసాధ్యా
 భావస్య గుణాచౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవత్తైన్విపి హేత్వధికరణీ
 భూతవృక్షాదేర్నకపిసంయోగసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టకపిసంయోగాభావ
 వత్త్వం యత్రసామానాధికరణ్యవిశిష్టవత్త్వంతత్ర తదభావవిశిష్టాధికరణత్వాప్ర
 త్యయాదతస్సాధ్యాభావోనలక్షణఘటకఇతినావ్యాప్తిరితిభావః । హేత్వధికరణా
 వచ్చేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావనివేశనైనావ్యాప్తివారణస్య సుక
 రత్వేపి మూలోపాత్తహేతుసామానాధికరణ్యాంశనివేశవైయర్థ్యభియా సత
 థావివక్షితం ॥ సార్వభౌమేనాద్యతం ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛ
 డకీభూతహేత్వధికరణతావచ్చిన్న హేతుసామానాధికరణ్యస్యచాభావవిశేషణత్వ
 రిత్యనభిజ్ఞత్వం దర్శయతి * సార్వభౌమేతి * అత్రసార్వభౌమేనాపాధ్యాయే
 నచ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యపదార్థోభూతం ప్రతియోగ్యసామానాధికర
 ణ్యావచ్ఛడకావచ్చిన్నత్వం హేతుసామానాధికరణ్యనివేశితం ప్రతియోగివై
 య్యధికరణ్యావచ్చేదకావచ్చిన్నత్వమభావవిశేషణమిత్యగ్రిమమణరపి హేతు
 సామానాధికరణ్యవిశేషణపరత్వమేన । తత్ర సార్వభౌమేనావచ్ఛడకమధికర
 ణముక్తం । ఉపాధ్యాయేనతు ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం తద్వైశిష్టమవ

ముపెక్ష్య ఉపాధ్యాయమతే ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వరూపవిశేషణవై
 శిష్ట్యావచ్ఛేదన హేతుసామానాధికరణ్యరూపవిశేషణవైశిష్ట్యనివేశనవివలాఘ
 వమిత్యాలోచ్య తదనుయాయినా దీధితికారణప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య
 వచ్చిన్న హేతుసామానాధికరణ్యం నివేశితం యథాశుభ్రమూలభ్యోఽయమే
 వాధాః ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య హేతుసామానాధికరణ్యయోరుద్దేశ్య
 తావచ్ఛేదకవిధేయభావశ్చ వివక్షితత్వాత్ ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవిధేయయోరవ
 చ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావలాభస్యచ వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాత్ । ప్రతియోగ్యసామానా
 ధికరణ్యస్య హేతుసామానాధికరణ్యవచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగ్యసామానాధికర
 ణ్యరూపహేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న సంయోగాభావాదేన్నత్వాది వ్యాప్యత్వ
 ప్రసంగః సత్త్వాదిసామానాధికరణ్యవచ్ఛేదకరూపవత్త్వస్య సత్త్వాదివ్యాప్తి
 త్వాదితిసార్వభౌమోక్తరూపణమేతన్న తే నిరవకాశః । తాదృశవ్యాప్తావనేనపా
 రిభాషికస్తేవావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ తాదృశస్యచ తథావిధ హేతు
 తావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వత్వాత్ । అన్యథా విషయితానంబంధేన ఘటత్వావచ్చి
 న్నస్య జ్ఞానత్వాదివ్యాప్యతాయాదువాఽరత్వాత్ తాదృశసంబంధేన జ్ఞానత్వా
 దిసామానాధికరణ్య జ్ఞానవిషయతారూపే ఘటత్వాదేరవచ్ఛేదకత్వాత్ । న
 న్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకావ్యాప్తివాఽణాయ ప్రతియోగిసమానాధికరణభిన్న
 త్వరూపప్రతియోగ్యసమానాధికరణ్యమేవ నివేశ్యతాం కిముక్తవివక్షయా । గు
 ణాదా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావమౌపి కపిసంయోగాభావాదేషప్ర
 తియోగిసమానాధికరణభిన్నత్వవిరుహత్ . భద్రస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వానుపగమాది
 చ్ఛేదకం యస్య వైశిష్ట్యస్య తదవచ్చిన్నత్వం తత్ప్రతియోగిత్వమిత్యుక్తం త
 దుభయం నయథాశుభ్రమూలభ్యమితిదూషయితుం వైశిష్ట్యయోరవచ్ఛేద్యా
 వచ్ఛేదకభావే తద్విశేషణయోస్తదావశ్యకతయాచ లాఘవాత్తదేవనివేశితమి
 త్యాహ * తదితి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదా వీతల్లక్షణాతివ్యాప్తివాఽణార్థం
 ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య సత్త్వాసామానాధికరణ్యవచ్ఛేదకత్వోపగమే ల
 క్షణాంతరాతివ్యాప్తిభయేనౌపాధ్యాయాద్యనుసృతప్రకారపరిత్యక్త పాగ్గు
 క్తప్రాకారాంతరాశ్రయణమితిసార్వభౌమాభిప్రాయదూషయితుం దూష
 ణంపరిహరతి * ప్రతియోగీతి * సార్వభౌమాణామపిలక్షణే పారిభాషికాన్త
 చ్ఛేదకత్వనివేశావశ్యకతానూహ * అన్యథేతి *

త్యతాహ * తద్వద్వృత్తితి * ప్రతియోగిమద్వృత్తిత్యర్థః * నాథః * సప్రతి
యోగ్యసమానాధికరణవదన వివక్షితః * అవ్యాప్యవృత్తితి * సంయోగీసత్వా
దిత్వాదావిత్యర్థః * అతిప్రసంగాదితి * సంయోగరూపసాధ్యాభావస్య ద్వి
వ్యాదౌ ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా తద్భిన్నత్వవిరహేణ లక్షణఘటక
త్వాదితిభావః । అత్రచ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితాయాః ప్రాగ్న్య
యం దూషితత్వాత్ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావనివేశపక్షేప్యతివ్యాప్తి
వారణమశక్యమితితాదృశానుపపత్తిమేవ యద్వేత్వాదికల్పంతరానుసరణానీ
జతయా వ్యాచక్షే * అత్రచేతి * అసామానాధికరణ్యనివేశకల్పచేత్యర్థః ।
ఇత్యస్వరసాదిత్యనైనాన్వయః * ప్రతీతేః * సంయోగాభావే గుణానసంయోగ
సామానాధికరణ్యమిత్యాదిప్రతీతేః । అన్యథా గుణాదినిష్ఠసామానాధికరణ్యావ
చ్ఛేదకత్వాద్యభావవిషయకతయా కపిసంయోగీ ఏతత్వాదిత్వాదావపి కపిసం
యోగాదిరూపసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యావచ్ఛేదకగుణాదివృ
త్తిత్వావచ్ఛిన్నతయా లక్షణఘటకలైవేత్యవ్యాప్తిరతాహ * తచ్ఛేతి * ప్రతి
యోగివైయ్యధికరణ్యంచేత్యర్థః * హేత్వధికరణే * హేత్వధికరణనిరూపితం । ఏ
తత్కాలేచ పృథక్ హేతుసామానాధికరణ్యం సనివేశ్యమేవేతిభావః । ఏవంచ
హేత్వధికరణనిరూపిత ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వమేవాభావే విశేషణం ఛే
యం నతు తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం । అనతిప్రయోజనకత్వాత్ । వృత్తా ప్రతి
యోగ్యనధికరణనిరూపితత్వహేత్వధికరణనిరూపితత్వయోర్నివేశాపేక్షయాత
త్ర హేత్వధికరణనిరూపితత్వస్య హేత్వధికరణేచ ప్రతియోగ్యనధికరణత్వనివే
శేచ లాఘవమిత్యాలోచ్య తదైవనిష్కర్షయతి * ప్రతియోగ్యనధికరణేభూ
తేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణేత్యర్థః । తేన సదర్శితాతివ్యా
ప్తిః । యస్యకస్యచిదిత్వాదివ్యస్తంతానామనధికరణత్వమిత్యనేనాన్వయః । * ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్యయస్యకస్యచిదనధికరణత్వం * స్వప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణప్రతియోగికభేదమాత్మం * తత్సామాన్యస్యానధికరణ
త్వం * స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనానుగతీకృత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాధికరణత్వావచ్ఛిన్నభేదః * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకయత్కించిదితి * ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం తత్తద్వృక్తిత్వేన నివేశ్య తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వావచ్ఛిన్న
భేదోవావివక్షితత్వత్యర్థః । సవ్యమతే సంయోగసామాన్యాభావస్య కేవతాన్వ

యితయా తత్రసాధ్యే సత్తాదిః సద్ధేతురెవేత్యతా ద్రవ్యత్వాభావవాన్వేతి * త
త్ప్రతియోగీతి * సంయోగరూపసాధ్యాభావప్రతియోగీత్యర్థః తత్తత్సంయో
గత్వావచ్ఛిన్నాభావాభావస్య తత్తత్సంయోగాదేస్సంయోగసామాన్యనతిరిక్త
త్వాదితిభావః! ద్రవ్యత్వరూపాభావస్య ఏకస్యక్తితయా వ్యక్తివిశేషాభావరూ
పప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం నఘటతఇత్యతస్తస్య కించిద్విశిష్టసావ్యభావరూ
పప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమాకూ * నిత్యత్వాదీతి * ఆదినా జన్యత్వాదివ
రిగ్రహః॥ నను విశిష్టాభావోవిశిష్టస్తేవ ద్రవ్యత్వస్య ప్రతియోగీ నతు శుద్ధస్య
తస్యేతి కథం శుద్ధద్రవ్యత్వస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యానుపపత్తిరిత్యతలహ
* సావ్యభావైతి * నచ సర్వస్తేవవాభావస్యపూర్వక్షణాదివృత్తిత్వవిశిష్టసావ్యభావరూ
పప్రతియోగిసామానాధికరణతయా ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధ్యానాతి
వ్యాప్తిసంభవఇతివాచ్యం! ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రతియోగివైయ్య
ధికరణ్యనివేశవత్కేఠ క్తకమేణాసంభవస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన తదేవ
య్యధికరణ్యనివేశవత్కే సవరూపసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యకస్థల సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధేన సర్వేషామేవాభావానాం ప్రతియోగిసామానాధికరణత్వాదవ్యా
ప్తేః పగసక్తాయస్సంబంధేన సప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం
హేతుమతస్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతదభావీయప్రతియోగితాయాంసాధ్యతావచ్ఛేద
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్తావచ్ఛిన్నత్వాభయాభావవీవ వివ
క్షణీయః । ఏవంచోక్తస్తల సవరూపసంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వాప్రసి
ద్ధ్యావపి సంయోగాదిసంబంధేన ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత

* పూర్వక్షణేతి * అత్రతర్కాలంకారేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యేయ
దభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామాన్యప్రతియోగికత్వశేత్వధికర
ణీభూతయిక్తించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభయాభావస్తదీయ ప్రతియోగితానవ
చ్ఛేదకత్వరూపనిష్కర్షణం గగనాభావవాపరికాం తత్ప్రసిద్ధిమాశంక్య గగనా
భావాభావస్య సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభావతయా భావరూపప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యాత్సమాధాయ నిత్యత్వవిశిష్టగగనాభావస్య యోభావ
స్తదభావత్వం నగగనాభావస్య । తస్య కేవలాస్వయిత్యేన జన్యేపి నిత్యత్వవిశి
ష్టగగనాభావస్యాభావనాస్తీతి ప్రత్యయప్రసంగాత్ । కింతు నిత్యత్వమేవే
త్యుక్తావపి నాభావాప్రసిద్ధ్యసంగతిరిత్యభిహితం । పూర్వం నిత్యత్వవిశిష్టద్ర

హేతుమన్నిష్ఠఘటాద్యభావీయప్రతియోగితాను సన్మరూపసంబంధావచ్ఛిన్న
 త్వద్రవ్యత్వాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వోపభయాభావసాన్యక్షతత్వా దతివ్యాప్తిరిత్య
 భిప్రాయాత్ || కేచిత్తు న్యప్రతియోగినామాన్యానధికరణహేత్వధికరణకత్వేన
 గగనాభావవ తాదృశప్రతియోగివ్యధికరణః | నచ సన్మప్రతియోగినామాన్యాం
 తగతనిత్యత్వాదివిశిష్టగగనాభావాభావయావప్రతియోగ్యధికరణహేత్వధికర
 ణకత్వేన తస్య సతథాత్వసంభవశావాప్యం | నిత్యవీచ నిత్యత్వవిశిష్టగగనాభా
 వాభావోనాస్తీతి ప్రత్యయాత్ తత్ప్రత్యయస్యచ నిత్యత్వేనిత్యత్వవిశిష్టగగనా
 భావాభావాభావత్వకల్పనేనైవోపపత్తైగగనాభావేతదకల్పనాత్ నిత్యత్వవి
 శిష్టగగనాభావాభావస్య గగనాభావాప్రతియోగితాద్విత్వాహుః || తన్న | త
 థాపి పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావరూపప్రతియోగ్యధికరణహేత్వ
 ధికరణకత్వేన గగనాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వానంభవాత్ | పూర్వక్ష
 ణావృత్తావృత్తావపి పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావోనాస్తీతి ప్ర
 త్యయాత్ పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావాభావత్వస్య పూర్వక్షణ
 వ్యత్వాభావాభావత్వం నిత్యత్వేనోపేతుం శక్యం నిత్యగుణాదావపి తత్ప్రతితి
 ప్రసంగాత్ | నాపి నిత్యైకత్వం నిత్యపరిమాణాదినా వినిగమనావిరహప్రసం
 గాత్ | అతాద్రవ్యస్వీప తదుపేయం విశిష్టాధికరణతాయాం నియామకత్వా
 చ్చ | నజన్యద్రవ్యే నిత్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వావోనాస్తీతి ప్రత్యయప్రసంగాది
 తివాభిహితం | తత్ర యదినిత్యత్వవిశిష్టగగనాభావత్వస్య నిత్యత్వవీచోపగమే
 నోపపత్తైస్తత్ర విశిష్టాధికరణతాయా నియామకత్వై గారవం | యదిచ నిత్యత్వ
 విశిష్టగగనాభావాభావావస్థలే విశిష్టాధికరణతాయానియామకత్వవ్యభా
 వాపసిద్ధినిర్వాహశక్యశ్చైతదాస్తు భట్టాచార్యసమ్మతిరితి || కేచిత్తు పూర్వ
 క్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావరూపప్రతియోగినామాన్యా కరణతయా గగ
 నాభావో నప్రతియోగివ్యధికరణః సహ్యత్ర పూర్వక్షణవృత్తిత్వేనైవదృశ్యవత్త్వ
 సంభవః | పూర్వక్షణావృత్తావపి పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావో
 నాస్తీతి ప్రత్యయాదిత్వాహుః || తచ్చింత్యం సన్మరూపసంబంధేన గగన దేవ్య
 త్రిమత్త్వవత్తే తాదృశగగనాభావాభావత్వస్య పూర్వక్షణవృత్తిత్వేనైవదృశ్యవత్త్వా
 త్ | అత్యవ పూర్వక్షణవృత్తిత్వద్రవ్యత్వాభావోనోక్తః ఏవంచ గగనవత్త్వం
 ద్రవ్యత్వాదీత్యదా అతివ్యాప్తివిరహద్ద్రవ్యత్వాభావానుభవసంగతిః |

వృత్తిత్వైకల్యయితమశక్యత్వైవ గగనాభావానతిరిక్తవిశిష్టగగనాభావవీచ త
త్త్వస్య కల్పనీయతయా పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభావే గగనాభా
వప్రతియోగితావశ్యకత్వాదితి । నవరూపసంబంధేన గగనాదేః వృత్తిమత్వై
తు నైషదోషఇతిధ్యేయం ॥ అత్తన్ది సంయోగసామాన్యాభావస్య సర్వమతసిద్ధి
త్వవిరహాత్ కపీతి జన్యద్రవ్యవృత్తిహేతుక హేత్వనిధికరణజన్యద్రవ్యే గు
ణసామాన్యాభావస్యాప్యవృత్తికాలావచ్ఛేదేన సర్వమతే సత్త్వాత్తత్ర తాదృ
శప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం నఘటతే. అతలత్తత్వసాతుకానుసరణమ్ ॥ గు
ణసామాన్యాభావత్వస్య కపిసంయోగస్వరూపాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం
స్ఫుటీకర్తుం కపిసంయోగానాం గుణత్వకీర్తనం * తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తి * తథాచ తాదృశాభావాఅపి యత్కించిత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగివ్యధికరణావీచ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ కపిసంయోగాభావ
త్వస్యావ్యాప్తిరితిభావః * యాదృశేతి * యద్యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాధికరణత్వావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వమిత్యధః । కపిసంయోగ్యతత్వాదిత్యా
దౌ యత్కించిత్కపిసంయోగాదివ్యక్తనధికరణత్వేపి హేతుమతఃకపిసంయో
గతావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణసామాన్యభేదవత్త్వానసంభ
వాత్ । నవదేన తాదృశప్రతియోగితాపాత్తుం నశక్యతఇతిసావ్యాప్తిః । ద్రవ్య

అథ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాభావఃకుతానాక్రః । నచ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకధర్మస్య కాలికసంబంధాఘటితత్వం విశేషణం । తస్మి వైశిష్ట్యాఘటిత
త్వం కుతస్త్యజేః ॥ మైవం శవ్యమతే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః కేవలా
న్వయీ సప్రాచీనమతఇతి తదుపేక్షణాత్ । ఏవంచ గగనభేదాదిసాధ్యక కా
లికసంబంధావచ్ఛిన్నగగనత్వాద్యభావో నశంక్యఇతి ఏతాదృశాశంకాయాం
తర్కాలంకారేణ వహ్నిమాన్దూమాదిత్యాదావు క్రప్రకారేణాభావాప్రసిద్ధ్యా
యత్కించిత్ప్రతియోగిత్వం యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నం తాదృశసంబంధేన స్వ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామాన్యనధికరణం యత్సాధనాధికరణం త
స్మిష్టాభావీయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వానవచ్ఛేదక
త్వమితి నిష్కషణః । ఘటాద్యభావప్రతియోగితాయాస్కంయోగసంబంధావచ్ఛి
న్నాయావీచయత్కించిత్ప్రతియోగిత్వశబ్దేనాపాదానాన్నావ్యాప్తిః । ద్రవ్య
త్వాభావవాక్ సత్త్వాదిత్యాదౌ పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టఘటాభావస్యాభావే

తావభావవాక్ సత్త్వాదిత్యాదౌ చేతుమతౌ దృవ్యాదేర్విశిష్టదృవ్యతావభావ
 రూపప్రతియోగ్యధికరణత్వేపి దృవ్యతావభావతావవచ్చిన్నాయా ప్రతియోగి
 తాతదవచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణత్వాత్ తస్య లక్షణఘటకైతినాతివ్యాప్తిః॥
 కపిసంయోగాభావవానాత్తత్త్వాదిత్యాదౌచ కపిసంయోగాభావతావవచ్చిన్నా
 యా ప్రతియోగితాతదవచ్చేదకావచ్చిన్నాధికరణమేవ చేతుమత్ కింతు గు
 ణసామాన్యభావతావవచ్చిన్నప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణమే
 వ తదనవచ్చేదకమేవ సాధ్యతావచ్చేదకమితి నావ్యాప్తిరితిభావః । నచైవంఘ
 టతావద్యవచ్చిన్నప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణం ధూమవత్ తా
 దృశప్రతియోగితానవచ్చేదకంచ వహ్నిత్వమిత్యాకారకస్యాభావకూటావగాహి
 నః సమాహంబనజ్ఞానస్యైవానుమితి హేతుతయా విశిష్టపరామర్శస్యానుమితి
 హేతుత్వమనుపపన్నం । అభావకూటఘటితతయా వ్యాపైర్దుఃఖ్యైర్వాత్వావత్తై
 శ్చేతివాచ్యం । హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితాయాం సావవచ్చేదకావచ్చి
 న్నవత్తస్సంబంధేనావచ్చేదికా యాప్రతియోగితాతదనవచ్చేదకత్వస్సమికసా
 మాన్యభావరూపస్య నివశేతాత్పర్యాత్ । తాదృశభేదప్రతియోగితాయాం

తస్మాద్విధిరిత్యభిహితం ॥ అలైదమాశంక్యతే । దృవ్యత్వం శుద్ధస్వరూపసంబంధే
 న సాధ్యాభావఇవ దృవ్యతావభావనిరూపితస్వరూపసంబంధేన సాధ్యాభావమి
 వ । తథాచ దృత్యతావభావవాక్ సత్త్వాదిత్యాదౌ కథమితివాప్తిః దృవ్యత్వ
 రూపాభావీయం యద్దృవ్యతావభావనిరూపితస్వరూపసంబంధావచ్చిన్నం ప్ర
 తియోగిత్వం తదవచ్చేదకీధూత తాదృశస్వరూపసంబంధేన దృవ్యే స్వప్రతియో
 గితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణత్వసత్త్వాత్తాదృశస్వరూపసంబంధేన నిత్యతా
 దివిశిష్టదృవ్యతావభావాదిరూప ప్రతియోగ్యధికరణాప్రసిద్ధ్యా ప్రతియోగి
 నోధర్మమశక్యత్వాదితి ॥ అత్యేదంనమాధానం । విశేషరూపేణ సంసగతా
 నుపగమేనాతివ్యాప్తిపరోయంగ్రంథః ॥ పరేతు విశేషరూపేణ సంసగతౌప
 గమేపి తత్తత్కపిసంయోగవదన్యత్తిత్వవిశిష్టకపిసంయోగాభావస్య యోజనా
 వః తస్య విశేషణతయాఽభావః కపిసంయోగవదన్యానుయోగితత్వవిశిష్టవిశేష
 ణతయా తదభావశ్చ కపిసంయోగవదన్యత్తిత్వవిశిష్టకపిసంయోగాభావరూప
 స్తస్య తదధికరణతానియతత్వాత్ । తథాచ కపిసంయోగాభావాభావనిష్ఠకపిసం
 యోగవదన్యత్తిత్వవిశిష్టవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్నం ప్రతియోగిత్వం తదవ

సావచ్చిన్నవత్తవసంబంధెన అనవచ్చేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్చేదకవిశేషణత
యైవ సామంజస్యేపి యథాసన్నివేశేన వైయ్యధ్యం । తథావిధసంబంధేన తా
దృశభేద ప్రతియోగితావచ్చేదకసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న సాధ్యసామానా
ధికరణ్యం వ్యాప్తిరితి పునరన్యన్యభావఘటితలక్షణనిష్కృష్టార్థోబోధ్యః । స
మ్బంధసామాన్యేన హేతుమత్త్వనివేశే ౭ వ్యాప్తిర్వక్ష్యమాణత్వాత్ సంబంధ
విశేషేణ హేతుమత్త్వం ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావచ్చిన్నత్వానివ
శేనాసంబంధస్య వాచ్యతయా తత్ర తచ్చ నివేశయతి * అత్రచేతి * గ్రాహ్యసా
మానాధికరణ్యం * అనుమితికారణీభూతజ్ఞానవిషయహేతునిష్ఠసాధ్యసామానాధి
కరణ్యశరీరే * సాధ్యస్యచేతి * అత్రాపి గ్రాహ్యసామానాధికరణ్యఇతి ప్రవి
ష్టఇతిచానుషజ్యతే । తథాచ తత్సంబంధేన హేతుమితివర్తతే యోఽభావః తదీ
యతత్సంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితావచ్చేదకం యోయోధర్మః తదవచ్చిన్న

చ్చేదకసంబంధెన స్వప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణతాయాహేత్వ
ధికరణ సత్త్వేన సాధ్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వాపాతేన కపిసంయోగీ ఏత
త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః । అతః యత్క్రించిత్యైతియోగిత్యం సాధ్యతావచ్చేద
కసంసగతా స్వసమానాధికరణయమ్రూపావచ్చిన్నా తత్రయాపావచ్చిన్న
సంసగానవచ్చిన్నత్వేన విశేషణీయం । తథాచ దృశ్యత్వాభావవాస్యత్వాది
త్యాదౌ దృశ్యత్వాభావీయస్వరూపసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగిత్వాదేలక్ష
ణఘటకత్వాభావాదతివ్యాప్తిసంగతిః । స్వసమానాధికరణతోపాదానాదుక్త
స్థల సంయోగసంబంధసంగ్రహోత్తద్విశేషణస్య స్వరూపసంబంధేన సాధ్యతా
యాం సద్ధేతో లక్షణసమన్వయాధామావశ్యకమిత్యావళుః ॥ అత్రేయమనుపవ
త్తిః । పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టఘటాభావాభావవాన్వటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః
విశిష్టస్య శుద్ధానతిరిక్తతయా ఘటాభావరూపసాధ్యాభావస్య సంయోగసంబ
ద్ధావచ్చిన్నం యత్ప్రతియోగిత్యం తాదృశప్రతియోగితావచ్చేదకసంబంధేన
ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నసామాన్యవ్యధికరణో యః సంయోగేన ఘ
టాభావస్తస్య సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నం యత్పూర్వక్షణవృత్తిత్వ
విశిష్టఘటాభావానిష్ఠం ప్రతియోగిత్యంసాధ్యతావచ్చేదక తదవచ్చేదకత్వసత్త్వా
త్ । అత్ర హేత్వధికరణవృత్తితావచ్చేదకీభూతాయానుయోగితా తన్నిరూపిత
ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వనివేశాన్నరూపః । తాదృశవృత్తితావచ్చేదకపటవృత్తి

స్వ తేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన అధికరణే తేన హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వర్తమానత్వం తాత్పర్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యానుమితిప్రయో త్వవిశిష్టఘటాభావాభావత్వరూపానుయోగితానిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వసత్త్వాదితి నశంశం । స్వరూపసంబంధేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టో యోభావస్తస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభావతావచ్ఛిన్నస్య హేతుమత్తస్యనత్తైవిపి కాలికసంబంధేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టో యో ఘటాభావస్తస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యోత్తరక్షణావచ్ఛేద్యైవ వృత్తైరభావస్యాపి పూర్వక్షణావచ్ఛేదేన హేతువధికరణేనసత్త్వాదితి ॥ అత్రేణసమాధానం । స్వవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వాసమానాధికరణత్వే సావచ్ఛిన్నఘటక వృత్తిత్వాభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టం యదవచ్ఛేదకత్వం తాదృశావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకాన్యసాధ్యాభావస్య స్వపదేనా క్తత్వాన్నదోషః । స్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకం । తథాచాత్ర స్వపదేన ఘటాభావాదుర్థరః । ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాఃపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టఘటాభావాభావత్వరూపస్వవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వాసమానాధికరణత్వం తదవచ్ఛిన్నఘటకం యద్ఘటకత్వం తద్వృత్తిత్వాభయవత్త్వాదితి పటాభావమాదాయ తత్ర లక్షణసంగతిః । అసమానాధికరణతానుక్తౌ ధూమవాన్వహేరిత్యాదావతివాన్వప్తిః స్వపదేన ధూమాభావస్య ధర్మమశక్యత్వాత్ । సావచ్ఛిన్నఘటకవృత్తిత్వసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టధూమత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రతియోగితాన్వత్ । శేషధలానుక్తౌ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావసంభవః । ఘటాభావస్య స్వపదేన ధర్మమశక్యత్వాత్ స్వవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వాసమానాధికరణత్వసంబంధేన తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వాత్ । సావస్యత్వవిశిష్టసావచ్ఛిన్నఘటకవృత్తిత్వసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టం యదవచ్ఛేదకత్వం తదనిరూపకప్రతియోగిత్వంవా స్వస్యవిశేషణం । అతివాన్వప్తివారణాయ స్థావస్యత్వవిశిష్టైతి । నహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నినిష్ఠావచ్ఛేదకత్వం తదాప్రసిద్ధం॥యన్త స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాన్వాయాసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాడపాదానాన్నదోషఇతి । తస్మాత్తేనానుత్తరభావసాధ్యకవ్యభిచారిమాత్రమేవా తివాన్వప్తిసంభవాద్ధృవ్యత్వావభావాదిరూపవిశేషానుధావనవైయధ్యాదితి । ఘటాచార్యమతేనానుత్తరకైవ నాశ

జకమిత్యధః ॥ వ్యాపకతాఘటకసాక్ష్యయనంబంధెన సాధ్యాధికరణ తాదృశ
సాధనీయనంబంధెన సాధ్యసాన్యవత్మానత్వగ్రహణశామీమనుమితివారణా
య సామానాధికరణ్యశరీపి సంబంధవిశేషనివేశనం ॥ వస్తుతస్తు విరుద్ధత్వనజ్ఞా
యమానధర్మవత్తాజ్ఞానసాన్యనుమితావేవ ప్రతిబంధకతాయాః వక్ష్యమాణత
యా సామానాధికరణ్యశరీరె సంబంధవిశేషనివేశేపి నక్షతిః సామానాధికర
ణ్యావగాహితాయాః ప్రయోజకత్వంచ విశిష్టపరామర్శనిర్వాహయోపేయతే
పర్వతీయధూమవ్యాపకో వహ్నిరితి వ్యాపకతాపరామర్శహేతుతాయాదూషి
తత్వాత్ ॥ నచ స్వవ్యాపకసాధ్యకహేతుమానిత్యాకారకః సామానాధికరణ్యా
నవగాహివిశిష్టపరామర్శవవ హేతురాస్తామితిభావ్యం । బహువ్రీహ్యధఃస్య
సామానాధికరణ్యవర్ధవసితత్వాత్ ఇతిధ్యేయం । ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యశ
రీరె ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధస్థానె సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశనవ
వ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవద్వైయ్యధికరణనిష్ఠశ్రంబంధాంతరావచ్ఛి
న్నసాధ్యాభావమాదాయ దూషణస్యాపి నిరాకరణసంభవేప్రతియోగితాయాం
తరతి । విశేషరూపేణసంసగతానుపగమాల్తదుపగమేవ్యవోపాచ్ఛ ॥ స్వప్ర
తియోగిత్యమిత్యాదిరీత్యా పరిష్కారోనయక్తః పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టఘటా
భావవాన్పటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తైః సంయోగెన ఘటరూపప్రతియోగివ్యధిక
రణఘటాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకేసత్వాత్ సాన్య
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్వైతి తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వే మహాగౌరవాత్సంసగేవిధయానివేశః । అతఏవ య
త్కించిత్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణహేత్వధికరణ
వృత్త్యభావప్రతియోగితాధర్మికోభయాభావనివేశాపినసమ్యక్ । సంయోగస
మ్బంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయోక్తస్థలవీవావ్యాప్తిః । అతఏవ స్వయం
తత్సంబంధేనెత్యభిహితం ॥ ఉక్తోభయస్య సంబంధతాయాలపాగ్మాణికత్వాత్ ॥
* వ్యాపకతాఘటకేతి * సామాన్యతః ప్రతియోగిమత్తాగ్రహ విశేషాభావగ్ర
హానవిరోధః ॥ ధూమవ్యాపకవహ్నిమత్కాలనంయ క్తత్వతాదృశ వహ్నిసంయో
గికాలవృత్తిత్వగ్రహా విరుద్ధత్వగ్రహాప్రతిబద్ధ్యావితి పృథక్సంబంధవ్యయనివే
శః । ఏతచ్ఛ విరుద్ధత్వస్య పరామర్శవిరోధత్వమభిప్రేత్య । అనుమితివిరోధి
త్వే తు సామాన్యతః సాధ్యవద్వైయ్యధికరణనివేశమాహ * వస్తుతస్త్వైతి ॥

సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న త్వనివేశనమఫలమిత్యాశయేనాహ * య
 ద్వేత్యాది * తాదాత్మ్యసంబంధేన వ్యాపకతానిరావహాయప్రతియోగ్యధికరణ
 త్వమనుక్తాప్రతియోగ్యసంబద్ధిత్వమభిహితం || నను ప్రతియోగివైయ్యధిక
 రణ్యై సంబద్ధిత్వనివేశేపి తాదాత్మ్యసంబంధేన వ్యాప్తిర్నునిర్వహతి | తాదృశ
 సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధేన సాధ్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తద్వతితసాధ్యసామా
 నాధికరణ్యసాప్రసిద్ధిరిత్యతాహ * వీవంస్థితైతి * ప్రతియోగివైయ్యధికర
 ణ్యశరీర సంబద్ధిత్వనివేశేనతీత్యథః * సంబద్ధిత్వం నివేశనీయమితి * తథా
 చ సాధ్యసామానాధికరణ్యం సాధ్యసంబద్ధిసంబద్ధిత్వం అభావస్య హేతుసామా
 నాధికరణ్యమపి హేతుసంబద్ధిసంబద్ధిత్వం ఆదినాగ్రహ్యం * ధర్మిణః * ధూమవ
 దాదెర్వహిమదాదేశ్చ | తదేవదర్శయతి * తథాహితి * తాదాత్మ్యసంబంధా
 వచ్చిన్నేతి * పూర్వకల్పాభిప్రాయేణ ధూమవదప్నోమతోవ్యాప్తిముక్తాప్ర
 ధమిణోధూమవదాదెర్వస్సవిదిరూపధర్మవ్యాప్యత్వం వహ్నిమదాదిరూప
 ధమిణశ్చ ధూమాదిరూపధర్మవ్యాపకత్వంచాహ * ఏవమితి * అతఏవ * తా
 దాత్మ్యసంబంధేన వ్యాప్తివ్యవస్థాపనాదేవ * తత్రతత్రాక్రమితి * పృథివీత్వేనే
 తరభేదసాధనాయేత్యాదిః * సంగచ్ఛతైతి * అన్యథా జలాదీనాం సంయోగా
 దినా పృథివ్యాదివృత్తితయా తేన సంబంధేన వ్యాప్తజలదిభేదసాధనాను
 పయోగితయాచ తదుక్త్యసంగతేరితిభావః | పృథివీత్వాభావస్య స్వరూపసంబ
 ధ్ధావచ్చిన్నాభావేన పృథివీత్వస్వరూపేణ జలాదిభేదస్సిద్ధ్యతి నను కాచిక
 సంబంధావచ్చిన్నాభావేనేత్యత్ర పృథివీత్వేన వ్యాప్యస్య జలాదేర్హ్యన్యాభా
 వఏవ సిద్ధ్యతి నత్వంతాభావఇత్యత్రవా కింనియామకమిత్యాశంకాయాం వ్యతి
 రేకిణి తత్సంబంధస్థుతితవ్యాపకత్వేన గృహ్యమాణస్య తత్సంబంధావచ్చిన్నప్ర
 తియోగితాకాదెవాభావాద్ధేతార్యేనసంబంధేన యస్యవ్యాప్యతాగృహీతా త
 త్సంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకఏవ తదభావస్సిద్ధ్యతీతి సమాధానస్య అ

* అభిహితమితి * గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్చేదకత్వస్య దూష్యత
 యా యథోక్తలక్షణ గురుభూతప్రతియోగిసంబంధితానవచ్చిన్నభేదో నివేశ్యః
 భవతిచైవం అన్యోన్యాభావాపి ప్రతియోగ్యసమానాధికరణఇతి దీధితిగ్రహ్యై
 తత్ప్రతి * తథాచ ద్వివిధావ్యాప్తిప్రసిద్ధిరితిభావః | నను సమవాయేన జలస్య పృ
 థివీత్వాభావవ్యాప్యత్వమేవేత్యతాహ * తేనసంబంధేనైతి * ప్రతియోజనాంత

నన్వయిని వ్యాప్యతాఘటకసంబంధన వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాల్ వ్యాపకతాఘటకస
మ్మంధేనైవ వ్యాపకంసిద్ధ్యతీతినియమం దృష్టాంతవిధయాదర్శయతి*యథాచేతి
*తాదృశేన*తాదృశేనైవ*విశిష్టజ్ఞానె* పక్షధర్మికవిశిష్టజ్ఞానె* విశిష్టానుమితిః*
వైశిష్ట్యవిషయకానుమితిః । వ్యాప్యతాఘటకసంబంధేనైవ వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాల్
జ్ఞానంపాతురితి నియమస్య వ్యాపకతాఘటకేనైవ సంబంధేనచ వ్యాపకస్యాను
మితినియమస్యచ క్రమేణ ప్రయోజనమాహ * తేనేతి * అనవతీణబాధస్యా
భ్రాంతస్యేతిశేషః । ధూమావయవే నవహ్నిధీరీత్యన్వయః తస్య సమవాయేనవ
హ్నివ్యాప్య ధూమవత్తైవపి వ్యాప్యతాఘటకేనసంయోగేన తద్వత్త్వాభావాదితి
భావః * నవాసమవాయేనైతి* పర్వతవృత్తిహేతుంప్రతి సమవాయేన వహ్ని
రవ్యాపకత్వాదితిభావః । ప్రకృతౌపయ క్తనియమద్వయమాహ * తదైవైతి *
*సంబంధేన*సంబంధేనైవ ఏతన్నియమద్వయస్య ప్రయోజనాంతరానురోధేనా
ప్యావశ్యకత్వమితి దర్శయతి * కథమన్యథేతి* ఏతాదృశనియమాసభ్యుపగమే!
ఇతి కథమపద్యతఇత్యన్వయః ॥ మహానసే సంయోగేన ధూమోననివ ర్తతఇత్య
న్వయః । మహానసధర్మికసిద్ధివిషయసంయోగాదినంబంధావచ్ఛిన్ననివృత్తిప్ర
తియోగి నేత్యర్థః నివర్తతే చ ధూమఇత్యనుషజ్యతే ప్రకృతమాహ * తథాచే
తి * వ్యాప్యత్వగ్రహాత్ * స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నే పృథివీత్వాభావనిష్ఠవ్యా
పకతానిరూపితవ్యాప్యతాగ్రహాల్ వ్యాపకనివృత్త్యా*స్వరూపసంబంధావచ్ఛి
న్నశ్రుతియోగితాకేనైవ పృథివీత్వాభావాభావేన*తేషాం* జలాదీనాం ననేవ
తావతాపి అత్యంతాభావసిద్ధిః కథనిరాకృతేత్యతలహ * సపవచేతి * సచా
న్యన్యాభావవేతియోజనా । తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నాభావశ్చాన్య
న్యాభావవన నాత్యంతాభావఇత్యర్థః । అతానెతరాత్యంతాభావసిద్ధిరితిభా
వః । తాదాత్మ్యసంబంధేన వ్యాప్తౌ పాగ్చాం సమ్మతిమాహ * ఇత్తమేవచేతి*
తాదాత్మ్యసంబంధేన వ్యాప్తిస్వీకారేణైవ । ఇతిగ్రంథస్సంగచ్ఛతఇత్యన్వయః॥
నను తాదాత్మ్యసంబంధేన వ్యాప్త్యనభ్యుపగమే కాక్షతిః పృథివ్యాం జలాది
భేదసిద్ధౌజలాదిభేదాభావవ్యాపకీహూతాభావప్రతియోగిత్యేన పృథివీత్వజ్ఞా

రం* అత్యంతాభావసిద్ధిః * మహానసేతి * ప్రధమాంతార్థముఖ్యవిశేష్యకత్వ
రక్షణాయ । అత్యంతాభావరూపతాప్రతిక్షేపాయ యోజనామాహ * సచైతి *
ఘటభేదస్యాన్యన్యాభావత్వాదప్యసంగతిర్భేదాత్ । ననేవం తత్రానుమితే

నాదేవ సంభవాత్ పృథివ్యేకదేశే జలాదిభేద ప్రసిద్ధ్యా తాదృశవ్యాప్తిగ్రహ
సంభవస్య వ్యతిరేకిణి వక్ష్యమాణత్వాత్ । తాదాత్మ్యసంబంధేన ధర్మిణోఽను
మితేగవ్యనుభవసిద్ధత్వే ధర్మితాదాత్మ్యనిష్ఠవ్యాపకతాజ్ఞానస్తేన తద్దేతుతా
యాస్సీవకరణీయత్వాత్ । అనతి ప్రతిబంధక తత్తాదాత్మ్యాదివిధేయకానుమి
తౌ తాదాత్మ్యసంబంధేన తస్య విధేయత్వావగమే క్షతివిరహాదిత్యతలహా * అ
తపివేతి * తాదాత్మ్యేన వ్యాప్తిస్వీకారాదేవ గోత్వత్వాగ్రహదశాయాం గౌ
సిద్ధ్యతీత్యన్వయః ॥ అన్యథా తత్ర గోత్వత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకానువృత్తి
త్యా గోత్వసాధ్యకానుమిత్యావయికప్రాప్తేర్దుర్గ్రహతయా గోత్వసాధ్యకా
నుమితేః, గోతాదాత్మ్యస్యాపి గోత్వరూపతయా తన్నిష్ఠవ్యాపకతాయాఅ
పి గోత్వత్వావపత్తిమంతరేణ దుర్గ్రహతయా తాదాత్మ్యధర్మికవ్యాపకతా
జ్ఞానాధీనతాదాత్మ్యసంసగ్ధకవానుమితేచ్ఛాసంభవేన అయం గౌరీత్యాకార
కానుమితేరనుభవసిద్ధాయాఅవలాపప్రసంగాదితిభావః ॥ యద్యపి గోత్వాం
శే గోత్వత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య వ్యాపకత్వావచ్ఛేదకత్వావగాహిగ్ర

స్తాదాత్మ్యమాత్రవిధేయకత్వావలాపవ్యసంగిత్యతలహా * అనతి * తేథాచ
ప్రతిబంధకస్య సద్భావవీవ తస్యాస్తాదాత్మ్యమాత్రవిధేయత్వం నసర్వదేతిభా
వః । నచైవం తాదాత్మ్యబాధాదినత్వే తాదాత్మ్యేన గవాదివిధేయకానుమి
త్యావత్తిః ఇష్టత్వాత్ । ఏతన్నతే కాదాత్మ్యసంసగ్ధావచ్ఛిన్నతద్విధేయతా
యాస్తాదాత్మ్యవిధేయతావ్యావృతతయా వ్యాపకసామగ్రివిరహేణ వ్యావృతవిధే
యకానుమిత్యాపాదానాయోగాచ్చ * అన్యథేత్యాది * సాసాదవృత్త్య
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకగోత్వత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికగణసాసాదిమాని
తిజ్ఞానస్య సమవాయేన గోత్వానుమితి జనకతయా తత్ర గోత్వత్వగ్రహావ
శ్యకః । ప్రాచామతేష తదావశ్యకతాందర్భయతి * గోతాదాత్మ్యస్యాపీతి *
తథాచ కేషాంబిన్దోతాదాత్మ్యాగ్రహదశాయామితి వ్యాఖ్యానమనాదేయం ।
యథాశ్చలైవోపపత్తేరితిన్యంజితం । తాదాత్మ్యేన గౌర్యావ్యాపకత్వమతేతు
సాసాదిసంబద్ధినిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న గౌసంబద్ధిసంబద్ధిసా
న్నాదిమానితి పరామర్శస్తేన తథాత్వేన తత్ర గోత్వత్వాగ్రహానావశ్యక
త్యక్త్యావతి * యద్యపీతి * తథాచ గోత్వత్వాగ్రహదశాయామితి గ్రహ
వదం నభానదేదం కింతువస్థితివరం తత్కాలోత్పన్నత్వం నక్షమ్యంత దశావ

హువ గోత్యైన గోసాధ్యకానుమితావపి హేతువాచ్యః । నిర్ధమితావశ్యేభ్య
 దకకవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వగ్రహస్య వ్యభిచారజ్ఞానాప్రతిధ్యోయానుమిత్య
 జనకత్వాదితి తాదాత్మ్యైన గోత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకానుమితరపి గోత్వత్వాను
 పస్థితిదశాయాం నసంభవతి ॥ తథాపి వక్ష్యమామః ప్రతియోగితాధర్మి గోభయా
 భావకుటితలక్షణాభిప్రాయేణైదమభిహితం ॥ తస్మై స్వరూపతస్సాధ్యతావ
 చ్ఛేదక ప్రకారితాయానుమితౌ స్వరూపతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకస్య
 సాధనవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్యత్వావచ్ఛేదన సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛి
 న్నత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావావగాహిజ్ఞానస్య
 హేతుతయా తత్ర గోత్వత్వజ్ఞానానపేక్షణానానుపపత్త్యభావాత్ ॥ ఈదృశ
 యుక్త్యా తాదాత్మ్యైన వ్యాపకతాసిద్ధివద్గోత్వత్వాద్యగ్రహదశాయాం యత్ర
 దాధ్యత్యవధేయం । నచ గోత్వత్వాగ్రహే గోత్యై అన్యోన్యభావప్రతి
 యోగితానవచ్ఛేదకత్వం దుగ్రహం । అభావప్రత్యక్షం ప్రత్యనుయోగితావ
 చ్ఛేదకప్రకారోపస్థితేహేతుత్వాదితివాద్యం । అభావలోకికప్రత్యక్షం ప్రత్యే
 వ తద్ధేతుత్వాత్ । అత్రచ వ్యభిచారజ్ఞానస్య మణిమంత్రాదన్యాయేన ప్రతిబ
 థకత్వే నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకగ్రహేపి ప్రతిబధ్యతోపయత్యతి సమాధానం తు
 చ్చం । ధర్మాంతరావచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేదకకపరామర్శ్యాపి ప్రతిబధ్యత్వాప
 త్యా తాదాత్మ్యైన గవానుమితహేతుత్వాపాతాత్ ॥ యదపి గోత్వత్వాతిరిక్త
 ధర్మానవచ్ఛిన్నకించిదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితతాదృ
 శానవచ్ఛేదకత్వప్రకారితాశాలిజ్ఞానత్వైన ప్రతిబధ్యతోపగమాన్నవోషః ॥ ప్ర
 మేయంచ తాదృశానవచ్ఛేదకమితి । ప్రమేయత్వైన గోత్వత్వావచ్ఛిన్నవిశే
 ష్యకజ్ఞానవారణాయానిరూపకత్వాంతం ॥ యదిచ గవేతరాసమవేతత్వాభావవి
 శిష్టగోనిష్ఠాన్యోన్యభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం గోత్వత్వమితి గోత్వ
 త్వనిష్ఠాభావావచ్ఛిన్నైవావచ్ఛేదకతా తదా తద్బుద్ధిసంగ్రహాథం గోత్వత్వా
 తిరిక్తకించిదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వం వివక్షణీయమితిసమాధానం॥
 తదపి వినిగమకాభావేన సర్వత్ర సర్వేషాం నిర్ధమితావచ్ఛేదకగ్రహణాం
 ప్రతిబధ్యత్వప్రసంగః । యత్రానుభవస్తత్ర ప్రతిబధ్యత్వముపయతే యత్ర
 నసస్తత్ర తన్నైతి నిదృశిక ప్రవాదమాత్రమితి మనసికృత్వా స్వయం సమా
 ధానమాహ * తథాపీతి * స్వరూపత్యతి * పరామర్శీయసాధ్యనిష్ఠవిషయతా

శాస్త్రస్య సాసాదిరితి వ్యాప్తిగ్రహణీనగవాదిహేతుకసాసాదిసిద్ధ్యనరూఢా
 తత్సంబంధైన వ్యాప్యతాసిద్ధిరపి దృష్టవ్యా ॥ కేచిత్తు తాదాత్మ్యసంబంధైన
 వ్యాపకత్వానుపగమేపి గవాన్యావృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిజ్ఞానాద్గోత్వాదివిధేయ
 కానుమితిర్నిష్పప్నోత్యుక్తైవ । తథానతి అయంశారిత్వాకాంకతాప్యనుమితే
 ర్నిర్వహతి । స్వరూపతాగోత్వావగాహినో గవాన్యావృత్తిత్వజ్ఞానాత్స్వరూప
 తపివ గోత్వవిషయిత్యాస్తస్యాస్సంభవాత్ । నచానవచ్ఛిన్నవిధేయతాయా అక్ష్
 ప్తత్వాత్తాదాత్మ్యసంబంధైన గోరేవ విధేయత్వముచితం । అయంశారిత్వాది వా
 క్యజన్యబోధే తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నగవాదివిధేయతాయాఽక్ష్పత్వాదితి
 వాచ్యం । అయం శారిత్వాకారకే ఇదంతావచ్ఛిన్నవిశేష్యకగోత్వాదిప్రకా
 రకప్రత్యక్షేయా గోత్వాదిప్రకారతా తస్యాపివ విధేయతాత్వావగమే అనుమి
 తా తత్సంబంధేనైతిరిక్తవిధేయతాకల్పనాభావాత్ ॥ అస్తువా గవాన్యావృత్తి
 త్వరూపవ్యాప్తిజ్ఞానాదేవ తాదాత్మ్యైన గవానుమితిః కిం తాదాత్మ్యైన వ్యా
 పకతయేత్యాశంకానిరాచిక్షేఽయోక్తం గోత్వత్వాద్యగ్రహణశామితి । గ
 వేతరావృత్తిత్వస్య హేతుభూతసాసాదావగ్రహణశామ్యామిత్యాశంకాః ॥ తన్న
 గవేతరావృత్తిత్వమాత్రస్య గోత్వత్వశబ్దార్థతావిరహేణ ఉదక్షరతాయా దు

యాః స్వసమశీలవిధేయతానియాచకతోష్వగమాత్ * అనుమితానితి * పృ
 త్యక్షే ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వసత్త్వైవ్యనుమితావేనవిధేయతాత్వా
 వచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వమితిలాభాయ । యద్యపీత్యాదిశంకాం ప్రకారాంతర్థా ని
 రస్యతాం మతాని క్రమేణాహ * కేచిత్త్వైతి * ననేవమపి తాదాత్మ్యైనగో
 స్సాధ్యతానిర్వాహయ తాదాత్మ్యైన గోః వ్యాపకత్వమావశ్యకమిత్యతలహ ॥
 * అస్తువేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవదన్యావృత్తిత్వస్య విశిష్టసాధ్యవి
 ధేయతాప్రయోజకత్వం అవిశిష్టసాధ్యవదన్యావృత్తిత్వస్యతు తాదృశసాధ్యవద్య
 ధేయతాప్రయోజకమిత్యుపగమాత్ * ఉదక్షరతాయా ఇతి * సచ స్వమలైపి
 నకలగోవృత్తిత్వవిషయతాయాప్రయోజకత్వస్యాక్తత్వాద్గోత్వత్వపదేన గవ
 తరావృత్తిత్వమాత్రగ్రహణే నాయంచోషఇతివాచ్యం । గోత్వత్వశబ్దార్థతాయా
 న్యకలగోవృత్తితావచ్ఛేద్యతయా సాసాసాధారణగోతత్వసోదక్షతార్థత్వా
 త్ । సమవాయేన గోత్వసాధనే గోత్వత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతయా తదవ్య
 త్రిధమభావాపేక్షా నతు తాదాత్మ్యైన గోసాధనేనైతి త్విత్వత్వశబ్దస్య త

వాఁరత్వాత్ || గోత్యత్వపదం తద్వృత్తిధర్మపరమితితు నసమ్యక్ । గోత్య
త్వస్య విశిష్టగోవుత్తిత్వరూపస్య స్వరూపతాభానాసంభవేన తజ్ఞానదశా
యాం తద్వృత్తిధర్మభానస్యోవశ్యకత్వాత్ || అపరేతు । గోత్యత్వాద్వ్యగ్రహద
శాయామపి గాస్సిద్ధ్యతీత్యన్వయః । యదా గోత్యత్వమనుమితౌ నభాసతే । త
దాపి తత్ర గౌర్యాసతత్వత్యథః । స్వరూపతాగోత్యాదిప్రకారికా గదాద్వ
నుష్ఠాత్మిన్యవతీతియావత్ । తాదాత్మ్యేన వ్యాపకతానువగమే గోత్యస్వేన సా
స్నాదిలింగతానుమితౌ భానస్యోపగంతవ్యతయా విధేయతాయాశ్చాపవచ్చిన్న
త్వనియమేన స్వరూపతో గోత్యప్రకారకానుమిలైరనుభవసిద్ధాయాఅనుపపత్తి
రితువత్ప్రసంగిరితిప్రామాః ॥ యత్తు అనవచ్ఛేదకాంశే తాదాత్మ్యసంబం
ధేన స్వరూపతస్సాద్యతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానాదనవచ్ఛేదకత్వాంశే ఆధే
యతాసంబంధేనస్వరూపతస్తత్ప్రకారకజ్ఞానాదావ్ స్వరూపతస్తత్ప్రకారకాను
మితిరిత్యువగమేన గోత్యత్వాద్వ్యగ్రహదశాయామపి తాదాత్మ్యేన వ్యాపకతా

౪ | ద్వృత్తిధర్మపరతాముపేత్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే తాదాత్మ్యేన తాదృశానవచ్ఛే
దకత్వముపపాదయతాంమతమాహ* గోత్యత్వపదమితి * అనవచ్ఛేదకత్వగ్రహ
స్య గోత్యత్వావిషయకస్య దుర్వచత్వాత్ ॥ గోత్యత్వాద్వ్యగ్రహదశాయామితిగ్ర
హపదం భానపరం సిద్ధ్యతీత్యస్య భానతత్వత్యథః । గోత్యత్వాభావకాలీనభా
నాశ్రయోగారిత్యథః । భానాభానయోశ్చాధికరణమనుమితిరవేత్వాచక్షతే ।
తన్తతమాహ * అపరేత్వీతి * అనవచ్ఛేదకత్వగ్రహానివాహః ప్రకషః గో
త్యత్వాద్వ్యగ్రహదశాయామితిత్యధికం తాదాత్మ్యేన గాస్సిద్ధ్యతీత్యతవ గోత్యత్వా
విషయకత్వస్యలబ్ధత్వాదిత్యన్వయః । తాదాత్మ్యేన గోత్యధర్మితావచ్ఛేదకగో
త్యధర్మితానవచ్ఛేదకత్వగ్రహాపేతురిత్యథః । తస్య తాదాత్మ్యేన గోత్య
ధర్మితావచ్ఛేదకగోత్యధర్మితావచ్ఛేదక స్వరూపవ్యభిచారప్రతిబద్ధత్వాది
తిభావః । కల్పంతరమాహ * అనవచ్ఛేదకత్వాంశంతితి * పేతువ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వాభావధర్మికఆధేయతయా గోత్యప్రకారగ్రహా పేతురిత్యథః ।
అస్యాధేయతయా గోత్యప్రకారకవ్యభిచారరూపావచ్ఛేదకత్వగ్రహప్రతిబద్ధ
త్వం తత్రావచ్ఛేదకత్వాభావగ్రహే తత్రావచ్ఛేదకత్వమితి గ్రహస్య విరో
ధిత్వాత్ । అతవవాయా రూపం నవేత్వస్యసంశయత్వముపపాదయతాదీధితికా
రణాధేయతాసంబంధేన వాయోర్భానముక్తం । ససేనమతే తత్ర వాయుప్రతి

జ్ఞానాదనుమితిర్నిర్వహతీతి నొక్తానువపత్తిరితి || తదస్యత్ | అయం గౌరి
త్యాదిజ్ఞానానువ్యవసాయే స్వరూపతా గొత్వాదివిశేషితప్రకారతాప్రకారేణ
జ్ఞానభానాత్మమవాయాతిరిక్తేన నిరూపితతస్యంబుదైన గొత్వాదేస్సర్వరూపతః
ప్రకారతాయాఅవశ్యకత్వేపి సమవాయాతిరిక్తేనాపరసంబుదైన స్వరూపతఃప్ర
కారతాయాఅప్రామాణికత్వాత్ || అన్యథా వ్యాపకతాజ్ఞానహేతుతామతేస్వరూ
పతా జ్ఞానత్వాదేర్విధేయతావచ్ఛేదకత్వానుపపత్త్యా కేవలాన్వయిగ్రంథేతజ్ఞా
నస్యానుమితిహేతుతాఖండనం దీధితికృత్వావిరుద్ధేనైత ఉక్తక్రమేనైవతన్నిరావ
హత్ || సచ తథా ప్రితియోగితాధమికోభయాభావఘటితలక్షణాభిప్రాయ
కతయాపి స్తేతద్గ్రంథసంగతిరితివాచ్యం | ప్రకారత్వాంశశ్చవావచ్ఛేద్యత్వాంశే
పి నిర్మాణితత్వసంబుదైన జాతేః స్వరూపతఃప్రకారతాభిప్రాయేనైతద్గ్రంథసం
గమశేషస్యాప్రామాణికత్వాభిప్రాయేణాగ్నిమవ్యాపకతాజ్ఞానహేతుతాఖం

రకరూపసామాన్యభావగ్రహః వాయా రూపనాస్తీత్యాకారకః ప్రతిబద్ధకః |
సతు ప్రసిద్ధరూపాభావగ్రహాఇతి మణికారేణ ధ్వనితం | యదిచతన్తూలకఃవా
యూరూపాభావవానిత్యేవ గ్రహః ప్రతిబద్ధకఇతి మణికారాభిప్రాయఉచ్య
తే | తదేహగతిరేవస్యాత్ | గోత్వత్వావచ్ఛిన్నధమికవ్యభిచారగ్రహప్రతి
బద్ధతాయాః స్వరూపతా గోత్వప్రకారకావచ్ఛేదకత్వాభావధమికగ్రహే
దుపపాదత్వాత్ * నొక్తానువపత్తిః * యద్యపీత్యాదినాశంకితాయానుమిత్య
నువయక్తస్య వ్యభిచారప్రతిబద్ధవ్యాప్తిగ్రహస్యానువపత్తిః సానాస్తీత్యర్థః |
జాతేః వ్యక్త్యంశే ప్రకారితాంశేచ స్వరూపతా భానస్యానుభావికత
యా జాతేః సమవాయస్వరూపవిశేషాతిరిక్తసంబుదేన స్వరూపతానభానమి
తినియమం పరిష్కృత్య తాదాత్మ్యేనాధేయతయావా స్వరూపతా గొత్వభా
నం ఖండయతి * తదసదిత్యాదినా * అన్యథా * అన్యసంబుదేన స్వరూపతా
జాతిభానై || సను తాదాత్మ్యేనాధేయతయావా జాతేస్సర్వరూపతాభానస్సీ
కారే కేవలాన్వయిగ్రంథవిరోధో దశితః | సచ భవతామప్రితియోగితాధ
మికోభయాభావస్వీకారే అవచ్ఛేద్యత్వాంశే నిరూపితత్వసంబుదేన జ్ఞాన
త్యాదిజాతేస్సర్వరూపతః ప్రకారత్వావగమాదిత్యాశయేనశకతే * సచేతి *
అస్యాప్రామాణికత్వే జాతించానామీత్యనురోధాత్ప్రకారితాంశే స్వరూపతా
జాతిభానస్య సర్వజనసిద్ధత్వేపి నిరూపితత్వస్తే ఏకజాతీయతావిరహేణావచ్ఛే

ఉనసంగతేః || పరెతు గోతవ్యాద్యగ్రహదశాయామపి స్వరూపతా భాన
మానగోతావచ్చిన్నే హేతుమన్నిష్టభేదప్రతియోగితానిరూపితతాదాత్మ్య
సంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకత్వాభావరూపాన్యోన్యాభావఘటితతాదాత్మ్యస
మ్బంధావచ్చిన్నవాప్యవకతాజ్ఞానాతాదాత్మ్యేన స్వరూపణా గోతవ్యకారకా
నుమితిస్సంభవత్యేన | ఏకరూపణావచ్చేదకేపి అవచ్చేదకతానవచ్చేదకరూప
ణావచ్చేదకత్వాభావం స్వీకృత్యైవవాన్యోన్యాభావఘటితలక్షణస్య గ్రంథకృతా
యద్యూపావచ్చిన్నమిత్యాదినా పరిష్కరణీయత్వాత్ | ఏతద్భిప్రాయేణైవ త
త్సంగతేః | కేవలాన్వయిగ్రంథేన ప్రతియోగిని ప్రతియోగితావచ్చేదకరూపణ
ప్రతియోగిత్వాభావస్యేన అవచ్చేదకేవ్యవచ్చేదకతానవచ్చేదకరూపణావచ్చే
దకత్వాభావస్యాప్రమాణితయా వ్యాపకతాజ్ఞానే సాధ్యతావచ్చేదకస్య స్వ
రూపణాభావం సంభవతీత్యభిప్రాయేణ వ్యాపకతాజ్ఞానహేతుతామతే స్వరూ
పణాజ్ఞానత్వాదివ్యకారకానుమితేరనుపపత్తైర్వక్ష్యమాణతయోపారావరగ్రంథ
విరోధఇతి ప్రాచుః * తాదాత్మ్యేన గోమృతిరేకాచ్చేతి * తాదాత్మ్యసంబం

ద్యత్వాంశే నిరూపితత్వసంబంధేన స్వరూపణాజాతిభానమప్రామాణికమితి కేవ
లాన్వయిగ్రంథసంగమనమితిభావః | అత్యచానవచ్చేదకత్వాంశే గోతవ్యవృత్తి
త్వస్య ప్రకాగత్వావగమేన వృత్తిత్వాంశే స్వరూపణా నిరూపితత్వ
సంబంధేన గోతవ్యభానమువగమ్యతే తదాయత్త్వమతం సమ్యగేవేతి
తు నవాచ్యం | నిరూపితత్వస్తేకజాతీయ్యత్వాభావాత్ లాఘవేన వృత్తిత్వ
సంగతః తజ్ఞానస్తేన హేతుత్వాచ్చ || మతాంతరమాహ * పరత్వీతి * హే
తుసమానాధికరణభేదీయా య తాదాత్మ్యసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితా త
న్నిరూపితా య తాదాత్మ్యసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతా తదభావస్య సా
ధ్యేనివేశ్యాన్నిలాభిన్నగోర్భేదస్య సాన్నాసమానాధికరణతయా నీలత్వేన రూ
పేణ గవి తాదృశావచ్చేదకతానత్వాన్తోత్వేన తదభావో దుర్ఘటఇత్యాశం
కాయామాహ * ఏకరూపేణైతి * అన్యథా యద్యూపావచ్చిన్నం హేతుస
మానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్చేదకమితిలక్షణస్య మహానసీయవహితావ
చ్చిన్నే అవచ్చేదకత్వసత్వేనశుద్ధవహితావచ్చిన్నే తదభావానత్వేనాసం
భవప్రసంగాత్ | నన్వన్యోన్యాభావఘటితాయావ్యాపైరనుమితిహేతుతాయా
క్ష్యమాణకేవలాన్వయిగ్రంథవిరోధఇతితతహా * కేవలేతి * అత్య గవాభిప్రాయ

ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాత్తాదాత్మ్యసంబంధఘటిత వ్యాపకతావచ్చేదకగౌ
 తావచ్చిన్నస్య భేదరూపాభావాదిత్యథః । సమవాయసంబంధావచ్చిన్నగౌ
 తావభావస్య సాధకత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్చేదకగౌత్యత్వాద్యగ్రహణశా
 యాం తదభావస్య జ్ఞానాసంభవేన తతస్సాస్మాభావసిద్ధ్యసంభవాదిభావః ॥
 (గౌతావచ్చిన్నత్వప్రకారక ప్రతియోగితాజ్ఞానైవచ్చేద్యతాయాం నిరూపి
 తత్వసంబంధేన స్వరూపతా గౌత్యప్రకారకత్వం దీధితీకారస్యాసమ్మతమేవత
 ధానత్యప్యగ్రిమగ్రంథవిరోధాదిత్యవధేయం)*ఏవంచ*అధికరణత్వస్థానైసంబద్ధి
 త్వనివేశేచ *గగనాదెరపీతి* తస్యాధికరణా ప్రసిద్ధావపి సంయోగేన తత్సంబ
 ద్ధివృత్తిత్వస్యాభావే తత్రచ సాధ్యవత్సంబంధిత్యస్య ప్రసిద్ధ్యా యథోక్తవ్యా
 ప్తిసత్త్వాదితిభావః । వృత్త్యనియామకసంయోగవ్యావృత్తరూపేణ సంయోగ
 స్యాభావ ప్రతియోగితావచ్చేదకసంబంధత్వేన సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధస్య గగ
 నీయసంయోగస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్చేదకతయా ప్రతియోగితాయాం
 సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వనివేశకత్వ తథావిధ ప్రతియోగితావప్రసి
 ధ్ధ్యా సంయోగేన గగనస్య నవ్యాపకతానిర్వహతీత్యతడక్తం *వృత్త్యనియామ
 కసంయోగమాత్రస్యేతి *తాదృశసంయోగసాధారణసంయోగతావచ్చిన్నస్యే
 త్యథః । యద్యేత్యాద్యుక్తకత్వ వృత్త్యనియామకసంయోగసాధారణరూపే
 ణ తాదృశసంబంధత్వవిరహీపినక్షతిః । తన్మతే ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావ
 చ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వానివేశాదిత్యాశయేనాహ * సాధ్యతావచ్చేదకత్వం
 బంధేనైతి * పృథివీత్వాదివ్యాపకత్వమపీత్యత్ర సంయోగేన గగనాదెరత్వనుష
 ఙ్గతే ॥ నను ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వానివే
 శే పృథివ్యాదినిష్ఠసమవాయాదిసంబంధావచ్చిన్నాభావ ప్రతియోగితయా గగ
 నాదేర్న పృథివీత్వాదివ్యాపకతాసంభవత్యతలహ * తదభావవతోపీతి* సమ
 నీలభేదస్య సాస్మానమానాధికరణతయాఽవ్యాప్తిః । ఘటభిన్నఘటాదిభేదశ్చ
 గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వమలైప్రసిద్ధత్యసర్వసః । అవగతవ్యా
 పకతాఘటకసంబంధైవైత్యాదిరీత్యా సామగ్రిముపపాదయతి * తాదాత్మ్యేతి *
 వృత్త్యనియామకసంబంధమాత్రవృత్తసాధారణరూపేణ ప్రతియోగితావచ్చే
 దకసంబంధతా నాస్త్వేవ । సాధారణరూపేణ తస్యావివాదభూతిభావః ॥
 * పృథివ్యాదావపీతి * తథాచ జన్యపృథివీత్వాదిమతి అతీతాభావతవ్యక్త్య

వాయాదినా గగనాద్యభావవతోపీత్యధః * తత్సంబంధిత్వాత్ * గగనాదిసంబంధిత్వాత్ । తథాచ తాదృశగగనాద్యభావో నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబంధిహేతుమన్నిష్ఠత్యభావాంతరమూదాయ లక్షణసత్త్వనిష్ఠా త్యూహమైవేతిభావః । నను సంయోగేన గగనవ్యాపకత్వే బాధాద్యనవతారదశాయాభ్యాంతస్య వృత్తినియామకసంయోగేనైవ కథం గగనానుమితిరిత్యత ఆహ * సిద్ధిరపీతి * తదైవ * వృత్తినియామకసంయోగేనైవ * తేనాసంబంధిత్వాదితి * తథాచ తాదృశసంబంధావగాహనైనుమితేర్భూతమతయా తత్ర భూతకపరామగ్నస్యాపేక్షితత్వాదితిభావః । యద్యపిపావచ్ఛిన్నయత్సంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వం తద్యూహవచ్ఛిన్నతత్సంబంధేనైవానుమితిరితినియమాభిప్రాయేణ దోషాంతరమాహ * అవ్యాపకత్వాచ్ఛేతి * వృత్తినియామకేషసమ్బంధేనైవ గగనాద్యభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా వృత్తినియామకసంయోగేన ప్రతియోగివ్యధికరణాభావప్రతియోగితాయా గగనైవత్వేన తత్సంబంధస్య వ్యాపకత్వాఘటకత్వాదిత్యధః । తథాచ వ్యాపకత్వాఘటకసమ్బంధస్యానుమితావభాసాత్ న తేనానుమితిప్రసంగఇతిభావః ॥ నను వృత్తినియామకసంయోగేన గగనాదిసంబంధినోఽప్రసిద్ధ్యా కథం తేన సంబంధేన గగనాద్యభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమిత్వత ఆహ * వ్యక్తిభవిష్యతి * వక్ష్యమాంభయాభావఘటితప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం తత్రాపిసులభమితిభావః ॥ కాళికవిశేషణతయా ఘటాదిసాధ్యకే మహాకాలత్వాదిహేతౌ అప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిం శంకతే * నన్విత్వాదినా * ఖండకాలవృత్త్యైతత్కాలత్వాదిహేతుకస్థితే అతీతానాగతవ్యక్తీశాంతత్వద్వ్యక్తితావచ్ఛిన్నతాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవన హేతుమతి ప్రతియోగివ్యధికరణః ప్రసిద్ధఇతి భావసంభవాన్నావ్యాప్తిరితిబోధ్యం * వృత్తినియామకసంయోగేనైవేతి * సంయోగతేనైవ వృత్తినియామకసంయోగతేనైవ రూపేణేత్యాదిః । ఉభయత్రాపి వృత్తినియామకసంయోగేనైవ రూపేణ తాదృశసంయోగేన బాధో విరోధీత్యాశంకాయాం బాధానవతారేత్పుక్తం । సంయోగతేనైవ సంయోగబాధాసంభవాత్త్యాగః । అథ నను వృత్తినియామకేతి దీధితిశ్చిధిలవన సంయోగతేనైవ వృత్తినియామకేన వ్యాపకతాజ్ఞానాత్సంయోగతేనైవ వృత్తినియామకసంయోగేన గగనసిద్ధీరవారణాదాహ * యద్యూహవచ్ఛిన్నైతి * తథాచ సంబంధధర్మ

నావాప్తిరీతి ౨ ప్తద్రవ్యాతిరిక్తద్రవ్యాత్మకేతి । జన్యమాత్రస్య కాలోపా
 ధితామతే ద్రవ్యాత్మకస్యాపి ఖండకాలస్య సంభవాన్నమహాకాలవర్ణంతలాభ
 ఇత్యతొ ౨తిరిక్తాంతం । యద్యపి గగనదిగాత్మమనసాం నిత్యతయా ఖండకాల
 తాన్సంభవేనచ చతుర్దశ్యత్వేతిరిక్తత్వక్రావపి మహాకాలలాభః । తథాపి య
 త్కించిచ్చతుర్దశ్యత్వత్వత్వస్య పృథివ్యాదావపి సత్త్వాత్పృథివ్యాదిచతుష్ట
 యాతిరిక్తత్వస్య విశిష్టాభిధానవచ తల్లాభః । తాంత్రీకైర్మహాకాలస్త్రేవాప్తద్ర
 వ్యాతిరిక్తద్రవ్యపదేనాభిధానాత్ । తథాభిధానే విశిష్టానభిధానేపి నాన్యవ
 గత్యశంకేతి తదైవాభిహితం । ఖండకాలసాధారణమహాకాలవృత్తైర్వైత్యత్యే భ
 ఙ్గకాలయావహేత్వధికరణవచ లక్షణఘటకావప్రసిద్ధిరితి కాలమాత్రవృ
 త్తిత్యత్ర మాత్రపదం । సమవాయాదినా కస్యచిత్సాధ్యత్వే సమవాయాదినాఘ
 టాద్యభావవచ మహాకాలే తేనసంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణః ప్రసిద్ధ్యతీత్య
 తా విశేషణతావిశేషణైతి । కాలికవిశేషణతయేత్యధః । వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక
 ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యానుపాదానేన కేవలాన్వయినోవాచ్యత్వాన్వ్యాప
 కతాసంభవఇత్యతొ ౨వ్యాప్యవృత్తితి । కాలికసంబంధేనావాప్యవృత్తిత్వంచ వ్య
 తిరేకమాత్రస్త్రేవ । కేవలాన్వయినోవ్యనిత్యస్య విశ్వవిషయక జన్యజ్ఞానవిషయ
 తావదోభ్యం । ఏతత్సర్వంచ వస్తవ్యాప్యభిప్రాయేణాభిహితం ॥ అన్య
 వృత్తిహేతుకేన్వయసంబంధేన సాధ్యతాయాంచ హేతుమతి సర్వత్రసాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమన్తాత్రస్త్రేవ తేనసంబంధేన వృత్తిత్వభ్యుదయతాయా
 తియోగితాధర్మకాగ్నిమకల్పయోర్విశిష్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవ్యక్తిరెవని
 విష్టైతి నదీధితిశ్చేధిల్యమితిధావః । యత్సంబంధేనేన్యేతావన్తాత్త్రా నతు వృ
 త్తినియామకేనేతి దీధితిగ్రంథవచ విశేషరూపేణ సంసగత్వసాధకఇతి భృమ
 నిరాసాయ యద్రూపావచ్ఛిన్నైత్యాది * వ్యతిరేకమాత్రస్త్రేవైతి * కేవలాన్వ
 యి వాచ్యత్వాదేరసాధికరణదేశావప్రసిద్ధ్యా నావాప్యవృత్తిత్వం * విశ్లేషితి *
 యద్యవ్యస్యకాలికసంబంధేనావాప్యవృత్తిత్వం నాయాతి అసాధికరణదేశావప్ర
 థాః । తథాపి విశేషణతావిశేషణజ్ఞేన విషయత్వీయవిశేషణతాయాఅప్యపా
 నాన్నదోషః । యద్వా దైకావాప్యవృత్తైరేవావచ్ఛేదకదేశాపేక్షా తత్త్వ
 కాంతికా వ్యాప్యవృత్తినినుపపత్తిః అన్యవృత్తిహేతుకే ఖండకాలవృత్తైరి
 త్కాలతావదన్యసంబంధేన సమవాయాదినసంబంధేన కాలమాత్రమేనా

మనుమిజనకజ్ఞానానుపపత్తిరపి దృష్టవ్యా || ఏవం కాలికసంబంధేన వ్యాప్య
 వృత్తిసాధ్యకేపి సాధ్యస్య తేనసంబంధేనావ్యాప్యవృత్తిత్వభిమదశాయాం ప్ర
 తియోగి వైయ్యధిక గణ్యాఘటితాయాః ప్రతియోగి వైయ్యధిక రణ్యాఘటితాయా
 శ్చదుగ్రహతాన్వహకాలతాన్వదిహేతుకానుమిత్యనుపపత్తిరపి || సాన్వచ్ఛేద
 కసంబంధేన సాన్వచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణహేత్వధికరణవృత్త్యభావీయ సాధ్య
 తావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానివేశకత్వే తాదృశ ప్రతియోగి
 తాన్వప్రసిద్ధ్యభిధాననావాప్తిం స్ఫుటికరోతి * సాన్వచ్ఛేదకేతి *సన్వ*ప్ర
 తియోగితా*కాల*మహాకాల*తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య*కాలికసంబంధావ
 చ్ఛిన్నత్వస్య | అసంభవాదియోజనా | కాలికసంబంధేన వృత్తిమన్తాత్మనేన
 మహాకాలే వృత్తైర్వృత్తైశ్చ తేనసంబంధేన సంబంధినోఽప్రసిద్ధ్యా కస్యాపి కా
 లికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్య
 త్వంబంధిహేతుమద్వృత్తితాన్వసంభవేన సమవాయాదినంబంధావచ్ఛిన్నఘటా
 ద్యభావస్య తథాతాన్వత్తత్ప్రతియోగితాయాశ్చ సమవాయాదినంబంధేనైవావచ్ఛి
 న్నతాన్వదితిభావః | సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబంధిహేతుమ
 ద్వృత్త్యభావీయసంబంధావచ్ఛిన్నతాన్వవిశేషితప్రతియోగితానివేశకత్వే తాదృ
 శసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబంధిహేతుమతపవాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరిత్యాహ
 * తేనేతి *తేనసంబంధేన*కాలికసంబంధేన గగనాద్యభావప్రతియోగినస్తేనసం
 బంధేన సంబంధిరూపప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యా తేనసంబంధేన ప్రతియోగ్యసంబం
 ధిత్వాన్విధిం స్ఫుటికర్తుం ప్రతియోగ్యసంబంధిత్వస్యేత్యనభిధాయ యత్ప్రతి
 యోగిసంబంధితదన్యత్వస్యేత్యనమాసే నాభిధానం || అథ కాలికసంబంధేన మ
 హాకాలాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావపవ మహాకాలే ప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగివ్యధికరణః ప్రసిద్ధఃతమాదా యైవచ లక్షణ
 సమన్వయాతూఢమవ్యాప్త్యభిధానం | నహి మహాకాలాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టఘ
 ణ్యత్వే అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యానుధావనస్యాపి వస్త్రవిభిప్రాయకతామాహ *ఏ
 వమితి * వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే కేవలసన్వయిసాధ్యకే వాచ్యతాన్వధికరణదేశా
 ప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్యవృత్తితాన్వసంభవాత్ | అత్రాన్యవృత్తిహేతుకేఽన్య
 సంబంధేన సాధ్యకే హేతుమత్యతీతస్య క్త్యభావగ్రహసాన్యస్యసంబంధావచ్ఛి
 న్నగ్రహాభావస్యచాసంభవేపి గగనాద్యభావస్య యథాశ్చుత ప్రతియోగితా

టాదినిరూపితః కాలికసంబంధో మహాకాల సంభవతి తద్ధర్మవృత్తిత్వవిశిష్టని
 రూపితసంబంధానుయోగితాయాస్తద్ధర్మనియతత్వాత్ । అన్యథా సత్త్వాది
 మతి గుణాదా దృవ్యాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్త్వాద్యభావప్రత్యయానుపపత్తేః । నచై
 వం హృదాదివృత్తిత్వవిశిష్టమహ్నోద్యభావాదెర్విషయత్వాసంబంధిత్యం జ్ఞానై
 నస్యాల్ జ్ఞానస్య హృదాదివృత్తిత్వవిశిష్టమహ్నోద్యభావత్యానిరూపకత్వాదిహృ
 దావహ్నిమానిత్యాదా తాదృశవిశిష్టస్య బాధాదిరూపస్య హేత్యాభాసత్వం స
 స్యాల్ జ్ఞాననిష్ఠవిషయితయా యాదృశవిశిష్టవత్త్వమనుమితిప్రతిబంధకతావ
 చేధకం తాదృశవిశిష్టస్థేన తథాత్వాత్ । యదిచ యత్సంబంధైరేతద్ధర్మసంబం
 ధిత్యవిశిష్టనిరూపితస్తాదృశసంబంధో విశేషణకోటిప్రవిష్టతద్ధర్మనియతఇతిసంబ
 ద్ధాంతరేణ హృదాదివృత్తిత్వవిశిష్టనిరూపితవిషయితాసంబంధోజ్ఞానే సంభవ
 త్యేవేత్సుచ్యతేతదాపీచ్ఛాదివిషయత్వవిశిష్టఘటాదినిరూపితవిషయితాసంబంధ
 స్యజ్ఞానేనసంభవాదిచ్ఛావిషయత్వాభావాదిసాధ్యకఘటాదిపక్షకస్తలే తాదృశ
 విశిష్టస్య బాధాదిరూపస్య హేత్యాభాసత్వానుపపత్తిరుక్తావేతివాచ్యం ।
 విశిష్టనిరూపిత విషయితాతిరక్తసంబంధస్థేన విశేషణీభూతసంబంధితానిరూప
 కాధికరణత్వనియతత్వావగమాత్తద్ధర్మవిశిష్ట తన్నిరూపితవిషయితాయాం త
 దంశే తద్ధర్మప్రకారకత్వమాత్రస్య అపేక్షితత్వాదిచ్ఛావిషయో ఘటఇత్యాదిజ్ఞా
 నై ఇచ్ఛావిషయత్వ విశిష్టఘటాదినిరూపితవిషయితాసత్వే బాధకాభావాత్ ।
 నచ తదనురోధేనైవ విశేష్యవృత్తిఘటకసంబంధైరే విశేషణవిశేష్యాభయాధికర
 ణైపి విశిష్టాధికరణత్వం స్వీక్రియతే । ప్రకృతేచ ఇచ్ఛావిషయత్వతాదృశ ఘ
 టయోద్వేషయోరపి విషయితాసంబంధైరే జ్ఞానేసత్త్వాత్ తాదృశవిశిష్టాధికర
 ణత్వం జ్ఞానేనక్షతమేవేతి నేచ్ఛావిషయత్వవిశిష్టఘటాదేః హేత్యాభాసత్వా
 నుపపత్తిః । ఇత్థంచ కాలికసంబంధైరే మహాకాలాన్యత్వస్య మహాకాలే సత్త్వాత్
 విశిష్టాధికరణత్వం మహాకాలే వర్తతేవేతి కథం విశిష్టాభావః ప్రతియోగివ్యధి
 కరణఇతివాచ్యం । విశేష్యసంబంధైరేభయాధికరణైపి విశిష్టాధికరణత్వాంగీకా
 రేః ఘటపటాభయసంయక్తేభూతైః ఘటసమవాయికపాలసంయక్తత్వవిశిష్ట
 య్యధికరణ్యస్య దురుపపాదత్యేపి కాలికసంబంధైరే వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకైః తా
 భయాభావప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యవిషయకవ్యాప్తిజ్ఞాననిరాపహతావం స
 మాధానముత్పత్త్యుత్పత్తి మనసిక్యత్వేదం పూరితం విశేష్యత్వైతిఘటకీభూ

పటనిరూపితాధికరణత్వ ప్రసంగాత్ ఇచ్ఛావిషయత్వం ఘటశ్చేతి సమా
హంబనేపి తాదృశవిశిష్టాధికరణత్వసత్త్వావత్త్వా ప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత
యా తస్య హేత్వాభాసత్వానుపపత్తితాదవస్థానిదితి || నచ మహాకాలే మహా
కాలాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టఘటాద్యధికరణత్వానుపగమే విశ్వాధారత్వవ్యాఘాతఇ
తి శంకనీయం । తాదృశవిశిష్టనిరూపితాధికరణతావిశేషస్య మహాకాలేనైవ ల్పే
పి ఘటాదేర్ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతాసత్త్వేనైవ సర్వాధార
త్వావపత్తైః || అత్రకచిత్ । కాలికసంబద్ధేనాధారతామహాకాలస్యేవ నతు
సూర్యక్రియాదేః ఇదానీం ఘటః ఇదానీం పటఇత్యాదిప్రతీత్యా క్రియాదిరూ
పకాలాపాధీనాం మహాకాలనిష్ఠాధారతావచ్ఛేదకత్వస్యేవవాచకాహనాత్ ।
అతపవ తేషాం కాలవిశేషణతయా కాలాపాధిత్వప్రవాదః । తాదృశ ప్రతీత్యా
క్రియాదావేవ ఘటాద్యాధారత్వావగాహిత్యావగమే తాదృశప్రతీతీనాం అను
గతాధారతావగాహిత్యానుభవవిరోధాత్ కాలల్పేనాఖండోపాధిసా సర్వక్రి
యాదీనామనుగత్యేనైవ తాదృశానుభవోపపాదనే మహాకాలస్యేవాప్రామాణి
కతావత్తైరితి ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణైవమవ్యాప్త్యాశంకా । తథాచనతి కాలి
కసంబద్ధేన మహాకాలాన్యవృత్తిత్వస్యేవాప్రసిద్ధ్యాతద్విశిష్ట ఘటాద్యభావమా
దాయ లక్షణగమనానుభవాత్ || నచ క్రియాదేఃకాలత్వానభ్యుపగమేన తద
భిప్రాయేణచెదయంగ్రంథః తదాఽష్టద్రవ్యాతిరిక్తద్రవ్యాత్మకతాయా అవ్యా
వర్తకతయాఽభిధానానుగతిరితివాచ్యం । తాదృశ ద్రవ్యాత్మకవికాళిమ
తవిశేషనూచనార్థకతయా తత్సంగతేః । తస్మాత్ప్రవృత్తిత్వంచ హేతోర్లక్ష్య
తాసంపాదకత్వేనాభిహితం ఇతరవృత్తైర్వ్యభిచారిత్వాత్ । అథవా భవతు కా
లాపాధిరపి కాలికసంబద్ధేనాధికరణం తదధికరణత్వసాధకశ్చేదానీం ఘటఇదా
నీంపటఇత్యాదిః ప్రత్యయోవ్యవహారశ్చ తస్యచాననుగతాపాధిమాత్రవిషయక
త్వేననుగతాధారత్వావగాహిత్యానుపపత్త్యాక్రియారూపాపాధివిశిష్టమహాకాల
స్య ఘటాద్యాధారతావగాహిత్యమూవశ్యకం విశిష్టేఘటాద్యాధారత్వావగాహి
త్యేవిశిష్టాంతగతవిశేషణేపి తదవగాహిత్యమూవశ్యకమితిఖండకాలస్య కాలిక
సంబద్ధేనాధారతాసిద్ధిః । ఏవంచేదానీం మహాకాలాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టో ఘటఇతి
త్రకాలికవిషయతాన్యతరసంబంధేనేత్యాదిరిత్యా నియమపరిష్కారేత్వాహ * ఇ
చ్ఛావిషయత్వంఘటశ్చేతి * క్రియారూపాపాధివిశిష్టమహాకాలస్యేతి * య

ప్రత్యయాదిః ఖండకాలే విశిష్టాధారతాయామూనం సత్వస్వరూపి తత్ర తత్సాధకప్రత్యయబలాదేవ మహాకాలాన్యవృత్తిత్వానిరూపకస్యాపి మహాకాలస్య విశిష్టాధారత్వసిద్ధిరువాచ్యమైవ । తథాచ మహాకాలే విశిష్టఘటాభావాపి విశిష్టప్రతియోగిసమానాధికరణః । తాదృశప్రతీత్యసభ్యుపగమేఖండకాలే నవిశిష్టప్రతియోగ్యధికరణత్వప్రసిద్ధిరిత్యుక్తస్తతః తద్వ్యాప్తివారణమశక్యమిత్యాహుః ॥ అన్యేతు కాలికస్సంబంధః స్వరూపానతిరిక్తః । తథాచ ఖండకాలమహాకాలానుయోగికతాదృశసంబంధానాం తత్తత్స్వరూపాణాం అనుగమకసంబంధతావచ్ఛేదకాభావేన ప్రత్యేకమేవ సంబంధతా । తథాచ మహాకాలస్వరూపసంబంధేనైవఘటాదేః మహాకాలత్వాదివ్యాపకతావాచ్యేతి దురుద్ధరైవావ్యాప్తిః తాదృశసంబంధేన మహాకాలాన్యవృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధిరివదంతి ॥ తదనన్తః । స్వరూపాణాం శ్రోతిస్వికరూపేణ సంబంధత్వే యత్క్రిందిత్యేఖండకాలస్వరూపసంబంధేన సాధ్యతాయాం తాదృశఖండకాలమాత్రవృత్తిచేతుకేపి ప్రతియోగిన్యధికరణాభావాప్రసిద్ధిసంభవాన్తమహాకాలమాత్రవృత్తిచేతుకానుధావస్య నిర్పిజత్వాపాతాత్ ॥ పరేతు సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యవిషయకానుమిత్యోపయిక్వాప్తావేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టవైయ్యధికరణనివేశః । నతు సాధ్యతావచ్ఛేదకోపలక్షితసాధ్యవైశిష్ట్యవిషయకానుమిత్యోపయిక్వాప్తా । అన్యథా మహాకాలే పృథివ్యాదివృత్తిత్వోపలక్షితజాత్యనుమానానుపపత్తైస్సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిన్యధికరణనిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ । ఇత్థంచసాధ్యతావచ్ఛేదకోపలక్షితస్య యత్రసాధ్యతాతత్రైవావ్యాప్తిశజ్జాగ్రహర్యంగ్రస్తః । తత్ర యథాశ్చోతప్రతియోగివైయ్యధికరణస్సేవనివేశేనమహాకాలాన్యవృత్తివిశిష్టఘటాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాదిత్యాహుః ॥ తదపినసాధు । అగ్నిమవిశిష్టపదోపాదానతద్వాన్యవృత్తిప్రదర్శనాదివిరోధాత్ * తాదృశసంబంధేన * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనసాధ్యతా

థాఘటాఘటపదవాచ్యఇతి జ్ఞానస్య ఘటత్వాదివిశిష్టే వాచ్యత్వానగహిత్యం శుద్ధఘటే తథావగాహిత్వే ద్రవ్యం ఘటపదవాచ్యమితి ప్రత్యయోవ్యవహారశ్చ స్యాత్తథేతిభావః । అధివేత్త్యాదికల్పవన గ్రంథకారనిర్భరఇతివ్యక్తం సర్వక్షణే * విశిష్టేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకోపలక్షితవైశిష్ట్యవిషయకానుమిత్యోపయిక్వాప్తిపరాచ నశంకా । సమాధానై సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టపదోపాదానవి

వచ్చేదకసంబంధేనవాఁజవక్తవ్యం*లభావవిశేషణతయాఽభావపూర్వప్రతీకనవిష
క్షణీయం*XXనాద్యభావవాచిత్వవేతి*తత్ప్రతియోగినఃకాలికసంబంధేనాధికర
ణాప్రసిద్ధ్యాతదనధికరణత్వాప్రసిద్ధావపివృత్తిమతి ప్రసిద్ధాయాఃకాలికసంబం
ధేనమహాకాలవృత్తితాయాః అభావస్య తత్ర ప్రసిద్ధతావదితిభావః । జ్ఞానవాక్
సత్త్వాత్ సంయోగీ సత్త్వాదిత్యాదౌ క్రమేణ సంబద్ధవిశేషనివేశయత్క్రిచి
త్పవోపాదానయోవ్యావృత్తిమాహ * సత్తాద్యధికరణైతి * సంబద్ధవిశేషా
నుపాదానై కర్తాదౌ సమవాయేన జ్ఞానాభావప్రతియోగినోఽవృత్తావపి విష
యతాసంబంధేన వృత్తైస్తాదృశాభావనలక్షణఘటకస్సాన్యత్ కర్తాదౌసంయో
గాభావప్రతియోగినోఽసత్త్వేపిపాత్యధికరణద్రవ్యవృత్తితయాపాత్యధికరణవృ
త్తిత్వసామాన్యాభావసత్త్వాత్సాపి సతథాసాన్యదిత్యభావాంతరమాదాయాతివ్యా
ప్తిప్రసక్తిరితిభావః । యద్యపి యత్క్రించిత్పదస్యవ్యావృత్తిః జ్ఞానసాధ్యకేపి
సంభవతి జ్ఞానస్య సమవాయేనావ్యావృత్తితయా తత్సాధ్యకేపి ప్రతియోగి
వైయ్యధికరణ్యనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ । తథాపి ప్రసిద్ధావ్యావృత్తిసాధ్యకే
వ్యభిచారిణి సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ తదనుక్తౌ తత్ర వ్యావృత్తిర్నసంభవతీతిశ
క్కుస్యాత్ తన్నిరాకరణాయ తత్ర తత్ప్రదర్శనం ॥ కెచిత్తు సంయోగసాధ్య
కే ఆదిపదగ్రాహ్యగుణాన్యత్పరివిష్టసత్తాపాతుకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ
స్వేవ వ్యావృత్తిప్రదర్శనపరం । సంయోగసామాన్యస్యవేత్తపి విషయితాయా
వృత్త్యనియామకత్వే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య సంబంధితాన్యవేశపక్షే పూ
ర్వస్థలీయవ్యావృత్త్యసంగతిరిత్యన్వరసాదేవ తదనుభావనం సంయోగాభావస్య
కాలికసంబంధేనైవ సర్వత్రకర్తృణి ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాదిత్యా
ప్తిప్రసక్తిరితివదంతి॥ తదనత్ । ఉక్తాన్వరసేన పూర్వమపి జ్ఞానసాధ్యకం పరిత్య
రోధాత్ । కింతు తద్విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యనుమితౌపయికవ్యాప్తిపరైవ తత్ర
చోక్తరీత్యాఽవ్యాప్త్యధారో దుర్వారశతిభావః । సత్తాద్యధికరణైత్యాదినాతి
ప్రసంగిత్యంతగ్రంథః నయత్క్రించిత్పదవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరం । కింతు సంబ
ద్ధవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరశ్చి మతాంతరమాహ * కెచిత్త్వేతి * యథాశృతే జ్ఞా
నభాస్సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదిస్థలద్వయంలభ్యతే । తత్రాగ్రిమాన్వరసాత్సంయో
గస్య సాధ్యతానుభావనం తత్రాపి సంయోగసామాన్యే పాతుమద్యత్క్రించి
న్నిత్యగుణవృత్తిత్యాభావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యతఃపూ * ఆదిపదేతి *

జ్య స్థలాంతరానుసరణాదత్ర నిర్విజతాదృశస్థలపరిత్యాగేన సందర్భవిరోధాత్
 ఆదిపదేన హేతూస్సాధ్యస్యచ విశేషశబ్దేనోపాదానస్యానుకృత్యావచ్ఛు || ప్రతి
 యోగితావచ్ఛాదకవిశిష్టత్యావోపాదానస్య పూర్వోత్తస్థలవీవ వ్యావృత్తిస్తాంత
 తి * ఘాతత్వస్యేతి * యద్యపి పూర్వం విశిష్టసాధ్యకేతివ్యాప్తిప్రదత్తనా
 త్తరం విశిష్టస్యాతిరిక్రతావత్తే తదనుగతైరనుసారాదుభయసాధ్యకాతివ్యాప్తిర్ద
 యితా తథాపి ద్వంద్వే అల్పక్షరపూర్వనిపాతనియమాదుభయత్వవిశిష్టాంత
 స్య ప్రాగభిధానం । అత్రపూర్వస్థల ద్విత్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయావ్యా
 సజ్యవృత్తివ్యవహరేతివ్యాప్తిర్నసంభవతీత్యన్వయసేవైవ ద్వితీయస్థలాతివ్యా
 ప్రవృత్తతాఽఽపూర్వా(నభిప్రాయా)భిప్రాయవిరోధాదనుపాదేయః * యవనా
 గుణాదివృత్తితి * ఏకవిశేషావచ్ఛిన్నే తద్వృత్తిత్వసత్వైవ తద్వృత్తితానవ
 చ్ఛాదకవిశేషాంతరావచ్ఛిన్నే తత్ర తద్వృత్తిత్యావహరేతిత్యవచ్ఛిన్నత్యవచ్ఛిన్న
 వచ్ఛిన్నవీవ తత్తదభావయోర్విరోధేనావృత్తిరిత్యభిమానః । నచైవం విశిష్టాం
 * స్థలాంతరం * విశేషగుణసాధ్యకస్థలం । పూర్వంప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య
 ఘాతీతలక్షణై ప్రతియోగితావచ్ఛాదకసంబంధవ్యావృత్తిప్రదర్శకేనాధిజ్ఞానమా
 న్నత్వాత్ విశేషగుణవాక్ మనోన్యద్రవ్యత్వాదిత్యాదినా విషయతాయావృ
 త్త్యనియామకతయా జ్ఞానసాధ్యకస్థలంపరిత్యజ్యవిశేషగుణసాధ్యకమనుస్మతం
 తద్వద్రాపి స్థలాంతరానుసరణసంభవాత్ తత్పరిత్యజ్య స్థలానుసరణే సంద
 ర్భవిరోధఇత్యధః ॥ నను పరస్పరగ్రంథయోః పరస్పరోపలక్షణత్వస్వీకారా
 త్పూర్వంసంయోగీవిశిష్టసత్వాదిత్యత్రవిశేషగుణవాన్తనోన్యద్రవ్యత్వాదిత్యా
 హ్యమితి లభ్యతేతి నసందర్భవిరోధఇత్యతః * ఆదిపదేనేతి * విశేషశబ్ద
 న * సంయోగశబ్దేన * అల్పక్షరేతి * అసతి బాధకేఅల్పక్షరఘటితస్యేవపూ
 ర్వముచ్చారణీయత్వం కృష్ణార్జునావిభేద ప్రయోగోనాజ్ఞనకృష్ణాజ్ఞనియమా
 త్ । యధిష్ఠిరాజునావిత్యత్ర జ్యేష్ఠత్వంబాధకం । మతాంతరముపన్యస్యతి ।
 * అత్రేతి * పూర్వేతి * పూర్వంప్రతియోగ్యసాధికరణత్వఘటితలక్షణే ప్రతి
 యోగితావచ్ఛాదకవిశిష్టవ్యావృత్తిరివిశిష్టాతిరిక్రతవత్తే విశిష్టసత్తాసాధ్యకేన
 మ్భవతీత్యభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకే పరిదర్శితా ! ఇదానీం ప్రతియోగితావ
 ర్యాప్తింస్వీకృత్య తత్రాతివ్యాప్తివారణ పూర్వమపి తథాస్వీకృత్య తద్వార
 ణసంభవా తత్ర వ్యావృత్తిప్రదర్శనం విరుధ్యతే ప్రాగభిప్రేతవిశిష్టాతిరిక్రతా

తానుపాదానెసి సత్తాదా విశిష్టసత్తాత్వాదినా గుణాద్యవృత్తిత్వసత్త్వైవనవిశిష్టసత్తాద్యభావస్య లక్షణఘటకతయాఽతివ్యాప్త్యప్రసక్తైర్నవిశిష్టాంతవ్యావృత్తిసంభవశ్చివాచ్యం । పృథియోగిని కించియాపావచ్చిన్నై హేత్వధికరణయత్కించదన్యక్తివృత్తిత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వే సత్తాత్వాద్యవృత్తిత్వాదిత్యాదావపి సత్తాత్వాద్యవచ్చిన్నాభావస్య లక్షణఘటకత్వాత్సత్తాత్వాద్యవృత్తిత్వప్రత్యే హేత్వధికరణవృత్తిత్వస్య తదన్వృత్తిభిన్నత్వరూపస్వేవ నివేశనీయతయా విశిష్టసత్తావాజ్జాతైర్త్యాదా విశిష్టసత్తాద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వానివాహేతాతివ్యాప్తివారణసంభవాదాన్యవృత్తిసంగతేః॥ సామాన్యపదప్రయోజనమాహ * సంయోగసామాన్యంచతి * సంయోగేద్రవ్యత్వాదిత్యాదాసంయోగత్వావచ్చిన్నాభావప్రతియోగియత్కించత్సంయోగవ్యక్తైర్నైత్వధికరణయత్కించిష్టటాదివ్యక్త్యవృత్తిత్వసత్త్వైవసి తత్ప్రతియోగిసామాన్యే తదనంత్రైవన తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతయానావాప్తిరిత్యర్థః । విశేష్యవృత్తైవిశిష్టానుయోగికాభావాఽప్రామాణికశత్యాశయేన దూషయతి * విశిష్టసాన్యనతిరిక్తత్వాదితి * తథాచాభయత్వాదివిశిష్టస్య మూర్తత్వాదేశ్యద్వమూర్తత్వానతిరిక్తతయా మూర్తత్వాదివృత్తైర్ననావృత్తిత్వాదేరభావస్య ఉభయత్వాదివిశిష్టేసి తస్మిన్నసంభవాదృశతత్వమూర్తత్వోభయవాక్ మూర్తత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరివి

యాః త్యక్తమశక్యత్వాదిత్యర్థః * సంయోగీతి * అథ సామాన్యపదానంత్రైవసి నావాప్తిః పృథియోగితావచ్ఛేదకసంయోగత్వవైష్ట్యవచ్ఛేదేన తత్తద్ఘటవృత్తిత్వాభావస్యాసత్తాత్వత్ । అన్యథా సత్తాత్వావచ్ఛేదేనాపి ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావప్రసంగాత్ ॥ మైవం । సత్తాత్వావచ్ఛేదేన ద్రవ్యవృత్తిత్వం తదభావశ్చనసంభవతి విరోధాదతోవ్యాప్యవృత్తితానివాహాయ తదనిరూపకాధికరణావచ్ఛేదేన తదన్వృత్తిత్వావచ్ఛేదేనవా సవాచ్యః । ఇదంతు సంయోగత్వాభావావచ్ఛేదేనైవ తద్ఘటవృత్తిత్వాభావః సంయోగత్వస్య ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకత్వేపి తదన్వృధికరణతదభావావచ్ఛేదకత్వేఽవిరోధాత్ । ఏవమపి తన్నిష్ఠప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకస్య తన్నిష్టాభావావచ్ఛేదకత్వనియమాభంగాత్ । నవైవం సంయోగస్తద్ఘటవృత్తిరితివత్ సంయోగానతద్ఘటవృత్తిరిత్యపి ప్రత్యయసాన్యదితివాచ్యం । తస్య వారణీయత్వే సంయోగసామాన్యే తద్ఘటావృత్తిత్వావగ్రహేత్వసాన్యపేయత్వాదితి ॥ వస్తుతస్తు సామాన్యపదప్రయోజనం యథాశక్త్యే

శిష్టాంతాపాదానేపి దువాన్తరేపేతిభావః । నచ భూతత్వమూతత్వాభిప్రాయం
 నమనసి గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తానగుణై ఇత్యాదిసర్వానుభవసిద్ధప్రతీతిబలవిశిష్ట
 విశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్చిన్నై మనోగుణాదివృత్తిత్వాభావసిద్ధేరావశ్యకత్వాన్నా
 తివ్యాప్తిరితివాచ్యం । తాదృశప్రతీత్యా మనోగుణాద్యధికరణకద్విత్వవిశిష్టసత్తా
 త్వాద్యవచ్చిన్నా భావస్తేయవావగాహనాత్ । జాతౌనకించిత్సమవైతీతినిశ్చయ
 దశాయాం జాతౌ సమాతత్వమూతత్వాభిప్రాయం నవావిశిష్టసత్తాఇతి ప్రతీతివ
 త్ మనసి గుణైనకించిత్సమవైతీతి భ్రమదశాయామపి తాదృశప్రతీతేరానుభా
 వికతయా మనోగుణాదిసమవేతత్వాభావస్య తద్విషయకత్వాసంభవేన మనో
 గుణాద్యధికరణకాభావస్య తద్విషయతాయావశ్యకత్వాత్ । తాదృశభ్రమాభా

వ. పరంతు తథానివేశే నివాహమాల్లాచ్య స్వయమేవతాదృశసిద్ధ్యై ప్రద
 ర్శితఇతి । అథవా అవ్యాప్యవృత్తితానివాహకావచ్ఛేదకవృత్తిత్వ వైశిష్ట్యవ
 చ్చిన్నత్వమధికరణతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వం నచైకజాతీయం తథాచానాయ్య
 త్యా యాదృశప్రతియోగితాశ్చయే కించిదధికరణవృత్తిత్వాభావోనవచ్చిన్నవృ
 త్తికస్తత్ర తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యవచ్చిన్నత్వం యత్రతే సోప
 వచ్చిన్నవృత్తికః తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వంచ తత్ర నివేశ్య
 తాదృశతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వకూటం సాధ్యతావచ్ఛేదకేనివేశ్యం
 సంయోగీసత్తాద్విత్వాదౌ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవద్వృత్తిత్వనివేశేన
 తిప్రసంగాద్యావ్యవకత్వస్య సద్ధేతుసంగ్రహార్థత్వసంగతిః * జాతావితీ *
 జాతౌ సమాతత్వమూతత్వాభిప్రాయమితిప్రతీతిః జాత్యనుయోగికసమవాయసం
 బంధావచ్చిన్నవృత్తిత్వాభావావగాహిత్యం నసంభవతి । జాతౌనకించిత్సమవై
 తీత్యాకారకస్య సమవేతప్రతియోగికసమవాయధర్మికజాత్యనుయోగికత్వాభావ
 నిశ్చయస్య సమవాయాంశే జాత్యనుయోగికత్వగ్రహవిరోధాదితిభావః * జా
 తౌనకించిత్సమవైతీతి * జాతీధర్మికసమవాయసంబంధావచ్చిన్నసమవేతత్వా
 వచ్చిన్నాభావగ్రహః సమవాయసంబంధావచ్చిన్నజాతివృత్తిత్వాగ్రహః సమ
 వేతత్వే జాత్యనిరూపితత్వగ్రహోవా జాతిసమవేతత్వాంశభావవిరోధీతి యథా
 శ్రోతమేవ సమ్యక్ సచ భూతలే సమటఇత్యాదౌ తాత్పర్యసశాస్త్రవిద్వ
 టాభావబోధః కవిచిన్మూలవృత్తిత్వాభావబోధఇతి సర్వో దీప్తితిఖనాసంగతిః ।
 సాయుక్తం కించిన్నభూతలఇతి భ్రమదశాయాం సయ్యుక్తప్రతియోగికసంయో

వకాలీనతదాకారప్రతీతావపి తస్యైవ విపయతౌవచిత్యోత్ । ఆన్యధాకల్పనా
 గౌరవావత్రైః । భూతత్వమూతతత్వాభయం నమనావృత్తి గుణాద్యన్యత్వవిశిష్టస
 త్తానగుణవృత్తిరిత్యాదిప్రత్యయాశ్చ తాదృశాభయత్వవిశిష్టసత్తాత్వాదౌ మనా
 గుణాదివృత్తితావచ్ఛేదకత్వాభావం తాదృశవృత్తిశ్చే తాదృశాభయత్వవిశిష్ట
 త్వాద్యవచ్ఛేద్యతానభావంవాఽవగాహంతే । తత్ర తాదృశాభావస్య క్షప్తత్వాత్ ।
 నచ యత్కించిద్దైత్యధికరణవృత్తితానవచ్ఛేదక స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకకత్వస్య
 మేవ వివక్షణీయం. ఉభయతావద్భవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయ
 త్వాదేశ్చ మనాగుణాదివృత్తితానవచ్ఛేదకత్వాత్తాదృశాభావసంగ్రహేణ నా
 తివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తాదృశావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య
 వైశిష్ట్యసహితసత్తాత్వస్య గుణాదివృత్తితావచ్ఛేదకశుద్ధసత్తాత్వాద్యనతిరిక్తత
 యా తదనవచ్ఛేదకత్వాసంభవేనా క్తవివక్షయాపి తాదృశాభావసంగ్రహాసంభ
 వాత్ ॥ యదభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం యత్కించిద్దైత్యధికరణ
 వృత్తితావచ్ఛేదకత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపర్యాప్తతావః । తా
 దృశాభావనివేశే దర్శితాతివ్యాప్తిపరిహారసంభవతీత్యాశంక్య దూషణాంతర
 మాహ * సమవాయేనైతి * జాతిమన్నిస్తతాదృశాభావైతి * జాతిమన్నిష్ఠో
 యో ఘటత్వాద్యభావః తస్యైవ పటాద్యసమవేశప్రతియోగికత్వేన తత్ప్రతి
 యోగితాయాం జాతిత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వాదిత్యర్థః । జాతిమదవృత్తేజాతి
 తావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశత్వం నసంభవతీతిస్ఫుటయతి * జాతిసూన్యేచే
 తి* తాదృశసంబంధేన * సమవాయేన * అప్రసిద్ధిరితి * తథాచ జాతిమదవృ
 త్తిహ్యోభావస్తత్ప్రతియోగిసామాన్యే హేతుమద్యత్కించిత్పదేన జాతిసూన్య
 మేవోపాదాయావృత్తిత్వాంతం ఘటనీయం. తచ్చ నసంభవతి ప్రతియోగ్యవ్ర

గే భూతలానుయోగికత్వస్య గృహేతుమశక్యతయా భూతలానుయోగికసంయో
 గసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితావచ్ఛేదకావగాహితాయాదులభత్వాదితివాచ్యం । ఘ
 టాదౌ భూతలవృత్తితావచ్ఛేదకభోధకస్య సావసభిమతత్వాత్ ॥ నను జాతానకిం
 చిత్సమవైతితి నిశ్చయానుత్తరస్యాభావౌ భూతత్వమూతతత్వాభయప్రతియో
 గికఇతి నిశ్చయోత్తరస్యచ మనసి భూతత్వమూతతత్వాభయంనేతి ప్రత్యయ
 స్యానాయ్యత్యా మౌవృత్తితావచ్ఛేదకావలంబనత్వముపగంతవ్యమిత్యతలహ ॥
 * అన్యథేతి * తథాచ తాదృశప్రత్యయాలాపవీన సముచితఇతిభావః * వ్యా

సిద్ధ్యా తదప్రసిద్ధిరితి సాసౌలక్షణఘటకఇతిభావః ॥ జాతేవ్యాప్యవృత్తిత
యా తత్సాధ్యక ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యవిశేషణస్య ప్రయోజనవిరహేణాని
వేశేనోక్తదోషానవకాశఇత్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకపవాతివ్యాప్తిమాహ * సం
యోగాదీతి * అతివ్యాప్తిరితి * సంయోగతావద్యవచ్చిన్నాభావస్య వేత్సధి
కరణయత్కించిదవ్యక్తస్వనమవేతప్రతియోగిసామాన్యకత్వాసంభవేన లక్షణాఘ
టకత్వాదితిభావః॥ తదసంభవమేవ స్ఫుటయతి* అద్రవ్యితి * హేతుమతితి*
సామాన్యాదావిత్యధః * అప్రసిద్ధిరితి * తథాచ యత్కించిదవ్యక్తీత్యంతే
న సామాన్యాయుపాదానసంభవఇతిభావః * ద్రవ్యితి * తథాచ ద్రవ్యమపి
యత్కించిదవ్యక్తీపదేనోపాదాయ తాదృశాభావస్య నతథాత్వం శక్యోపాదా
నమితిభావః । సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే ఉభయాభావస్య వివక్షిత
త్వాదితియోజనా ॥ తథాచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగికత్వహే
త్వధికరణీహూత యత్కించిదవ్యక్తస్వనయోగికత్వసామాన్యభయాభావవత్సా
ధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యకత్వమభావే ; స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
త్ర సావచ్ఛేదకత్వంప్రక్షిప్త్య తాదృశాభావవత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసా
మాన్యకత్వం ప్రతియోగితాయాఽవా విశేషణం దేయమితిభావః ॥ జలాదిసంయో

ప్యవృత్తితయేతి * జాలేరుక్తావ్యాప్యవృత్తిత్వేపి లాఘవేన త్రావ్యాప్తివార
ణాయ ప్రకారాంతరమేవాలంబ్యం నతు ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యప్రవేశఇ
తిభావః * స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాది * అత్ర స్వపదస్యాభావప్రత్యే
నిరుక్తసంబంధసామాన్యకాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వంలభ్యతే తత్త్రాక్తా
స్వరసాత్ప్రతియోగితానిష్కర్షణేన స్వప్రతియోగితావదకర్తృధారయేనవా ని
రుక్తసంబంధసామాన్యకప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం దేయమిత్వధః, । ప్రతి
యోగితాంతర్భావాసహిష్టుతాయాంతు సావచ్ఛేదకస్థానే స్వంప్రక్షిప్త్య తాదృ
శాభావవత్సంబంధసామాన్యకత్వం ధర్మవిశేషణంబోధ్యం । సాధ్యతావచ్ఛేదకస
ంబంధత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకీహూతనిరుక్తభయత్వావచ్చిన్న ప్రతియోగితాయా
ఉక్తసంబంధేనావచ్ఛేదికా తాదృశభయత్వస్య నిరుక్తసంబంధేన దర్శితావచ్ఛే
దికావా ప్రతియోగిత్వే బహువీర్యాధః॥ సామాన్యపదప్రయోజనం ఛలతా
వచ్చయతి * జలాదీతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యకత్వేతావచ్ఛాత్త్రా
క్తా సమవాయవశ్చైస్సంయోగేన సాధ్యతాయాం పర్యవసాన్యవాయవాస్యతే

గ వహ్నిదిప్రతియోగికత్వధూమవదనుయోగికత్వాభయాభావసత్తైవిసాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యంతగత తత్తద్ధూమాధికరణానుయోగిక వహ్ని
సంయోగే వహ్నిప్రతియోగికత్వతత్తద్ధికరణానుయోగికత్వాభయాభావాసత్తై
న్నవహ్నిభావస్య లక్షణఘటకతేతి ఘటాద్యభావమాదాయ వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ లక్షణసమన్వయః । ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌఘ
నరవృత్తిగగనాదేరభావవివ లక్షణఘటకః కాలికసంబంధసామాన్యే తత్ప్రతి
యోగికత్వాభావేనైవాభయాభావసౌలభ్యాత్ । హేత్వధికరణానుయోగికసాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే నిదు క్తప్రతియోగిప్రతియోగికత్వాభావనివేశే జా
తిమాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఉక్తాతివ్యాప్తిప్రవారణమశక్యం సామాన్యనుయో
గికసమవాయాప్రసిద్ధ్యా జాత్యాభ్యాసానుయోగికసమవాయేచ జాత్యాదిప్రతి
యోగికత్వసత్తైవన జాతిత్వాద్యవచ్చిన్నాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాను
వపత్తైః ఏవం నిదు క్తప్రతియోగికసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే హేత్వధి
కరణేధూమతయక్రిందిచ్చిక్త్యనుయోగికసామాన్యభావనివేశేఘటవాన్ మహా
కాలత్వాదిత్యాదౌవవ్యాప్తిప్రవారణమశక్యం । గగనత్వవిశిష్టప్రతియోగిక కాలికసం
బంధావ్రసేదైగగనాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వానువపత్తైరిత్యుభయా
భావానుసరణం ॥ యక్రిందిచ్చిత్వదప్రయోజనమాహ * ధూమసంయోగఇతి *
అయోగోళ కానుయోగికత్వస్యేతి * విరహాన్నాతిప్రసంగఇత్యగ్రత నెనసంబంధః ।
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యంతగతధూమసంయోగే ధూమప్రతియో

వత్వాదిపేతావతిన్యాప్తిః । సమవాయసంయోగయో రేవసాధ్యతావచ్ఛేదక త్వై
న సమవాయే సాధ్యప్రతియోగికత్వవహ్నివయవానుయోగికత్వాభయస్య
సంయోగే సాధ్యప్రతియోగికత్వవర్జితానుయోగికత్వాభయస్యచ సత్తైవన తా
దృశ్యభయాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వవ్యాపకత్వాసంభవాదతస్సంబంధవ
త్తోపాహానం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవదం సామాన్యధికరణ్యఘటక సాధ్యసం
బంధవరం అన్యథా తత్పదనివేశేపుక్తదోషతాదవస్థ్యాత్ * ఉభయాభావేతి *
జ్ఞానవానాత్ గగనాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ జ్ఞానప్రతియోగిక గగనానుయోగికసం
బంధాప్రసిద్ధైరిత్యాప్తిః గగనప్రతియోగికత్వస్య తాదాత్మవిషయతయోరేవ
సత్తైవన హాకాలానుయోగికత్వవిశిష్ట గగనప్రతియోగికత్వాప్రసిద్ధైరవ్యాప్తిశ్చే
త్వతా విశిష్టాభావత్యాగః ॥ నన్వేవంబంధిమాన్మటాదిత్యాదౌ నగగనాభావా

గికత్వవహి మదనుయోగికత్వయోరభయోరేవసత్త్వేన తత్సామాన్యభయా
భావస్య దుష్టతత్వాత్ + యత్క్రిందిత్వదానుపాదానై ధూమవాన్యపైరి
త్యత్రాతివ్యాప్తిస్సాన్యత్ || పాత్వధికరణస్య పేతుమత్త్వేన సనివేశః కింతు త
దన్యకేత్వేన యత్క్రిందితకపేతుమదన్యకేర్ని వేశ్య లైతల్లాభాధకతదుపా
దానై పునర్దైత్వధికరణాయోగోళకానుయోగికత్వస్య ధూమసంయోగేభా
వాదన్యసంయోగేచ ధూమప్రతియోగికత్వస్యాభావాత్ | సంయోగసామాన్య
స్త్రేనోభయాభావవత్త్వాత్ ధూమత్వావచ్ఛిన్నాభావోపి లక్షణఘటకత్వేనా
తిప్రసంగఇత్యర్థః || ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టాధకనిరుక్తపదప్రయోజనం
సంయోగేన చైత్రాన్యత్వవిశిష్టైతద్దండత్వేన చైత్రనిష్ఠపదండాసాధ్యకే ఏతద్దండపా
తౌ సమవాయేన విశిష్టసత్తాసాధ్యకే జాత్యాదిరూపశ్లాఘాచాతివ్యాప్తివారణ
రూపం దర్శయతి * చైత్రాన్యత్వేతి * నిరుక్తపదదానుపాదానై సంయోగ
సామాన్యంతరగతచైత్రనిష్ఠైతద్దండసంయోగే పాత్వధికరణచైత్రాన్యయోగిక
త్వవిశిష్టైతద్దండాభావ ప్రతియోగ్యతద్దండ ప్రతియోగికత్వయోస్సమవాయసా
మాన్యంతరగతగుణానుయోగికసత్తాసమవాయేచ పాత్వధికరణగుణానుయో
గికత్వవిశిష్టసత్తాభావప్రతియోగిసత్తాప్రతియోగికత్వయోద్వయోరేవసత్త్వేన
తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతానన్యాదితి ప్రసక్తాతిప్రసక్తేస్తదుపాదానా
న్నావకాశః | చైత్రే గుణాదాచ సంయోగేన సమవాయేనచ విశిష్టపదం విశిష్ట
సత్తావైశిష్ట్యప్రత్యయాత్ తదనుయోగికసంయోగసమవాయయోర్విశిష్టపదంవిశి
ష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వానన్యవగమేనాన్యాయయోగికయోశ్చ త
యోశ్చైత్రగుణాద్యనుయోగికత్వాభావేనోభయాభావస్యాక్షతతయా విశిష్టసా
ధ్యాభావసాన్యపి లక్షణఘటకత్వాదిత్యర్థః || అథాత్ర సంయోగే ఘటాదౌ
సాధ్యే ఘటత్వాదావతివ్యాప్తిః సంయోగసామాన్యంతరగత ఘటపటాదినం
యోగే ఘటాద్యనుయోగికత్వఘటాదిప్రతియోగికత్వోభయసత్త్వేన ఘటాదిన్య
ఘటాద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వాత్ | నచ స్పష్టిక సంయోగేన స్వవిశిష్టఋ
ధ్యనుదయాదన్యత్ర ఘటాదివిశిష్టఋద్ధిమాత్రనియామకే ఘటసంయోగే ఘటప్ర
లక్షణఘటకః వహిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదిన్యకాలికసంబంధావచ్ఛి
న్నావచ్ఛేదకతాప్రతియోగికత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవృత్తితయా
ప్రసిద్ధిభయేన యాదృశయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిక

తియోగికత్వమాత్రం ఘటేఽన్యవిశిష్టధీమాత్రనియామకసంయోగేన తదనుయో
గికత్వమాత్రమితి ఘటానుయోగికత్వతత్ప్రతియోగికత్వోపభయం నకుత్తాపి సం
యోగేఽస్తి. నహి సమవాచీన సంయోగాధికరణత్వమేవ సంయోగానుయోగి
త్వం । తథాసతి తత్సంబంధానుయోగితాయావీవ తద్విశిష్టబుద్ధివిషయతాప్ర
యోజకత్వేన సస్తిన్నపి న్యవిశిష్టబుద్ధ్యావత్రైదుర్వావరత్వాత్ కింతు సంబం
ధాంతరమేవేతివాచ్యం । యేనసంబంధేన ఘటేఽన్యవిశిష్టధీస్తేనాపి సంబంధ
నాన్యత్ర కదాచిచ్ఛటవిశిష్టబుద్ధిజననాదేకత్రైవ సంయోగే ఘటానుయోగిక
త్వఘటప్రతియోగికత్వయోరావశ్యకత్వాత్. యస్మిన్ సంబంధే యత్ప్రతియో
గికత్వవిశిష్టే యదనుయోగికత్వం తత్సంబంధేన తస్మైవ తద్విశిష్టప్రమితేః స్వ
ప్రతియోగికత్వవిశిష్టేన సంయోగే సానుయోగికత్వానువగమేన సస్మిన్ తే
నన్యవిశిష్టప్రమావత్సనవకాశాదితిచెన్న । సంయోగేనాధికరణాంచే ఆధేయస్యై
వ విశిష్టబుద్ధిజన్యతే సత్వాభేయంచే ఆధారస్య । ఆధారాధేయభావానావన్న
యోర్వృత్త్యనీయామకసంయోగినోశ్చ సంయోగేన విశిష్టబుద్ధిగోపామాణిక
త్వాత్ ఆధేయత్వానువస్థితకాలీనేభూతతః ఘటశత్యాదిప్రత్యయే ఘటాద్యంశే
భూతలాదేః ప్రకారేవపి ఆధేయతాయావీవ సంసంగతావగమాత్ నతుసం
యోగస్య । వీవంసతి వృత్త్యనీయామకస్య గగనాదినయోగస్య సంబంధానువ
పత్తిః విశిష్టబుద్ధినియామకస్మైవ తథాత్వాదితిచేత్కాక్షతిః । వీవంచ యేనసం
యోగేనాన్యత్రఘటవిశిష్టబుద్ధిజన్యతే ఘటస్యతత్సంయోగాశ్చోయానాధారేవ
నఘటేన తేనాన్యవిశిష్టబుద్ధిజన్యత ఇతి సంయోగమాత్రవీవ తత్ప్రతియోగిక
త్వేత్యత్ర సంబంధప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘట
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య వాచ్యతయా గగనమాత్రసంయుక్తద్రవ్యావ్రసిద్ధేః ।
నద యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసంబంధప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయోరే
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యం । వీవంచ గగనాభావయోగ్యమవాయా
ది సంబంధావచ్ఛిన్నతదుభయప్రసిద్ధిరితివాచ్యం । తథాసతి సాధ్యతావచ్ఛేద
కతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావ్రసిద్ధేః । వీవం కాశి
కసంబంధేన దండాదివిశిష్టస్య కాలికాదిసంబంధేన సాధ్యత్వేష్యవ్యాప్తిః । నచే
యమవ్యాప్తిరన్వరసమధ్యంనివిశేత । వృత్తిమత్తైవ్వితితు శబ్దవిరోధాత్ ॥ మై
వం సాధ్యతావచ్ఛేదకాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాసంబంధావచ్ఛిన్న

త్వ తదనుయోగికత్వాద్విభయాభావస్యాక్షతత్వాత్ ॥ అథ యద్భటస్య అధోవష్టి
తపః యేనసంయోగేన ఘటవిశిష్టబుద్ధిజఃనితా తెనైవచ సంయోగేన పటేన
సమం పరివృత్త్య స్థాపితే తద్భటే పటవిశిష్టబుద్ధిరపిజన్యతే తత్సంయోగే ఘటా
నుయోగికత్వఘటప్రతియోగికత్వాద్విభయారావశ్యకతయా సంయోగేన ఘటసా
ధ్యకైతద్భటతత్పటాన్యతరత్వాదావతివ్యాప్తిరున్వారైవేతిచెల్. ఏవంసతి సా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగితాసామాన్యే నిరుక్తప్రతియోగికత్వవిశిష్టని
రూపితత్వచైతన్యధికరణీభూతయత్కించిదన్వృక్తి నిష్ఠత్వాద్విభయాభావపవ వివక్ష

తాదృశప్రతియోగితాన్విభావస్వేవ యో యదీయేత్యాదిసామాన్యనియమపదిహాని
నివేశాత్ । రూపత్వవిశిష్టజ్ఞానాభావమాదాయ్దోషస్వేవమపి వారణీయత్వా
త్ । తర్కాలంకారాణాంతు నాయంపూర్వపక్షః । త్రైస్వర్యత్రాపి సాధ్యతాఘ
టకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వీయ తదవచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛి
న్నావచ్ఛేదకత్వీయస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాసామాన్యాభావస్యోపాదానాత్. ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యఘటకావ
చ్ఛేదకత్వైతుపూర్వపక్షః ॥ వస్తుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనావచ్ఛేదకతావి
శిష్టావృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవృత్తివి
షయతానివేశాన్నదోషః ఇత్యేతల్లాభాధాకైత్యనైనావచ్ఛేదకత్వకూటనివేశ
ఉక్తః ॥ ప్రతియోగిత్వస్య సంబంధాంతరత్వేష్యనుయోగికత్వస్య సంబంధాంత
రాధికరణత్వరూపత్వమిత్యాశయేనశంకతే * అథతి * అనుయోగిత్వస్యాపివ
ష్టాంధాంతరత్వేపి పటే ఘటజ్ఞతి ప్రత్యయస్య సంయోగమాత్రావగాహితయా
దర్శితదోషోదుర్వారణత్వాహ * యేనసంబంధేనైతి * తద్భటేతి * యద్భట
స్యాధోవష్టితపటిత్యాదిరీత్యా వ్యభిచారస్థలాలతరసంభవేన ఘటత్వరూపపూ
ర్వోక్తచైతావతివ్యాప్తిర్నసంభవతీతి తత్పటేతి । నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధసామాన్యే నిరుక్తప్రతియోగికత్వవిశిష్టత్వతాదృశయత్కించిదనుయోగిక
త్వవిశిష్టత్వాద్విభయాభావస్య వివక్షితత్వాన్నదోషః । ప్రతియోగికత్వానుయోగిక
త్వయోః విశిష్టబుద్ధికాలీనతయా తదుభయాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధ
త్వవ్యాపకత్వాదితివాచ్యం । తయోర్వాన్యవృత్తిత్వాత్ । అన్యథా వష్టిమ
త్తాబ్దుద్భవభావదశాయాం సంయోగసామాన్యే వహ్నిప్రతియోగికత్వమహానసా
నుయోగికత్వయోరభావేనావ్యాప్త్యాపత్తైః * వివక్షణీయఇతి * ఘటవాన్యవత్

ణీయః || సప్తస్థిః సప్తవిశిష్టబుద్ధ్యనుదయేన సప్తప్రతియోగికి తప్తవిశిష్టసంయోగని
రూపితత్వస్య సప్తనిష్ఠానుయోగితాయామసత్త్వాత్ | సంయోగీయానుయోగితా
సామానేయే ఘటప్రతియోగికి తప్తవిశిష్టనిరూపితత్వతద్ధు టనిష్ఠత్వోపభయాభావోఽ
క్షతవచేతి | ఏవంచ యదత్రకల్ప సమవాద్యైక్యమలైతివ్యాప్తిముద్భావమయ
ష్యతి తద్యథా శృతాభిప్రాయేణేతి ధ్యాయం || అథ ద్రవ్యత్వాదికంప్రతి ప
ర్యాప్తినంబంధేన ద్విత్వాదేవ్యావకత్వాపత్తిః | సాతుమభిత్త కద్రవ్యన్యత
ర్యాప్తినంబంధేన ద్విత్వాద్యనధికరణత్వేపి ద్విత్వాదిపర్యాప్తౌ సాత్పథికర
ణతత్తదవ్యక్త్యనుయోగికి తావధావాసత్త్వాదితి ద్రవ్యత్వాదినాపర్యాప్తినంబం
ధేన గగనాదౌ ద్విత్వాద్యనుమానాపత్తిః | నచేష్టాపత్తిః | ఏకమాత్రవిశేష్యక
పర్యాప్తినంసగకవాసజ్యవృత్తిధర్మప్రకారకబుద్ధేర్భృమతయా సల్లింగకప
రామర్యాతాదృశానుమిత్యభ్యుపగమాసంభవాత్ || సచైకమాత్రవృత్తిధర్మావ
చ్ఛేదన ద్విత్వాదిపర్యాప్తౌ రైకైకస్తిన్నసత్తైవప్రభయవృత్తిధర్మావచ్ఛేదేన త
త్త్వర్యాప్తినత్త్వాత్ తేన సంబంధేన తదవతి తత్ప్రకారకత్వరూపప్రమాత్వం
దువాఽరమితివాచ్యం | తద్వాన్యవృత్తప్రమాలక్షణస్యాపి కథంచిన్నిర్వచనసం
భవాదిచ్ఛేన్న || ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వాదివిశేషితపర్యాప్తేః

కాలత్వాదిత్వాదౌ గగనత్వవిశిష్టప్రతియోగికి తప్తవిశిష్టగగనతాదాత్మ్యరూపన
మృంధనిరూపితత్వస్య మహాకాలనిష్ఠతాదృశానుయోగితాయామసత్త్వాల్లక్షణ
సంగతిః || సన్దేవం సమవాద్యైక్యేపి అనుయోగితాయాభిన్నత్వాత్తద్ధర్మైకోభ
యాభావోఽక్షతత్యతి ద్రవ్యం జాలైరిత్యాదాసగ్గిమాన్యాత్తలగ్నతావత్తైరిత్య
తలహా * ఏవంచేతి*యథాశృతేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధదర్శితోభయా
భావఘటితపరిష్కారాభిప్రాయేణేత్యర్థః | తథాచతదతివ్యాప్తేః ప్రతియోగితా
ధర్మైకోభయాభావఘటితపరిష్కారరీజిత్యవదనుయోగితాధర్మైకోభయాభావఘటి
తపరిష్కారరీజిత్యోపగమాన్నాసంగతిరితిభావః* తద్వాన్యవృత్తేతి*మూతవృ
క్షః కపిసంయోగవానితిజ్ఞానస్య ప్రమాత్వవారణాయ యదవచ్ఛేదేన యద్య
త్త్వంతదవచ్ఛేదేనతత్ప్రకారకత్వంవాచ్యం | ఏవంచగగనంద్వైశ్యత్యనుమితేరుభ
యాదివృత్తిధర్మావచ్ఛేదేన ద్విత్వవతి తదవచ్ఛేదనతత్ప్రకారకత్వాభావాన్నాతి
వ్యాప్తిః | తదవచ్ఛేదేన తత్ప్రకారకత్వంచ తదవచ్ఛేద్యసంబంధావచ్ఛిన్నతత్ప్ర
కారితాశాలిత్వం | ద్విత్వస్య ద్రవ్యత్వాదివ్యావకత్వేష్యష్టాపత్తిః సిద్ధాంతశిష్య
మూలతయాగగనాదుద్దేశ్యకద్విత్వాద్యనుమానాపత్తినిరస్యతి*ఉద్దేశ్యతేతి*

కన్యచిగపిసంబంధత్వానభ్యుపగమేన తాదృశపర్యాప్తిసంసర్గకానుమితైరాపా
దనానంభవాత్ । గగనత్వాద్యనతిరిక్తవృత్తిత్వవిశేషితపర్యాప్తైర్ద్వితీయత్వాదివ్య
తియోగికత్వాభావేన ద్వితీయదిష్టవ్యాపకత్వాఘటకతయా తాదృశసంబంధేనా
పి తదనుమానాపత్త్యనవకాశాత్ ॥ యత్తు హేత్వధికరణయత్కించిదన్వీక్య
నుయోగికత్వస్థల హేతుమత్తవపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయతిచిద్ధర్మావచ్ఛిన్నా
నుయోగికత్వనివేశ్యం. ద్వితీయదిష్టవ్యాప్తౌచ దృశ్యత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకే
కమాతృధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగికత్వవిరహాత్ నలెనసంబంధేన ద్వితీయదేః దృ
శ్యత్వాదిరూపప్రత్యేకపర్యాప్తధర్మవ్యాపకతాపత్తిః । హేతుమద్యవృత్తియత్కించ
చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగికత్వనివేశే ఇమే బహవస్త్రిత్యాదిత్యాదౌ పర్యాప్తి
నచాద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్త్యవశ్యతావిష్టపర్యాప్తైః సర్వత్ర సంసర్గకానుమే
గమాదౌ దృశ్యత్వాదిత్యనుమానానుపపత్తిః ఘటత్వాదిరూపాద్దేశ్యతావచ్ఛే
దకవ్యాప్త్యవశ్యతావిష్టపర్యాప్తిత్వేన వ్యాపకత్వాఘటకత్వాదితివాచ్యం । తత్ర ఘ
టపటాభయత్వాదరేచాద్దేశ్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ । నానాద్దేశ్యతావచ్ఛేదకస్థలే
శాబ్దవబుద్ధివత్ శుద్ధపర్యాప్తైః సంబంధత్వసంభవాచ్చ * కన్యచిదపీతి * నచ
శుద్ధపర్యాప్తిఘటిత వ్యాపకతావిషయకపరామర్శాత్తాదృశపర్యాప్తిసంబంధేన
ద్వితీయభానం దుర్వాఽరమితివాచ్యం । ఏకోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకద్వితీయభానస్యే
వ తదావ్యవస్థితవిష్టపర్యాప్తిభాననైయ్యత్వాత్తదసత్త్వే శుద్ధతత్సంసర్గక
ద్వితీయప్రత్యేకసిద్ధేః వ్యాపకతాఘటకతావచ్ఛేదక సంబంధతావచ్ఛేదకరూపే
తైవ సాధ్యభానమితి న నియః । అన్యథావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమ
త్రావగాహిశుద్ధసంబంధఘటితవ్యాపకతాపరామర్శాదవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సా
ధ్యభానానుపపత్తిప్రసంగాత్ । తస్మాత్కేతవపర్యాప్తిసంబంధేనైవాకాశా
దావ్యవస్థనుమితిరస్తు ఇత్యాశాకాంవారయతి * గగనత్వేతి * తాదృశసంబంధే
న * ఆకాశత్వవ్యాప్త్యవశ్యతావిష్టేకత్వపర్యాప్తిసంబంధేన వ్యాపకతాఘటకసంబం
ధేనైవ సాధ్యభాననియమాదితిభావః । ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్త్యవశ్యతావిష్టప
ర్యాప్తైః సాధ్యతావచ్ఛేదకతయా తత్సజాతీయపర్యాప్తీనామైవ సాధ్యతావచ్ఛే
దకసామాన్యవదేన గ్రహణాత్ ఘటౌ దావ్యవస్థనుమితిజనకపరామర్శాత్తా
దౌ * శుద్ధపర్యాప్తేసంసర్గకేతముపగమ్య ద్వితీయదేవ్యాపకతాపత్తిం వా
చయతాం మతముపదర్శయతి * యత్త్వేతి * ప్రతియోగిమద్దేశ్యతా * యాదృ

సంబంధేన హేతుసాధ్యభావేన వ్యాప్తిః హేతుమదేశమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛి
 న్నానుయోగితాకత్వస్య బహుత్వాదివర్యాప్తావసత్వైవ తాదృశసాధ్యాభావే
 విచక్షప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యస్య దుర్వాఠత్వాత్ అతా హేతుపర్యాప్త్యవ
 చ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మనివేశ్యతి || తన్న మనారమం || ఏతాదృశరీత్యా ఉక్తక
 ఛ్చవరిష్కారేపి ప్రతియోగిమద్యేదే హేతుపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాను
 యోగికత్వస్యాగ్రిమకల్పేవివక్షణకాశః ఆకాశః ఘటాభయత్వాదిత్యాదావతి
 వ్యాప్తైర్దుర్వాఠత్వాత్ ఆకాశత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదస్య దర్శితహేతుపర్యా
 ప్రవృత్త్యేదక తదుభయవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నేన సత్త్వాత్ | ప్రతియోగివృత్తిధర్మ
 స్య హేతుధికరణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ | సచ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మసాధ్యకేతాదృ
 శరీతిదుపాదేయా నాన్యత్రేతివాచ్యం | ఆకాశత్వాదేరాకాశఘటాదౌ వ్యా
 సజ్యవృత్తిత్వభేదకావచ్ఛిన్నతదవచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రత్యేకహేతుధికరణవృత్తి
 త్వగ్రహేపి ఆకాశఘటాభయత్వాదిహేతునా ఆకాశత్వాద్యనుమిత్యుత్పత్త్యా
 తన్నివాహయే తత్రాపి సాధనపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణతాక
 ప్రతియోగిమద్యేదఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానహేతుతాయావాచ్యతయా తత్రాప్యను
 మిత్యావయికవ్యాప్తిప్రసిద్ధావత్రైః || తస్మాద్విత్వాదిసాధ్యకద్రవ్యత్వాకాశ
 త్వాదికం సద్ధేతురేవ || ఇమే బహవశ్చిత్రాద్విదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ
 పర్యాప్త్యతిరీక్తస్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణత్వావచ్ఛిన్నస్య భేద
 ఏవ హేతుమతినివేశనీయః | నతు ప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్నభేదః ||

శప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వావచ్ఛిన్నభేదః హేతుపర్యా
 ప్రవృత్త్యేదకయత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగికః తాదృశ ప్రతియోగితాసా
 మాన్యే హేతుపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగిక భేదప్ర
 తియోగితాయాం సావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వావచ్ఛిన్నసంబంధేనావచ్ఛేదకీ
 భూతప్రతియోగితాసామాన్యేవా నిరుక్తోభయాభావఇత్యర్థః | తేన త్రిత్వాద్య
 ధికరణ ప్రత్యేకం బహుత్వావచ్ఛిన్నభేదసత్త్వేపి ఇమే బహవశ్చిత్రాద్విదిత్యా
 దౌ నావ్యాప్తిరితిభావః * తస్మాదితి * ఉత్తరలక్షణస్యోక్తరీత్యాదివ్యాప్తిగ్ర
 స్తత్వాదిత్యర్థః * సద్ధేతురేవేతి * తదసద్ధేతుత్వే వక్ష్యమాణవివక్షాయావ
 శ్యకతాయాఅతివ్యాప్తావత్రైః | తథాచ పూర్వకల్పేపి ద్విత్వాదిసాధ్యకస్య స
 హేతుత్వావచ్ఛిన్నభావేన వివక్షావైయ్యధ్యమితిభావః | అనుగతా క్రిమిష్యా

ప్రతియోగిమదవృత్తిధర్మవత్త్వంవా । తేన ప్రత్యేకవృత్తిబహుత్వాద్యవచ్చి
 న్నభేదమాదాయ సతదభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమిత్యేవసారం ॥ ఇ
 డంతుబోధ్యం ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభావనిరూపితత్వవిశిష్టసాధ్యవ
 స్తిష్ఠాధికరణతాభిన్నహేతుమన్నిష్ఠాధికరణతాకత్వమేవ ప్రతియోగివ్యధికరణ
 హేతుసమానాధికరణైతిప్రతీకాధః మహాకాలో ఘటవాక్ మహాకాలత్వా
 దిత్యాదౌచ నైతాదృశవిశేషణాక్రాంతాభావాప్రసిద్ధిః । కాలికసంబంధావచ్చి
 న్నవటాద్యభావస్తేవ తథాత్వాత్ । హేతుమన్నిష్ఠతదధికరణతాయాం సా
 ధ్యాభావాధికరణతాభిన్నత్వసత్త్వేన విశిష్టభేదసత్త్వాదిత్యుభయాభావఘటిత
 ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యానుభావనం దీధితీకృతామఫలమేవ ॥ ఏవంచ ప్రతియో
 గివైయ్యధికరణ్యస్య యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నానధికరణత్వం
 హేతుమతత్త్వాదిక్రమేణ నివచనైః సనుగమాత్ . ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 త్వత్వావచ్చిన్నాభావకూటనివేశనే వ్యాప్తేదుఃశ్చేయతైదిహాషణాంతరమన్వి
 వకాశమితిద్ధిక్ ॥ సను గగనాదేరపి కాలికసంబంధేన కాలవృత్తిత్వమావశ్యకం
 అన్యథా తేషాం పరమార్థసత్త్వానుపపత్తిః తస్య కాలవృత్తిత్వరూపత్వాత్
ఏవం కారణత్వానుపపత్తిశ్చ తస్య పూర్వకాలవృత్తిత్వఘటితత్వాత్ ॥ అన్య

 * ప్రతియోగిమదితి * సాధ్యతైతి * కపిసంయోగీ ఏతత్త్వాదిత్యాదినంగ్రహాయ
 భిన్నాంతం । సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యవన్నిష్ఠేతి॥
 సద్దైతా భిన్నాంతప్రసిద్ధయోవిశిష్టాంతం । ప్రమేయవానావ్యత్యాదిత్యా
 దౌ సాధ్యాభావనిరూపితసాధ్యవన్నిష్ఠాధికరణతాస్య హేతుమన్నిష్ఠాధికరణతా
 యాప్రసిద్ధిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభావనివేశః విశిష్టవదంచానుగతా
 ధికరణతాభేదనివేశలాభాయ । తేన సవక్ష్యమాణరీత్యా భేదకూటనివేశేనదుఃశ్చే
 యతాపత్తిరితి * ఏవంచైతి * హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితాయాం స్వావ
 చ్ఛేదకావచ్చిన్నవత్త్వసంబంధేనావచ్ఛేదకీభూతప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వక
 త్పకూటనివేశాభావేష్యుక్తపరంపరాయాస్సంబంధత్వమప్రామాణికమితిభావః ।
 ఏవంసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వస్య ప్రతియోగితాయామనివేశో
 నలాఘవం । హేతుమన్నిష్ఠసమవాయసంబంధావచ్చిన్నవహ్నీభావాధికరణ
 తాయా తాదృశాధికరణతాస్యత్వాసత్త్వాత్ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వఘటితసాధ్యసం
 సగతభావస్తేవవానుమితౌ తద్భావకత్వాత్ ॥ దిగధ్వజస్త ప్రతియోగితాధ

త్రిత్వప్రవాదశ్చ తత్ర కాలికాలిరిక్తసంబంధేనావృత్తిత్వపరః । ఇత్థంచ కాలిక
సంబంధసామాన్యే గగనాదిప్రతియోగికత్వమహాకాలానుయోగికత్వాభయాభా
వౌపి దులభః తదభావేపి ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం దుర్లుట(మిత్యతతహ
* స్వరూపసంబంధనేత్యాదినా * యద్యపి గగనాదేఃకాలికసంబంధేనానం
బంధితేపి ఈశ్వరజ్ఞానపక్షకే విషయితయా ఘటాదౌ సాధ్యే నిత్యజ్ఞానత్వాది
హేతావపి ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరువాదైవ హే
తుమతి భగవజ్ఞానాదౌ విషయితాసంబంధేన వస్తుమాత్రస్యేవ సంబంధితాత్వే ॥
తథాపి వృత్తనియామకసంబంధేన వ్యాపకత్వానభ్యుపగంత్యాణాం తత్ర తా
దృశాభావాప్రసిద్ధేరదోషతయాకాలికసంబంధేన గగనాదేవృత్తిమత్త్వమతే
తేన సంబంధేన ఘటాదిసాధ్యకమహాకాలత్వాదిహేతావవాప్తిరేవ కల్పంత
రబీజతయోపదర్శితా)॥ (మేవవిషయితయా ఘటాదిసాధ్యకే నిత్యజ్ఞానత్వాదిహే
తావపి ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరువాదైవ హేతు
మతి భగవజ్ఞానాదౌ విషయితాసంబంధేన వస్తుమాత్రస్యేవ సంబంధితాత్వాది
షయితాసంబంధసామాన్యే హేత్వధికరణానుయోగికత్వఘటితాభయాభావస్య
దుర్లుటత్వాదిత్యాలోచ్య కల్పంతరమాహ * స్వరూపసంబంధనేత్యాదినా *

మికోభయాభావకల్పప్రవాదశ్చ ఇతి * ఘటాది * ఏతస్య వ్యాప్యవృత్తినా
ధ్యకతయా ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం నాస్త్యేవేతి కింతు తాదృశాభావీయ
విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా తదఘటితలక్షణవీవావ్యా
ప్తిః । సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వీయ స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసామాన్యాభావనివే
శాద్వారణీయేతి తర్కాలంకారాః ॥ అత్ర ఘటవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదిస్థలే
వృత్తనియామకవిషయతాసంబంధేన వ్యాపకతానంగీకారాదవ్యాపైరదోషత
యా కాలికసంబంధేన గగనస్య వృత్తిమతఇత్యేవాభిహితమితి క్వచిత్పుస్తక ఏ
తన్న తొత్తరందృశ్యే । క్వచిత్తు తాదృశస్థలోపలక్షణత్వమివ గగనాదేవృత్తి
మత్త్వమిత్యస్యేతి తత్ విషయితాయావృత్తినియామకత్వ నియామకత్వమతే
బోధ్యం । కాలోఘటవాన్తహాకాలత్వాదిత్యాదౌ ఏవావ్యాప్తిరుక్తానతు ఘ
టవాన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ వితిదీధితౌ న్యూనత్వమాశంక్య మహాకాలత్వహే
తుకవీవావ్యాప్తిర్నిత్యజ్ఞానత్వహేతుక ఇతివదతాం పరిష్కారముపస్యన్యతి ॥

॥ అత్ర కేచిత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే నిరుక్తప్రతియోగిప్రతి
యోగిత్వపాత్యధికరణీభూతయత్కించిదవ్యక్త్యసయోగికత్వ సాధ్యప్రతియోగి
కత్వైవతత్త్రితావచ్ఛిన్నాభావస్య వివక్షణాన్మవిషయతాసంబంధేన ఘటాది
సాధ్యక నిత్యజ్ఞానతావద్దిపాతావవ్యాప్తిః ఘటాద్యభావస్తేన తేనసంబంధేన
ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ । ఘటపటవిషయత్వయోర్భిన్నత్వేనవిషయతాసంబ
ధసామాన్యే తాదృశ త్రితావచ్ఛిన్నాభావస్య సత్త్వాత్ । నచైతాదృశ త్రితావచ్ఛ
ిన్నాభావనివేశే స్వరూపసంబంధేన గగనాదెవ్యత్త్వైవ సఘటాదిసాధ్య
క కాలతావద్దిపాతావవ్యాప్తిః ప్రతియోగిభేదేన కాలికసంబంధస్యాపి విభిన్న
తయా గగనాద్యభావస్తేన తాదృశ ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాదితివాచ్యం । కా
లికసంబంధేన ప్రమేయసామాన్యసాధ్యకత్వవ్యాప్తేః । తత్ర సర్వస్థేనసాధ్య
తయా కాలికసంబంధసామాన్యవ సాధ్య ప్రతియోగికత్వసత్త్వేన ఉపదర్శితత్త్రి
తావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వాత్ । ప్రమేయసామాన్యస్య వ్యాప్యవృత్తిసాధ్య
త్వేపి తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వభ్రమదశాయామనుమిత్యుత్పత్త్యర్థం తత్ర ప్రతి
యోగివ్యధికరణత్వఘటితవాస్తవ్యపపాదనస్యావశ్యకత్వాత్ । ఏతత్తాన్యక్షణవృ
త్తిత్వవిశిష్టప్రమేయసామాన్యసాధ్యకకాలతావద్దిపాతారవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక
త్వేన తత్రావ్యాప్తేశ్చ । నచ తథావిషయతాసంబంధేన ప్రమేయసామాన్య
సాధ్యక నిత్యజ్ఞానతావద్దిపాతావవ్యాప్తేసంభవాత్కథం తదుక్తేసంగతితి
వాచ్యం । సాధ్యప్రతియోగికత్వేత్యనేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిత్వ
వివక్షణాత్ప్రమేయత్వవిశిష్టఘటవిషయతాఘటత్వవిశిష్టఘటవిషయతాయాభి

* అత్ర కేచిదిత్యాదినా * ఏతత్త్రితావచ్ఛిన్నైతి * వ్యభిచారిణి సాధ్యప్రతి
యోగికత్వప్రతియోగిప్రతియోగికత్వయోరభేదేపి విషయతావిశేషలక్షణం త
త్సంబంధేన బుద్ధివిశేషలక్షణంవా త్రిత్వమవ్యాహతం । అత్ర స్వరూపసంబం
ధేన గగనాదేః వృత్తిమత్త్వపక్షే ఘటాదిసాధ్యకకాలత్వేనవ్యాప్త్యసంభవా
త్ ప్రమేయసాధ్యక తత్రావ్యాప్తిః తత్ర గగనాభావస్యాపి ప్రతియోగివ్య
ధికరణత్వాసంభవాదినిశ్చితం । పర్యాప్తినివేశేచ ఘటాదిసాధ్యకేపి కాలికసం
బంధప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రమేయత్వాద్యంతర్యావేణ పర్యాప్తిత
యా కాలికసంబంధస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకపర్యాప్తప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నాభావేన సాధ్యభావస్యాపి ప్రతియోగివ్యధికరణతయావ్యాప్తి

న్ను ట్టైన ఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ । నచైవరజ్ఞానీయప్ర
మేయత్వవిశిష్టఘటవిషయతాయాం తాదృశ త్రితావచ్ఛిన్నస్వీకృత్యైవ క
థం తత్త్ర ఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమితివాచ్యం । నిరుక్తప్ర
తియోగి ప్రతియోగికత్వేన యదభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకపర్యాప్తప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాకత్వస్య వివక్షణాదీశ్వరజ్ఞానీయ తాదృశవిషయతాయాం ప్ర
మేయత్వస్యాపినిరూపకతావచ్ఛేదకత్వేన ఘటత్వపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాకత్వాభావేన ఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ ॥ ఇత్థంచస్య
రూపసంబంధేన గగనాదేవ్యత్తిమత్వైశ్చ కాలికసంబంధేన ఘటాదిసాధ్యకస్థ
లేవ్యవ్యాప్తిస్సంభవతి ప్రమేయత్వాదివిశిష్టఘటనిరూపిత కాలికవిశేషణతా
త్మఘటత్వవిశిష్టఘటనిరూపితకాలికవిశేషణతాయా అభిన్ను ట్టైన కాలికసంబం
ధసామాన్యే ఘటత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వాభావేన ఘటాద్యభావస్యాపి ప్రతి
యోగివ్యధికరణతయాతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యఘట ట్టైనత్వాత్ । ఇదానీం
ప్రమేయఘటః ఇదానీం ఘటఇత్యాదిప్రత్యయానామేకేనైవ కాలికవిశేషణ
త్వేనాపవత్తేః । నిరూపకతావచ్ఛేదకభేదేన తాదృశసంబంధభేదస్యానభ్యుప
గమాత్ అతఃకల్పాంతరమనునరతి స్వరూపసంబంధేనైత్యాహుః ॥ తదస్య ॥

రిత్యాహ * ఇత్థంచతి * ఇదమాపాతతః ప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్నినిరూపిత
సంయోగాదన్యస్య వహ్నిత్వవిశిష్టనిరూపితసంయోగాదన్యస్య వహ్నిత్వవిశిష్ట
నిరూపితసంయోగస్యాభావాత్ తత్రాపి వహ్నిత్వపర్యాప్తప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాకత్వాభావో న వహ్నిభావాదేవక్షణఘటకత్వస్య దువార
త్వాత్ । కించ స్వరూపసంబంధేన గగనాదేవ్యత్తిమత్వవక్షణత్వసంగతం ।
తదవృత్తిత్వపక్షేపి ప్రమేయత్వవిశిష్టఘటత్వపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
కే కాలికసంబంధే ఘటాభావీయత్రితావచ్ఛిన్నాభావసత్తైవ ఘటాదిసాధ్య
కైవ్యాప్త్యావత్తేడువారత్వైవ । తస్మాత్ ప్రమేయత్వస్య కాలికసంబంధప్ర
తియోగితాసామానాధికరణ్యమాత్త్రం నతు తదవచ్ఛేదకత్వం విషయతాస్థలత్వ
సాయత్త్యా తదవచ్ఛేదకత్వమితిసిద్ధాంతఃకార్యః । తథాచ ఘటాదిసాధ్యకేనా
వ్యాప్తిః కింతు ప్రమేయసాధ్యకవేతి * అవ్యాప్తేరితి * ఘటవావేతజ్ఞాన
త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యనిరూపితవిషయతాయాం ఘటత్వపర్యాప్తప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వాభావేన ఘటాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ ॥

తథానతి స్వరూపసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిలైపి నిత్యజ్ఞానీయప్రమేయత్వవి
శిష్టపటనిరూపితవిషయతాతానిత్యజ్ఞానీయ ఘటత్వవిశిష్టనిరూపితవిషయతామా
అభిన్నలైపి క్షతివిరహేణ విషయతాసంబంధేన ఘటాదిసాధ్యకేతశ్వరీయజ్ఞా
నమాత్రవృత్తిహేతావవ్యాపైయైర్వాగత్వాత్ (విషయతాసంబంధేన ఘటా
దిసాధ్యకే ప్రమేయత్వాదివిశిష్టఘటాదిమాత్రవిషయక జ్ఞానమాత్రవృత్తి హేతా
వవ్యాప్తిశ్చ) ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగికసాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావస్య వివక్షణాన్నఘటవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్వా
దావవ్యాప్తిః । తత్ర ఘటత్వవిశిష్టనిరూపితవిషయతాసామాన్యేఘటప్రతియో
గికత్వాభావేన పటాభావస్తేన ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాత్ । స్వరూపసంబం
ధేన గగనాదేరవృత్తిలైపితు ఘటవాన్తహాకాలత్వాదిత్వాదౌ ఉక్తక్రమేణ ప
ర్యాప్తినివేశస్యావశ్యకతయా ఘటాద్యభావస్యాపి ప్రతియోగివ్యధికరణతయా
వ్యాప్తిరతః కల్పాంతరానుసరణమిత్యపిపరాస్తం ॥ ఉక్తస్థలె సాధ్యనిరూపిత
విషయతాసంబంధసామాన్యంతగతప్రమేయత్వవిశిష్టఘటనిరూపితవిషయతా
యాం ఘటత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వాభావేన శుద్ధఘటత్వవిశిష్టనిరూపితవి
షయతాయాంచ హేత్వధికరణానుయోగికత్వాభావేన సాధ్యనిరూపితవిషయ

* నిత్యజ్ఞానీయేతి * ప్రమేయత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాదితపవ సర్వ
విషయకత్వనిర్వాహేణ పృథక్ శుద్ధఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాయాం మా
నాభావాదితిభాషః । ఏవంచ యదత్ర తత్ర ప్రమేయత్వవిశిష్టఘటవిషయతా
యాః ప్రమేయత్వావిశేషితఘటసంబంధతా నాస్తీతి వచనం తజ్జన్యజ్ఞానపరమే
వేతి ఘటవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యస్యవ్యభిచారిత్వం । పారాంతరంతు రమణీయం
గగనాదౌ సంయోగేన ఘటసత్త్వాన్నాత్రకాలికసంబంధేన ప్రమేయాభావసం
భవ ఇతి జన్యత్వవిశిష్టేతి ॥ నన్వత్ర ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవాన్తటత్వాదిత్వా
దావవ్యాప్తిః హేత్వధికరణకేనాపిసంబంధేన సాధ్యానధికరణత్వస్యాసత్త్వా
త్సంయోగాదిసంబంధేన ప్రతియోగిమతాయాలప్రసిద్ధ్యా తదభావస్య దుర్ఘట
త్వాత్ । మహాకాలనిరూపితవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యానధికరణతాయాన్మూలే
సత్త్వాదవ్యాప్తిర్నసాగదతాద్రవ్యలైపి ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టత్వంవిశేషణం । తాదృ
శవిశేషణధికరణతాంగీకారాన్నదోషః । నచ తద్ఘటానుయోగికత్వవిశిష్టసమవా
యసంబంధేన హేతుమతస్సాధ్యానధికరణత్వసంభవ తద్ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టత్వ

తాసామాన్యే ఉభయాభావస్యసత్త్వాదవ్యాప్తిః అతఃకల్పంతరమనుసరతి *
 సవరూపసంబంధేనేత్యాది) * కచిత్తు పూర్వకల్పే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట
 ప్రతియోగితృసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగితృపాతుమద్యత్క్రించిదన్యక్త్య
 నుయోగికత్వైవతత్త్రితావచ్ఛేదాభావవివక్షణే ఘటవన్నిత్యజ్ఞానతావదిత్యా
 దౌ నావ్యాప్తిసంభవః పటతావదివిశిష్టనిరూపితాయాం ఈశ్వరజ్ఞానానుయోగిక
 విషయతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటతావదివిశిష్టప్రతియోగితృవిరహాత్ ఉప
 జర్ఙితత్త్రితావచ్ఛేదాభావనత్వేన పటతావచ్ఛేదాభావస్తేన పక్షణఘ
 టకత్వాత్ || నచ ఉక్తత్త్రితావచ్ఛేదాభావవివక్షణే మహాకాలో ఘటవాన్
 హాకాలతావదిత్యాదౌ పటతావచ్ఛేదవచ్ఛేదాభావస్య ప్రతియోగితైవ్యధికరణ్య
 సంభవేనావ్యాప్త్యప్రసక్త్యా కల్పంతరానుసరణానంగతిరితివాచ్యం || మహా
 కాలః ప్రమేయవాక్ మహాకాలపరిమాణాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వరూపసాధ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛేదప్రతియోగికకాలికసంబంధస్య ఘటతావచ్ఛేదవచ్ఛేదప్ర
 తియోగితాకసంబంధానతిరిక్తతయా ఘటఘటావచ్ఛేదవచ్ఛేదాభావే తాదృశప్రతి
 యోగితైవ్యధికరణ్యస్య దుర్ఘటత్వాత్. ఘటతావదివిశిష్టకాలికసంబంధవత్త్రి
 వాచ్యత్వాత్ తద్ఘటత్వస్య పాతుత్వాత్ । యదిచ దురుధర్తస్యప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వావగమాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదాభావస్య భేదః వృత్త్యనియామకసంబ
 ధ్దసాధ్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగమాదావ తదభావః ప్రసిద్ధఇత్యుచ్య
 తె । తదాపి ధధిత్యవిశిష్టప్రమేయవాన్ములదధితావదిత్యాదౌ వావ్యాప్తిః! పా
 తుమతః కేనాపిసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదాభావస్య సాధికరణత్వానంభవా
 త్ । అత్ర ధధిత్యవైశిష్ట్యం సామానాధికరణ్యసంబంధేన తచ్చ సమవాయసం
 బంధేన దధితావచ్ఛేదకరణ సమవాయేన వృత్తిత్వం! తాదృశుచ ప్రమేయం త్రన
 రణ్యాదిరూపందధి దధితావచ్ఛేదకం । తదభావో పాత్యధికరణ సమవాయేన
 సతాదాత్వేనైత్యవ్యాప్తిః । సాధ్యతాచతాదాత్వేన । సమవాయేనసాధ్యత్వే
 వ్యభిచారావాకరత్వేన స్థూలపదవైయథ్యాన్తమతు ద్వ్యణుకతాదాత్వేన
 తాదృశసాధ్యస్య త్రసరేణ్యాదేరసత్త్వేన వ్యభిచారావత్త్వ స్థూలపదమర్థవ
 త్ । నచ సమవాయేనైవ సాధ్యత్వమస్తుంకిం స్థూలపదేనైతివాచ్యం । తథాశ
 త్త్యవ్యాప్త్యసంభవేన ప్రకృతానుపయోగప్రసంగాత్ । ద్వ్యణుకరూపేషా
 త్యధికరణ తాదాత్వేన సాధ్యభావసత్త్వాత్ । నచ మహాకాలనిరూపితత్వే

౨౦

తావవచ్చి న్నాభావత్వాత్ । నహి రూపభేదేన ఏకైకవస్తునవవ కాలికసంబంధభేదఃప్రామాణికః । ఇదానీం ప్రమేయః ఇదానీం ఘటఇత్యాదిప్రత్యక్షోరేకసంబంధావగాహిత్యే బాధకాభావాత్ । తథాచ యత్ర కాలికసంబంధే ఘట తావదవచ్చిన్న ప్రతియోగికత్వం తత్ప్రమేయ తావ వచ్చి న్న ప్రతియోగికత్వం మహాకాలానుయోగికత్వంచేత్తితి తావ వచ్చి న్నాభావ ఇతి విషయతావచ్చిన్న ప్రతియోగితాత్వతావచ్చి న్న ప్రమేయ తావ వచ్చి న్న ప్రతియోగితావైలక్షణ్యమంతరేణ ఘటఇత్యాదిజ్ఞానానాం ప్రమేయ ఇత్యాదిజ్ఞానవైలక్షణ్యానిర్వాహత్ । అతః ప్రమేయజ్ఞానతావదిత్యాదా ఘట తావవచ్చి న్నాభావస్య త్రితావవచ్చి న్నాభావఘటితా క్రవత్ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యనిర్వాహః ॥ నచ ప్రమేయసాధ్యకస్య వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకతయా తత్త్వతావ్యాప్తే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాప్రవేశాత్ కాలపరిమాణాదిత్యాదా నాక్రావ్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్త్యవకాశః । అతఏవాక్రమవ్యాప్యవృత్తికిమపి వ్యాప్తకంసంస్థాదితి । తథాచ కాలికవిశేషణతయా ఘటతావవచ్చిన్నసాధ్యకే దోషవ్యాకృతత్వంతరానుసరణం వ్యధామితివాచ్యం ॥ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసాధ్యస్తావ

షణతాసంబంధేన సాధ్యాధికరణం మహాకాలవ తదన్యత్వంచ మోక్ష్యధికరణ ఇతివాచ్యం । మహాకాలనిరూపితవిశేషణతాసంబంధేన తాదృశసాధ్యాధికరణ తావనంగీకారాత్ । ఏవం భూతలాదా తాదృశసాధ్యస్య సంయోగేనావ్యధికరణతానంగీకారోబోధ్యః । నచ తథాప్యేతద్దధ్యనుయోగికసమవాయసంబంధమాదాయ నావ్యాప్తిః । ఏతద్దధివృత్తిత్వవిశిష్ట ప్రమేయవానేతద్దధితావదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఏతద్దధివృత్తిత్వం సమవాయతాదాత్మ్యాన్యతరసంబంధేన । నచతత్రాపి విషయతాసంబంధేనాధికరణం సాధ్యవిషయకజ్ఞానం తదన్యత్వంచ మోక్ష్యధికరణ ఇతివాచ్యం । తజ్జ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్ట ప్రమేయవా తజ్జ్ఞానతావదిత్యాదావవ్యాప్తిః । నచ తత్రాపి ప్రకృతసాధ్యజ్ఞానీయ విషయతాసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యాధికరణం ప్రకృతసాధ్యవిషయకజ్ఞానం తద్భిన్నం మోక్ష్యధికరణమతానాతివాప్తిరితివాచ్యం ॥ సర్వమిత్యాకారకయత్కించిజ్ఞానస్య మోక్షుసాధ్యఘటకత్వాత్ । నచ తత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న ప్రకార తాదిసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యాసాధికరణత్వసంభవాన్నావ్యాప్తిః । తద్వేతజ్జ్ఞానపదేనావ్యాప్తజ్ఞానస్యవిషయతాత్ । తచ్చ సర్వవిషయకమితి తాదృశ విషయతాసంబంధేనాపి తత్ర సాధ్యసత్త్వం । నచ తత్రాన్యథాపి తద్విషయకత్వా

వ్యాప్యవృత్తిత్వభృమదశాయామనుమితినిర్వాహాయ ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య
విషయకవ్యాప్తిహేతుతోయాః స్వీకరణీయతయా తత్రాపి ప్రతియోగివైయ్య
ధికరణ్యప్రవేశస్తావశ్యకత్వాత్ । అన్యథా ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటిత
వ్యాప్తిజ్ఞానస్య ఘటతావత్ । అవ్యాప్యవృత్తికమపి తాదృశవ్యాప్యవృత్తి
తైవన జ్ఞాతం కిమపి వ్యాపకంనస్యాదిత్యధః ॥ వస్తుతస్తు ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వ
విశిష్టప్రమేయవాక్ కాలపరిమాణాదిత్యాదేరపి కాలికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత
యాతత్ర ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యనివేశస్యావశ్యకతయా తత్రైవాప్రసిద్ధిని
బంధనావ్యాప్తిః కల్పంతరానుసరణబీజమిత్యాహః ॥ తచ్చింత్యం ॥ ఈశ్వర
జ్ఞానానుయోగికప్రమేయ ఘటతావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయతాయాం సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యంతగతాయాం సాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వస్య ఘటతావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వస్య
వసత్తైవన ప్రమేయవాన్విత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదావపి ఘటతావచ్ఛిన్నాభావే
ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యస్య దుష్ప్రతియోగిత్వేన వారణానంభవాత్ ॥
సచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వస్య త్రితావచ్ఛిన్నా
భావప్రతియోగితయా వివక్షణాత్ ప్రమేయఘటతావచ్ఛిన్ననిరూపితవిషయ

వపత్తిసంభవాత్తాదృశవిషయతానమన్యత ఇతినావ్యాప్తిః ॥ తదాపి తాదృశవి
యతాశాచిసత్వమిత్యాకారకసమాహంబనమేవ తజ్ఞానశబ్దేన వివక్షితమితిచ
న్దైవం ॥ మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటస్య మహాకాలంగీకారపక్షవ ప్రతియోగి
తాధర్మికోభయాభావఘటితకల్పానుధావనసంభవాత్ । దధితవ్యవిశిష్ట ప్రమేయవా
న్మూలధధితావదిత్యాదా సంయోగాదినంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నానధికరణతామంగీకృత్య తాదృశోభయాభావవధ్యంతోపాచానప్రయో
జననణానస్య సందర్భవిదద్వత్వాత్ ॥ యత్తు దధితవ్యవిశిష్టప్రమేయవాక్ స్థూ
లధధితావదిత్యాదిహేతుమతోదద్వ్యంతరానుయోగికత్వవిశిష్టసమవాయసంబంధే
న ప్రకృతసాధ్యానధికరణతానత్రైవినావ్యాప్తివిరహాదుక్తవివక్షాసామంజస్యే
పి ప్రమేయమిత్యాకారకజ్ఞాననిష్ఠం యత్తద్వ్యక్తిత్వం స్వరూపసమవాయైత
దుభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన తాదృశతద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టసత్తా న్య
రూపతాదాత్మ్యాభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్ట త
ద్వ్యక్తిత్వతదన్యతరతావచ్ఛిన్నస్య తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం తద్వ్యక్తిత్వ
రూపసద్భౌత సమవాయతాదాత్మ్యాభయసంబంధేన హేతుమతస్సాధ్యవత్త్వా

తాయాఁశ్చ ఘటత్వావచ్చిన్నాభావప్రతియోగితావచ్చేదకఘటత్వాదిన్నావచ్చే
 స్మృత్యావత్ తాదృశవిషయతాయాం ఉక్తత్రితావచ్చిన్నాభావో ౭ క్షతపఠే
 తివాచ్యం ॥ ఏవంనతి క్షత్వరజ్ఞానస్య ప్రమేయత్వాదినహితఘటత్వావచ్చిన్నని
 రూపితవిషయతామాద్యైవ తస్య శబ్దవిరాన్వయే శుద్ధఘటత్వావచ్చిన్నని
 రూపితవిషయతాయాః తజ్ఞానేపామాణికతయా శుద్ధఘటత్వావచ్చిన్న
 సాధ్యక నిత్యజ్ఞానత్వాదిహేతౌ శుద్ధఘటత్వావచ్చిన్నాభావస్య ప్రతియోగిత్వా
 య్యధికరణ్యసత్త్వేనావ్యాప్తేః ఈశ్వరజ్ఞానానుయోగికవిషయతాసామాన్యే శు
 ద్ధఘటత్వావచ్చిన్నప్రతియోగికత్వవిరహేణ విషయతాసామాన్యే త్రితావచ్చి
 న్నాభావశ్చ త్వావత్ ॥ అస్తువా ఈశ్వరజ్ఞానేపి శుద్ధఘటత్వావచ్చిన్నవిషయ
 తా తథాపి త్వావచ్చిన్నసాధ్యక ప్రమేయత్వసహితనిత్యజ్ఞానత్వేనైవ య
 జ్ఞానంతద్ధటంవిషయీకురుతేతాదృశజ్ఞానమాత్రవృత్తిహేతుకస్థలైవ్యాప్తైరు
 రావరత్వాత్ తద్ధటవిషయకేపి జ్ఞానే తద్ధటానధికరణకాలావచ్చేదేన తద్ధటా
 భావస్యసత్త్వాత్ తాదృశాభావస్యచ శుద్ధఘటత్వరూపప్రతియోగితావచ్చిద
 కావచ్చిన్నప్రతియోగికత్వం తజ్ఞానానుయోగికవిషయతాయాంనాస్తీతితత్త్వా
 క్తత్రితావచ్చిన్నాభావసత్త్వేన ప్రతియోగితావచ్చేదకవిశిష్టప్రతియోగివ్యధి
 కరణత్వాత్ *న్వయాపసంబంధేన* కాకవిశేషణతానంబంధేన*నిరుక్తప్రతియో

త్తదుభయసంబంధావచ్చిన్నాభావస్య సంయోగాదివ్యధికరణసంబంధావచ్చి
 న్నాభావస్యచ సప్రతియోగితావచ్చేదకీభూతతాదృశసంయోగసంబంధేన నన్వి
 ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నాధికరణప్రసిద్ధ్యా లక్షణఘటకతయా ప్ర
 తియోగివ్యధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావీయ యద్ధర్మావచ్చిన్నప్రతియోగితావచ్చే
 సిద్ధ్యా అవ్యాప్తిః! నచ తత్రాపీశ్వరజ్ఞానానుయోగికత్వవిశిష్టవిషయతాసంబం
 ధేన సీరుక్తసాధ్యాభావస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ప్రసిద్ధ్యా
 తదీయప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వాభావసత్త్వా
 ల్లక్షణసంగతిరితివాచ్యం । తథాపి విషయతాసంబంధేన నిరుక్తస్య సాధ్యతా
 యాముపదర్శితాభావీయప్రతియోగితాయాః లక్షణఘటకత్వేపి తస్యాన్యవిష
 యతాసంబంధావచ్చిన్నత్వసత్త్వేనావ్యాప్తేః ! నచ యాదృశ సంబంధావచ్చి
 న్నత్వాభావస్తేన నివేశాదీశ్వరజ్ఞానానుయోగికత్వవిశిష్టవిషయతాసంబంధావచ్చి
 న్నప్రతియోగితాయాం శుద్ధవిషయతాత్వావచ్చిన్నత్వాభావశ్చ త్వావచ్చిన్నప్రతియోగి

గృహధికరణాతి* పృతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనపృతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్నానధికరణాత్పథః । ఏవంచ సావచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
 చ్ఛిన్నత్వోపభయాభావవత్తాదృశపృతియోగితాసామాన్యకౌ యోధర్మః తదవచ్ఛి
 న్నసామానాధికరణ్యం తద్దర్శావచ్ఛిన్నవిధేయకానుమిత్యైవయికవ్యాప్తిరితి ప
 థ్యవసితం ఘటవాన్తహకాలత్యాదిత్యాదౌ సమవాయాదినా ఘటాద్యభావీయ
 పృతియోగితైవ పృతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన పృతియోగితైవ్యధికరణ్యని
 రూపికాప్రసిద్ధా । తాదృశపృతియోగితాసామాన్యేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వా
 భావాదేవ నిరుక్తౌభయాభావత్వమక్షతమితి లక్షణసమన్వయః । ధూమవాక్ వ
 హ్నోరిత్యాదౌ సంయోగాదినా ఘటాద్యభావపృతియోగితాయాం సమవాయా
 దినా ధూమాద్యభావపృతియోగితాయాంచ ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోపభయాభావసత్తైవపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన
 సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపృతియోగితాయాలపి నిరుక్తపృతియోగితాసామా
 న్యాంతరగతత్వేనతత్రోపభయాభావానత్వాన్నాతివ్యాప్తిః ధూమాదినమానాధి
 కరణస్య సమవాయాదినా వహ్నిద్యభావస్య సంయోగాదినా ఘటాద్యభావ

రితివాచ్యం । తథాపి యాదృశాంకురాదిరూపవ్యక్తైస్తదవ్యక్తిత్వేన ఈశ్వరభి
 న్నస్య కస్యాపిజ్ఞానంనాసీత్ । తాదృశాంకురాదినిష్ఠం యత్తదవ్యక్తిత్వం తదవ్యక్తి
 స్థవిషయకత్వతాదృశతదవ్యక్తిత్వీయస్వవిషయకత్వస్వరూపౌభయఘటితసామా
 నాధికరణ్యసంబంధేనేశ్వరీయత్వవిశిష్టతాదృశాంకురాదిరూపనిష్ఠతదవ్యక్తిత్వేత
 దన్యతరవిశిష్టస్య తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయామీశ్వరజ్ఞానీయతదవ్యక్తి
 త్వమోతావవ్యాప్తైః । తత్ర జీవజ్ఞానస్య ప్రమేయత్వాదిరూపేణ తాదృశాంకు
 రాదిరూపవత్తైవపి తదవ్యక్తిత్వేనరూపేణ జీవానాం తజ్జ్ఞానాభావేన తేనరూ
 పేణ తదవ్యత్వానసంభవాత్ । తదనుయోగికత్వవిశిష్టవిషయతాసంబంధేన తాదృ
 శాంకురాదిరూపవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాధికరణౌ ప్రసిద్ధ్యా తాదృశాంకురాదిరూ
 పనిష్ఠతదవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న తదవ్యక్తినిష్ఠవిషయతాశాలీశ్వరజ్ఞానమిత్యపి జీవా
 నాం జ్ఞానాభావేన జీవీయజ్ఞానానుయోగికత్వవిశిష్టవిషయతాసంబంధేన తాదృ
 శవిషయతాశాలిత్యావచ్ఛిన్నస్యచాధికరణౌ ప్రసిద్ధ్యా లేన తదన్యతరవిశిష్టా
 భావస్య లక్షణఘటకత్వాత్ । ఈశ్వరజ్ఞానానుయోగికత్వ విశిష్టవిషయతాసం
 బంధేన మోతుమతః తదన్యతరవిశిష్టవత్త్వేనసంబంధేన నిరుక్తసాధ్యాభావస్య

స్వచ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నత్వయోరైకతనత్వైవ్యేకేకాభావే న ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావ సత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః । యద్యపి తాదృశాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసామాన్యే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమాత్రస్యాభావనివేశేపి సామంజస్యం ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నభేదాదిప్రతియోగితాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య విరహమాదాయ ప్రమేయసామాన్యసాధ్యకే సంయోగేన జన్యత్వవిశిష్టఘటాదిహేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభేదస్య సంయోగసమవాయకాలికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న తదవచ్ఛిన్నాభావస్వచ హేతుమత్యసంభవేపి విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న తదవచ్ఛిన్నాభావస్య జ్ఞానమాత్రవృత్తిహేతౌచ సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న తదవచ్ఛిన్నాభావస్య తదవృత్తిప్రసిద్ధ్యా తదీయసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం ఉక్తసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య విరహమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ ॥ తథాపి హేతుమతి సర్వైరేవ సంబంధైః సాధ్యంవత్తే । నతు కస్యోమపి తాదృశాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమితి భృమదశాయామపి అనుమిలైరానుభావికతయా తదాసీంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన తాదృశాభావప్రతియోగితత్వజ్ఞానాసంభవాత్తావద్విశేషిత ప్రతియోగితాధ

సమవాయేన తదన్యతరవిశిష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదాత్మ్యేనేశ్వరజ్ఞానస్య తదన్యతరవిశిష్టవత్త్వేనచ తదుభయాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాన్నిరుక్తప్రతియోగివ్యధికరణాప్రసిద్ధ్యా హేతుమన్నిష్టాభావీయప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిరితి తదప్యేతేన పరాస్తం * హేతుమతితి * ఏతేన యద్యత్సంబంధేన యద్ధర్మావచ్ఛిన్నానధికరణం హేతుమత్తత్సంబంధాన్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిస్తేన ఘటవాన్తహకాలత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరితి ప్రత్యుక్తం । ఉక్తభృమదశాయామానుభావికానుమిత్యవలాపవ్యసంగాత్ ॥ యత్తు ఈదృశవ్యాప్త్యంగీకారేఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవాన్తటత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిః హేతుమతః కనాపిసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యానధికరణత్వాభావాత్ । పటానుయోగికసమవాయేన ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం ఘటఇతిఘటవృత్తిత్వవైశిష్ట్యానుధావనం । నచ తద్ఘటానుయోగికసమవాయమాదాయ నావ్యాప్తిః తద్ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవాక్ తద్ఘటత్వాదిత్వా

మిఁకనంబంధవిశేషావచ్చిన్నతావభావజ్ఞానస్యానుమితిహేతుతానసంభవతేత్య
భయాభావానుసరణం || వస్తువస్తు || అభావజ్ఞానజ్ఞానతావన్యతమవాన్యోగిజ్ఞా
నతావదిత్యాదౌ వస్తవ్యాప్తిరోఽధ్యా || తత్ర ప్రతియోగివ్యధికరణహేతుస
మానాధికరణాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితావప్రసిద్ధైః । ఏ
వం నిఘ్నక్రప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్టాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబ
ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాసామాన్యే నిరుక్తధర్మావచ్చిన్నతావభావనివేశే కా
లౌఘటవానిత్యాదావవాప్తేరపరిహారోఽబాధ్యఇతి । ప్రమేయతావద్యవచ్చిన్న
సాధ్యకస్థల సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తదవచ్చిన్నత్వమ
ప్రసిద్ధమితిశంకాః పరిహరతి * సమవాయేతి * విషయతాదావపి త
దవచ్చిన్నత్వప్రసిద్ధిసంభవః । తథాపి విషయతాదినిష్ఠతత్ప్రకారకతావదిరూపత
దవచ్ఛేద్యతాయా ప్రతియోగితానిష్ఠాయాఅన్యూనానతిరిక్తవృత్త్యగురుధర్మని

దావవాప్తిః । మహాకాలానుయోగికకాలికసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యాధికరణ
తా నోపేయత ఇతినావ్యాప్త్యసంగతిః । నచతథాపి తాదాత్మ్యసంబంధమాదా
య ప్రసిద్ధిః తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయాధి
కరణత్వస్థానై సంబంధిత్వనివేశాదితివాచ్యం । ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టప్రమేయవా
ష్టతావదిత్యాదావవాప్తేః । ఘటవృత్తిత్వం సమవాయతాదాత్మ్యాన్యతర
సంబంధేన నచ తత్రాపివిషయతాసంబంధమాదాయ నావాప్తిః సర్వమిత్యా
కారకయతిగ్రంచిజ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టప్రమేయవాజ్ఞానతావదిత్యాదావవాప్తే
రితి || తన్న । ఉక్తరీత్యా ఘటవృత్తివిశిష్టద్రవ్యతావదిసాధ్యకే అనయోగితావి
శేషసంబంధావచ్చిన్నాధికరణతామాదాయ దోషాదీదృశానాం కోలాహలా
నాం భట్టాచార్యాణాం అనిర్భరపవ నిర్భరాత్ * అభావజ్ఞానజ్ఞానతావన్యతమ
వానితి * యోగిపదంచ కాలికసంబంధేన సాధ్యశూన్యనిత్యజ్ఞానవ్యావృత్త్య
ధం । అత్ర హేతుమతి దైశికవిషయతాసంబంధేన కాలికవిశేషణతాసంబంధే
న విషయతాసంబంధేన సమవాయసంబంధేన తాదాత్మ్యసంబంధేనచ సాధ్యం
వతఃతే సయోగేనతు ప్రతియోగ్యధికరణమేవాప్రసిద్ధమితిభావః । నచ దైశి
కవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్నజ్ఞానజ్ఞానతావన్యతరాభావస్య ప్రతియోగితైవ్య
ధికరణ్యాభావాదభావపదం వ్యధామితివాచ్యం । ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చి
న్ననిరూపితవిలక్షణానుయోగితాయాఅపి సంబంధతాయాఉక్తత్యాత్వత్వం

రూపిత విలక్షణావచ్ఛేద్యతాయా ఏకజాతీయత్వస్యాప్రామాణికత్వే ^{ప్రసిద్ధి} ~~ప్రసిద్ధి~~ వ్యా
ప్తిభయేన ప్రతియోగితాయాం యాదృశమవచ్ఛిన్నత్వం తస్మై వ్యవ లక్షణ
నివేశః కార్యతత్వభిప్రాయేణ తాదృశావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ ప్రసిద్ధిర్ద్వితా ||

~~ప్రసిద్ధి~~
ధావచ్ఛిన్నజ్ఞానత్వావ్యతరాభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యసంబంధవేనావ్యా
ప్త్యభావః స్యాదితి అభావపదోపాదానాత్ | తథాచ జ్ఞానాభావస్య జ్ఞానాభా
వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానుయోగితారూపసంబంధేన హేతుమతినత్వేన
కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానుయోగితాసామాన్యసంబంధేనాభావత్వావ
చ్ఛిన్నస్య కేవలావ్యయిత్వస్య నిరావహనురోధేన తథావిధసంబంధేనాభావ
త్వావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వస్వీకారేణ విశేష వ్యజ్ఞానాభావస్య సాధ్యమ
భ్యప్రవేశేనవా జ్ఞానా తరపదార్థాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానుబంధసంబం
ధస్య సంయోగాదితుల్యతయా నిరుక్తసంబంధేన తాదృశసాధ్యభావస్య హేతు
మత్యనత్వేనావ్యాప్తిర్నిష్ప్రత్యూహత్యమితి || అభావఘటజ్ఞానజ్ఞానత్వావ్య
తమంతు నసాధ్యం సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న తదభావస్య హేతుమతినత్వా
త్ || * ఏకజాతీయత్వస్యేతి * విషయితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాచాన్యవాలితక్రవ్య
త్తిగురుధర్మసాధారణ తత్ప్రకారకత్వరూపా | ప్రతియోగితానిష్ఠాతు అమ్య
నానతిరిక్తవృత్త్యగురుధర్మనిరూపితావిలక్షణావచ్ఛేద్యతాయాపేక్ష్యధః | క్వ
చిత్తథాపారోపి * దర్శితేతి * అత్రచ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వశరీరే ధర్మవిధయా
అవచ్ఛేదకత్వనివేశలాభాయ ధర్మపదం | అన్యథా సమవాయినః సమవాయేన
సాధ్యతాయాం సంయోగినస్సమవాయేన సాధ్యతాయాం సంయోగినస్సమవా
యేనాభావమాదాయావ్యాప్తిః తత్ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిధయా అ
వచ్ఛేద్యత్వ సమవాయావచ్ఛేద్యత్వోపాధయనత్వాత్ | యత్సంబంధావచ్ఛిన్న
త్వశరీరే సంబంధవిధయా అవచ్ఛేదకత్వనివేశాయ సంబంధపదం | అన్యథా
సంయోగినస్సంయోగేన సాధ్యతాయాం సమవాయేన సంయోగోపాధావ
మాదాయావ్యాప్తేరిత్యపి దృష్టవ్యం | సంయోగేన రూపసాధ్యకే ఘటా
దౌ విరుద్ధే సంయోగేన రూపసాధ్యభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యావకత్వేపి సాధ్యక
తావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యసామానాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యా తత్ప్ర సంబంధానివేశమ
తై అవ్యావక సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమత్త్వవివక్ష్య పరామర్శ

॥ అన్యత్సన్వయమూహ్యం ॥ పూర్వకత్వే దోషాంతరమపి దర్శయతి * అతపవేతి * పూర్వకల్పం పరిత్యజ్య ఏతత్కల్పవలంబనాదేవేత్యథః । సమవాయసోభయవత్త్వే హేతురేకత్వేనేతి ॥ ఉభయవత్త్వోపేత్యనేన ద్రవ్యత్వాభావే హేత్వధికగణగుణాదౌ ఉభయాభావఘటితప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాసంభవస్సూచితః * ద్రవ్యంజాలెరిత్యాదావీతి * నాతివ్యాప్తిరిత్యగ్నిమేణాన్వయః ॥ యద్యపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం ప్రతియోగినిరూపితతాదృశసంబంధాననుయోగితత్వం అధికరణతానివేశే తాదాత్మ్యేనసాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణ్యతివాద్యైః । తథాచ సమవాదైక్యవత్తే గుణాదెరపి ద్రవ్యత్వప్రతియోగికసమవాయానుయోగితా నిష్ప్రత్యక్షావేత్త్యేతత్కల్పేపి సమవాయేన ద్రవ్యత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వానివాహః । తథాపి స్వప్రతియోగిప్రతియోగికత్వవిశిష్టతాదృశసంబంధనిరూపితవిలక్షణానుయోగితాయావ నివేశనీయతయా గుణాదినిష్ఠసమవాయానుయోగితాయాశ్చ ద్రవ్యతీయత్వవిశిష్టానిరూపితత్వేన నద్రోషః ॥ వస్తుతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన విశిష్టప్రతియోగ్యవచ్చిన్నభేదోహేతుమద్విశేషణం ॥ ఏవంచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవి

భ్రమత్సముపపాద్యమిత్యాహ * అన్యత్సన్వయమూహ్యమితి * యద్యపితి * యద్యపి విశిష్టసత్తాదిసాధ్యకావ్యాప్త్యతివాద్యప్తివారణాయ ప్యాక్ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాధికరణత్వావచ్చిన్నప్రతియోగితాకభేదోవివక్షితః । తథాప్యాధారే ఆధేయస్వేన సంబంధో భాసతేనతు ఆధారతేతి సిద్ధాంతే తథావివక్షితమశక్యతయేత్థమభిధానం । నను ద్రవ్యం జన్యత్వేనతి నత్వాదిత్యాదౌ తాదృశానుయోగితాయాః కాలికసంబంధేన నత్వాదతివ్యాప్తిరతః స్వరూపసంబంధావచ్చిన్నతదవచ్చిన్నప్రతియోగితాకభేదానివేశ్యస్తథాచకారవం । ప్రతియోగినారూపేణైవాధికరణభేదనివేశస్య సుకరత్వాదిత్యతస్తథైవాహ * వస్తుత ఇతి * ప్రతీతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్న యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదనివేశే విశిష్టసత్తాసాధ్యకేకథం హేతుమతి తత్ప్రసిద్ధిః విశిష్టసత్తాభావప్రతియోగిరూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదకనత్వాదతః తాదృశభేదనత్వనియామాహ * ఏవంచేతి * నను పర్వతోధూమవాన్తహససో ధూమవానిత్యాదిప్రతీతీనాం పర్వతత్వమహస్సనత్వాదివిశిష్టధూమాధికరణతాన్యక్తిభిరేవోపపత్తౌ ధూమత్వావచ్చిన్నాధిక

శిష్టప్రతియోగికత్వవిశిష్టసంబంధాననుయోగిన్యేవ భేదాభ్యుపగమాత్. సమ
 వాయైక్యమతేపి సమవాయేన ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదస్య గుణాదావక్షత
 ణతాయాం మానాభావాత్ ధూమవాన్వషేర్నిత్యాదౌ ధూమాదిసామాన్య
 భావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధూమత్వాదికం తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వా
 వ్రసి దైరవ్యాప్తిమాశంక్య యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మే సాన్విశ్రయాధికర
 ణీభూతయద్యద్యక్తినిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వస్యాధికరణతావచ్ఛేదకత్వేస్య
 చ ద్వయోన్వయితిరకః తత్తద్వ్యక్తిభేదకూటవత్త్వమేవప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నానధికరణత్వమిత్యస్యాధికరణి జగదీశాక్తం । ఏవం హేతుసామానా
 ధికరణ్యదతే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణతానివేశే వహ్నిమాన్ ధూ
 మాదిత్యాదాభుక్తరీత్యాప్రసిద్ధిరతౌ హేతుతావచ్ఛేదకధర్మే సాన్విశ్రయాధికర
 ణీభూత యద్యక్తినిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వాధికరణతావచ్ఛేదకత్వాభివ్య
 భావః తత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వమిత్యస్యాధికరణి ఇతితేనై
 వాక్తం ॥ అనైతదయక్తం । పర్యతత్వాదివిశిష్టధూమత్వస్యాధికరణతావచ్ఛేదక
 త్వస్యావశ్యకత్వాత్ । నచ ధూమత్వావలక్షితవ్యక్తినిరూపితాధికరణతాయాం
 పర్యతత్వవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వభానూపగమేపి ధూమత్వావచ్ఛిన్నత్వభానం నా
 పగమ్యతేఇతి సధూమత్వావచ్ఛిన్నత్వమితివాచ్యం । సస్వసమాసాధికరణవృత్తి
 త్వసంబంధేన పర్యతత్వాదేః ధూమత్వే విశేషణతయాధూమత్వస్యావలక్షణతేవ
 తత్తుచ్చులగుపర్యతత్వస్యాప్యవలక్షణత్వావత్త్వా మహాసాదావతిప్రసంగా
 పాతాత్ । తథాచ కేవలధూమత్వాధికరణత్వాప్రసిద్ధావపి ధూమత్వనిష్ఠావచ్ఛే
 దకతాకాధికరణత్వప్రసిద్ధేసంభవాత్ కథమేతేఅన్యాప్త్యతివ్యాప్తీస్యాతాం
 ॥ మైవం । ఏవంసతి విశిష్టసత్తావాన్జాలైః ద్రవ్యం విశిష్టసత్తావదిత్యాదౌ సత్తా
 త్వే గుణాద్యస్యత్వవిశిష్టత్వస్య విశేషణత్వే సత్తాత్వస్య గుణాద్యస్యత్వవిశిష్టస
 త్తాత్వాభేదాత్ గుణాద్యస్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాధికరణత్వస్య
 గుణాదావపి సత్తావదతివ్యాప్త్యవ్యాప్త్యైర్వాగ్ధావృణాయ ప్రతియోగితాయా హే
 తుతాయావా ౭ వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నత్వాప్తి
 కావచ్ఛేదకతాకాధికరణతాకత్వంనివేశ్యం గుణాద్యస్యత్వవైశిష్ట్యమిత్యతదర్థ
 వచః పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకఇతి గుణాదౌ తదవచ్ఛిన్నపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకాధి
 కరణత్వాభావాన్నరూపః సత్తాయాం గుణాద్యస్యత్వవైశిష్ట్యస్య హేతుతావచ్ఛే

తాన్త్రీ । ద్రవ్యతాన్త్రీభావస్య గుణాదా నమవాయేన ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమవ్యాహతమేవేతి ॥ ఇదమత్రానధేయం ॥ సమవాయకాలికవిశేషణతాద్యభదకత్యైతు సత్తాత్వం సహేతుతావచ్ఛేదకతోహా ప్రవేశ్యతే ప్రయోజనాభావాదితి తత్ర వైశిష్ట్యమాత్రస్యావచ్ఛేదకత్వేనేవాపపత్తా సత్తాత్వస్యాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వేపి సక్షతిః । ఇథంచో కస్తలప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకత్వాదు క్తహాసాన్యతామితి ॥ ఏవంసతి యద్యపి ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టసత్తావానిత్యాదిప్రతివిషయాభిః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాప్యక్తిభిరేవాపపత్తా విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాం మానాభావాదుక్తస్థలైవ్యాప్తిః తాదృశహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణతాయా గుణైస్తత్తాన్త్రీ । ఏవం సాధ్యాభావ నిరుక్తప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాభావాద్విశిష్టసత్తాసాధ్యకైతివ్యాప్తిః ॥ ఏవం వహ్నిమాన్తహాసనత్వచత్వరత్నోపభయస్తాదిత్యాదౌ తాదృశోభయత్వై చత్వరత్వనిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వాధికరణతావచ్ఛేదకత్వోపభయాభావస్తత్వైన చత్వరత్వస్య పారిభాషికహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతయా తత్ర వహ్నిభావాస్తత్తాన్త్రీతివ్యాప్తిః । ఏవం పర్వతత్వమహాసనత్వోపభయవాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాభావాదతివ్యాప్తిరితి । తథాపి ద్రవ్యం విశిష్టసత్తావదితి ప్రతిత్వేర్ఘటాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నయత్కించదధికరణతాప్యక్తివిషయకత్వై పటాద్యం శైలపాగ్మాణ్యాపత్తిః యావద్విషయకత్వై మహాగౌరవమితి విశిష్టాధికరణతాంగీకారతి సప్రథమదాషః । మిథోవ్యధికరణద్యయవృత్తివాన్సజ్యవృత్తిభిన్నత్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకాదివిశేషణతాన్త్రీద్వితీయోదోషఇతి ॥ అత్రీవదంతి । అయోగోళకవృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నితరవహ్నిమాన్ధూమవానిత్యాదౌ యత్కించద్ధూమాద్యధికరణతాభానే భ్రమత్వం యావద్భానంచ గౌరవగ్రస్తమితిశుద్ధమామతాన్త్రీవచ్ఛిన్నాధికరణతాయాలప్యవశ్యమంగీకరణీయతయా అతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిరేవ సత్తాన్త్రీదుక్తస్థలయోర్వివక్షావైయ్యధ్యం దువారమేవేతి ॥ గదాధరభట్టాచార్యస్తు తత్తదధికరణతాపేక్షయా అతిరిక్తాధికరణతానువగమేపి అతిప్రసక్తధూమత్వే నిరూపకతావచ్ఛేదకతాయాం బాధకాభావాత్ప్రతియోగితాద్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతాత్వేనానుగతరూపేణ నివేశః సంభవతీతి మనసి కృత్య కుమూలకుస్మప్తిమహాకలకలమైనముష్ణాంచకార । ఇదానీం దీక్షితకారో కద్వితీయకల్పనతారబీజందూషయతి * ఇదమితి * గగనావృత్తి

యసంబంధేన యత్ర దృవ్యత్వాదేఃసాధ్యతా కేవలసమవాయాదినా దృవ్యత్వా
దేర్హేతుతా తత్ర సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధసామాన్యాంతగతగగనానుయో
గికసమవాయాదా ఉక్తాభయాభావానత్రైవినాతివ్యాప్తిరువాఽరా సాధ్య
తావచ్చేదకసంబంధతావచ్చేదకరూపవిశిష్టనిరూపితానుయోగితాసామాన్యే ని
రుక్తప్రతియోగిప్రతియోగికసంబంధనిరూపితత్వసేత్వధికరణీభూత యతిఁచి
దన్వక్తినిష్ఠత్వాభయాభావవివక్షణేన తాదృశబోధవారణేన నిరుక్తప్రతియోగి
ప్రతియోగికసంబంధనిరూపితత్వస్థానె నిరుక్తప్రతియోగిప్రతియోగికత్వవిశిష్టస
న్వంధనిరూపితత్వనివేశేన దృవ్యంజాలైరిత్యాదాశ్చప్రతివ్యాప్తిః శక్యతే వార
యితమిత్తుక్రమితి || ఇదంత్యవధేయం || స్వసమవాయసంయోగాదిసంబంధేన
యత్ర లోహిత్యాదేః సాధ్యతా తత్ర సద్ధతావేత్స్యటికత్వాదాశ్చభయాభావఘ
టితప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యనివేశపక్షే స్ఫటికాద్యనుయోగికజవాదినయోగ
లోహిత్యాదినిరూపితపరంపరాసంబంధఘటకే సాక్షాల్లోహిత్యప్రతియోగిక
త్వాభావేన సేతుమన్నిష్ఠసాధ్యభావే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యం దువాఽ
రం | సాక్షాత్పురంపరాసాధారణం తత్ప్రతియోగికత్వంచానుగతం యత్వచం ||
తాదృశస్య తస్య నివేశే అయోగోశకాద్యనుయోగికవహ్నిసంయోగాదేరపి
ధూమాదేఃపరంపరాసంబంధఘటకత్వ సంభవేన ధూమాదిప్రతియోగికతయా
తన్నిష్ఠధూమాద్యభావేపి ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యనుపపత్తేః | నచ తాదృశ
సంయోగే సంయోగత్వపురస్కారేణ సాక్షాల్లోహిత్యప్రతియోగికత్వవిరహేపి
సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధతావచ్చేదకస్వసమవాయసంయోగత్వ పురస్కారేణ
తత్ప్రతియోగికత్వం స్వీక్రియత ఇతివాచ్యం | మానాభావాత్ | సమవాయస్య త
త్ప్రతియోగీత్యయేవ తద్ధటితపరంపరాయాస్సంబంధతోపపత్తేః || కించిద్యోపి

త్వకల్పే నన్వయం ద్వితీయాశల్పవతారబీజమాహ * ఇదంత్యితి * దుర్వచమి
తి * తథాచోక్తపరంపరాసంబంధే నిరుక్తప్రతియోగికత్వసామాన్యాభావో
నావహతీతి వక్తుమశక్యమితిభావః | సాక్షాత్పురంపరాసాధారణ ప్రతియోగిక
త్వాభావేపి తత్ప్రకారక ప్రమీయసాంసగికవిషయతాశ్చాయత్వం యది ఘట
తం తదా నిరుక్తాప్రతియోగికసంబంధఘటితత్వసామాన్యనివేశేచ ద్దోషమాహ
* తాదృశస్యతస్యేతి * సంబంధతోపపత్తైరితి * సంబంధత్వస్య తత్ప్రతియో
గికత్వవ్యాపకత్రైవాపయితే నవ్యావృతాపీతిభావః | బాధకమన్యాహ * కిం

ణాపి సంయోగాదేలోహిత్యప్రతియోగికత్వేపి సంయోగాదినా కించిత్సమ
 వాయునిరూపితత్వ విశిష్ట సంయోగాదినావా సాక్షాత్సంబంధాత్తతన స్పటి
 కాదా లోహిత్యాది బుద్ధేర్భ్రమత్వానుపపత్తైశ్చ । యాదృశ సమ్మంధే
 యత్ప్రకారం ప్రతియోగికత్వ యద్విశేషానుయోగికత్వావభయాభావస్తా
 దృశసంబంధేన తత్ప్రకారకతద్విశేషకజ్ఞానాన్యజ్ఞానస్వేవ ప్రమాత్వాత్ ।
 స్వసమవాయుసంయోగచోభయసత్త్వేనోభయాభావాసత్త్వాత్ । సచ సంబం
 ధభేదేన వ్యాపకతాభేదాత్స్వసమవాయుసంయోగరూప పరంపరాసంబంధేన
 యత్ర సాధ్యతా తత్ర పరంపరాఘటకవిశేష్యాంశే స్వప్రతియోగిప్రతియో
 గికత్వముపేక్ష్య స్వప్రతియోగిప్రతియోగికపరంపరాఘటకవిశేషణ సమవా
 యాదిమత్ప్రతియోగికత్వస్వేవాభావో నివేశనీయః పరంపరాభివృద్ధావపి
 ఈదృశరీత్యోహ్యమితి నానుపపత్తిరితివాచ్యం । యత్ర కాలికసంబంధఘటిత
 సామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటాదికం సాధ్యం మహాకాలవృత్తిత్వాదికంహే
 తుః తత్ర కాలికసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిత్వపక్షే ప్రతియోగివైయ్యధికర
 ణ్య ప్రసిద్ధైర్దుర్వాణత్వాత్ గగనాదినిరూపితస్య తాదృశసామానాధికరణ్య
 రూపపరంపరాసంబంధఘటకవిశేషణస్య కాలికసంబంధస్యాప్రసిద్ధేః । విశే
 షణీభూత సంబంధం విశిష్యానివేశ్య నిరుక్తప్రతియోగిప్రతియోగిక సంబంధ

చిదితి * తథాచ భవన్తే లోహితః స్పటికఇతి జ్ఞానఘటకప్రమాత్వభ్రమత్వ
 యోరవ్యవస్థాస్యాత్ । అస్తాకంమలైచ సమవాయునిష్ఠసంసగతాలోహిత్యప్ర
 కారతానిరూపితాసంగయోగనిష్ఠసంసగతా స్పటికనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితా య
 త్ర తజ్జ్ఞానం ప్రమా యత్ర సంయోగనిష్ఠసంసగతైవోక్తప్రకారతావిశేష్య
 త్వావభయనిరూపితా తజ్జ్ఞానం భ్రమజిత్వవస్థా । తస్మిన్మలైచ తాదృశసంయో
 గస్య లోహిత్యప్రతియోగికత్వస్పటికానుయోగికత్వావభయవత్త్వాదుభయవిధ
 జ్ఞానస్య భ్రమత్వం సన్యాదిత్యధః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్తావచ్ఛిన్నని
 రూపితత్వపర్యంతస్యానుయోగితాధమికోభయాభావప్రవేశేత్వాహ * కించి
 దితి * సీవీయత్వస్య సంబంధఘటకత్వలాభాయ యాదృశసంబంధఇతి । సమవా
 యభేదపక్షే పరంపరాయాసంబంధత్వే ప్రమాలక్షణమన్యాదృశమేవ ॥ పరం
 పరాభివృద్ధావపి స్వసమవాయుసంయుక్తసమవాయాదావపి * విశేషణీభూ
 తైతి * సచ మహాకాలత్వనిష్ఠ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాయాః గగనవి

తేన సంబంధనివేశ్య తద్వత్ప్రతియోగికత్వనివేశే కాలికవిశేషణతావత్ప్రమవే
 తత్వరూపపరంపరాసంబంధైన దృవ్యత్వాదిసాధ్యకే దృవ్యవృత్తిత్వాదిహేతావతి
 వ్యాప్తిః తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకపరంపరాసంబంధఘటకవిశేషీభూత సమవేత
 త్వాంశే వ్యభిచారనిరూపకాధికరణశబ్దజ్ఞానాద్యనుయోగిక త్వదృవ్యత్వప్రతి
 యోగికసంబంధత్వావచ్ఛిన్నదృవ్యత్వసమవాయవత్ప్రతియోగికత్వాభయసత్త్వేన
 న దృవ్యత్వాభావానంగ్రహాత్ పాత్యధికరణానుయోగిక విశేషీభూతసంబంధ
 ప్రతియోగ్యనుయోగికత్వ నిరుక్తప్రతియోగిప్రతియోగికత్వాభయవన్యతా
 సంబంధఘటకవిశేషణాంశే నివేశే న్వసమవాయసమవేతత్వసంబంధైన జాతినా
 ధ్యకమేయత్వాదిహేతావతివ్యాప్తిః । తత్ర తాదృశసంబంధఘటకవిశేషణాంశే
 తాదృశసంబంధేన సాధ్యాధికరణపాత్యధికరణవ్యక్త్యనుయోగికవిశేషీభూత
 సంబంధప్రతియోగ్యనుయోగికత్వఘటకత్వాభయసత్త్వాత్ వ్యభిచారనిరూపకీభూ
 త పాత్యధికరణానుయోగికవిశేషీభూతసంబంధాప్రసిద్ధే సాధ్యాభావస్యల
 క్షణఘటకత్వేనాభావాంతరస్థేన లక్షణఘటకత్వాత్ । నచ పరంపరాసంబంధ
 ఘటకవిశేష్యాంశే పాత్యధికరణానుయోగికత్వపరంపరాసంబంధఘటకవిశేషణీ
 భూతసంబంధవన్నిరూపితత్వనిరుక్తప్రతియోగిప్రతియోగికసంబంధవన్నిరూపిత
 త్వనాంతర్యామభావవిశేషణాన్నదోషః । XXనాదినిరూపితకాలికసంబం
 ధాప్రసిద్ధావపి తన్నిరూపితతాదాత్మ్యవిషయతాదినంబంధవన్నిరూపితత్వప్ర
 సిద్ధ్యా త్రిత్వావచ్ఛిన్నాభావసాలభ్యాదేతివాచ్యం । కాలికసంబంధఘటితసామా
 నాధికరణ్యసంబంధైరజన్యజ్ఞానాదెసాధ్యతే వ్యభిచారిణికాలవృత్తిత్వాదావతి
 వ్యాప్త్యావత్తైవ్యభిచారనిరూపకాధికరణప్రళయత్వాదినిష్ఠాయాముక్తస్థంబంధ
 షయక జన్యజ్ఞాననిరూపితతయోభయాభావో దుర్ఘటభి వాచ్యం । కాలిక
 సంబంధావచ్ఛిన్న మహాకాలవృత్తిత్వస్య హేతుత్వాత్ । నచైవమపి పా
 త్యధికరణఘటకపటాద్యనుయోగికతాదృశాభేయతాయాం తాదృశజన్యజ్ఞాననిరూ
 పితత్వమేవేతి వాచ్యం । హేతుమత్ప్రలయానుయోగికతాదృశాభేయతాయాం
 తాదృశజన్యజ్ఞాననిరూపితత్వసత్త్వాదితి విశేషభూతసంబంధైతితత్ర వ్యభి
 చారనిరూపకాధికరణ XXనాదౌ సమవేతత్వేన ప్రవేశే సంబంధస్థాప్రసి
 ధ్ధావసంబంధత్వేన తత్ప్రవేశేతాదాత్మ్యాదిప్రసిద్ధిరితి నశంక్యం । తథాపి
 తత్ర సగ్ధవిషయతాయాపసంబంధప్రతియోగిజ్ఞానానుయోగికత్వస్య సమవాచ్యే

ఘటకాధేయతాయాం కాళికసంబంధవన్నిరూపితత్వసాధ్యయవిషయతాసంబంధవ
 న్నిరూపితత్వయోగ్యతైవనాధేయతాసామాన్యేదర్శితత్రితావచ్ఛిన్నాభావాన
 తైవనసాధ్యాభావస్యప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యానివాహాత్ ప్రతియోగితాథ
 ర్థికాభయాభావఘటితలక్షణేదనెయమనువపత్తిః! హేత్వధికరణస్ఫుటికాదినిష్ఠస్య
 సమవాయాదినా ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావస్య సమవాయాదిసంబంధావ
 ఛిన్నప్రతియోగితాయాన్యసమవాయినయోగాదిరూపపరమ్పరాయావచ్ఛే
 దకత్వాభావేనాభయాభావాత్తేః ॥ నచ స్వసమవాయినమవాయాదిసంబంధే
 స ఘటరూపాదిసాధ్యక సమవాయాదినా ఘటాదిహేతావవ్యాప్తిః । తత్రకిం
 చిత్సమవాయినరూపితత్వవిశిష్టస్వసమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నాయాం హే
 తుమత్కపాలాదినిష్ఠసాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సమవాయ సమవాయ
 రూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనత్వాత్ । నహి తత్ర దర్శితప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకసంబంధసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధయోః శరీరవైలక్షణ్యం కిమపి
 శక్యతే వక్తుం । సాన్విశస్య సంబంధాప్రవేశాదితరాంశస్యావిశేషాత్ ॥ ఇయాం
 స్తువిశేషః । దర్శితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య సంబంధతయాభానే ప్రథమస
 మవాయవిషయతాప్రకారతానిరూపితా ద్వితీయసమవాయవిషయతావిశేష్య
 తానిరూపితా । ఉక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యసంబంధస్య సంబంధతయాభానే
 ద్వితీయాసమవాయవిషయతైవ ప్రకారతావిశేష్యతాభయనిరూపితైవ సచా
 నుపయుక్తవేతివాచ్యం । పరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యహి ప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకసంబంధతా పరమ్పరాఘటకయావద్వస్తుమ విశేష్యవిశేషణభావా
 సత్తైవనోభయసత్తావదతివ్యాప్తేదుర్వాతాత్వాదితి * అనివాహాదితి * అధ
 వరంపరాఘటకసాధ్యవదనుయోగితత్వవిశిష్టవిశేష్యాంశే స్వప్రతియోగికప్ర
 తియోగికసంబంధవత్ప్రతియోగికత్వ హేత్వధికరణానుయోగితాభయాభావ
 నివేశాన్నకోపిదోషఇతి ॥ మైవం । స్వవిషయకజ్ఞానవిషయతాసంబంధైసఘటా
 దైసాధ్యతై పటాదావవ్యాప్తేః । తత్ర తాదృశవిశేష్యాంశే నిత్యజ్ఞానఘటిత
 సంబంధైర్గగనాదేరి సత్తైవనాభావాప్రసిద్ధేః ॥ దిగధస్త యద్ధర్తావచ్ఛి
 న్నుత్పమిత్యత్ర యద్ధర్తైవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశః కార్యఇతి । సంబంధ
 మికోభయాభావఘటితవ్యాప్తేర్వత్త్వనియామకసంబంధైస సాధ్యతాయాం
 హేత్వాప్తిరే ప్రతియోగితాధమికోభయాభావఘటితకల్పే తదాశంకా *

పన్నెమ పర్యాప్తా. విశిష్టసాక్షాత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యతాతాదృశసంబంధ
 స్థతావిశేష్యవ పర్యాప్తా. విశేషణంతు సంబంధవిధయా అవచ్ఛేదకతాయామవ
 చ్ఛేదకమేవ నతు తదంతర్భావేన సంబంధవిధయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
 స్య పర్యాప్తిః ఈదృశరీత్యైవాభావవైలక్షణ్యనిర్వాహాత్ । తథాచ పరంపరా
 సంబంధేన యత్ర సాధ్యతా తత్ర పరంపరాపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వరూపం
 సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయం ఉక్తస్థలచాధికరణవిశేష
 ణీభూతసమవాయస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయామేవావచ్ఛేదకతయా ప్రతి
 యోగితాయాం తదంతర్భావేన పర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వాభావాదితి డిక్ ॥ (నను ప్ర
 తియోగితాధర్మైకోభయాభావఘటితలక్షణై విషయతాదివృత్త్యనియామకసం
 బంధేన సాధ్యతాయాం నద్ధేతావవ్యాప్తిస్తాదృశసంబంధస్య) వృత్త్యనియామక
 తయా అభావప్రతియోగితాయామనవచ్ఛేదకత్వేన తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యా
 సిద్ధిః । నచ తాదృశసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి ప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకతాయామేవ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిః ప్రతియోగితత్వతదవచ్ఛేదక
 త్వనిష్ఠావచ్ఛేద్యత్వయోః భిన్నత్వే ష్యేకజాతీయతయా తాదృశానుగత్యాప
 నైవ నివేశాత్ ఇతివాచ్యం । తథాసతి తాదృశసంబంధేన సాధ్యతాయాం వ్య
 భిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ప్రతియోగివ్యధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభాపీయాన్యసంబం
 ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వాభావేన తత్సంబంధా
 వచ్ఛిన్నత్వస్యచాప్రసిద్ధతేన తాదృశప్రతియోగితాసామాన్యేఉభయాభావస
 త్వాదితిచేనేనం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకానధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసామాన్యభ
 యాభావస్య వివక్షితత్వాత్ । విషయతాదిసంబంధేన సాధ్యతాయాం నద్ధేతా
 తత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాభావోనప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక
 తత్సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానధికరణహేత్వధికరణకః వ్యభిచారిణీ
 తాదృశాభావాత్ తాదృశఇతి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాముఖ్యత్యైవ
 నాతివ్యాప్తిఃపన్నోమా భూమాదిత్యాదౌ సంయోగాదినాఘటాదిమదభావ
 సమవాయాదినా వహ్నిమదభావశ్చ లక్షణఘటకస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
 యంభావఇతి ఇదంతు చింతనీయం । భూతత్వమూర్త్యైవభయవాన్తూర్త
 త్యాదిత్యాదావతివ్యాప్తిం వారయతు మేవ విశిష్టాంతోపాతానమిత్యుక్తం ।

యాం చా భయాభావసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః | ధూమవాన్ వహ్నోరిత్యాదౌతు
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనసాధ్యవదభావవితాదృశఇతితత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయాముభయస్తేవసత్త్వాన్నాతివాప్తిః | అన్యత్సర్వంస్వయమూహ్యం) |
సంయోగస్య ద్విత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వవిరహేపి వహ్నిఃసంభయవాన్
వహ్నోరిత్యాదౌ నాతివాప్తిప్రతియోజనా || అయంభావః ప్రత్యేకసంయో
గస్యద్విత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వవిరహేణవహ్నిఃసంభయవాన్ ధూమాది
త్యత్రసంయోగసంబంధసామాన్యేవహ్నిఃసంభయవాన్ త్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వ
హేత్వధికరణానుయోగికత్వా భయాభావసత్త్వాత్తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నా
భావోపి సంయోగేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యధికరణతయా లక్షణ
ఘటకఇత్యవ్యాప్తిసాన్యదతస్సంయోగేనాభయసాధ్యకస్థల ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య ప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వమేవ నివేశనీ
యం | తథాచ వహ్నిఃసంభయవాన్ వహ్నోరిత్యాదౌవపి వహ్నిఃసంభయ
యత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతయా పూర్వకత్వైతివాప్తిసాన్య
దితి || అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకాదిభేదేనచేద్యాన్ప్రతిపదార్థభేదః తదేవ ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వపరిత్యాగః స్థలవిశేషసంభవతి తథాచ సాధ
నభేదేనాపి తుల్యయుక్త్యా తద్భేదాద్ధూమరూపహేతువహ్నిఃసంభయవాన్
కసాధ్యఘటితవాప్తిపదార్థప్రసిద్ధినిర్వాహయ తద్ధరీరే ప్రతియోగితాశ్ర
యవైయ్యధికరణ్యనివేశనస్య వహ్నిఃహేతుకతదుభయసాధ్యకస్థలే కథమతివాప్తి
ప్రప్రసంజకత్వమితిచేత్ || యథా సంయోగసామాన్యే ద్విత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగికత్వాభావనిశ్చయదశాయామపి ధూమేన వహ్నిఃసంభయవాన్ సమితిర్భ
వతీతి ప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వఘటితోభయాభావవిషయకం జ్ఞానం
ధూమలింగకతాదృశోభయానుమితిజనకమంగీక్రియతే తథాతాదృశనిశ్చయదశా
యాం సకలవహ్నిమతామేవ ధూమవత్త్వమితిభాగితానాం వహ్నిఃహేతుక త
చ సమవాదైక్యమతే తదుపాదానేన సా వారయితుంశక్యతే | అపితు తద్భే
దమత్సవేతి కథంకారమవచ్ఛిన్నత్వాంశం పరిత్యజ్యైతద్గ్రంథలాపనం కథం
కారం క్రియత ఇతి | తృతీయాంతోభయత్వ బోధకపదసమభివాహ్యతవా
పకపదాద్యాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛే
దకతా బోధఇతి వుత్పత్తిత్వంగీకారబీజం ప్రదర్శ్యప్రాకృతవాక్యస్య ప్రమాణ

దుభయానుమితిరవ్యనుభవసిద్ధైః తత్రాపి ప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగిక
త్వఘటితో భయాభావవిషయక మేవానుమితిజనకవాచ్యం । తథాచ తద్వైతక
తత్సాధ్యకానుమితిజనకజ్ఞానస్య ప్రమాతృప్రసంగఇత్యేవాతివాద్యప్రసంగః॥ ఏవం
యథా వహ్నిధూమోభయత్వేనోభయం ధూమవాప్యకమితి వాక్యాశ్రయోక్తాని
శ్చయదశాయాం శబ్దబోధోజాయతే తథా వహ్నిధూమోభయత్వేనోభయంవ
హ్నివాప్యకమితి అనాప్రొక్తవాక్యాదపి యోగ్యతాభ్రమాచ్ఛబ్దబోధానర్వా
నుభవసిద్ధఇతి ప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వమేవ తత్ర శబ్దధీవిషయ
స్పీష్టకరణీయః । తథాచతద్విషయకధియః ప్రమాతేన తాదృశవాక్యస్య ప్రమా
ణతావత్తిరిత్యపీతి॥ వహ్నిరిత్యత్ర ధూమాదితి. నాతివాప్తిరిత్యనంతరం అవాప్య
ప్తిరేతిపాతం కేచిత్కల్పయంతి యథాసంఖ్యేనచ స్థలద్వయేతివాత్ప్రతివాప్తి
ప్రేయోజయంతి ॥ ఇదమత్రావధేయం ॥ ఘటద్వయవద్భూతలమిత్యాదౌ ద్వి
త్వోపలక్షితఘటాదివైశిష్ట్యం తద్విశిష్టవైశిష్ట్యంవా భానతే । ఆద్యే ఏకఘటా
దిమత్వపి తత్ప్రసంగః । నచ ద్విత్వోపలక్షితస్యాపి వ్యక్తిద్వయస్తేన వైశి
ష్ట్యద్వయం తత్రభానలెఇతి నాతిప్రసంగఇతివాచ్యం । ఏకస్తేనైవ ధర్మణి
బేదభ్రమేణ ద్విత్వభ్రమాత్. తత్ప్రకారకప్రతీతౌ ఉభయభానానియమాత్. తా
దృశమద్వైత్వవిశిష్టాభావజ్ఞానవిరోధితానువపత్తిశ్చ । విశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానస్తేన
వ విశిష్టాభావబుద్ధివిరోధితానోత్ । ద్వితీయే సంయోగసంగతే తాదృశ జ్ఞాన
మాత్రస్తేన భ్రమత్వాపత్తిః సంయోగరూపవైశిష్ట్యే ద్విత్వవిశిష్టప్రతియోగి
కత్వస్య బాధాత్ తస్మాద్దివ్యత్వాదివిశిష్టప్రతీతౌ సంయోగమాత్రం ససంబంధః
అపితు ద్విత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితా సంయోగావచ్ఛిన్నాధికరణలైష అధికరణతా
చ. పదార్థాంతరం అధికరణత్వరూపంవా ఉభయధ్వేన నిరూపకభేదేపి నిరూ
పకతావచ్ఛేదకద్విత్వస్తేనాత్మదేవేన సంయోగప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస
న్నతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాద్విత్యేననుపపత్తిరిత్యుపేయం । ఏవంచప
హ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకే సంయోగావచ్ఛిన్నాధికరణతాయావీశ
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వాత్తత్రచోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ
త్వం ప్రసంజయతి * ఎవమితి * అత్ర నిరుక్తపద పరిత్యాగేపి వహ్నిధూ
మోభయవాన్దూమాదిత్యాదౌవవాప్తిముద్దరస్సంయోగస్యేత్యాద్యతీవ్యాప్తిప్ర
శస్కదీధితిఖండనమారభతే * ఇదమత్రైతి * ద్వితీయకల్పపీతి * నచ వస్తుత

త్వాన్మాత్వివాహాత్ప్రతిభాత్ క్రిః | అన్యథా ద్వితీయకల్పేఽపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్ననిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధాననుయోగికత్వనివేశాత్ ఉభ
యత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిక సంయోగాప్రసిద్ధ్యానయోగేనోభయత్వావచ్ఛి
న్నసాధ్యకవ్యభిచారిణి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితామా లక్షణాఘటకత్వేనాతివాప్త్యైర్వజ్రలపత్వాత్ || వస్తువస్తువర్వతా
వహ్నిమానిత్యాదావపి సంయోగావచ్ఛిన్నాధికరణత్వైవ సంబంధోనతుసంయో
గమాత్రి | అన్యథావర్వతావహ్నిమానిత్యైవ వర్వతేవహ్నిరిత్యైవ సయో
గమాత్రిన్వేనతథాత్వాపత్త్యా అవిశేషప్రసంగాత్ | తాదృశప్రతీత్యైర్విశేషా
యప్రథమామాంసంయోగో ద్వితీయామాం తదవచ్ఛిన్నాధేయతాసంసగ్గ
త్యపేయతే కింవా ప్రథమామాం సంయోగావచ్ఛిన్నాధికరణతా ద్వితీయా
మాం సంయోగః తత్ప్రత్యయ వినిగమకస్య దుర్లభత్వాత్ | నచ తాదృశప్ర
తీత్యాస్సంసగ్గంకేలక్షణత్వేపి విశేష్యవిశేషణభావభేదాద్దేవలక్షణ్య
వపత్తిసంభవజన్మభయత్వైవ సంయోగమాత్రిన్వ సంబంధతాస్త్వితివాచ్యం |
వర్వతావహ్నిమాన్ వహ్ని వర్వతజన్మయోః వర్వతేవహ్నిః వర్వతవాక్ వ
హ్నిరిత్యనయోశ్చ ప్రతీత్యైర్దేవలక్షణ్యానిర్వాహాత్ | నచైవం రూపవాని
త్యాదావపి సమవాయావచ్ఛిన్నాధారత్వైవ సంబంధస్యాత్ | నతు సమవా
యః ఉక్తయక్తేరవిశేషాదితివాచ్యం | సమవాయాతిరక్తసమవాయావచ్ఛిన్నా
ధారతాసంభవగమాత్ | అథ సమవాయావచ్ఛిన్నాధారతాయాః సమవాయ
రూపత్వే సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయతా అవశ్యమతిరిక్తా స్థికరణీయా | అన్య
థా రూపవాక్ ఘటః ఘటేరూపమితి ప్రతీత్యాః సంసగ్గైవలక్షణ్యానువ
జ్ఞత్యాదిసోప్రకరీతిరాదరణీయా | తాదృశాననుయోగికత్వరూపనియామకనత్వై
న తాదృశభేదస్యాసంభవాత్. ఇదాసీం నవత్త్రాపి సంయోగస్య సంసగ్గతాం
నిరాకరణీతి * వస్తువస్తువైతి * ఇత్యనయోరితి * ఉభయత్త్రాపి వహ్నిఃప్ర
కారతాత్పరవత్స్య విశేష్యత్వాత్సంయోగస్య సంసగ్గత్వాత్ | ఏవముత్తర
త్త్రాపి స్వమతేచ సంయోగావచ్ఛిన్నాధేయతా సంయోగావచ్ఛిన్నాధారతా
చ సంబంధో ఆద్యః సప్రమ్యుల్లఖప్రత్యయే ద్వితీయామతుబుల్లఖప్రత్యయే
సంయోగశ్చ నకుత్త్రాపిసంబంధఇతిభావః * సమవాయేతి * సమవాయ ప
రాధాన్వేన సమవాయావచ్ఛిన్నాధారతా పరాధాన్వేనగమాదిత్యర్థః ||

షట్తైః । తథాఽనుమనానామపి నాన్యథా ఆధారతావా అతిరిక్తే త్యక్తా ఇ
 నిగమకం దుర్లభమితి । నమనానామతిరిక్తాధారతాసిద్ధిర్నిష్ప్రత్యక్షావేతిచే
 న్ను ॥ ఘటానుయోగికరూప ప్రతియోగికసంబంధో రూపానుయోగికఘటప్రతి
 యోగికసంబంధః పరస్పరం విలక్షణవత్ । అన్యథా దర్శితస్థలెనసంగవైలక్ష
 ణ్యానిర్వాహాదితీతత్వం ॥ తత్ప్రచాధారానుయోగికః సంబంధవీచనమనానామ
 పరిభాషితః సత్వాధేయానుయోగికః । సత్వాధేయతేజ్యేవ పరిభాష్యతే ॥ తత్ప్ర
 త్యక్షోవినిగమకానుయోగః । (నచైవం సంయోగిన్యపి సంయోగవీచనాధాగతాస్తు స
 చానుయోగితాసంబంధేనాధారపదప్రవృత్తినిమిత్తమితి సంయోగస్య ద్విష్టత్వేషి
 నాధేయే తద్వ్యవహరఇతివాచ్యం సంయోగీయనమనానామతిరిక్తాయా ధేయ
 వ్యావృత్తానుయోగితాయాః స్వీకారే తస్యావీచన సంయోగినిరూపితాధారతా
 త్వావగమేనాతిరిక్తాధారతాయా నిష్ప్రత్యక్షావేతి । 'నచ తత్ప్ర సంయో
 గప్రతియోగికత్వం కల్పనీయమితిగౌరవం భవన్త లెపిసంయోగే తత్ప్రమవేతత్వా
 తిరిక్తస్య తత్ప్రతియోగికత్వస్య కల్పనీయతయా సామ్యాత్ । అన్యథా భూత
 లాదః స్వసమవేతఘటాదిసంయోగానుయోగితయా సాన్విధారతాషట్తైః ॥ ఏతేన
 సంయోగిన్యాధేయతాపి సంయోగవీచన ప్రతియోగితాసంబంధేన తస్యాధేయపద
 ప్రవృత్తినిమిత్తతయానాధారే తద్వ్యవహరఇత్యపి నిగతం ॥ ఆధేయసిద్ధాధార
 వ్యావృత్తపదాధారంతరకల్పనాయాఆవశ్యకత్వాత్ । ఆధారాధేయయోగః సం
 యోగానుయోగితప్రతియోగికత్వకల్పనే విపరీతకల్పనాయామపి బాధకాభా
 వాచ్ఛేతిదిక్ (నచైవం సంయోగిన్యపి సంయోగవీచనాధాగతాస్తు సచానుయోగి
 తాసంబంధేనాధారపదప్రవృత్తినిమిత్తమితి నమనానామత్సంయోగస్యాపి సంబ
 ధత్వం దుర్లభం సచానుయోగినేవ ధర్మస్య విశిష్టబుద్ధినియామకోతస్యం
 యోగసంసంగకఘటాభూతలవానిత్యాదిబుద్ధైర్న ప్రమాత్వం । భూతలఘట
 ఇత్యాదిబుద్ధౌచ స్వనిష్ఠసంయోగప్రతియోగికత్వం ధర్మే ధర్మిణసంగతయా
 భాసతే ఇతివాచ్యం ॥ సంయోగో ధర్మైవ ధర్మిణసంగః ధర్మైవ తద
 నుయోగితత్వం ధర్మిణి తత్ప్రతియోగితప్రమేవేతి భూతలఘటఇత్యాదాపేక్షం
 యోగస్య సంబధతయాభానం । ఘటవద్యాతలమిత్యాదౌతు స్వనిష్ఠసంయోగ

* తోవినిగమకానుయోగఇతి * నచ ఘటానుయోగికరూప ప్రతియోగికసంబ
 ధ్ధైః ఘటారూపవానిత్యేవ యథా ప్రయోగోజాయతే తథా రూపానుయోగిక

ప్రతియోగిత్వం ధర్మిణి ధర్మసంబంధత్యస్యాపి నువచత్వేన వినిగమనావిరహాత్ । తస్మాత్సంయోగేన ధర్మత్వధర్మిణ్యయోరేవ ధర్మధర్మిణసంబంధతా తయోశ్చ సంయోగావచ్ఛిన్నత్వేన సంబంధాంతరేణ ధర్మధర్మిణానాదైవ్యలక్షణ్యం గురుమతే సమవేతనమవాయినోరపి ధర్మధర్మిణావపవ విశిష్టధీవిషయః తస్మైఽతీంద్రియతయా సమవాయవన సత్యధేతివిశ్వాః । సమవాయస్య ధర్మిణామత్రనియతతయా తస్య ధర్మిణ్యర్థరూపత్వసంభవేన అతీంద్రియసమవాయస్యాతిరిక్తస్య కల్పనే శౌరవం బోధ్యమితిదిక్) । ఏకానుయోగికసంయోగ ద్వయప్రతియోగితయోః ప్రత్యేకముభయత్వావచ్ఛిన్నత్వవిరహేఽపి తదుభయత్వేనోభయత్వావచ్ఛిన్నత్వాపగమాన్నసంయోగేనోభయసాధ్యకేఽతివ్యాప్తి రిత్యప్యాహుః ॥ ప్రతియోగిత్యావచ్ఛేదకత్వాదేః స్వరూపసంబంధరూపతయా సంబంధత్వేన తన్నివేళే సంబంధత్వస్య నియమఘటితతయా అనన్దేత్వాశంకానిరస్యతి * ప్రతియోగిత్యాదిశ్చైతి * సంబంధవిశేషాపి నసంబంధత్వేనలక్షణఘటకః, అపితు ప్రతియోగితాత్వాదినా కుత్రచిత్సంబంధవిధయా స్వరూపత ఏవేత్యధః ॥ నను సామానాధికరణ్యం తత్సంబంధిసంబంధిత్వం తత్ర సంబంధత్వేనైవ సంబంధనివేతనత్వాశంక్యాహ * సామానాధికరణ్యపీతి * సంయోగ త్యాదినైవేతి * సాధనతావచ్ఛేదకాదిభేదేనైవ సంబంధాదిభేదేనాపి వ్యాప్తిభేదస్యేష్టత్వాదితిభావః । సాధ్యసామానాధికరణ్యశరీరసాధ్యవత్సంయుక్తత్వాదిరూపే వేతాన్సంబంధస్య ప్రకారతయా తస్యేన సంయోగత్యాదినానివేతన సాధ్య సంబంధస్యచ ధర్మ్యంకే తత్సంసంగవిధయైవ లాఘవేననివేశాత్ । తస్యస్వరూప తవన నివేశః స్తంభవతి జాత్యతిరిక్తస్యాపి సంసంగతయా భానే స్వరూపతాపి తదుపగమాదిత్యవధేయం । సంబంధత్వనివేతేపి నక్షతిరిత్యాహ*దర్శితృచేతి* నియమాఘటితమితి * తత్ప్రతియోగికత్వవిశేషవన తదీయసంబంధత్వం నతు తద్విశిష్టబుద్ధినియామకత్వం అతీంద్రియసంబంధే జనకత్వరూపనియామకత్వాన సంయోగేన ఘటప్రతియోగికసంబంధనైవ రూపం ఘటవదితి కుతా సజాయతఇతి వాచ్యం । మతుబుల్లఖప్రత్యయే ఆధేయతాయాఅభానాత్ ॥ నచైవం సంయోగి న్యపీత్యాదిహారద్వయమపి సమ్యక్ * అతీంద్రియసంబంధై * అతీంద్రియయోః సంబంధై । లౌకికప్రత్యక్షవన విషయస్య కారణతానత్వలౌకికఇత్యతీంద్రియసంబంధస్యాలౌకికప్రత్యక్షవిషయత్వప్రసిద్ధావపి విషయస్య నకారణత్వేత్వాశయే

సంభవాత్. తత్ప్రతీతివిషయత్వరూపనియామకత్వనివేశే వ్యాప్తైరెవాసంగత
 ర్భవాత్ప్రమేయమాత్రైతిప్రసంగాచ్చ । నచ విశేష్యతాన్యతత్ప్రకారతాని
 రూపితవిషయతాయావిషయక్షణీయతయానాతిప్రసంగఇతివాచ్యం । ఏవమపిసంయో
 గాదినా దృవ్యత్వాదిభృమవిషయతామాదాయ తస్యాపి తత్సంబంధత్వాపాతాత్ ।
 నచ విషయతాయాం ప్రమాప్రతియోగికత్వనివేశాన్నాయమతిప్రసంగఇతి వా
 చ్యం । ప్రమాత్వస్య తత్సంబంధానుయోగివిశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న తత్ప్రకార
 కత్వరూపతయా సంబంధత్వఘటితత్వాత్ । ఏవం తదనుయోగికత్వవిశేషవ త
 త్ర సాంబంధత్వమితిభావః । ఇత్థంచ సామాన్యతస్సాధ్యవత్సంబంధత్వరూపసాధ్య
 సామానాధికరణ్యం సాధ్యవదనుయోగికప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితాసంబంధే
 న సాధ్యవదనుయోగికవత్త్వంవా తచ్చ సంయోగత్వాదిన్న తద్ఘటితత్వాన్నిధ్యవ
 దనుయోగికసంయోగప్రతియోగికత్వాదిరూపాల్లఘటరీరమితి తదేవవ్యాప్తిఘట
 కంవాచ్యం । అతిప్రసంగస్య వ్యాపకతాయాం విశిష్య సంబంధనివేశేనైవ వా
 రణసంభవాత్ । యేతా సాధ్యవదనంయ క్తత్వాదినిశ్చయదశాయాంసంయోగా
 దినా పక్షే హేతుమత్తానిశ్చయస్య సాక్షాదనుమితిప్రతిబంధకతాయాత్ గృహ్యే
 క్తవ్యతయా తత్రానుమిత్యావత్ప్రసవకాశాదితి సూచితం ॥ అభావత్వంచేద
 త్ర భావభిన్నత్వం తదా ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్తావచ్ఛి
 న్నత్వ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావనివేశపక్షే దైశికవిశేషణతయా
 ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగః తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న
 తదభావస్య ఘటత్వాదిరూపతయా భావభిన్ననిరూపితప్రతియోగితాయాం త
 త్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ ఘటత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్యాక్షతత్వాది
 త్యాశంకానిరస్యతి ఇదమిహనాస్తి ఇదమిదంసంభవతీతి 1 ద్వివిధప్రతీతికథనే
 నాభావత్వస్య సంసర్గాభావోన్యోన్యభావోభయసాధారణ్య ప్రమాణము
 పదర్శితం తస్యాన్యోన్యభావసాధారణ్యవిరహేభావాంతరప్రతియోగితాసా
 మాన్య తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవిరహేణ తేన సంబంధేన సాధ్యతా
 యాం వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాత్ * భావాభావసాధారణ్యితి * భావ్యాహే
 ఘటే ఘటత్వాభావోనాస్తి ఘటోనఘటభిన్న్యతి ప్రతీతికేననాదితిభావః ।

న జనకత్వరూపం నియామకత్వంపరిత్యజ్య విషయత్వరూపం నియామకత్వమా
 హ * విషయత్వరూపేతి * ప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్నానుయోగితావశేషస్యేతి ॥

తదవచ్చి నై చాభావపదస్య రూఢిశక్తిః పరిభాషైవవా | అతానభావోఽభావః
 త్యవయవత్సత్వత్వా తద్ధర్మా ప్రత్యయేపి నక్షతిః *స్వరూపసంబద్ధవిశేషఞ్చి*
 అభావే తత్స్వరూప ప్రతియోగినిరూపితానుయోగిత్యనామ్ సంబద్ధవిశేషఞ్చత్వ
 ధః | నచాభావత్వస్య స్వరూపసంబద్ధరూపత్వైఽననుగమాదనుగత ప్రత్య
 యానుపపత్తిః తదనుగమకరూపాంతరాభ్యుపగమాత్ | పదార్థాంతరత్వేపి ని
 రూపకభేదేన సంబంధాంతరవత్తద్భేదస్యావశ్యకతయా అనుగమకరూపాంతరా
 పేక్షణాత్ || యత్తు ప్రతియోగినిరూపితసంబంధానామననుగమేపి ప్రతియో
 గిధమితావచ్ఛేదకస్య నక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తాఖండధర్మాంతరస్యసత్త్వాత్ |
 ఘటోనాస్తి పటానాస్తీత్యాద్యనుగత ప్రమితి నిర్వాహఞ్చి | తన్నసాధీయః ||
 ఘటాదౌ ఘటాభావాదేః కాలికాదినంబంధస్యాపి స్వరూపతయా తత్సంసర్గ
 కప్రతిత్తిౌ ఘటాభావోనాస్తీత్యాద్యనుయోగితానుసగఽక ప్రతీతే రైవలక్ష
 ãయ సంసగఽతా వైలక్షణ్యస్యావశ్యకతయా సంసగఽతావచ్ఛేదకధర్మవి
 శేషస్వీకారస్య తన్నిర్వాహకస్యావశ్యకత్వాత్తైనానుగతీకృతానుయోగితాయాపి
 వ సంసగఽతావద్ధమితావచ్ఛేదకతాయాఅపి సంభవేనాభావనిష్ఠాఖండధర్మాం
 తరే మానాభావాత్ నక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తతాయాఅపి తస్యామేవోపగమా
 త్ || అథ నాస్తీత్యాదావనుయోగితారూపసంబద్ధవిశేష ప్రకారేణాభావభానా
 పగమే తదంశేపి వ స్వనిరూపితత్వసంబంధేన ప్రతియోగినః ప్రకారత్వసంభ
 వాదభావాంశే తత్సంబంధేన ప్రతియోగినోభావే మానాభావాదనుయోగితా
 యాః సంబద్ధత్వమేవ నసిద్ధ్యేదితిచెన్న || మణ్యాద్యభావస్య దాహాదిహేతు
 తాయాం మణ్యాదిరూప ప్రతియోగ్యవచ్చిన్నానుయోగితా విశేషస్యావచ్ఛేద
 స్వనిరూపితత్వసంబంధేన ప్రతియోగివిశిష్టానుయోగిత్యవిశేషస్యేత్యధః | న
 న్యైతావతా ఉభయాభావవ్యావర్తకతాసంభవేపి విశిష్టాభావస్య వ్యావర్తకతాన
 సంభవతీత్యాశంకతే * నచతి * అథ రూపవాన్పుధిపీత్వాదిత్యాదౌ రూప
 త్వవిశిష్టజ్ఞానాభావమాదాయావ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావ
 చ్చిన్నత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావిశేషణిపి కాలికసంబంధేన మహానసీ
 యత్వవిశిష్టోయః సమవాయసంబంధేన వహ్నిత్యవిశిష్టస్తస్య సంయోగేనసాధ్య
 తాయాం సంయోగేన భూమరూపసద్వైతౌ హేత్వధికరణీభూత వహతాదివృ
 త్తిర్యః మహానసీయవహ్నిభావః తమాదాయావ్యాప్తిః | నచ ప్రతియోగితా

కత్వాపేక్షయా అనుయోగితాసంబంధేన మణ్యాదస్తథాత్వే లాభవేన తత్సం
బంధతాసిద్ధ్యైః సచోభయాభావాదివారణాయ మణితావద్యవచ్చిన్ననిరూపితాను
యోగితా మణ్యాదస్సంబంధోవాచ్యః । తథాచ తాదృశానుయోగితాయాః
సావశ్యయతాసంబంధనావచ్చదకత్వేపి గౌరవమితివాచ్యం । ఉభయత్వావచ్చి
న్ననిరూపితానుయోగితాయా మణితావదివిశిష్టసంబంధతావిరహాత్ । శుద్ధాను

యాం సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకసంబంధానవచ్చిన్నావచ్చేదకత్వానిరూపక
త్వం విశేషణం । తథాపి మహానసానుయోగికసంయోగవైశిష్ట్యరూప మహానస
ప్రతిత్వఘటితసాధ్యతావచ్చేదకకొ క్తస్థలపీవావ్యాప్తేః సమవాయేనోభయసా
ధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టసాధ్యాభావసంభవాత్ ॥ సచ తత్రైవ సాధ్యతావచ్చేదక
తాఘటకో యోయః సంసగః తావత్సంసగావచ్చిన్నావచ్చేదకతాకత్వం
విశేషణం । ఏవమపి తత్రైవ యస్సమవాయసంబంధేన మహానసీయత్వవిశిష్ట
స్య కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్తదీయసాధ్యతావచ్చేదక సంబం
ధావచ్చిన్నప్రతియోగితానిరూపితాయాః సాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకీభూతసమ
వాయకాలికోభయసంబంధావచ్చిన్నాయా అవచ్చేదకతాయాసాధ్యతావచ్చే
దకీభూత మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోః సత్త్వేనావ్యాప్తేః । సచ మహానసీయ
త్వనిష్ఠసమవాయసంబంధావచ్చిన్నే వహ్నిత్వనిష్ఠకాలికసంబంధావచ్చిన్నావ
చ్చేదకతానిరూపితప్రతియోగితాకాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్చేదకీభూతమ
హానసీయత్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదకతాఘటకీభూతకాలికసంబంధావచ్చిన్నా
వచ్చేదకతా తాదృశవహ్నిత్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదకతాఘటకసమవాయసం
బంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతానిరూపితాచయాధ్యతాతన్నిరూపితాధికరణతాయా
హేత్వధికరణమతే సత్త్వేనప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాభావేన లక్షణాఘటకత
యా తమాదాయ నావ్యాప్తిరితి కిమథం చింత్యత ఇతివాచ్యం । ఏవంసత్యపి
కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్య సమవాయేన మహానసీయత్వవిశిష్టస్యచ వ
హ్నిస్సంయోగేన సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణి భూమే కాలికసంబంధావచ్చి
న్నవహ్నిత్వనిష్ఠావచ్చేదకతానిరూపక సమవాయసంబంధావచ్చిన్న మహానసీ
యత్వనిష్ఠావచ్చేదకతానిరూపక వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావసమవాయసం
బంధావచ్చిన్నవహ్నిత్వనిష్ఠావచ్చేదకతానిరూపిత కాలికసంబంధావచ్చిన్నమ
హానసీయత్వనిష్ఠావచ్చేదకతానిరూపకవహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్య సమ

కృష్ణ భట్టయ్యసహితగదాధరీయే

యోగితాసంబంధేనైవ మణితావదివిశిష్టసోభనతావద్యవచ్చిన్నాభావవ్యావర్తకతాసంభవేన తాదృశానుయోగితాశ్చేన సంబంధతానుపగమాత్ । నచ తాదృశస్య విశిష్టమణితావద్యవచ్చిన్నాభావవ్యావర్తకతాసంభవతి విశిష్టమణితావద్యవచ్చిన్ననిరూపితానుయోగితాయామవ్యధికంతిత్వాదిన్యాయేన మణితావదివిశిష్టనిరూపితత్వసలైవైన తస్మాదపి తత్సంబంధతావదితివాచ్యం । కారణతావచ్ఛేదకతావర్యాప్త్యధికరణపరిణమాప్తప్రతియోగితాకసంబంధినీవ కారణతయా మణిర్నాస్తీత్యాకారకశుద్ధమణితావద్యవచ్చిన్నప్రకారకప్రతిత్వవిషయవిషయసంబంధావచ్చిన్న వహితత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపిత కాలికసంబంధావచ్చిన్నమహానసీయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధేయతానిరూపితాధికరణతావదన్యపాత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా ప్రతియోగితైవ్యధికరణ్యాభావేన లక్షణాఘటకతయా అభావాంతరమాదాయాతివాప్తైః । నచ యద్యద్ధర్మనిష్ఠాయద్యత్సంబంధావచ్చిన్నా సప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తత్తత్సంబంధేన తత్తద్ధర్మవిశిష్టానధికరణత్వం వివక్షితం । తథాసత్సక్తస్థలైవాప్తైః ॥ అథ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సావచ్చిన్నభిన్నవృత్తిత్వ సావనవచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వస్వసామానాధికరణైశ్చ తత్త్వతయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతావదన్యత్వేన విశేషణీయత్వాన్నదోషః । స్వం తత్తత్సాధ్యతావచ్ఛేదకతా । అత్యకాలికసమ్బంధేన జాతివిశిష్టసమవాయేన ధూమత్వవిశిష్టస్య సాధ్యత్వేతివాప్తిః జాతినిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకతాయాః కాలికసంబంధావచ్చిన్నతయా సావనవచ్ఛేదకీభూతసమవాయసంబంధావచ్చిన్నత్వ స్వసమానాధికరణత్వైతదుభయసంబంధేన లఘుభూతభూమత్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టత్వాదిత్యి పృథమసంబంధనివేశః । నచ కాలికసంబంధేన జాతివిశిష్టస్య సమవాయేన పృథ్వత్వధూమత్వోభయవిశిష్టస్య సాధ్యత్వైతివాప్తిః పృథ్వత్వనిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకతాయాః సమవాయావచ్చిన్నతయా తదవచ్చిన్నపృథ్వత్వభిన్నవృత్తిత్వసోభనవచ్ఛేదకీభూతకాలికసంబంధావచ్చిన్నత్వఘటితసంబంధత్రయేణసాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః తద్విశిష్టత్వాదితివాచ్యం । ఉక్తసాధ్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య లాఘవేన ధూమత్వమాత్రనిష్ఠతయా తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యత్వసత్త్వాత్ । యత్యవిషయతాసంబంధేన జ్ఞానత్వజాతిమత్త్వాభయవిశిష్టం సాధ్యం తత్ర వృత్తిచా

శేషణాంతరసహితమణితావద్యవచ్చిన్నాభావనిష్ఠ తాదృశమణితావద్యవచ్చిన్నని
రూపిత సంబంధేన శుద్ధమణితావద్యవచ్చిన్నమాప్తప్రతియోగితాకల్పవిరహాణ
తాదృశాభావవ్యాసరససంభవాల్ ॥ ఏతేన విశిష్టమణితావద్యవచ్చిన్నాభావమా
గణాయ శుద్ధమణితావద్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాకల్పేన హేతుతావాచ్యా శుద్ధమ
ణితావద్యవచ్చిన్నత్వంచ మణితావద్యధర్మానవచ్చిన్నత్వంచ తదపి యచ తాదృశ
ధర్మావచ్ఛేద్యత్వత్వావచ్చిన్నాభావస్తదాకిందివిశిష్టతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వావ
చ్చిన్నాభావమాదాయాతిప్రసంగఇతి శుద్ధతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వావచ్చిన్నా
భావసవ నివేశనీయః శుద్ధతాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వమపితదంతరిక్రానవచ్చిన్నత్వమి
తివిశేషణావసస్తాప్రసంగఇత్వపినిస్తమిత్యలమప్రస్తుతాధికజలనయా*తదపి*

ణ్యతివ్యాప్తిరత్యాద్విత్తియసంబంధనివేశః సమవాయకాలికసంబంధాభ్యాం కృ
చేణ వహిత్యమహాసమీయత్వవిశిష్టస్య సాధ్యత్వైతివ్యాప్తిరతః తృత్తియసంబ
ధనివేశఇతి ॥ మ్రేనం । సమవాయేన జ్ఞానత్వవిశిష్టస్య విషయితాసంబంధేన జా
తివిశిష్టస్య సాధ్యత్వైతివ్యాప్తేః । రూపవాసృద్ధివిత్తాద్విత్తియాదావవ్యాప్తే
శ్చ ॥ అత్రాహుః । హేతుసమానానధికరణాభావప్రతియోగితాయాః పావన
చ్చిన్నత్వ సావచ్చిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకతాసమానాధికరణత్వైతితదుభయసం
బంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధవిశిష్టాన్యాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక
నిష్టావచ్ఛేదకతాయాలనిరూపకత్వంచితేషణం । ఉక్తస్తలే మహాసమీయత్వనిష్టా
వచ్ఛేదకతాయాస్సమవాయరూపస్యావచ్చిన్నత్వేపి సావచ్చిన్నసాధ్యతావచ్ఛే
దకతాసమానాధికరణ్యస్య వహిత్యనిష్టావచ్ఛేదకతాయాః కాలికసంబంధరూ
పస్యావచ్చిన్నత్వస్తత్వేపి సావచ్చిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకతాసమానాధికరణ్య
స్యచ విరహాత్తయోర్నిరుక్తోభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధ
విశిష్టాన్యత్వేన తాదృశాభావీయప్రతియోగితాయాస్తన్నిరూపకత్వేన లక్షణాఘ
టకత్వాల్ । వహిత్యమాన్దూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠ విషయితాసం
బంధావచ్చిన్నావచ్ఛేదకతానిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశసంబంధవిశిష్టాన్యైతి
సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
యాం వ్యధామేవేతి । గదాధరభట్టాచార్యాశాంతు నైతాదృశాకారాదస్తే
రవచ్ఛేదకతాయాం సంబంధవిశేషావచ్చిన్నత్వావస్థాల్ । యద్ధర్మ...
త్వసంబంధావచ్చిన్నావచ్ఛేదకతాకాధేయతాకానిధికరణత్వం విశేష...

తాదృశాభావత్వమపి * నాపాదయం * హేతుసామానాధికరణాంశే విశేషణతః
యా సనివేశనీయం * ప్రయోజనాభావాదితి * స్వావచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణ
హేతుమన్నిష్ఠత్వమాత్రపురస్కారేణాభావనివేశ్య తదీయైస్స పృతియోగితా
నివేశాదేవ సర్వసామంజస్యాదితిభావః || పృసంగాత్ప్రతియోగితాద్వీదీనాం ప
దాధాంతరత్వం వ్యవస్థాపయతి * విషయతేతి * తత్త్వం * విషయతాత్వం ప్రా
చీనేక దేశిభిర్విషయతాయాలతిరిక్తపదాథ్నోపపగమాత్, దృష్టాంతతేవన త
దుపన్యాసః । యథా విషయతాయాః విషయరూపత్వే దృష్టతావచ్ఛేదాన్నిఘట
విషయకజ్ఞానాద్భుతతావచ్ఛేదాన్నితద్విషయకజ్ఞానస్య విషయతావైలక్షణ్యవిరహో
దవైలక్షణ్యవత్తిః । నచ, దృష్టత్వఘటత్వయోరపి తత్రవిషయతయాతద్వైలక్ష

వచ్ఛేదకనిష్ఠ తత్త్వసంబంధావచ్ఛేదాన్నివచ్ఛేదకతానిరూపితాధేయతాధికరణ
తాయాం తత్త్వసంబంధేన, తత్త్వధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాధేయతానిరూపకాన్య
త్వస్య వివక్షణీయతయా అదోషాత్ ఏవం సంబంధధర్మిణోభయాభావఘటితే
పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వైర్ఘటితే ప్రతియోగితాధర్మిణోభయాభావఘటితేవా
నిష్కషే కుశలమతిభిరవధానేన వివక్షోన్నేయేతి, న్యూనతావిరహోత్తమపే
క్ష్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వైలక్షణగ్రంథవ్యాఖ్యానంభంసాధురితి || ఇదమిదా
సీముచ్యతే । యది రూపత్వవిశిష్టజ్ఞానాభావవారణాయ ప్రతియోగితాయాం సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛేదాన్నిత్వం నివేశ్యం తదా తథావిధావచ్ఛే
దకతానిరూపకప్రతియోగితాశూన్య సాధ్యసామానాధికరణ్యస్తేన వ్యాప్తిత్వ
సంభవాన్ముక్ష్యత్వత్వాసో వ్యర్థః వ్యర్థశ్చావచ్ఛేదకత్వ నిరుక్తార్థరంభః ।
నచ, రూపత్వవాన్నాస్తీతిప్రతీతివిషయాభావస్య రూపత్వతదితరోభయానవచ్ఛే
దాప్రతియోగితాకత్వేప్యవచ్ఛేదకతాయా నిరవచ్ఛేదాన్నితావభావాదవ్యాప్త్యధ్దా
రాత్కిమవచ్ఛేదకతాయాం సంబంధావచ్ఛేదాన్నిత్వేనేతివాచ్యం । జగదీశేన సా
మాన్యైలక్షణాయాం విషయితయా రూపత్వవిశిష్టజ్ఞానాభావప్రతీతేరపి రూపం
నాస్తీత్యాకారకతాయా నిశ్చితత్వాత్ । రూపత్వే నిరవచ్ఛేదాన్నితదవచ్ఛేదకతా
స్వీకారాదుపపాదితంచైతదన్యత్ర || మైవం । ప్రమేయవాన్మామాదిత్యాదౌ
స్వరూపసంబంధస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకతయా తత్త్వద్యక్తితావచ్ఛే
దాభావవారణాధానజ్ఞత్వాసస్వీకారాదితిద్ * దృష్టత్వేతి * విశే
ష్యత్వేన విషయైత్యాశయేన ప్రకారతానామపి విషయతాత్మకత్వమిత్యాశయే

జ్ఞానదేవ వైలక్షణ్యమితివాచ్యం । తావతాపి ద్రవ్యత్వేన ఘటవిషయకాఙ్క్షుట
త్వేనచ పటవిషయకాఙ్క్షానాద్ఘటత్వేన ఘటః ద్రవ్యత్వేన పటమవగాహమా
నస్య జ్ఞానస్య వైలక్షణ్యమితివాచ్యం తానన్యశక్యత్వాత్ । జ్ఞానస్వరూపత్వేఘటప
టావిత్యాదిసమూహాంబనీయ ఘటపటాదివిషయతానామభిన్నతాపత్యై తా
దృశజ్ఞానస్య ఘటతావద్వ్యవచ్చిన్నపటాదినిష్ఠవిషయతాశాలితయా భ్రమత్వాప
త్తిః । జ్ఞానవిషయోభయరూపత్వేన జాతిమాకా ఘటఇత్యాదిజ్ఞానీయ ఘటత్వాన్వి
దివిషయతాయాద్వైవిధ్యానుపపత్తిః జ్ఞానవిషయయోగవిశేషాదితి జాతిమాని
త్యాద్యాకారకై కవిధఘటతాన్విదివిషయతాశాలి జ్ఞానాత్తాదృశబు ద్వైర్విలక్షణాకా
రతానన్యదిత్యాదియక్త్యా విషయతాయావిషయాదిభేదభిన్నవిషయతానామను
గమకతయాచ విషయతాత్వస్యాతిరిక్తతాసిద్ధిస్తథా ప్రతియోగితాయాః ప్రతి
యోగిస్వరూపత్వేఘటాదినిష్ఠానాం ఘటత్వద్రవ్యత్వాదిరూపవిభిన్నధర్మావచ్ఛి
న్నానాం సంయోగసమవాయాదిరూపవిభిన్నసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
నాం అవైలక్షణ్యనాభావవైలక్షణ్యానుపపత్తిః । అభావస్వరూపత్వే ఘటాద్య
భావీయఘటతాన్విద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్యేకిందిద్విశిష్టఘటాభావాభావతాన్విద్య
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితానామవైలక్షణ్యపత్తిః । ఘటత్వాదేః ప్రతియోగిత్యన్యాయ
నవృత్తితయా తదవచ్ఛేదకత్వానుపపత్తిః । ఘటాద్యభావస్యపటాదిసాధారణ్య
న పటాదేరపి తత్ప్రతియోగితాపత్తిశ్చైత్యాదియక్త్యా ప్రతియోగిత్యవస్యతిరి
క్తసిద్ధ్యతి । ఏవమధికరణత్వం నాధికరణస్వరూపమాధేయస్వరూపంవాభూ
తలే ఘటసంయోగదశాయామివ పరస్పరాసంయుక్తఘటభూతలస్త్వదశా
యామపి ఇదానీం భూతలం ఘటవదితి ప్రత్యయప్రసంగాత్ । సంయోగ
రూపత్వే ఆధేయత్వస్యాపి తుల్యయక్త్యా తద్రూపతయో ఆధారత్వాధేయత్వ

న శంకతే * నచతి * వైలక్షణ్యాదీత్యాదినా భ్రమప్రమావ్యవస్థానుపపత్తిః
ద్రవ్యత్వాత్కవిషయతానిరూపితఘటాత్కవిషయతాయాః ఘటత్వాత్కవిషయ
తాయాః పటాత్కవిషయతాయాశ్చ ద్వితియజ్ఞానే ఏవం ద్వితియజ్ఞానీయవిష
యతాయాశ్చ ప్రథమజ్ఞానేసత్త్వాత్ నిరూప్యనిరూపకభావస్య విషయతాత్క
తయా విషయరూపత్వాత్ * జ్ఞానెతి * ప్రథమే జ్ఞానభేదాద్ద్వితియే విషయ
భేదాక్తదోషవ్యుదాసః । ఇత్యాదీత్యాదినా జ్ఞానవిషయయోరభేదప్రసంగేస్వా
తకవిషయతాత్కత్వస్య విషయేసత్త్వాత్సంయోగేతి । ఏతేన ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకరూపత్వమపి నిరాకరేతి * ఇత్యాదీతి * ఘటభేదప్రతియోగితాభేదస్య

౧౯౦

కృష్ణభట్టియనహిరగాదగీయే

యోరభేదవ్రసంగేన చైపరీజ్యేనాధారాధేయభావప్రత్యయప్రసంగాదితద
 ప్యతిరిక్తకవదాధాః । సంబంధత్వమపి కృప్తపదాథాంతర్యాజేన దుష్టచమితి
 పదాథాంతరమేవేతిభావః । అదినదాదధావత్వాదిపరిగ్రహః । ఇమిట బో
 ధ్యం । అభావత్వం ప్రలియోగిరాప్నోన్నాతిరిచ్యలై తదభావస్యరత్నప్రియోగిత్వ
 నియమాత్ । నచైవం ఘటాదేర్ఘటాదేహివాధావత్వావత్త్యా ఘటాదిమతి భూ
 తత ఘటభేదోనాస్తీత్యాదిప్రత్యాయవైరిరివాచ్యం । సంసర్గావద్భిన్నప్ర
 తియోగితాయావవాధావత్విరూపలొపగమాత్ । ఘటాదిభేదస్య ఘటత్వాద్య
 త్యంతాభావసమనియతత్వేన తదభిన్నతయా ఘటత్వాదౌ తదీయసంసర్గావ
 ద్భిన్నప్రతియోగితాసత్త్వత్రైనేన తదభావప్రత్యాయనాత్ । నచేవమపి ఘట
 భేదాదేః ఘటాద్యభావత్వానువపత్తిః తదప్రతియోగిరాప్నోద్వితివాచ్యం । అత్యం
 తాభావత్వాత్త కానుయోగితావిశేషస్తేవప్రతియోగితానతిరిక్తత్వావగమాదిలి॥

ఇతిమహామహోపాధ్యాయగౌరవాధరభట్టాచార్యవిరచితాయాం

దీధితీషణ్ణాం సిద్ధాంతలక్షణమ్

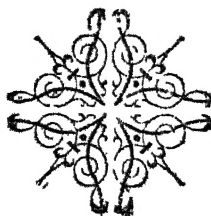
రూపేతి తదభావాద్ధౌ తస్యానువపత్తిరాదిపరాధ్యక్షః * దుష్టచమితి *
 సకలసంబంధేషు అనుగతస్యానతిప్రసక్తస్య కృప్తపదాథాంతర్యాజేనాధారా
 త్వాత్ । అన్యతమత్వస్య యుగసహస్రేణాప్యగ్రాహ్యతావత్తిః * అభావత్వా
 దీతి * పరియోగిరూపత్వైభావవైలక్షణ్యానువపత్తిః । అనుయోగితారూప
 త్వే పటాదేర్ఘటాభావత్వావత్తిః పరియోగిర్వన్వరూపత్వంతుసంభవతీత్యాహ
 * ఇదమితి *

ఇతి ఆరడోపనామకేన మహామహోపాధ్యాయేన

కృష్ణభట్టేన ప్రణీతాయాం గాదాధరీవ్యాఖ్యానాయాం

సిద్ధాంతలక్షణవివరణః సంపూర్ణాం.

ఓంయోనమః

—

Call No R625.26, 15, 4 ⁶ 693

Due Date	Return Date	Due Date	Return Date

